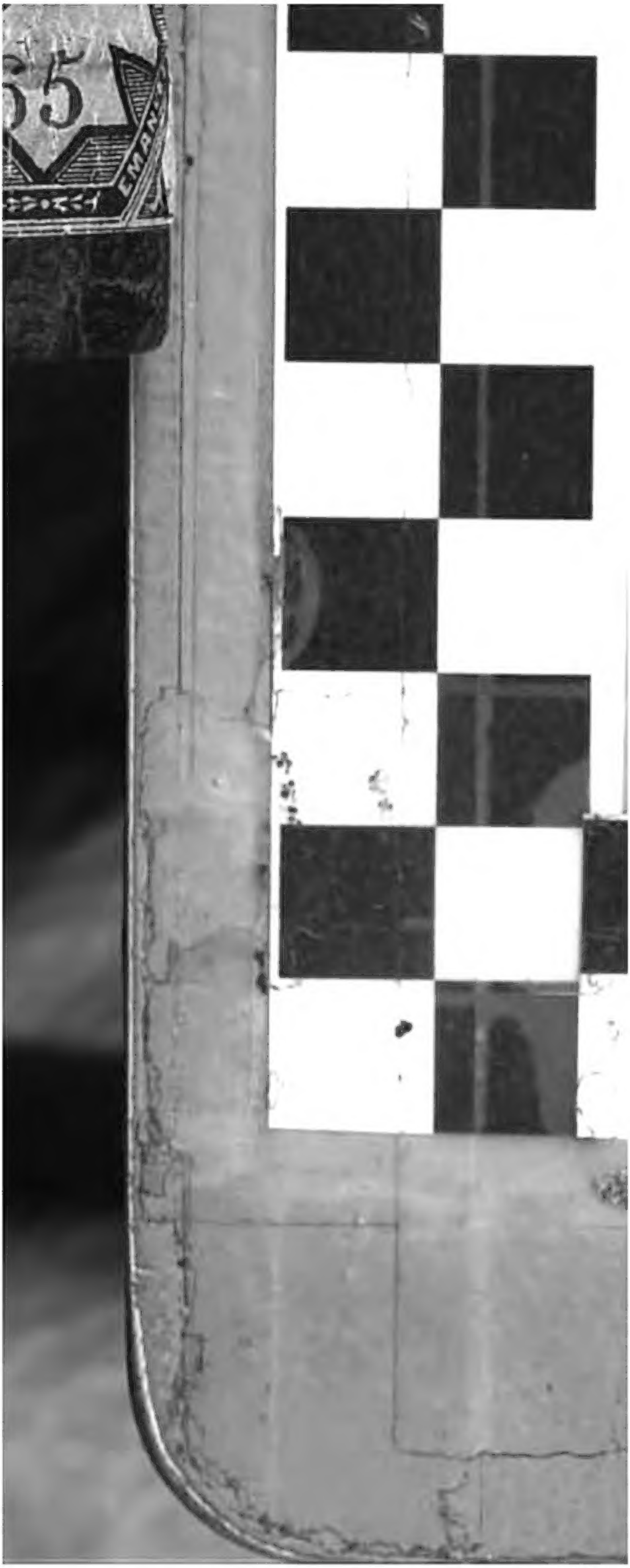
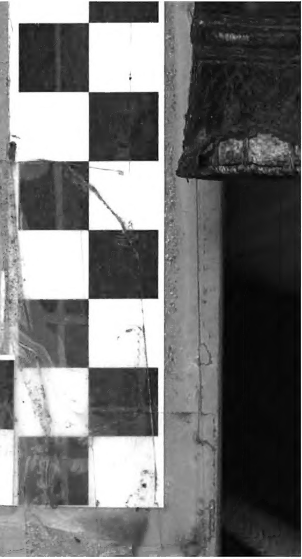

NAZIONALE
EMANUELE
6
29 A
65

m usum
à Neren
Sacri Re
Reforma

NOVVM
TESTAMENTVM
Domini nostri
IESV CHRISTI,
Vulgatæ editionis:
juxta exemplar Vaticanum
anni 1592.

IHS

Colon: Agrippinæ
Sumpt. Hæred. B. Gualteri
et Sociorum.
Superiorum permissu. 1647.

1
A
2
[illegible]
4
El
5
Na
5
Ba
Ch
Ie
6
cr
7
B Ro
A
8 A
Iosa
Iara
9
Ii
ad

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM MATTHÆVM.

CAPVT I.

A quibus majoribus Christus secundum carnem descenderit: Angelus instruit Ioseph de Mariæ sponsæ suæ conceptione, partuque futuro.

1 A Liber generationis Iesu Christi filii † David, filii Abraham.

2 * † Abraham genuit Isaac, † Isaac autem genuit Iacob. † Iacob autem genuit Iudam, & fratres ejus.

3 * † Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. † Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram.

4 * Aram autem genuit Aminadab. † Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon.

5 * Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. † Iesse autem genuit David regem.

6 * † David autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ.

7 B * † Salomon autem genuit Roboam. † Roboam autem genuit Abiam. † Abias autem genuit Asa.

8 * Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam.

9 * † Ozias autem genuit Ioatham. † Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam.

† Luc. 3. c. 31 † Gen. 21. a. 3 † Gen. 25. d. 25. † Gen. 29. d. 35. † Gen. 38. g. 29. 1 Par. 2. a. 5. † 1 Par. 2. d. 5. Ruth. 4. d. 18 † Num. 7. b. 12 † 1 Reg. 16. Ruth. 4. d. 18 † 2 Reg. 12. f. 24. † 3 Reg. 11. g. 43. † 3 Reg. 14. g. 31. † 3 Reg. 15. b. 9 † 2 Par. 26. d. 23. † 2 Par. 27. d. 9 2 Par. 28. d. 27.

†2 Par. 32. * † Ezechias autem genuit Manassen. 10
† Manasses autem genuit Amon.
g. 3. 3. Amon autem genuit Iosiam.
†2 Par. 33. d. 20. & 25. * † Iosias autem genuit Iechoniam, & 11 fratres ejus in transmigratione Babylonis.
* Et post transmigrationem Babylonis: 12
†2 Par. 36. Iechonias genuit Salathiel.
Salathiel autem genuit Zorobabel.
ai 1, 2. * Zorobabel autem genuit Abiud. 13
Abiud autem genuit Eliacim.
Eliacim autem genuit Azor.
* Azor autem genuit Sadoc. 14
Sadoc autem genuit Achim.
Achim autem genuit Eliud.
* Eliud autem genuit Eleazar. 15
Eleazar autem genuit Mathan.
Mathan autem genuit Iacob. C.
* Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. 16
* Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & à David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim. 17

† Lucæ 2. c. 27. * Christi autem generatio sic erat: † Cum 18 esset desponsata mater ejus Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. * Ioseph autem vir ejus, cum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. * Hæc autem eo cogitante, 20 ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. * pariet autem filium: † & vocabis nomen ejus IESUM; ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. * Hoc autem totum factum est, 22 ut adimpleretur quod dictum est à Domino 19 D 21

† Lucæ 2. c. 31 Actor. 4. b. 12

23 mino per Prophetam dicentem : * † Ecce
virgo in utero habebit , & pariet filium :
& vocabunt nomen ejus Emmanuel :
quod est interpretatum Nobiscum Deus.
24 * Exurgens autem Ioseph à somno, fecit
sicut præcepit ei angelus Domini, & ac-
25 cepit conjugem suam. * Et non cogno-
scebat eam donec peperit filium suum
primogenitum: & vocavit nomen ejus Ie-
sum.

† *Isaia 7. c. 14.*

CAPVT II.

Quomodo Magi cum muneribus ad Chri-
stum natum pervenerint : de Herodis in in-
fantes sævitia, & Christi in Aegyptum exilio,
ipsiusque reditu in terram Israel.

1 A CVm ergo natus esset Iesus in Bethle-
hem Iuda in diebus Herodis regis, ec-
ce Magi ab oriente venerunt Ierosoly-
2 mam, * dicentes: Vbi est qui natus est rex
Iudæorum ? vidimus enim stellam ejus in
3 oriente, & venimus adorare eum. * Au-
diens autem Herodes rex , turbatus est, &
4 omnis Ierosolyma cum illo. * Et congre-
gans omnes principes sacerdotum , &
Scribas populi , sciscitabatur ab eis ubi
5 Christus nasceretur. * At illi dixerunt ei:
In Bethlehem Iudæ : Sic enim scriptum
6 est per Prophetam : * † Et tu Bethlehem
terra Iuda, nequaquam minima es in prin-
cipibus Iuda : ex te enim exiet dux , qui
7 regat populum meum Israel. * Tunc He-
rodes clam vocatis Magis diligenter didi-
cit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis:
8 * & mittens illos in Bethlehem, dixit : Ite
B & interrogate diligenter de puero : &
cum inveneritis , renuntiate mihi, ut & e-
9 go veniens adorem eum! * Qui cum audis-
sent regem, abierunt. & ecce stella, quam
viderant in oriente , antecedebat eos, us-
que dum veniens staret supra , ubi erat
10 puer. * Videntes autem stellam gavisi
11 sunt gaudio magno valde. * Et intrantes
domum , invenerunt puerum cum Maria

Luc. 2. a. 7.

† *Mic. 5. a. 2.*
Ioan. 7. f. 42.

matre ejus, & procidentes adoraverunt eum: † & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

† Psal. 71. b. 10.

12 * Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. 13 * Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. C Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. 14 * Qui consurgens, accepit puerum & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum: 15 * & erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: † Ex Ægypto vocavi filium meum. 16 * Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus, à bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat à Magis. 17 * Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: 18 * † Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus: D Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. 19 * Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto, 20 * dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & vade in terram Israël: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri. 21 * Qui consurgens, accepit puerum, & matrem ejus, & venit in terram Israël. 22 * Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. 23 * Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

† Osee 11. a. 2

† Iere. 31. d. 15.

CAPVT III.

Ioannes Baptista (cujus vitæ austeritas descri-

describitur) pœnitentiam juxta Isaiæ vaticinium in deserto prædicat: & populo ad ipsum confluente reprehendit Pharisæos una cum Sadducæis, docens ut dignos faciant fructus pœnitentiæ: & quantum suus à Christi baptismo differat: super Christum autem à Ioanne baptizatum descendit Spiritus sanctus, & vox Patris cœlitus audita est.

1 IN diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, 2 * & dicens: † Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum. 3 * Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: † Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus. 4 * Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem ejus erat locustæ, & mel silvestre. 5 * † Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, 6 * & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. 7 * Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira? 8 * Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. 9 * Et ne velitis dicere intra vos: † Patrem habemus Abraham. dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. 10 * Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. 11 * † Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. 12 * Cujus ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. 13 * † Tunc venit Iesus à Galilæa

Marginal letters: A (v. 1), B (v. 7), C (v. 11).

Marginal references: † Mar. 1. a. 4. Luc. 3. a. 3. † Isaiæ 40. a. 3. † Mar. 1. a. 3. Luc. 3. a. 4. † Ioan. 8. e. 39. † Mar. 1. a. 8. Luc. 3. d. 16. Ioan. 1. d. 26. Act. 1. b. 5. † Mar. 1. b. 9. Luc. 3. in c. 21.

in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. * Ioannes autem prohibebat eum, 14 dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu D venis ad me? * Respondens autem Iesus, 15 dixit ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum. * Baptizatus autem Iesus, confestim 16 ascendit de aqua. & ecce aperti sunt ei cæli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. * † Et ecce vox de cælis dicens: Hic est 17 filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

† Luc. 9. e. 35 2. Pet. 1. d. 17

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes: & capto Ioanne secedens in Capharnaum, pœnitentiam prædicat: piscatores Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem Zebedæi ad se vocat: annuntians quoque Galilæis euangelium, varias curat infirmitates, turbis ipsum comitantibus.

Mar. 1. b. 12. Luc. 4. a. 1.

TUnc Iesus ductus est in desertum à 1 Spiritu, ut tentaretur à diabolo. * Et 2 cum jejunasset quadraginta diebus, & qua- A draginta noctibus, postea esuriit. * Et ac- 3 cedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. * Qui re- 4 spondens dixit: Scriptum est: † Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. * Tunc assum- 5 psit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, * & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te de- 6 orsum. Scriptum est enim: † Quia angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. * Ait illi Iesus: Rursum scriptum 7 est: † Non tentabis Dominum Deum tuum. * Iterum assumpsit eum diabolus in mon- 8 tem excelsum valde: & ostendit ei omnia B regna mundi, & gloriam eorum, * & dixit 9 ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris

† Deu. 8. a. 3. † Psal. 90. c. 11. † Deu. 6.

10 raveris me. * Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: Scriptum est enim: † Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.
11 * Tunc reliquit eum diabolus: & ecce an-
12 geli accesserunt, & ministrabant ei. * Cum autem audisset Iesus quod Ioannes tradi-
13 tus esset, † secessit in Galilæam: * &, re-licta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Za-
14 bulon & Nephthalim: * ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam.
15 * † Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem, Galilæa gen-
16 tium, * populus qui sedebat in tenebris, C vidit lucem magnam: & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.
17 * † Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit
18 enim regnum cælorum. * Ambulans autem Iesus juxta mare Galilææ, † vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus mittentes rete in mare, (erant enim piscatores)
19 * & ait illis: Venite post me, & faciam
20 vos fieri piscatores hominum. * At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.
21 * Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem ejus, in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocavit
22 eos. * Illi autem statim relictis retibus &
23 patre, secuti sunt eum. * Et circuibat Ie-D sus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem in-
24 firmitatem in populo. * Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyti-
25 cos, & curavit eos: * † & secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

† Deu. 6.b.13
† Mar. 1.c.14 Luc. 4.c.14. Ioan. 4.f.43.
† Isa. 9.a.1.
† Mar. 1.b.15
† Marc. 1.b.16 Luc. 5.a.1.
† Mar. 3.a.7. Luc. 6.c.17.

CAPVT V.

Octo tradit beatitudines: Apostolos salem terræ & lucem mundi dicit: nec venit ut solvat legem aut prophetas, sed adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscenda muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra casum adulterii non dimittenda: non jurandum nec malo resistendum, inimicos diligendos, & de male meritis bene merendum.

VIdens autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, * & aperiens os suum docebat eos, dicens: * † Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. * † Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. * Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. * † Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur. * Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. * † Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. * Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. * † Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum. * Beati estis cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me: * gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. * Vos estis sal terræ. † Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. * Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. * † neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. * † Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera

Verse numbers (right margin): 1 A, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 B, 13, 14, 15, 16

Marginal references: † *Luca* 6.*d*.20 — † *Psal.* 36. *a*.11. — † *Isa.* 61. *a*.3 — † *Psal.* 23. *a*.4 — † 1 *Pet.* 2.*d*.20 *&* 3. *c*.14. *&* 4. *d*.14. — † *Mar.* 9.*g*.50 *Luc.* 14 *g*.34. — † *Mar.* 4.*c*.21 *Luc.* 8. *c*.16. *&* 11. *e*.33. — † 1 *Pet.* 2.*c*.12

opera vestra bona, & glorificent patrem
17 vestrum, qui in cælis est. * Nolite putare
quoniam veni solvere legem, aut prophe-
tas: non veni solvere, sed adimplere.
18 * †Amen quippe dico vobis, donec transf- † *Luc.*
Ceat cælum & terra, jota unum, aut unus 16.
apex non præteribit à lege, donec omnia d. 17.
19 fiant. * † Qui ergo solverit unum de † *Iac.* 2
mandatis istis minimis, & docuerit sic ho- b. 10.
mines, minimus vocabitur in regno cælo-
rum: qui autem fecerit & docuerit, hic
magnus vocabitur in regno cælorum.
20 * Dico enim vobis, quia nisi abundaverit
justitia vestra † plus quam Scribarum, & † *Luc.*
Pharisæorum, non intrabitis in regnum 11.
21 cælorum. * Audistis quia dictum est anti- e. 39.
quis: † Non occides: qui autem occiderit, † *Exod.*
22 reus erit judicio. * Ego autem dico vobis: 20.
quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus c. 13.
erit judicio. Qui autem dixerit fratri *Deut.*
suo, raca: reus erit concilio. Qui autem 5. b. 17
dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.
23 * Si ergo offers munus tuum ad altare, &
ibi recordatus fueris quia frater tuus ha-
24 bet aliquid adversum te: * relinque ibi
munus tuum ante altare, & vade prius re-
conciliari fratri tuo: & tunc veniens offe-
25 res munus tuum. * † Esto consentiens † *Luc.*
adversario tuo cito dum es in via cum 12.
eo: ne forte tradat te adversarius judici, g. 58.
& judex tradat te ministro: & in carce-
26 rem mittaris. * Amen dico tibi, non exies
inde, donec reddas novissimum quadran-
27 tem. * Audistis quia dictum est anti-
28 quis: † Non mœchaberis. * Ego autem di- † *Exod.*
co vobis: quia omnis qui viderit mulie- 20.
rem ad concupiscendum eam, jam mœ- c. 14.
29 chatus est eam in corde suo. * † Quod si † *Inf.*
oculus tuus dexter scandalizat te, erue 18. b. 9
eum, & projice abs te: expedit enim tibi *Mar.* 9.
ut pereat unum membrorum tuorum, g. 47.
quam totum corpus tuum mittatur in ge-
hennam. * Et si dextra manus tua scanda-
lizat te, abscide eam, & projice abs te:

expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. * Dictum est autem: † Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. * Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. * Iterum audistis quia dictum est antiquis: † Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua. * Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est: * neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis: * neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. * † Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est. * Audistis quia dictum est: † Oculum pro oculo, & dentem pro dente. * Ego autem dico vobis, non resistere malo: † sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. * † Et ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. * & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo. * † Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne avertaris. * Audistis quia dictum est: † Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. * Ego autem dico vobis: † Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: † & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: * ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super justos & injustos. * Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? * Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt?

Verse numbers in right margin: 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47. Section letters: F, G.

Marginal references: 24. a. 1. Inf. 19 b. 7. Marc. 14. a. 4. Luc. 16 d. 18. 1 Cor. 7. b. 10. † Lev. 19. b. 12. Exod. 20. b. 7. Deut. 3 b. 11. † Iac. 5 c. 12. † Exod. 21. d. 24. Deut. 19. d. 21. Levit. 24. d. 20. † Luc. 6 d. 29. † 1 Cor. 6. b. 7. † Deut. 15. b. 7. † Lev. 19. d. 18. † Luc. 6. d. 27. † Rom. 12. d. 20. Act. 7 g. 60. Luc. 23 e. 34.

48 ciunt? * Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

CAPVT VI.

Docet Christus quo modo facienda sint eleemosyna & oratio, traditque discipulis formam orandi, & offensas aliis condonandi: item quo modo sit jejunandum: quod non in terra sed in cælo thesaurizandum, oculus mundandus, non serviendum duobus dominis: vetat itaque sollicitudinem de victu, vestitu, & de crastino.

1 A ATtendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.
2 * Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis,
3 receperunt mercedem suam. * Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua
4 quid faciat dextera tua: * ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui
5 videt in abscondito, reddet tibi. * Et cum oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mer-
6 cedem suam. * Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.
7 * Orantes autem, nolite multum loqui,
B sicut ethnici. putant enim quod in mul-
8 tiloquio suo exaudiantur. * Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.
9 * Sic ergo vos orabitis: † Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum. † *Luce* 11.4.2
10 * Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. * Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. * Et dimitte nobis debita

nostra,

nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. * Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen. 13

* † Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. * Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. * Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. * Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, * ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. * Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo, & tinea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur. * † Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur; & ubi fures non effodiunt, nec furantur. * Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. * † Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit. * Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt? * † Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ. * † Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca: & corpus plus quam vestimentum? * Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? * Quis autem vestrum cogitans

14 15 16 17 18 19 C 20 21 22 23 24 25 26 D 27

† *Infra* 18. d. 33. *Marc.* 11. c. 25. *Eccl.* 28 a. 3. 4. 5.
† *Lucæ* 12. e. 33. 1 *Tim.* 6. d. 19
† *Lucæ* 11. e. 34.
† *Lucæ* 16. c. 3
† *Lucæ* 12. c. 22. 1 *Petr.* 5. b. 7. *Psa.* 54 d. 25. *Philip.* 4. b. 6. 1 *Tim.* 6. b. 7.

tans potest adjicere ad staturam suam cu-
28 bitum unum ? * Et de vestimento quid so-
liciti estis ? Considerate lilia agri quomo-
do crescunt : non laborant, neque nent.
29 * Dico autem vobis, quoniam nec Salo-
mon in omni gloria sua coopertus est sic-
30 ut unum ex istis. * Si autem fœnum
agri, quod hodie est, & cras in clibanum
mittitur, Deus sic vestit : quanto magis
31 vos modicæ fidei ? * Nolite ergo soliciti
esse, dicentes : Quid manducabimus, aut
32 quid bibemus, aut quo operiemur ? * hæc
enim omnia gentes inquirunt. Scit enim
pater vester, quia his omnibus indigetis.
33 * Quærite ergo primum regnum Dei, &
justitiam ejus : & hæc omnia adjicientur
34 vobis. * Nolite ergo soliciti esse in crasti-
num. Crastinus enim dies solicitus erit
sibi ipsi. sufficit diei malitia sua.

CAPVT VII.

Docet non judicandum : de festuca in oculo fratris, & trabe in proprio oculo : sanctum non dandum canibus : omnem petentem, quærentem, & pulsantem à Deo exaudiri : faciendum aliis quod nobis fieri volumus : per angustam portam ad vitam intrandum : quo modo dignoscantur falsi prophetæ, & arbor bona à mala : comparatio de audiente Christi verba, & operante aut non operante juxta illa.

1 NOlite judicare, ut non judicemini. *Luc. 6.*
2 * In quo enim judicio judicaveritis, *f. 37.*
A judicabimini : † & in qua mensura mensi *Rom. 2*
3 fueritis, remetietur vobis. * Quid autem *a. 1.*
vides festucam in oculo fratris tui : & tra- † *Mar.*
4 bem in oculo tuo non vides ? * Aut quo- *4. c. 24*
modo dicis fratri tuo : Sine ejiciam festu-
cam de oculo tuo : & ecce trabs est in
5 oculo tuo ? * Hypocrita, ejice primum
trabem de oculo tuo, & tunc videbis eji-
6 cere festucam de oculo fratris tui. * No-
lite dare sanctum canibus, neque mitta-
tis margaritas vestras ante porcos, ne
forte

forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos. * † Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. * Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur. * Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? * Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? * Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? * † Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex; & Prophetæ. * † Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. * Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam! * † Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. * à fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? * Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. * Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere: * † Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. * Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. * † Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. * Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & † in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? * Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos;

Margin (left): † Inf. 21. c. 22. Mar. 11. c. 24. Luc. 11. b. 9. Joa. 14. b. 13. Jac. 1. a. 6. — † Luc. 6. e. 31. Tob. 4. c. 16. — † Luc. 13. c. 24. — † Luc. 6. g. 44. — † Sup. 3. c. 10. — † Inf. 25. a. 11. — † Act. [illegible]

Margin (right): 7, 8, B, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, C, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23

vos: discedite à me, qui operamini iniqui-
24 tatem. * † Omnis ergo, qui audit verba
D mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sa-
pienti, qui ædificavit domum suam supra
25 petram, * & descendit pluvia, & vene-
runt flumina, & flaverunt venti, & irrue-
runt in domum illam, & non cecidit: fun-
26 data enim erat super petram. * Et omnis,
qui audit verba mea hæc, & non facit ea,
similis erit viro stulto, qui ædificavit do-
27 mum suam super arenam: * & descendit
pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt
venti, & irruerunt in domum illam, & ce-
28 cidit, & fuit ruina illius magna. * Et fa-
ctum est: cum consummasset Iesus verba
hæc, admirabantur turbæ super doctrina
29 ejus. * † Erat enim docens eos sicut po-
testatem habens, & non sicut Scribæ eo-
rum, & Pharisæi.

† Psal. 6. c. 9. Luc. 13. f. 27. † Luc. 6. g. 48. Rom. 2. c. 13. Iac. 1. d. 22.

† Mar. 1. c. 22. Luc. 4. c. 32.

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Iesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos male habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium vero patre insepulto mox sequi jubet: navicula fluctibus periclitante excitatus à discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precantur ut à suis finibus discedat.

1 CUm autem descendisset de monte, se-
2 cutæ sunt eum turbæ multæ: * † & ecce leprosus veniens, adorabat eum, di-
cens: Domine, si vis, potes me mundare.
3 * Et extendens Iesus manum, tetigit
eum, dicens: Volo. Mundare. Et confe-
stim mundata est lepra ejus. * Et ait illi
Iesus: Vide, nemini dixeris: sed vade,
† ostende te sacerdoti, & offer munus,
quod præcepit Moyses, in testimonium
illis. * Cum autem introisset Capharnaum,
acces-

† Mar. 1. d. 40. Luc. 5. c. 12.

† Levi. 14. a. 2. Luc. 7. a. 2.

forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos. * † Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. * Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur. * Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? * Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? * Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? * † Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex; & Prophetæ. * † Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. * Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam! * † Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. * à fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? * Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. * Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere: * † Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. * Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. * † Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. * Multi dicent mihi in illa die; Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & † in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? * Et tunc confitebor illis; Quia numquam novi vos;

Margin notes: † Inf. 21. c. 22. Mar. 11. c. 24. Luc. 11. b. 9 Joa. 14 b. 13. Jac. 1. a. 6. — † Luc. 6. e. 31. Tob. 4. c. 16. — † Luc. 13. c. 24. — † Luc. 6. g. 44 — † Sup. 3. c. 10. — † Inf. 25. n. 11. — † Act. 19. c. 13.

Verse numbers: 7, 8, B, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, C, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23

vos: discedite à me, qui operamini iniqui-
24 tatem. * † Omnis ergo, qui audit verba
D mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sa-
pienti, qui ædificavit domum suam supra
25 petram, * & descendit pluvia, & vene-
runt flumina, & flaverunt venti, & irrue-
runt in domum illam, & non cecidit: fun-
26 data enim erat super petram. * Et omnis,
qui audit verba mea hæc, & non facit ea,
similis erit viro stulto, qui ædificavit do-
27 mum suam super arenam: * & descendit
pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt
venti, & irruerunt in domum illam, & ce-
28 cidit, & fuit ruina illius magna. * Et fa-
ctum est: cum consummasset Iesus verba
hæc, admirabantur turbæ super doctrina
29 ejus. * † Erat enim docens eos sicut po-
testatem habens, & non sicut Scribæ eo-
rum, & Pharisæi.

† Psal. 6. c. 9. Inf. 25 d. 41. Luc. 13 f. 27. Luc. 6. g. 48. Rom. 2 c. 13. Iac. 1. d. 22.

† Marc. 1. c. 22. Luc. 4. c. 32.

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Iesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos male habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium vero patre insepulto mox sequi jubet: navicula fluctibus periclitante excitatus à discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precantur ut à suis finibus discedat.

CUm autem descendisset de monte, se-
cutæ sunt eum turbæ multæ: * † &
ecce leprosus veniens, adorabat eum, di-
cens: Domine, si vis, potes me mundare.
* Et extendens Iesus manum, tetigit
eum, dicens: Volo. Mundare. Et confe-
stim mundata est lepra ejus. * Et ait illi
Iesus: Vide, nemini dixeris: sed vade,
ostende te sacerdoti, & offer munus,
quod præcepit Moyses, in testimonium
illis. * Cum autem introisset Capharnaum,
accef-

† Mar. 1. d. 40. Luc. 5. c. 12.

† Lev. 14. a. 2. Luc. 7. a. 1.

accessit ad eum Centurio, rogans eum, * & dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur. [6] * Et ait illi Iesus: Ego veniam, & curabo eum. [7] *Et respondens Centurio, ait: † Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. [8] * Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alii, Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit. [9] [B] * Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël. [10] * Dico autem vobis, quod multi † ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum: [11] * filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. [12] * Et dixit Iesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora. [13] * Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febricitantem: [14] * & tetigit manum ejus, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis. [15] * † Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & ejiciebat spiritus verbo: & omnes male habentes curavit: [16] * ut adimpleretur quod dictum est per † Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portavit. [17] * Videns autem Iesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum. [18] * Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris. [19] [C] * Et dicit ei Iesus: † Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. [20] * Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. [21] * Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mor- [22]

† Luc. 7. a. 5.

† Mal. 1. c. 11.

† Mar. 1. d. 32

† Isaia 53. a. 4
1 Petr. 2. d. 24

† Luca 9. g. 54

23 mortuos suos. * † Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus: [† Mar. 4.d.36 Luc. 8. d. 22.]
24 * & ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus:
25 ipse vero dormiebat. * Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.
26 * Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas
27 magna. * Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare
28 obediunt ei? * † Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. [† Mar. 5.a.1. Luc. 8. d.26.]
29 * Et ecce clamaverunt dicentes: Quid nobis, & tibi, Iesu fili Dei? Venisti huc
30 ante tempus torquere nos?* † Erat autem non longe ab illis grex multorum porco-
31 rum pascens. * Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, [† Mar. 5.a.11 Luc. 8. d. 32.]
32 mitte nos in gregem porcorum. * Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in a-
33 quis. * Pastores autem fugerunt: & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.
34 * Et ecce tota civitas exiit obviam Iesu: & † viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum. [† Mar. 5.b.17 Luc. 8. c. 37.]

CAPVT IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus quod dixisset remissa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, & respondet Pharisæis murmurantibus quod cum publicanis ederet, quodque ipsius discipuli non jejunarent: mulierem à sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitat: visu duobus cæcis restituto, dæmoniacum mutum sanat: & ubique prædicans omnes sanat

 infir-

infirmitates, dicens multam esse messem, paucos vero operarios.

Marc. 2. a. 3. Luc. 5. d. 18.

1 ET ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam. * 2 Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem A in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. * 3 Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. * 4 Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? * 5 Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? * 6 Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. * 7 Et surrexit, & abiit in domum suam. * 8 Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. * 9 † Et, cum transiret inde Iesus, vidit hominem B sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. * 10 Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum Iesu, & discipulis ejus. * 11 Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester? * 12 At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. * 13 Euntes autem discite quid est: † Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, † sed peccatores. * 14 Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: † Quare nos, & Pharisæi, jejunamus frequenter: discipuli autem tui non jejunant? * 15 Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt. * 16 Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum

† Mar. 2. b. 14. Lucæ 5. f. 27.

† Osee 6. c. 6. Inf. 12. a. 7.

† 1 Tim. 1. c. 27.

† Mar. 2. c. 18. Luc. 5. f. 32.

tum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a
17 vestimento, & pejor scissura fit. * Neque
mittunt vinum novum in utres veteres. a-
C lioquin rumpuntur utres, & vinum effun-
ditur, & utres pereunt. Sed vinum novum
in utres novos mittunt, & ambo conser-
18 vantur. * † Hæc illo loquente ad eos, ecce
princeps unus accessit, & adorabat eum,
dicens: Domine, filia mea modo defuncta
est: sed veni, impone manum tuam super
19 eam, & vivet. * Et surgens Iesus, sequeba-
20 tur eum, & discipuli ejus. * † & ecce mu-
lier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duo-
decim annis, accessit retro, & tetigit fim-
21 briam vestimenti ejus. * Dicebat enim
intra se: Si tetigero tantum vestimen-
22 tum ejus, salva ero. * At Iesus conver-
sus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides
tua te salvam fecit. Et salva facta est mu-
23 lier ex illa hora. * Et cum venisset Iesus
in domum principis, & vidisset tibicines
24 & turbam tumultuantem, dicebat: * Re-
cedite: non est enim mortua puella, sed
25 dormit. Et deridebant eum. * Et cum eje-
cta esset turba, intravit: & tenuit manum
26 ejus. Et surrexit puella. * Et exiit fama
27 hæc in universam terram illam. * Et trans-
eunte inde Iesu, secuti sunt eum duo cæ-
ci, clamantes, & dicentes: Miserere nostri,
28 fili David. * Cum autem venisset domum,
accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Ie-
sus: Creditis quia hoc possum facere vo-
bis? Dicunt ei: Vtique, Domine. * Tunc te-
tigit oculos eorum, dicens: Secundum fi-
dem vestram fiat vobis. * Et aperti sunt
oculi eorum: & comminatus est illis Ie-
sus dicens: Videte ne quis sciat. * Illi au-
tem exeuntes, diffamaverunt eum in tota
terra illa. * Egressis autem illis, † ecce ob-
tulerunt ei hominem mutum, dæmonium
habentem. * Et ejecto dæmonio, locutus
est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes:
Nunquam apparuit sic in Israel. * Pharisæi
autem dicebant: In principe dæmoniorum

† Mar. 5.b.22 Luc. 8. f.43.
† Mar. 5.c.24 Luc. 8. f.43.
† Infr. 12.b.22. Luc. 11 b.14

† Mar. 6. a. 6. ejicit dæmones. * † Et circuibat Iesus 35 omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. * Videns autem 36 turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem. * Tunc dicit discipulis suis: † Messis 37 quidem multa, operarii autem pauci. * Rogate ergo Dominum messis, ut mittat 38 operarios in messem suam.

† Luc. 10. a. 2

CAPVT X.

Legatio ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad euangelizandum Iudæis, & dæmoniacos infirmosque curandos: qui adversus mala hic imminentia præmonentur & roborantur: Christus non venit ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coram hominibus confitendus est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum, & ita mercedem recipiet.

Marc. 3. b. 13. Luc. 6. b. 13. & 9. a. 1. & 10. a. 1

ET convocatis duodecim discipulis 1 suis, dedit illis potestatem spirituum A immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. * Duodecim autem Apostolorum 2 nomina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus, * Ia- 3 cobus Zebedæi, & Ioannes frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus, * Simon Chananæus, & 4 Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum. * Hos duodecim misit Iesus; præcipiens 5 eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis: * sed potius ite † ad oves, quæ 6 perierunt domus Israel. * Euntes autem 7 prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum. * Infirmos curate, 8 mortuos suscitate, leprosos mundate, dæ-

† Mar. 6. a. 8. Luc. 9. a. 3. & 10. a. 4. Actor. 13. g. 46.

dæmones ejicite: gratis accepiſtis, gratis
9 date. * Nolite poſſidere aurum, neque ar-
gentum, neque pecuniam in zonis veſtris:
10 * non peram in via, neque duas tunicas,
neque calceamenta, neque virgam: dignus
11 enim eſt operarius cibo ſuo. * In quam-
cumque autem civitatem aut caſtellum
intraveritis, interrogate, quis in ea di-
12 gnus ſit: & ibi manete donec exeatis. * In-
trantes autem in domum, ſalutate eam
13 dicentes: Pax huic domui. * Et ſi quidem
fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra
ſuper eam: ſi autem non fuerit digna, pax
14 veſtra revertetur ad vos. * Et quicumque
non receperit vos, neque audierit ſermo-
nes veſtros: exeuntes foras de domo, vel
civitate, excutite pulverem de pedibus
15 veſtris. * Amen dico vobis: Tolerabilius
erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæo-
rum in die judicii, quam illi civitati.
16 * † Ecce ego mitto vos ſicut oves in me-
dio luporum. Eſtote ergo prudentes ſic-
ut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.
17 * Cavete autem ab hominibus. † Tradent
enim vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis
18 flagellabunt vos: * & ad præſides & ad
reges ducemini propter me, in teſtimo-
19 nium illis, & gentibus. * Cum autem tra-
dent vos, nolite cogitare quomodo aut
quid loquamini: dabitur enim vobis in
20 illa hora, quid loquamini. * Non enim
vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Pa-
21 tris veſtri, qui loquitur in vobis. * Tradet
autem frater fratrem in mortem, & pater
filium: & inſurgent filii in parentes, &
22 morte eos afficient: * & eritis odio omni-
bus propter nomen meum: qui autem
perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus
23 erit. * Cum autem perſequentur vos in
civitate iſta, fugite in aliam. Amen dico
vobis, non conſummabitis civitates Iſ-
24 rael donec veniat Filius hominis. * † Non
eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſer-
25 vus ſuper dominum ſuum. * ſufficit diſci-
pulo,

† *Luc.* 10.a.3

† *Luc.* 12. *b.*11.

† *Luc.* 6.*f.*40 *Ioa.*13 *b.*16. & 15. *c.*20.

pulo, ut sit sicut magister ejus; & servo, sicut dominus ejus. Si patrem familias Beelzebub vocaverunt: quanto magis domesticos ejus? * Ne ergo timueritis eos. 26 † Nihil enim est opertum, quod non revelabitur; & occultum, quod non scietur. * Quod dico vobis in tenebris, dicite in 27 lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. * Et nolite timere eos, qui 28 occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. * † Nonne duo passeres asse væ- 29 neunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? * Vestri autem 30 capilli capitis omnes numerati sunt.* No- 31 lite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. * † Omnis ergo qui confite- 32 bitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: * qui autem negaverit me coram ho- 33 minibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. * Nolite arbi- 34 trari quia pacem venerim mittere in ter- D ram: non veni pacem mittere, sed gladium. * † veni enim separare † hominem 35 adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam: * & inimici hominis, domestici 36 ejus. * † Qui amat patrem aut matrem 37 plus quam me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. * † Et qui non accipit crucem 38 suam, & sequitur me, non est me dignus. * Qui invenit animam suam, perdet illam: 39 & qui † perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. * Qui recipit vos, 40 me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Qui recipit prophetam in 41 nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet. * † Et quicumque potum dederit uni ex 42 minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum

Marginal notes: † Marc. 4. c. 22. Luc. 8. c. 17. & 12. a. 2. † Act. 27. f. 35. 2 Reg. 14. c. 11. † Marc. 8. d. 38. Luc. 9. c. 26. & 12. b. 8. 2 Tim. 2. b. 12. † Luc. 12. f. 51. † Mich. 7. b. 6. † Lu. 14. f. 26. † Marc. 8. d. 34. Inf. 16. d. 24. Luc. 9. c. 24. & 14. f. 16. & 16. g. 33. † Ioan. 12. f. 25. † Lu. 10. c. 16. Ioa. 13. c. 20. Marc. 9. f. 41.

tum

tum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

CAPUT XI.

Ioannes de carcere nuntios mittit ad Iesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis laudat Ioannem: Iudæos vero pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis in quibus plurimas fecerat virtutes: confessio Iesu ad Patrem; oneratos ad se vocat Christus, dicens jugum suum esse suave.

1 A ET factum est, cum consummasset Iesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde ut doceret & prædi-
2 caret in civitatibus eorum. * † Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis
3 suis. * ait illi: Tu es, qui venturus es,
4 an alium expectamus? * Et respondens Iesus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni
5 quæ audistis, & vidistis. * † Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes
6 euangelizantur: * & beatus est, qui non
7 fuerit scandalizatus in me. * † Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?
8 * Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vesti-
9 untur, in domibus regum sunt. * Sed
B quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophe-
10 tam. * Hic est enim de quo scriptum est: † Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam
11 tuam ante te. * Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Ioanne Baptista: qui autem minor est in
12 regno cælorum, major est illo. * A diebus autem Ioannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti

† Luc. 7. c. 18

† Isa. 35. a. 5 & 61. a. 1.

† Luc. 7 c. 24.

† Mal. 3. a. 1. Marc. 1 a. 2. Luc. 7. d. 27.

·2· Ad.

forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos. * † Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. * Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur. * Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? * Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? * Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? * † Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex; & Prophetæ. * † Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. * Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam! * † Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. * à fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? * Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. * Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere. * † Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. * Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. * † Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. * Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & † in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? * Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi

vos;

Verse numbers: 7, 8, B, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, C, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23

Marginal notes: † Inf. 21. c. 22. Mar. 11. c. 24. Luc. 11. b. 9 Joa. 14 b. 13. Jac. 1. a. 6. — † Luc. 6. e. 31. Tob. 4. c. 16. — † Luc. 13. c. 24. — † Luc. 6. g. 44 — † Sup. 3. c. 10. — † Inf. 25. a. 11. — † Act. 19. c. 13.

vos: discedite à me, qui operamini iniqui-
24 tatem. * † Omnis ergo, qui audit verba
D mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sa-
pienti, qui ædificavit domum suam supra
25 petram, * & descendit pluvia, & vene-
runt flumina, & flaverunt venti, & irrue-
runt in domum illam, & non cecidit: fun-
26 data enim erat super petram. * Et omnis,
qui audit verba mea hæc, & non facit ea,
similis erit viro stulto, qui ædificavit do-
27 mum suam super arenam: * & descendit
pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt
venti, & irruerunt in domum illam, & ce-
28 cidit, & fuit ruina illius magna. * Et fa-
ctum est: cum consummasset Iesus verba
hæc, admirabantur turbæ super doctrina
29 ejus. * † Erat enim docens eos sicut po-
testatem habens, & non sicut Scribæ eo-
rum, & Pharisæi.

† Psal. 6. c. 9. Inf. 25 d. 41. Luc. 13 f. 27. Luc. 6. g. 48. Rom. 2 c. 13. Iac. 1. d. 22.

† Mar. 1. c. 22. Luc. 4. c. 32.

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Iesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos male habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium vero patre insepulto mox sequi jubet: navicula fluctibus periclitante excitatus à discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precantur ut à suis finibus discedat.

1 CVm autem descendisset de monte, se-
2 cutæ sunt eum turbæ multæ: * † &
A ecce leprosus veniens, adorabat eum, di-
cens: Domine, si vis, potes me mundare.
3 * Et extendens Iesus manum, tetigit
eum, dicens: Volo. Mundare. Et confe-
4 stim mundata est lepra ejus. * Et ait illi
Iesus: Vide, nemini dixeris: sed vade,
† ostende te sacerdoti, & offer munus,
quod præcepit Moyses, in testimonium
illis. * Cum autem introisset Capharnaum,
accef-

† Mar. 1. d. 40. Luc. 5. c. 12.

† Levit. 14. a. 2. Luc. 7. a. 1.

accessit ad eum Centurio, rogans eum, * & dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur. * Et ait illi Iesus: Ego veniam, & curabo eum. * Et respondens Centurio, ait: † Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. * Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alii, Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit. * Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël. * Dico autem vobis, quod multi † ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum: * filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. * Et dixit Iesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora. * Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febricitantem: * & tetigit manum ejus, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis. * † Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & ejiciebat spiritus verbo: & omnes male habentes curavit: * ut adimpleretur quod dictum est per † Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portavit. * Videns autem Iesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum. * Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris. * Et dicit ei Iesus: † Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. * Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. * Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire

mor-

Margin: 6, 7, 8 (*† Luc. 7. a. 5.*), 9, B, 10, 11 (*† Mal. 1. c. 11.*), 12, 13, 14, 15, 16 (*† Mar. 1. d. 32*), 17 (*† Isaiæ 53. a. 4; 1 Petr. 2. d. 24*), 18, 19, C, 20 (*† Lucæ 9. g. 54*), 21, 22

23 mortuos ſuos. * † Et aſcendente eo in naviculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli ejus:
24 * & ecce motus magnus factus eſt in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus,
25 ipſe vero dormiebat. * Et acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus, & ſuſcitaverunt eum, dicentes: Domine, ſalva nos, perimus.
26 * Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Tunc ſurgens, imperavit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas
27 magna. * Porro homines mirati ſunt, dicentes: Qualis eſt hic, quia venti & mare
28 obediunt ei? * † Et cum veniſſet trans fretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſævi nimis, ita ut nemo poſſet tranſire per viam illam.
29 * Et ecce clamaverunt dicentes: Quid nobis, & tibi, Ieſu fili Dei? Veniſti huc
30 ante tempus torquere nos? * † Erat autem non longe ab illis grex multorum porco-
31 rum paſcens. * Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc,
32 mitte nos in gregem porcorum. * Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui ſunt in a-
33 quis. * Paſtores autem fugerunt: & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.
34 * Et ecce tota civitas exiit obviam Ieſu: & † viſo eo rogabant, ut tranſiret à finibus eorum.

† *Mar.* 4. *d.* 36 *Luc.* 8. *d.* 22.
† *Mar.* 5. *a.* 1. *Luc.* 8. *d.* 26.
† *Mar.* 5. *a.* 11 *Luc.* 8. *d.* 32.
† *Mar.* 5. *b.* 17 *Luc.* 8. *e.* 37.

CAPVT IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus quod dixiſſet remiſſa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, & reſpondet Phariſæis murmurantibus quod cum publicanis ederet, quodque ipſius diſcipuli non jejunarent: mulierem à ſanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam ſuſcitat: viſu duobus cæcis reſtituto, dæmoniacum mutum ſanat: & ubique prædicans omnes ſanat infir-

infirmitates, dicens multam esse messem, paucos vero operarios.

Marc. 2. a. 3. Luc. 5. d. 18.

ET ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam. * Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. * Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. * Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? * Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? * Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. * Et surrexit, & abiit in domum suam. * Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. * † Et, cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. * Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum Iesu, & discipulis ejus. * Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester? * At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. * Euntes autem discite quid est: † Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, † sed peccatores. * Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: † Quare nos, & Pharisæi, jejunamus frequenter; discipuli autem tui non jejunant? * Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt. * Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum

Margin: 1, 2, A, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, B, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16

† Mar. 2. b. 14. Luce 5. f. 27.

† Osee 6. c. 6. Inf. 12. a. 7.

† 1 Tim. 1. c. 27

† Mar. 2. c. 18 Luc. 5. f. 32.

tum

tum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a
17 vestimento, & pejor scissura fit. * Neque
mittunt vinum novum in utres veteres. a-
C lioquin rumpuntur utres, & vinum effun-
ditur, & utres pereunt. Sed vinum novum
in utres novos mittunt, & ambo conser-
18 vantur. * † Hæc illo loquente ad eos, ecce
princeps unus accessit, & adorabat eum,
dicens: Domine, filia mea modo defuncta
est: sed veni, impone manum tuam super
19 eam, & vivet. * Et surgens Iesus, sequeba-
20 tur eum, & discipuli ejus. * † & ecce mu-
lier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duo-
decim annis, accessit retro, & tetigit fim-
21 briam vestimenti ejus. * Dicebat enim
intra se: Si tetigero tantum vestimen-
22 tum ejus, salva ero. * At Iesus conver-
sus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides
tua te salvam fecit. Et salva facta est mu-
23 lier ex illa hora. * Et cum venisset Iesus
in domum principis, & vidisset tibicines
24 & turbam tumultuantem, dicebat: * Re-
cedite: non est enim mortua puella, sed
25 dormit. Et deridebant eum. * Et cum eje-
cta esset turba, intravit: & tenuit manum
26 ejus. Et surrexit puella. * Et exiit fama
27 hæc in universam terram illam. * Et transe-
eunte inde Iesu, secuti sunt eum duo cæ-
ci, clamantes & dicentes: Miserere nostri,
28 fili David. * Cum autem venisset domum,
accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Ie-
sus: Creditis quia hoc possum facere vo-
29 bis? Dicunt ei: Utique, Domine. * Tunc te-
tigit oculos eorum, dicens: Secundum fi-
30 dem vestram fiat vobis. * Et aperti sunt
oculi eorum: & comminatus est illis Ie-
sus dicens: Videte ne quis sciat. * Illi au-
tem exeuntes, diffamaverunt eum in tota
terra illa. * Egressis autem illis, † ecce ob-
tulerunt ei hominem mutum, dæmonium
habentem. * Et ejecto dæmonio, locutus
est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes:
Nunquam apparuit sic in Israel. * Pharisæi
autem dicebant: In principe dæmoniorum

† *Marc.* 5. b. 22 *Luc.* 8. f. 41.

† *Marc.* 5. c. 25 *Luc.* 8. f. 43.

† *Inf.* 12. b. 22. *Luc.* 11. b. 14

† Mar. 6.a. 6. ejicit dæmones. * † Et circuibat Iesus 35 omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. * Videns autem 36 turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem. * Tunc dicit discipulis suis: † Messis 37 quidem multa, operarii autem pauci. († Luc. 10.a.2) * Rogate ergo Dominum messis, ut mittat 38 operarios in messem suam.

CAPVT X.

Legatio ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad euangelizandum Iudæis, & dæmoniacos infirmosque curandos: qui adversus mala hic imminentia præmonentur & roborantur: Christus non venit ut mittat pacem, sed gladium, ipseque coram hominibus confitendus est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum, honorat Christum, & ita mercedem recipiet.

Marc. 3.b.13 Luc. 6.b.13. & 9.a.1. & 10.a.1

ET convocatis duodecim discipulis 1 suis, dedit illis potestatem spirituum A immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. * Duodecim autem Apostolorum 2 nomina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus, * Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater ejus, 3 Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus, * Simon Chananæus, & 4 Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum. * Hos duodecim misit Iesus; præcipiens 5 eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis: * sed potius ite † ad oves, quæ 6 perierunt domus Israel. * Euntes autem 7 prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum. * Infirmos curate, 8 mortuos suscitate, leprosos mundate, dæ-

† Mar. 6.a. 8. Luc. 9. a.3. & 10.a.4 Actio. 13. g.46.

dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis
9 date. * Nolite possidere aurum, neque ar-
gentum, neque pecuniam in zonis vestris:
10 * non peram in via, neque duas tunicas,
neque calceamenta, neque virgam: dignus
11 enim est operarius cibo suo. * In quam-
cumque autem civitatem aut castellum
intraveritis, interrogate, quis in ea di-
12 gnus sit: & ibi manete donec exeatis. * In-
trantes autem in domum, salutate eam,
13 dicentes: Pax huic domui. * Et si quidem
fuerit domus illa digna, veniet pax vestra
super eam: si autem non fuerit digna, pax
14 vestra revertetur ad vos. * Et quicumque
non receperit vos, neque audierit sermo-
nes vestros: exeuntes foras de domo, vel
civitate, excutite pulverem de pedibus
15 vestris. * Amen dico vobis: Tolerabilius
erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæo-
rum in die judicii, quam illi civitati.
16 * † Ecce ego mitto vos sicut oves in me- † *Luc. 10. a. 3*
dio luporum. Estote ergo prudentes sic-
ut serpentes, & simplices sicut columbæ.
17 * Cavete autem ab hominibus. † Tradent † *Luc. 12. b. 11.*
enim vos in conciliis, & in synagogis suis
18 flagellabunt vos: * & ad præsides & ad
reges ducemini propter me, in testimo-
19 nium illis, & gentibus. * Cum autem tra-
dent vos, nolite cogitare quomodo aut
quid loquamini: dabitur enim vobis in
20 illa hora, quid loquamini. * Non enim
vos estis qui loquimini, sed Spiritus Pa-
21 tris vestri, qui loquitur in vobis. * Tradet
autem frater fratrem in mortem, & pater
filium: & insurgent filii in parentes, &
22 morte eos afficient: * & eritis odio omni-
bus propter nomen meum: qui autem
perseveraverit usque in finem, hic salvus
23 erit. * Cum autem persequentur vos in † *Luc. 6. f. 40*
civitate ista, fugite in aliam. Amen dico *Ioa. 13 b. 16. & 15. c. 20.*
vobis, non consummabitis civitates Is-
rael donec veniat Filius hominis. * † Non
est discipulus super magistrum, nec ser-
vus super dominum suum. * sufficit disci-

tum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

CAPVT XI.

Ioannes de carcere nuntios mittit ad Iesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis laudat Ioannem: Iudaeos vero pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans ciuitatibus obstinatis in quibus plurimas fecerat virtutes: confessio Iesu ad Patrem; oneratos ad se vocat Christus, dicens iugum suum esse suaue.

1 ET factum est, cum consummasset Iesus, praecipiens duodecim discipulis suis, transiit inde ut doceret & praedi-
2 caret in civitatibus eorum. * † Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis
3 suis. * ait illi: Tu es, qui venturus es,
4 an alium expectamus? * Et respondens Iesus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni
5 quae audistis, & vidistis. * † Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes
6 euangelizantur: * & beatus est, qui non
7 fuerit scandalizatus in me. * † Illis autem abeuntibus, coepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?
8 * Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vesti-
9 untur, in domibus regum sunt. * Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophe-
10 tam. * Hic est enim de quo scriptum est: † Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam
11 tuam ante te. * Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista: qui autem minor est in
12 regno caelorum, maior est illo. * A diebus autem Ioannis Baptistae usque nunc, regnum caelorum vim patitur, & violenti

† Luc. 7. c. 18

† Isa. 35. a. 5 & 61. a. 1.

† Luc. 7. c. 24.

† Mal. 3. a. 1. Marc. 1. a. 2.

Luc. 7. d. 27.

·2· Ad.

rapiunt illud. * Omnes enim prophetæ & 13 lex, usque ad Ioannem, prophetaverunt : * & si vultis recipere, † ipse est Elias, qui 14 venturus est. * Qui habet aures audiendi, 15 audiat. * Cui autem similem æstimabo 16 generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus * dicunt: Cecinimus vobis, & non 17 saltastis: lamentavimus, & non planxistis. * Venit enim Ioannes neque manducans 18 neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. * Venit filius hominis manducans & 19 bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et justificata est sapientia à filiis suis. * Tunc cœpit exprobrare civi- 20 tatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam. * † Væ tibi Corozain, væ tibi Beth- 21 saida: quia, si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. * Verumtamen dico vobis: Tyro 22 & Sidoni remissius erit in die judicii, quam vobis. * Et tu Capharnaum, num- 23 quid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes. quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem. * Verumtamen dico vobis, quia terræ So- 24 domorum remissius erit in die judicii, quam tibi. * In illo tempore respondens 25 Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. * Ita Pater: quoniam sic fuit 26 placitum ante te. * Omnia mihi tradita 27 sunt à Patre meo. † Et nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. * Venite ad me omnes, qui laboratis, & 28 onerati estis, & ego reficiam vos. * † Tol- 29 lite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde:

& in-

† *Mal.* 4.*b.* 5.

† *Luc.* 10. *d.* 13.

† *Ioa.* 6.*e.* 46 & 7. *d.* 28. & 8. *b.* 19. & 10. *c.* 15.

† *Ier.* 6

& invenietis requiem animabus vestris. † 1 *Ioa.*
30 * † Iugum enim meum suave est, & onus *5.a.3.*
meum leve.

CAPVT XII.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manumque aridam sabbato cudens, variosque à securatos silere pracipiens, implet Isaiæ vaticinium: dæmoniaco cæco & muto curato, Pharisæos ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia blasphemantes convincit falsum dicere: dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & de omni verbo otioso reddendam rationem: Scribis autem & Pharisæis signum petentibus, dandum dicit Ionæ signum: & quæ sint mater & fratres ipsius.

1 A IN illo tempore abiit Iesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas, & manduca- *Marc. 2. d. 23.*
2 re. * Pharisæi autem videntes, dixerunt *Luc. 6. a. 1.*
ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non
3 licet facere sabbatis. * At ille dixit eis:
Non legistis † quid fecerit David, quando
4 esuriit, & qui cum eo erant: * quomodo † *1 Reg. 21. a. 4*
intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, † nisi so-
5 lis sacerdotibus? * Aut non legistis in le- † *Num. 28. b. 9*
ge, † quia sabbatis sacerdotes in templo † *Lev. 24. b. 8*
sabbatum violant, & sine crimine sunt.
6 * Dico autem vobis, quia templo major
7 est hic. * Si autem sciretis, quid est: † Mi- † *Osee 6. c. 6.*
sericordiam volo, & non sacrificium:
numquam condemnassetis innocentes.
8 * Dominus enim est filius hominis etiam
9 sabbati. * Et cum inde transisset, venit in
10 synagogam eorum. * Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant † *Mar. 3. a. 1.*
eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut *Luc. 6. a. 6.*
11 accusarent eum. * Ipse autem dixit illis:
† Quis erit ex vobis homo, qui habeat *Deut. 22. a. 4*
ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis

in foveam, nonne tenebit & levabit eam? * Quanto magis melior est homo 12 ove? Itaque licet sabbatis benefacere. * Tunc ait homini: Extende manum tuam. 13 Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera. * Exeuntes autem Pharisæi, con- 14 silium faciebant adversus eum, quomodo B perderent eum. * Iesus autem sciens re- 15 cessit inde: & secuti sunt eum multi, & curavit eos omnes: * & præcepit eis ne 16 manifestum eum facerent. * Vt adim- 17 pleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: * † Ecce puer meus, 18 quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & judicium gentibus nuntiabit. * Non contendet, neque cla- 19 mabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus: * arundinem quassatam non con- 20 fringet, & linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium: * & 21 in nomine ejus Gentes sperabunt. * Tunc 22 oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curavit eum, ita ut loqueretur, & videret. * Et stupebant omnes tur- 23 bæ, & dicebant: Nunquid hic est filius David? * † Pharisæi autem audientes, 24 dixerunt: Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. * Ie- 25 sus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: † Omne regnum divisum contra se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit. * Et si satanas 26 satanam ejicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus? * Et si 27 ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt. * Si autem ego in spiritu Dei 28 ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei. * Aut quomodo potest quis- 29 quam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet. * Qui non 30 est mecum, contra me est; & qui non con- C gregat

† *Isai.* 42. a. 1

† *Mar.* 3. c. 22 *Luc.* 11 b. 14. *Sap.* 9. d. 31.

† *Luc.* 11. b. 17.

31 gregat mecum, ſpargit. * † Ideo dico vo- † *Mar.*
bis: Omne peccatum & blaſphemia remit- 3.*d*.28
tetur hominibus, ſpiritus autem blaphe- *Luc.* 12
32 mia non remittetur. * Et quicumque di- *b*.17.
xerit verbum contra filium hominis, re-
mittetur ei: qui autem dixerit contra Spi-
ritum ſanctum, non remittetur ei, neque in
33 hoc ſæculo, neque in futuro. * Aut facite
arborem bonam, & fructum ejus bonum:
aut facite arborem malam, & fructum ejus
malum: ſiquidem ex fructu arbor agnoſci-
34 tur. * Progenies viperarum, quomodo po-
teſtis bona loqui, cum ſitis mali? † ex ab-
35 undantia enim cordis os loquitur. * Bonus † *Luc.* 6
homo de bono theſauro profert bona: & *g*.45.
malus homo de malo theſauro profert
36 mala. * Dico autem vobis, quoniam omne
verbum otioſum, quod locuti fuerint ho-
mines, reddent rationem de eo in die ju-
37 dicii. * Ex verbis enim tuis juſtificaberis,
38 & ex verbis tuis condemnaberis. * Tunc
reſponderunt ei quidam de Scribis & Pha-
riſæis, dicentes: Magiſter, volumus à te
39 ſignum videre. * Qui reſpondens ait illis:
† Generatio mala & adultera ſignum quæ- † *Inf.*
rit: & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum 16.*a*.4
40 † Ionæ Prophetæ. * Sicut enim fuit Io- *Luc.* 11
nas in ventre ceti tribus diebus, & tribus *c*.29.
noctibus, ſic erit Filius hominis in cor- 1 *Cor.* 1
de terræ tribus diebus, & tribus nocti- *d*.22.
41 bus. * † Viri Ninivitæ ſurgent in judi- † *Ionæ*
cio cum generatione iſta, & condemna- 2.*a*.2.
D bunt eam: quia pœnitentiam egerunt in † *Ionæ*
prædicatione Ionæ. Et ecce plus quam 3.*b*.5.
42 Ionas hic. * Regina Auſtri ſurget in ju-
dicio cum generatione iſta, & condemna-
bit eam: † quia venit à finibus terræ au- † 3 *Reg.*
dire ſapientiam Salomonis, & ecce plus 10.*a*.1
43 quam Salomon hic. * † Cum autem immun- 2 *Par.*
dus ſpiritus exierit ab homine, ambulat 9.*a*.1.
per loca arida, quærens requiem, & non † *Luc.*
44 invenit. * Tunc dicit: Revertar in domum 11.*c*.
meam, unde exivi. Et veniens invenit eam 24.
vacantem, ſcopis mundatam, & ornatam.

* Tunc

45 * Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: † & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimae. * 46 † Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus & fratres stabant foris, quaerentes loqui ei. * 47 Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quaerentes te. * 48 At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quae est mater mea, & qui sunt fratres mei? * 49 Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. * 50 Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in caelis est: ipse meus frater, & soror, & mater est.

† 1 Pet. 2. d. 20

† Marc. 3. d. 31 Luc. 8. c. 20.

CAPUT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolas seminantis ac zizaniorum, quas etiam discipulis interpretatur: item parabolas de grano sinapis, de fermento in farina occultato, de thesauro & margarita inventis; de reti in mare misso, quam parabolam etiam declarat: docens in patria, ait prophetam non esse sine honore nisi in propria patria.

1 IN illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare. * 2 † Et congregatae sunt ad eum turbae multae, ita ut in naviculam A ascendens sederet; & omnis turba stabat in littore: * 3 & locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit qui seminat, seminare. * 4 Et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres caeli, & comederunt ea. * 5 Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terrae. * 6 sole autem orto aestuaverunt: & quia non habebant radicem, aruerunt. * 7 Alia autem ceciderunt in spinas: & creverunt spinae, & suffocaverunt ea. * 8 Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant

† Marc. 4. a. 1. Luc. 8. a. 4.

fructum

fructum, aliud centesimum, aliud sexa-
9 gesimum, aliud trigesimum. * Qui habet
10 aures audiendi, audiat. * Et accedentes
discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis
11 loqueris eis? * Qui respondens, ait illis:
B Quia vobis datum est nosse mysteria re-
gni cælorum: illis autem non est datum.
12 * † Qui enim habet, dabitur ei, & abun- † *Inf.*
dabit: qui autem non habet, & quod ha- *25. c.*
13 bet auferetur ab eo. * Ideo in parabolis *29.*
loquor eis: quia videntes non vident, &
audientes non audiunt, neque intelligunt.
14 * Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ di-
centis: † Auditu audietis, & non intelli- † *Isa. 6*
gетis: & videntes videbitis, & non vide- *c. 9.*
15 bitis. * Incrassatum est enim cor populi *Marc. 4*
hujus, & auribus graviter audierunt, & *b. 14.*
oculos suos clauserunt: ne quando vide- *Luc. 8.*
ant oculis, & auribus audiant, & corde *b. 10.*
intelligant, & convertantur, & sanem eos. *Ioa. 12*
16 * Vestri autem beati oculi quia vident, *f. 40.*
17 & aures vestræ quia audiunt. * † Amen *Actor.*
quippe dico vobis, quia multi prophetæ *28. f.*
& justi cupierunt videre quæ videtis, & *26.*
non viderunt; & audire quę auditis, & non *Rom.*
18 audierunt. * Vos ergo audite parabolam *11. b. 8.*
19 seminantis. * Omnis qui audit verbum *Luc. 8.*
regni, & non intelligit, venit malus, & *b. 11.*
rapit quod seminatum est in corde ejus: † *Luc.*
hic est qui secus viam seminatus est. * Qui *10. d.*
autem super petrosa seminatus est, hic *24.*
est, qui verbum audit, & continuo cum
gaudio accipit illud: * non habet autem
in se radicem, sed est temporalis, facta au-
tem tribulatione & persecutione propter
verbum, continuo scandalizatur. * Qui
autem seminatus est in spinis, hic est, qui
verbum audit, & solicitudo sæculi istius,
& fallacia divitiarum, suffocat verbum,
& sine fructu efficitur. * Qui vero in ter-
ram bonam seminatus est, hic est, qui au-
dit verbum, & intelligit, & fructum af-
fert, & facit aliud quidem centesimum,
aliud autem sexagesimum, aliud vero tri-
gesimum.

† Marc. 4. c. 26 gesimum. * † Aliam parabolam proposuit 24 illis, dicens: Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. * cum autem dormi- 25 rent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit. * Cum autem crevisset herba, & 26 fructum fecisset, tunc apparuerunt & zi- D zania. * Accedentes autem servi patris 27 familias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? * Et ait illis: Inimi- 28 cus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis, imus, & colligimus ea? * Et ait: 29 Non: ne forte colligentes zizania, eradiceris simul cum eis & triticum. * Sinite 30 utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. * † A- 31 liam parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo: * quod minimum quidem est omni- 32 bus seminibus: cum autem creverit, ma- E jus est omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus. * Aliam parabolam locutus est 33 eis. † Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. * Hæc omnia locutus est Ie- 34 sus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis: * ut impleretur 35 quod dictum erat per Prophetam dicentem: † Aperiam in parabolis os meum, eructabo absc ondita à constitutione mundi. * Tunc, dimissis turbis, venit in domum: 36 & accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. * Qui respondens ait illis: Qui 37 seminat bonum semen, est Filius hominis. * Ager autem, est mundus. Bonum vero 38 semen,

† Marc. 4. d. 30 Luc. 13 c. 18.

† Luc. 13. c. 21.

† Psal. 77. a. 2 Marc. 4 d. 32.

semen, hi sunt filii regni. Zizania autem,
39 filii sunt nequam. * Inimicus autem, qui
seminavit ea, est diabolus. † Messis vero,
consummatio sæculi est: Messores autem,
40 angeli sunt. * Sicut ergo colliguntur zi-
zania, & igni comburuntur: sic erit in
41 consummatione seculi. * mittet filius
F hominis angelos suos, & colligent de re-
gno ejus omnia scandala, & eos qui faci-
42 unt iniquitatem: * & mittent eos in ca-
minum ignis. Ibi erit fletus, & stridor
43 dentium. * † Tunc justi fulgebunt sicut
sol in regno Patris eorum. Qui habet au-
44 res audiendi, audiat. * Simile est regnum
cælorum thesauro abscondito in agro:
quem qui invenit homo, abscondit, &
præ gaudio illius vadit, & vendit uni-
versa quæ habet, & emit agrum illum.
45 * Iterum simile est regnum cælorum ho-
mini negotiatori, quærenti bonas marga-
46 ritas. * Inventa autem una pretiosa mar-
garita, abiit, & vendidit omnia quæ ha-
47 buit, & emit eam. * Iterum simile est
regnum cælorum sagenæ missæ in mare,
& ex omni genere piscium congreganti.
48 * quam, cum impleta esset, educentes &
secus littus sedentes, elegerunt bonos in
49 vasa, malos autem foras miserunt. * Sic
erit in consummatione sæculi: exibunt
angeli, & separabunt malos de medio
50 justorum, * & mittent eos in caminum
ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium.
51 * Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: E-
52 jam. * Ait illis: Ideo omnis scriba doctus
G in regno cælorum, similis est homini pa-
tri familias, qui profert de thesauro suo
53 nova & vetera. * Et factum est, cum con-
summasset Iesus parabolas istas, transiit
54 inde. * Et veniens in patriam suam, doce-
bat eos in synagogis eorum, ita ut mira-
rentur, & dicerent: Vnde huic sapientia
55 hæc, & virtutes? * † Nonne hic est fabri
filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, &
fratres ejus, Iacobus, & Ioseph, & Simon,
& Iudas?

† Apo. 14. c. 15.

† Sap. 3 b. 7. Dan. 12. a. 3

† Marc. 6. a. 1. Luc. 4. c. 16. Ioan. 6 c. 42.

& Judas? * & sorores ejus, nonne omnes 56 apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? * Et scandalizabantur in eo. Jesus autem 57 dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. * Et non 58 fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem eorum.

CAPUT XIV.

Caput Joannis datur puellæ saltatrici: Jesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus & duobus piscibus satiat, sublatis duodecim reliquiarum cophinis: & super mare ambulans discipulos tempestate agitatos confortat, Petrumque à submersione liberat: in terra Genesar varii curantur languores tactu vestimenti ipsius.

Mar. 6 b. 14. Luc. 9. a. 7. IN illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu: * & ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. 1 2 A

† Mar. 6. c. 17 Luc. 3. d. 19. * † Herodes enim tenuit Joannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. * Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam. * Et volens illum occidere, timuit populum: † quia sicut prophetam eum habebant. 3 4 5

† Inf. 21. c. 26. * Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. * Unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. * At illa præmonita à matre sua, Da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistæ. * Et contristatus est rex: propter juramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, jussit dari. * Misitque & decollavit Joannem in carcere. * Et allatum est caput ejus in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ. 6 7 8 9 10 11

† Luc. 9. b. 10 Mar. 6. d. 37. Joan. 6. a. 9. * Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, & sepellierunt illud: & venientes nuntiaverunt Jesu. * † Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum: & cum audissent 12 B 13

sent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de
14 civitatibus. * Et exiens vidit turbam
multam, & misertus est eis, & curavit
15 languidos eorum. * Vespere autem facto,
accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, & hora jam præteriit: dimitte turbas, ut euntes in ca-
16 stella, emant sibi escas. * Iesus autem
dixit eis: Non habent necesse ire: date
17 illis vos manducare. * Responderunt ei:
Non habemus hic nisi quinque panes, &
18 duos pisces. * Qui ait eis: Afferte mihi
19 illos huc. * Et cum jussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque
panibus, & duobus piscibus, aspiciens in
cælum benedixit, & fregit, & dedit dis-
cipulis panes, discipuli autem turbis. * Et
manducaverunt omnes, & saturati sunt.
Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos
1 fragmentorum plenos. * Manducantium
autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & parvu-
lis. * † Et statim compulit Iesus discipulos ascendere in naviculam, & præcedere
eum trans fretum, donec dimitteret tur-
bas. * Et dimissa turba, † ascendit in
montem solus orare. Vespere autem facto
solus erat ibi. * navicula autem in medio
mari jactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus. * Quarta autem vigilia
noctis, venit ad eos ambulans super mare.
* Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.
* Statimque Iesus locutus est eis, dicens:
Habete fiduciam: ego sum, nolite timere.
* Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad te venire super
aquas. * At ipse ait: Veni. Et descendens
Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Iesum. * Videns vero
ventum validum, timuit: & cum cœpisset mergi, clamavit dicens, Domine, salvum me fac. * Et continuo Iesus exten-

† Marc. 6. f. 45
Ioan. 6 b. 9.
† Ioan. 6. b. 17

dens manum, apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? * Et cum 32 ascendissent in naviculam, cessavit ventus. * Qui autem in navicula erant, vene- 33 runt, & adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es. * † Et cum transfretas- 34 sent, venerunt in terram Genesar. * Et 35 cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes: * & 36 rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

† Marc. 6. g. 53

CAPVT XV.

Pharisæorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant: & quæ sint coinquinantia hominem: mulier Chananæa perseveranti fide ac supplicatione impetrat filiæ curationem: Iesus curatis juxta mare Galilææ variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus paucisque pisciculis satiat, sublatis septem sportarum reliquiis.

Marc. 7 a. 1. † Exod. 20. c. 12. Deut. 5. b. 16 Ephes. 6. a. 2. † Exod. 21. c. 16. Levit. 20. b. 9. Pro. 20 c. 20. † Isa. 29. d. 13. Marc. 7 a. 6.

TVnc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ, & Pharisæi, dicentes: * Quare discipuli tui transgrediuntur 2 traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cum panem manducant. * Ipse 3 autem respondens ait illis: Quare & vos transgrediminì mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: * † Honora patrem, & matrem; & : † Qui 4 maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. * Vos autem dicitis: Quicumque 5 dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: * & non ho- 6 norificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. * Hypocritæ, 7 bene prophetavit de vobis Isaias, dicens: * † Populus hic labiis me honorat: cor 8 autem eorum longe est à me. * Sine cau- 9

sa

B sa autem colunt me, docentes doctrinas
10 & mandata hominum. * Et convocatis
ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelli-
11 gite. * Non quod intrat in os, coinquinat
hominem: sed quod procedit ex ore, hoc
12 coinquinat hominem. * Tunc acceden-
tes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia
Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati
13 sunt? * At ille respondens ait: † Omnis
plantatio, quam non plantavit Pater meus
14 cælestis, eradicabitur. * Sinite illos: † cæ-
ci sunt, & duces cæcorum. cæcus autem
si cæco ducatum præstet, ambo in fo-
15 veam cadunt. * Respondens autem Pe-
trus dixit ei: Edissere nobis parabolam
16 istam. * At ille dixit: Adhuc & vos sine
17 intellectu estis? * Non intelligitis, quia
omne quod in os intrat, in ventrem vadit,
18 & in secessum emittitur? * Quæ autem
procedunt de ore, de corde exeunt, &
19 ea coinquinant hominem: * de corde
C enim exeunt cogitationes malæ, homici-
dia, adulteria, fornicationes, furta, falsa
20 testimonia, blasphemiæ. * hæc sunt, quæ
coinquinant hominem. Non lotis autem
manibus manducare, non coinquinat ho-
21 minem. * Et egressus inde Iesus, secessit
22 in partes Tyri & Sidonis. * † Et ecce
mulier Chananæa à finibus illis egressa
clamavit, dicens ei: Miserere mei Domi-
ne fili David: filia mea male à dæmonio
23 vexatur. * Qui non respondit ei verbum.
Et accedentes discipuli ejus rogabant
eum dicentes: Dimitte eam: quia clamat
24 post nos. * Ipse autem respondens ait:
Non sum missus nisi † ad oves, quæ pe-
25 rierunt domus Israel. * At illa venit, &
adoravit eum, dicens: Domine adjuva
26 me. * Qui respondens ait: Non est bo-
num sumere panem filiorum, & mittere
27 canibus. * At illa dixit: Etiam Domi-
ne: nam & catelli edunt de micis, quæ
cadunt de mensa dominorum suorum.
28 * Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier,

† *Ioan. 15. a. 2.*
† *Luc. 6 f. 39.* *Marc. 7 c. 17.*
† *Marc. 7. c. 25.*
† *Sup. 10. a. 6.* *Ioan. 10. a. 3.*

magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora. * Et cum 29 transisset inde Iesus, venit secus Mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi. * † Et accesserunt ad eum turbæ mul- 30 tæ, habentes secum mutos, cæcos, clau- D dos, debiles, & alios multos: & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos: * ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos 31 loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel. * † Iesus autem, convocatis discipulis 32 suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant mecum, & non habent quod manducent: & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. * Et dicunt 33 ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? * Et ait illis Iesus: Quot habetis 34 panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos. * Et præcepit turbæ, ut dis- 35 cumberent super terram. * Et accipiens 36 septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. * Et comederunt 37 omnes, & saturati sunt: Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. * Erant autem qui manduca- 38 verunt, quattuor millia hominum, extra parvulos & mulieres. * Et, dimissa turba, 39 ascendit in naviculam: & venit in fines Magedan.

† *Isai. 35. b. 5*

† *Marc. 8. a. 1.*

CAPUT XVI.

Iesus signi petitione ipsum tentantes arguit, quod signa temporum non dijudicarent: jubet discipulos cavere à fermento Pharisæorum ac Sadducæorum: ipsosque interrogat quem ipsum esse dicant, & Petro post illius responsionem promittit claves regni cælorum: suam autem passionem prædicens, à Petro increpatur: propter quod satanam ipsum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, & Deum unicuique juxta sua opera redditurum.

Et

1 ET accesserunt ad eum Pharisæi & Sad- *Marc.*
A ducæi tentantes : & rogaverunt eum 8.*b*.12
2 ut signum de cælo ostenderet eis. * At ille *Luc.* 12
respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: *g.* 54.
Serenum erit, rubicundum est enim cæ-
3 lum ; * Et mane : Hodie tempestas, ruti-
4 lat enim triste cælum. * Faciem ergo cæli
dijudicare nostis : signa autem temporum
non potestis scire? † Generatio mala & † *Sup.*
adultera signum quærit : & signum non 12.*g.*
dabitur ei, † nisi signum Ionæ prophetæ. 39.
5 Et relictis illis, abiit. * Et cum venissent † *Ion.* 2
discipuli ejus trans fretum, obliti sunt
6 panes accipere.* Qui dixit illis : † Intue- † *Marc.*
mini, & cavete à fermento Pharisæorum, 8.*b*.14
7 & Sadducæorum. * At illi cogitabant *Luc.* 12
intra se dicentes : Quia panes non accepi- *a.* 1.
8 mus. * Sciens autem Iesus, dixit : Quid
cogitatis intra vos modicæ fidei, quia pa-
9 nes non habetis ? * Nondum intelligitis,
neque recordamini † quinque panum in † *Sup.*
quinque millia hominum, & quot cophi- 14.*c.*
10 nos sumpsistis? * neque † septem panum 17.
in quattuor millia hominum, & quot *Ioan.* 6
sportas sumpsistis? * Quare non intelligi- *b.* 9.
tis, quia non de pane dixi vobis : Cavete † *Sup.*
à fermento Pharisæorum, & Sadducæo- 15.*d.*
rum ? * Tunc intellexerunt, quia non di- 34.
xerit cavendum à fermento panum, sed à
doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.
* † Venit autem Iesus in partes Cæsareæ † *Marc.*
Philippi : & interrogabat discipulos suos, 8.*c*.27.
dicens : Quem dicunt homines esse Filium *Luc.* 9.
hominis? * At illi dixerunt: Alii Ioannem *c.* 18.
Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Ie-
remiam, aut unum ex prophetis. * Dicit
illis Iesus : Vos autem quem me esse dici-
tis ? * Respondens Simon Petrus dixit:
† Tu es Christus, filius Dei vivi. * Respon- † *Ioan.*
dens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon 6.*g*.69
Bar Iona : quia caro & sanguis non reve-
lavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.
* † Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & † *Ioan.*
super hanc Petram ædificabo ecclesiam 1.*f*.42

meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. * † Et tibi dabo claves re- 19 gni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis. * Tunc præcepit dis- 20 cipulis suis, ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus. * Exinde cæpit Ie- 21 sus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, & multa pati à senioribus & Scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. * Et assumens eum Petrus, cœpit in- 22 crepare illum dicens: Absit à te Domine: D non erit tibi hoc. * Qui conversus, dixit 23 Petro: † Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum. * Tunc Ie- 24 sus dixit discipulis suis. † Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. * † Qui 25 enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. * Quid enim prodest homini, si mundum 26 universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? * Fi- 27 lius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: † & tunc reddet unicuique secundum opera ejus. * A- 28 men dico vobis, † sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

† *Isai.* 22. *g.* 24. *Ioan.* 20. *e.* 23.
† *Marc.* 3. *d.* 33
† *Sup.* 10. *d.* 38. *Luc.* 9. *g.* 23. & 14. *f.* 17. & 17. *g.* 33.
† *Ioan.* 12. *d.* 25.
† *Act.* 17. *g.* 31. *Rom.* 2 *a.* 6.
† *Marc.* 9. *a.* 1. *Luc.* 9. *c.* 27.

CAPUT XVII.

Christi in monte transfiguratio, quam jubet discipulos silentio servare, donec à mortuis resurgat: Eliam dicit venturum, imo jam venisse, sed cognitum non fuisse, nempe Joannem Baptistam: puerum lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem curare non poterant; ostendens quanta sint vir-

virtutis, fides similis grano sinapis, jejunium, & oratio: passionem suam prædicit: pro se quoque & Petro didrachma solvit, invento in ore piscis statere.

1 ET post dies sex assumit Iesus Petrum,
A & Iacobum, & Ioannem fratrem ejus, & ducit illos in montem excelsum
2 seorsum: * & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut
3 nix. * Et ecce apparuerunt illis Moyses &
4 Elias cum eo loquentes. * Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi
5 unum, & Eliæ unum. * Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. † Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene com-
6 placui: ipsum audite. * Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. * Et accessit Iesus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere. * Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum. * Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat. * Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: † Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire? * At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. * dico autem vobis, † quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum, † sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis. * Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis. * † Et cum venisset ad turbam; accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam. * & obtuli eum discipulis tuis, &

Marc. 9. a. 2.
Luc. 9. d. 28.
† 2 Pet. 1. d. 17.
Sup. 3. d. 17.
† Marc. 9. b. 11
Mal. 4. b. 5.
† Sup. 11. b. 14.
† Sup. 14. a. 9
† Marc. 9. c. 17.
Luc. 9. e. 38.

non potuerunt curare eum. * Respondens 16 autem Iesus, ait: O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me. * Et increpavit illum Iesus, & exiit 17 ab eo dæmonium, & curatus est puer ex C illa hora. * Tunc accesserunt discipuli ad 18 Iesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum? * Dixit illis 19 Iesus: Propter incredulitatem vestram. † Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. * Hoc autem 20 genus non ejicitur nisi per orationem, & jejunium. * Conversantibus autem eis in 21 Galilæa, dixit illis Iesus: † Filius hominis tradendus est in manus hominum: * & oc- 22 cident eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer. * Et cum venis- 23 sent Capharnaum, accesserunt qui di- D drachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? * Ait: Etiam. Et cum intrasset 24 in domum, prævenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? * Et ille dixit: 25 Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filii. * Vt autem non scandalizemus eos, 26 vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperto ore ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me, & te.

† *Luc.* 17. *b.* 6

† *Marc.* 9. *c.* 31 *Luc.* 9. *c.* 44. *Inf.* 20 *c.* 18.

CAPVT XVIII.

Proposito parvulo docet quisnam major sit in regno cælorum, & quam sit à pusillorum scandalo cavendum: quomodo frater in nos peccans debeat corripi, & ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, potestate ligandi atque solvendi discipulis tradita: docet etiam quam sit apud Deum efficax duorum petitio sibi consentientium, & quo-

& quoties fratri in nos peccanti sit ignoscendum, accommodata ad hoc parabola de rege rationem cum servis suis ineunte.

1 IN illa hora accesserunt discipuli ad Ie-
A sum, dicentes: Quis, putas, major est in
2 regno cælorum? * Et advocans Iesus par-
3 vulum, statuit eum in medio eorum, * &
dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fue-
ritis, & efficiamini sicut parvuli, non in-
4 trabitis in regnum cælorum. * Quicum-
que ergo humiliaverit se sicut parvulus
5 iste, hic est major in regno cælorum. * Et
qui susceperit unum parvulum talem in
6 nomine meo, me suscipit. * † qui autem
scandalizaverit unum de pusillis istis, qui
in me credunt, expedit ei ut suspenda-
tur mola asinaria in collo ejus, & demer-
7 gatur in profundum maris. * Væ mundo
à scandalis. Necesse est enim ut veniant
scandala: veruntamen væ homini illi, per
8 quem scandalum venit. * † Si autem ma-
nus tua, vel pes tuus scandalizat te; ab-
scide eum, & projice abs te: bonum tibi
est ad vitam ingredi debilem, vel clau-
dum, quam duas manus vel duos pedes
9 habentem mitti in ignem æternum. * Et
si oculus tuus scandalizat te, erue eum, &
projice abs te: bonum tibi est cum uno
oculo in vitam intrare, quam duos ocu-
los habentem mitti in gehennam ignis.
* Videte ne contemnatis unum ex his
pusillis: dico enim vobis, † quia angeli eo-
rum in cælis semper vident faciem Pa-
tris mei, qui in cælis est. * † Venit enim
Filius hominis salvare quod perierat.
* Quid vobis videtur? si fuerint alicui
centum oves, & erraverit una ex eis: non-
ne relinquit nonagintanovem in monti-
bus, & vadit quærere eam quæ erravit?
* & si contigerit ut inveniat eam: Amen
dico vobis, quia gaudet super eam magis
quam super nonagintanovem, quæ non
erraverunt. * Sic non est voluntas ante
Patrem vestrum, qui in cælis est, ut pereat

Marc. 9. c. 34. Luc. 9. f. 46. Inf. 19. b. 14. 1 Cor. 14. d. 20.
† Marc. 9. f. 42. Luc. 17. a. 1.
† Supra c. 30. Mar. 9. g. 43.
† Psal. 33. a. 8.
† Luc. 19. b. 10.
Luc. 15. a. 4.

unus de pusillis istis. * † Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. * Si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc unum, vel duos, † ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. * Quod si non audierit eos: dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut † ethnicus & publicanus. * † Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo. * Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cælis est. * Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. * Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: † Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies? * Dicit illi Iesus: Non dico tibi usque septies; sed usque septuagies septies. * Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. * Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta. * Cum autem non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus vænumdari, & uxorem ejus, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. * Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. * Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. * Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. * Et procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. * Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. * Videntes autem

Margin verse numbers: 15, 16, C, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, D, 27, 28, 29, 30, 31

Margin references: † Luc. 17.a.3 Lev. 19.d.17. Ecc. 19 b.13. Iac. 5.d.19. † Deut. 19.b.15. 2 Cor. 13.a.1 Heb. 10.c.28. Ioan. 8.c.17. † 2 Thes. 3.d.14. 1 Cor. 5.b.9. † Ioan. 20.e.23. † Luc. 17.a.4

tem conservi ejus quæ fiebant, contristati
sunt valde: & venerunt, & narraverunt
domino suo omnia quæ facta fuerant.
32 * Tunc vocavit illum dominus suus: &
ait illi: Serve nequam, omne debitum di-
33 misi tibi quoniam rogasti me: * nonne
ergo oportuit & te misereri conservi tui,
34 sicut & ego tui misertus sum? * Et iratus
dominus ejus tradidit eum tortoribus,
quoadusque redderet universum debitum.
35 * Sic & Pater meus cælestis faciet vobis,
si non remiseritis unusquisque fratri suo
de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex sua institutione esse indissolubile, nec uxorem extra causam fornicationis posse dimitti: inter varios eunuchos laudat illos qui se castrarunt propter regnum cælorum: parvulis manus imponit: adolescens qui omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abit tristis: difficile ergo asserit divitem intrare regnum cælorum, & quid illis præmii sit qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

ET factum est, cum consummasset Iesus
sermones istos, migravit à Galilæa, &
† venit in fines Iudææ trans Iordanem, † *Marc.*
* & secutæ sunt eum turbæ multæ, & cu- 10.a.1
ravit eos ibi. * † Et accesserunt ad eum † *Marc.*
Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si li- 10.a.2
cet homini dimittere uxorem suam, qua-
cumque ex causa? * Qui respondens, ait
eis: Non legistis, quia † qui fecit hominem † *Gen.*
ab initio, masculum & feminam fecit eos? 1.d.27
& dixit: * † Propter hoc dimittet homo † *Gen.*
patrem & matrem, & adhærebit uxori 2.d.21
suæ, & erunt duo in carne una. * Itaque *Ephes.*
jam non sunt duo, sed una caro. Quod 5.g.31
ergo Deus conjunxit, homo non separet. 1 *Cor.*
* Dicunt illi: † Quid ergo Moyses man- 6.d.16
davit dare libellum repudii, & dimittere? † *Deut.*
* Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam 24.a.1.
cordis

cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. * † Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. * Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. * Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. * Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. * † Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. * Iesus vero ait eis: † Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. * Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. * † Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? * Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. * Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: † Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: * Honora patrem tuum, & matrem tuam: &, Diliges proximum tuum sicut teipsum. * Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deest? * Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. * Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. * Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum. * Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare

Margin: † *Sup.* 5.*c*.32. *Marci* 10.*b*. 11. *Luc.* 16 *d*. 18. 1 *Cor.* 7.*b*. 18 — † *Marc.* 10.*b*. 13. *Luc.* 18 *c*. 15. — † *Supra* 18.*a*.3 — † *Marc.* 10.*b*. 17. *Luc.* 18 *d*. 16. — † *Exod.* 20.*c*. 13.

Verse numbers: 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24; section letters B, C.

25 trare in regnum cælorum. * Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse? 26 * Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum 27 autem omnia possibilia sunt. * Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid 28 ergo erit nobis? * Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes 29 duodecim tribus Israel. * Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam 30 possidebit. * † Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

† *Infra* 20. *b.* 16. *Marci* 10. *d.* 31. *Luc.* 13 *f.* 30.

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Iesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicit & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non potestate & ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores: egrediens vero Iericho duos cæcos illuminat.

SImile est regnum cælorum homini patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. * Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. * Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, * & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis. * Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam & nonam horam: & fecit similiter. * Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota

die

die otiosi? * Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. * Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos. * Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. * Venientes autem & primi, arbitrati 1 sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios. * Et 1 accipientes murmurabant adversus patrem familias, * dicentes: Hi novissimi 1 una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus. * At ille respondens uni eorum, di- 13 xit: Amice non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum? * Tolle 14 quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi. * Aut 15 non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? * † Sic erunt novissimi primi, & 16 primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci vero electi. * † Et ascendens Iesus 17 Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis: * Ecce ascendi- 18 mus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, * & tra- 19 dent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. * † Tunc accessit ad eum 20 mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. * Qui di- 21 xit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dextram tuam, & unus ad sinistram, in regno tuo. * Re- 22 spondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. * Ait illis: Calicem quidem meum bibe- 23 tis: sedere autem ad dextram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed

C

† *Supr.* 19.*d.* 30. *Marci* 10.*d.* 38. *Luc.* 13 *f.* 31.

† *Marc.* 10.*d.* 31. *Luc.* 18 *e.* 31.

† *Marc.* 10.*c.* 35.

quibus

24 quibus paratum est à Patre meo. * † Et audientes decem, indignati sunt de duo-
25 bus fratribus. * † Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores
26 sunt, potestatem exercent in eos. * Non
D ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:
27 * & qui voluerit inter vos primus esse,
28 erit vester servus. * † sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro
29 multis. * † Et egredientibus illis ab Ieri-
30 cho, secuta est eum turba multa: * & ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili Da-
31 vid. * Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.
32 * Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait:
33 Quid vultis ut faciam vobis? * Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.
34 * Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

† Marc. 10. g. 41. † Luc. 22. c. 25. † Phil. 2. a. 7. † Marc. 10. g. 46. Luc. 18 f. 35.

CAPUT XXI.

Iesus super asinam Ierusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit, & Pharisæis de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem de ficulnea Christi verbo arefacta mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de sua potestate retundit quæstione de Ioannis baptismo: & ex parabolis de homine duos filios habente, & de patrefamilias, cujus vinitores post alios servos, etiam filium vineæ heredem occidunt, prædicit regnum Dei à Iudæis ad Gentes transferendum.

1 A ET cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage ad Montem Oliveti: tunc Iesus misit duos discipulos, * dicens

Marc. 11. a. 1 Luc. 19 c. 20.

* dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi: * & si quis vobis aliquid dixerit dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos. * Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: * † Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis. * Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus. * Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua: & eum desuper sedere fecerunt. * Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via: * turbæ 9 autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: † Hosanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis. * Et 10 cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? * Populi autem dicebant: Hic est Iesus 11 propheta à Nazareth Galilææ. * † Et in- 12 travit Iesus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo; & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit: * & dicit 13 eis: Scriptum est: † Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum. * Et ac- 14 cesserunt ad eum cæci, & claudi in templo: & sanavit eos. * Videntes autem 15 principes sacerdotum, & Scribæ, mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt, * & dixerunt ei: Audis quid 16 isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique numquam legistis: † Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? * Et relictis illis, abiit foras extra Civita- 17 tem in Bethaniam; ibique mansit. * Ma- 18 ne autem

† *Isai.* 62. d. 11. *Zach.* 9 b. 9. *Ioa.* 12 b. 15.

† *Psal.* 117. d. 26. *Marci* 11. b. 9 *Luc.* 19 g. 38.

† *Ioan.* 2. c. 14

† *Deut.* 14. c. 25. *Isai.* 56 c. 7. *Ier.* 7. b. 11.

† *Psal.* 8. a. 3.

ne autem revertens in Civitatem, esuriit.
19 * † Et videns fici arborem unam secus † *Marc. 11. b. 13.*
viam, venit ad eam: & nihil invenit in ea
nisi folia tantum, & ait illi: Numquam
ex te fructus nascatur in sempiternum. Et
20 arefacta est continuo ficulnea. * † Et vi- † *Marc. 11. c. 20.*
dentes discipuli, mirati sunt, dicentes:
21 Quomodo continuo aruit? * Respondens
autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si
habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non
solum de ficulnea facietis, sed & si monti
huic dixeritis, Tolle, & jacta te in mare,
22 fiet. * † Et omnia quæcumque petieritis † *Sup. 7. a. 7. Ioan. 3. d. 22*
23 in oratione credentes, accipietis. * Et cum
venisset in templum, accesserunt ad eum
docentem, principes sacerdotum, & se-
niores populi dicentes: † In qua potesta- † *Marc. 11. d. 24. Luc. 20 a. 2.*
te hæc facis? Et quis tibi dedit hanc po-
24 testatem? * Respondens Iesus dixit eis:
Interrogabo vos & ego unum sermonem:
quem si dixeritis mihi, & ego vobis di-
25 cam in qua potestate hæc facio. * Bap-
tismus Ioannis unde erat? è cælo, an ex
hominibus? At illi cogitabant inter se,
26 dicentes: * Si dixerimus, è cælo, dicet no-
bis: Quare ergo non credidistis illi? Si
autem dixerimus, ex hominibus, timemus
turbam: † omnes enim habebant Ioannem † *Supra 14. a. 5*
27 sicut prophetam. * Et respondentes Ie-
su, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse:
Nec ego dico vobis in qua potestate hæc
28 facio. * Quid autem vobis videtur? Ho-
mo quidam habebat duos filios, & acce-
dens ad primum, dixit: Fili, vade hodie,
29 operare in vinea mea. * Ille autem re-
spondens, ait: Nolo. Postea autem, pœ-
30 nitentia motus, abiit. * Accedens autem
ad alterum, dixit similiter. At ille re-
spondens ait: Eo, domine, & non ivit.
31 * quis ex duobus fecit voluntatem patris?
Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen
dico vobis, quia publicani, & meretrices
32 præcedent vos in regnum Dei. * Venit e-
nim ad vos Ioannes in via justitiæ, & non

credidiſtis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, ut crederetis ei. * Aliam parabolam audite: † Homo 33 erat paterfamilias, qui plantavit vineam, D & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus eſt. * Cum autem tempus fructuum appro- 34 pinquaſſet, miſit ſervos ſuos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus. * Et agricolæ, 35 apprehenſis ſervis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt. * Iterum miſit alios ſervos plures 36 prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. * No- 37 viſſime autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. * Agri- 38 colæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: † Hic eſt heres, venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem ejus. * Et ap- 39 prehenſum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt. * Cum ergo venerit domi- 40 nus vineæ, quid faciet agricolis illis? * A- 41 junt illi: Malos male perdet; & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. * Dicit illis 42 Ieſus: Numquam legiſtis in Scripturis: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? * Ideo dico vobis, quia 43 auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. * Et qui ceci- 44 derit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum. * Et cum audiſſent principes ſacerdotum 45 & Phariſæi parabolas ejus, cognoverunt quod de ipſis diceret. * Et quærentes eum 46 tenere, timuerunt turbas: quoniam ſicut prophetam eum habebant.

† Marc. 12. a. 1. Luc. 20. b. 9. Iſa. 5. a. 1. b. 5. Ier. 2. d. 21.

† Infr. 26. a. 3. & 27. a. 2. Ioa. 12. g. 53.

† Pſal. 117. d. 22. Actor. 4. b. 11. Rom. 9. g. 33. 1. Petr. 2. a. 7.

CAPVT XXII.

Parabola de rege qui fecit nuptias filio ſuo, in quibus diſcumbens abſque veſte nuptiali, in tenebras ejicitur exteriores: tenta-

tur Iesus à Pharisæis super censu dando Cæ-
sari, & à Sadducæis super resurrectione,
quorum redarguit inscitiam, mortuorum
evincens resurrectionem: rursumque à le-
gisdoctore tentatur super magno legis man-
dato: vicissim quoque interrogat Pharisæos,
cujus filius sit Christus.

1 ET respondens Iesus, dixit iterum in *Luc.* 14
2 parabolis eis, dicens: * Simile factum *d.* 16.
A est regnum cælorum homini regi, qui fe- *Apoc.*
3 cit nuptias filio suo. * Et misit servos suos 19. *b.* 9
vocare invitatos ad nuptias, & nolebant
4 venire. * Iterum misit alios servos, di-
cens: Dicite invitatis: Ecce prandium
meum paravi, tauri mei & altilia occisa
sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.
5 * Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius
in villam suam, alius vero ad negotiatio-
6 nem suam: * reliqui vero tenuerunt ser-
vos ejus, & contumeliis affectos occide-
7 runt. * Rex autem cum audisset, iratus
est: & missis exercitibus suis, perdidit
homicidas illos, & civitatem illorum suc-
8 cendit. * Tunc ait servis suis: Nuptiæ qui-
dem paratæ sunt, sed qui invitati erant,
9 non fuerunt digni. * Ite ergo ad exitus
viarum, & quoscunque inveneritis, vo-
cate ad nuptias. * Et egressi servi ejus in
vias, congregaverunt omnes quos invene-
runt, malos & bonos: & impletæ sunt
nuptiæ discumbentium. * Intravit autem
rex ut videret discumbentes, & vidit ibi
hominem non vestitum veste nuptiali. * Et
ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non † *Supra*
habens vestem nuptialem? At ille ob- 8. *b.* 12.
mutuit. * Tunc dixit rex ministris: † Li- & 13.
gatis manibus & pedibus ejus, mittite *f.* 42.
eum in tenebras exteriores: ibi erit fle- *Inf.* 25
tus, & stridor dentium. * Multi enim *c.* 30.
sunt vocati, pauci vero electi. * † Tunc † *Marc.*
abeuntes Pharisæi, consilium inierunt ut 12. *b.*
caperent eum in sermone. * Et mittunt 13.
ei discipulos suos cum Herodianis dicen- *Luc.* 20
tes: Magister, scimus quia verax es, & *d.* 20.

viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum: * dic ergo nobis quid 17 tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non? * Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? 18 * ostendite mihi numisma census. At illi 19 obtulerunt ei denarium. * Et ait illis Iesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio? 20 * Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: †Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. * Et audientes mirati 21 22 sunt, & relicto eo abierunt. * In illo die 23 accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt C non esse resurrectionem: & interrogaverunt eum, * dicentes: Magister, Moyses 24 dixit: † Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. * E- 25 rant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.* Similiter secundus, & tertius, 26 usque ad septimum. * Novissime autem 27 omnium & mulier defuncta est.* In resur- 28 rectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam. * Respon- 29 dens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas; neque virtutem Dei. * In resurrectione enim, neque nubent, 30 neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. * De resurrectione autem mortu- 31 orum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: * † Ego sum Deus Abraham 32 & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus D mortuorum, sed viventium. * Et audien- 33 tes turbæ, mirabantur in doctrina ejus. * † Pharisæi autem audientes quod silen- 34 tium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum: * & interrogavit eum unus ex eis 35 legis doctor, tentans eum. * Magister, quod 36 est mandatum magnum in Lege? * Ait illi 37 Iesus: † Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in

tota

† *Rom.* 13. c. 7

† *Marc.* 12. b. 15. *Luc.* 20 d. 28. *Actor.* 23. b. 6 *Deut.* 25. b. 6

† *Exod.* 3. b. 6.

† *Marc.* 12. c. 28. *Luc.* 10 c. 27.

† *Deut.* 6. a. 5.

38 tota mente tua. * Hoc est maximum, &
39 primum mandatum. * Secundum autem
simile est huic: † Diliges proximum tuum, † *Lev.*
40 sicut teipsum. * In his duobus mandatis 19. *d.*
41 universa lex pendet, & prophetæ. * Con- 18.
gregatis autem Pharisæis, interrogavit eos *Marc.*
42 Iesus, * dicens: Quid vobis videtur de 12. *f.*
Christo? cujus filius est? Dicunt ei: Da- 31.
43 vid. * Ait illis: Quomodo ergo David *Luc.* 20
in spiritu vocat eum Dominum, dicens: *d.* 41.
44 * † Dixit Dominus Domino meo: sede à † *Psal.*
dextris meis, donec ponam inimicos tuos 109. *a.*
45 scabellum pedum tuorum? * Si ergo Da- 1.
vid vocat eum Dominum, quomodo filius
46 ejus est? * Et nemo poterat ei responde-
re verbum: neque ausus fuit quisquam ex
illa die eum amplius interrogare.

CAPUT XXIII.

Scribis & Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Iesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisin & ambitionem, discipulos vero contrariam docens humilitatem: deinde multiplex væ illis ob hypocrisin ac reliquas suas iniquitates interminatur, prædicens † 2 *Esd.*
eos patrum suorum mensuram in justorum 8. *a.* 4.
persecutionibus impleturos, ac Ierusalem de- † *Luc.*
serendam.

1 TUnc Iesus locutus est ad turbas, & 11. *g.*
2 ad discipulos suos, * dicens: Super 46.
cathedram Moysi sederunt † Scribæ, & *Actor.*
3 Pharisæi. * Omnia ergo quæcumque di- 15. *c.*
xerint vobis, servate, & facite: secundum 10.
opera vero eorum nolite facere: dicunt *Deut.* 6
4 enim, & non faciunt. * † Alligant *b.* 8.
enim onera gravia, & importabilia, & *Num.*
imponunt in humeros hominum: digito 15. *d.*
5 autem suo nolunt ea movere. * Omnia 38.
vero opera sua faciunt ut videantur ab † *Marc.*
hominibus: † dilatant enim phylacteria 12. *d.*
6 sua, & magnificant fimbrias. * Amant au- 38.
tem primos recubitus in cœnis, & primas *Luc.* 11
7 cathedras in synagogis, * & salutatio- *f.* 43.
nes in foro, & vocari ab hominibus Rab- *&* 20.
g. 46.

cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. * † Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. * Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. * Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. * Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. * † Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. * Iesus vero ait eis: † Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. * Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. * † Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? * Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. * Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: † Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: * Honora patrem tuum, & matrem tuam: &, Diliges proximum tuum sicut teipsum. * Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deest? * Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. * Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. * Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum. * Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare

Marginalia: B; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; C; 19; 20; 21; 22; 23; 24.

† Sup. 5. c. 32. Marci 10. b. 11. Luc. 16 d. 18. 1 Cor. 7. b. 18

† Marc. 10. b. 13. Luc. 18 c. 15.

† Supra 18. a. 3

† Marc. 10. b. 17. Luc. 18 d. 16.

† Exod. 20. c. 13.

25 trare in regnum cælorum. * Auditis au-
D tem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?
26 * Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum
27 autem omnia possibilia sunt. * Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid
28 ergo erit nobis? * Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes
29 duodecim tribus Israel. * Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam
30 possidebit. * † Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

† *Infra 20. b. 16. Marci 10. d. 31. Luc. 13 f. 30.*

CAPVT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Iesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicit; & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non potestate & ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores: egrediens vero Iericho duos cæcos illuminat.

1 Simile est regnum cælorum homini pa-
A tri familias, qui exiit primo mane con-
2 ducere operarios in vineam suam. * Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.
3 * Et egressus circa horam tertiam, vidit
4 alios stantes in foro otiosos, * & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod ju-
5 stum fuerit dabo vobis. * Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam &
6 nonam horam: & fecit similiter. * Circa undecimam vero exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota

die

die otiosi? * Dicunt ei: Quia nemo nos 7 conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. * Cum sero autem factum esset, 8 dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos. * Cum 9 venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. * Venientes autem & primi, arbitrati 10 sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios. * Et 11 accipientes murmurabant adversus patrem familias, * dicentes: Hi novissimi 12 una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstus. * At ille respondens uni eorum, di- 13 xit: Amice non facio tibi injuriam: nonne ex denario convenisti mecum? * Tolle 14 quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi. * Aut 15 non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? * † Sic erunt novissimi primi, & 16 primi novissimi: multi enim sunt vocati, pauci vero electi. * † Et ascendens Iesus 17 Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis: * Ecce ascendi- 18 mus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, * & tra- 19 dent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. * † Tunc accessit ad eum 20 mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. * Qui di- 21 xit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram, in regno tuo. * Re- 22 spondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. * Ait illis: Calicem quidem meum bibe- 23 tis: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus

B C

† *Supr.* 19.*d.* 30. *Marci* 10.*d.* 38. *Luc.* 13 *f.* 31. † *Marc.* 10.*d.* 31. *Luc.* 18 *e.* 31. † *Marc.* 10.*c.* 35.

24 quibus paratum est à Patre meo. * † Et audientes decem, indignati sunt de duo-
25 bus fratribus. * † Iesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores
26 sunt, potestatem exercent in eos. * Non
D ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:
27 * & qui voluerit inter vos primus esse,
28 erit vester servus. * † sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro
29 multis. * † Et egredientibus illis ab Ieri-
30 cho, secuta est eum turba multa: * & ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili Da-
31 vid. * Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.
32 * Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait:
33 Quid vultis ut faciam vobis? * Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.
34 * Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

† Marc. 10. g. 41. † Luc. 22. c. 25. † Phil. 2. a. 7. † Marc. 10. g. 46. Luc. 18. f. 35.

CAPUT XXI.

Iesus super asinam Ierusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit, & Pharisæis de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem de ficulnea Christi verbo arefacta mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de sua potestate retundit quæstione de Ioannis baptismo: & ex parabolis de homine duos filios habente, & de patrefamilias, cujus vinitores post alios servos, etiam filium vineæ heredem occiderunt, prædicit regnum Dei à Iudæis ad Gentes transferendum.

1 A ET cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage ad Montem oliveti: tunc Iesus misit duos discipulos, * dicens

Marc. 11. a. 1 Luc. 19 c. 20.

* dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi: * & si quis vobis aliquid dixerit dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos. * Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: * † Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis. * Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus. * Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua: & eum desuper sedere fecerunt. * Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via: * turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: † Hosanna filio David: benedictus, qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis. * Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? * Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ. * † Et intravit Iesus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo; & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit: * & dicit eis: Scriptum est: † Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. * Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo: & sanavit eos. * Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ, mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt, * & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique numquam legistis: † Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? * Et relictis illis, abiit foras extra Civitatem in Bethaniam: ibique mansit. * Mane autem

[Margin verse numbers: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, B, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18]

[Margin references: † Isai. 62. d. 11. Zach. 9 b. 9. Ioa. 12 b. 15. — † Psal. 117. d. 26. Marci 11. b. 9. Luc. 19 g. 38. — † Ioan. 2. c. 14 — † Deut. 14. c. 25. Isai. 56 c. 7. Ier. 7. b. 11. — † Psal. 8. a. 3.]

ne autem revertens in Civitatem, esuriit. 19 * † Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam: & nihil invenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. * † Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit? * Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tolle, & jacta te in mare, fiet. * † Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. * Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, & seniores populi dicentes: † In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? * Respondens Iesus dixit eis: Interrogabo vos & ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio. * Baptismus Ioannis unde erat? è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes: * Si dixerimus, è cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: † omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. * Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. * Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. * Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem, pœnitentia motus, abiit. * Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens ait: Eo, domine, & non ivit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. * Venit enim ad vos Ioannes in via justitiæ, & non credi-

† *Marc.* 11. *b.* 13.

† *Marc.* 11. *c.* 20.

† *Sup.* 7. *a.* 7. *Ioan.* 3. *d.* 22

† *Marc.* 11. *d.* 24. *Luc.* 20 *a.* 2.

† *Supra* 14. *a.* 5

credidistis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. * Aliam parabolam audite: †Homo 33 erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est. * Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, 34 ut acciperent fructus ejus. * Et agricolæ, 35 apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt. * Iterum misit alios servos plures 36 prioribus, & fecerunt illis similiter. * Novissime autem misit ad eos filium suum, 37 dicens: Verebuntur filium meum. * Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra 38 se: † Hic est heres, venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem ejus. * Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, 39 & occiderunt. * Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? 40 * Ajunt illi: Malos male perdet; & vineam 41 suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. * Dicit illis 42 Iesus: Numquam legistis in Scripturis: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? * Ideo dico vobis, quia 43 auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. * Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: 44 super quem vero ceciderit, conteret eum. * Et cum audissent principes sacerdotum 45 & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret. * Et quærentes eum 46 tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

† Marc. 12. a. 1. Luc. 20. b. 9. Isa. 5. a. 1. b. 5. Ier. 2. d. 21.

† Infr. 26. a. 3 & 27. a. 2. Ioa. 11. g. 53.

† Psal. 117. d. 22. Actor. 4. b. 11. Rom. 9. g. 33. 1. Petr. 2. a. 7.

CAPUT XXII.

Parabola de rege qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque veste nuptiali, in tenebras ejicitur exteriores: tenta-

tur:

tur Iesus à Pharisæis super censu dando Cæ-
sari, & à Sadducæis super resurrectione,
quorum redarguit inscitiam, mortuorum
evincens resurrectionem: rursumque à le-
gisdoctore tentatur super magno legis man-
dato: vicissim quoque interrogat Pharisæos,
cujus filius sit Christus.

1 ET respondens Iesus, dixit iterum in *Luc.* 14.
2 parabolis eis, dicens: * Simile factum *d.* 16.
A est regnum cælorum homini regi, qui fe- *Apoc.*
3 cit nuptias filio suo. * Et misit servos suos 19. *b.* 9.
vocare invitatos ad nuptias, & nolebant
4 venire. * Iterum misit alios servos, di-
cens: Dicite invitatis: Ecce prandium
meum paravi, tauri mei & altilia occisa
sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.
5 * Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius
in villam suam, alius vero ad negotiatio-
6 nem suam: * reliqui vero tenuerunt ser-
vos ejus, & contumeliis affectos occide-
7 runt. * Rex autem cum audisset, iratus
est: & missis exercitibus suis, perdidit
homicidas illos, & civitatem illorum suc-
cendit. * Tunc ait servis suis: Nuptiæ qui-
dem paratæ sunt, sed qui invitati erant,
non fuerunt digni. * Ite ergo ad exitus
viarum, & quoscunque inveneritis, vo-
cate ad nuptias. * Et egressi servi ejus in
vias, congregaverunt omnes quos invene-
runt, malos & bonos: & impletæ sunt
nuptiæ discumbentium. * Intravit autem
rex ut videret discumbentes, & vidit ibi
hominem non vestitum veste nuptiali. * Et
ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non † *Supra*
habens vestem nuptialem? At ille ob- 8. *b.* 12.
mutuit. * Tunc dixit rex ministris: † Li- & 13.
gatis manibus & pedibus ejus, mittite *f.* 42.
eum in tenebras exteriores: ibi erit fle- *Inf.* 25.
tus, & stridor dentium. * Multi enim *c.* 30.
sunt vocati, pauci vero electi. * † Tunc † *Marc.*
abeuntes Pharisæi, consilium inierunt ut 12. *b.*
caperent eum in sermone. * Et mittunt 13.
ei discipulos suos cum Herodianis dicen- *Luc.* 20.
tes: Magister, scimus quia verax es, & *d.* 20.

 viam

viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum: * dic ergo nobis quid 17 tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non? * Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? 18 * ostendite mihi numisma census. At illi 19 obtulerunt ei denarium. * Et ait illis Iesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio? 20 * Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: † Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & 21 quæ sunt Dei, Deo. * Et audientes mirati 22 sunt, & relicto eo abierunt. * In illo die 23 accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt C non esse resurrectionem: & interrogaverunt eum, * dicentes: Magister, Moyses 24 dixit: † Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. * E- 25 rant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. * Similiter secundus, & tertius, 26 usque ad septimum. * Novissime autem 27 omnium & mulier defuncta est. * In resur- 28 rectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam. * Respon- 29 dens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas; neque virtutem Dei. * In resurrectione enim, neque nubent, 30 neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. * De resurrectione autem mortu- 31 orum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: * † Ego sum Deus Abraham 32 & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus D mortuorum, sed viventium. * Et audien- 33 tes turbæ, mirabantur in doctrina ejus. * † Pharisæi autem audientes quod silen- 34 tium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum: * & interrogavit eum unus ex eis 35 legis doctor, tentans eum. * Magister, quod 36 est mandatum magnum in Lege? * Ait illi 37 Iesus: † Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in

tota

† *Rom.* 13. c. 7

† *Marc.* 12. b. 15. *Luc.* 20 d. 28. *Actor.* 23. b. 6 *Deut.* 25. b. 6

† *Exod.* 3. b. 6.

† *Marc.* 12. c. 28. *Luc.* 10 c. 27.

† *Deut.* 6. a. 5.

38 tota mente tua. * Hoc est maximum, &
39 primum mandatum. * Secundum autem simile est huic: †Diliges proximum tuum, † *Lev.*
40 sicut teipsum. * In his duobus mandatis 19. *d.*
41 universa lex pendet, & prophetæ. * Con- 18.
gregatis autem Pharisæis, interrogavit eos *Marc.*
42 Iesus, * dicens: Quid vobis videtur de 12. *f.*
Christo? cujus filius est? Dicunt ei: Da- 31.
43 vid. * Ait illis: Quomodo ergo David *Luc.* 20
in spiritu vocat eum Dominum, dicens: *d.* 41.
44 * †Dixit Dominus Domino meo: sede à † *Psal.*
dextris meis, donec ponam inimicos tuos 109. *a.*
45 scabellum pedum tuorum? * Si ergo Da- 1.
vid vocat eum Dominum, quomodo filius
46 ejus est? * Et nemo poterat ei responde-
re verbum: neque ausus fuit quisquam ex
illa die eum amplius interrogare.

CAPVT XXIII.

Scribis & Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Iesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisin & ambitionem, discipulos vero contrariam docens humilitatem: deinde multiplex væ illis ob hypocrisin ac reliquas suas iniquitates interminatur, prædicens †2 *Esd.*
eos patrum suorum mensuram in justorum 8. *a.* 4.
persecutionibus impleturos, ac Ierusalem de- † *Luc.*
serendam. 11. *g.*

1 TVnc Iesus locutus est ad turbas, & 46.
2 ad discipulos suos, * dicens: Super *Actor.*
A cathedram Moysi sederunt †Scribæ, & 15. *c.*
3 Pharisæi. * Omnia ergo quæcumque di- 10.
xerint vobis, servate, & facite: secundum *Deut.* 6
opera vero eorum nolite facere: dicunt *b.* 8.
4 enim, & non faciunt. * † Alligant *Num.*
enim onera gravia, & importabilia, & 15. *d.*
imponunt in humeros hominum: digito 38.
5 autem suo nolunt ea movere. * Omnia † *Marc.*
vero opera sua faciunt ut videantur ab 12. *d.*
hominibus: †dilatant enim phylacteria 38.
6 sua, & magnificant fimbrias. * Amant au- *Luc.* 11
tem primos recubitus in cœnis, & primas *f.* 43.
7 cathedras in synagogis, * & salutatio- & 20.
nes in foro, & vocari ab hominibus Rab- *g.* 46.

† *Iacob.* 3. *a.* 1. † *Mal.* 2. *b.* 6.

bi. * † Vos autem nolite vocari Rabbi: unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis. * † Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim pater vester, qui in cælis est. * Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus. * Qui major est vestrum, erit minister vester. * † Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur. * Væ autem vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. * Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: † quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis judicium. * Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos. * Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet. * Stulti, & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum? * Et quicumque juraverit in altari, nihil est: quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet. * Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum? * Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt. * & quicumque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo qui habitat in ipso: * & qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. * † Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam, & fidem. hæc oportuit facere, & illa non omittere. * Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. * Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ,

† *Luc.* 14. *c.* 11. & 18. *c.* 14.

† *Marc.* 12. *d.* 40. *Luc.* 20 *g.* 47.

† *Luc.* 11. *f.* 42.

8 9 10 11 12 B 13 14 15 16 17 18 19 20 C 21 22 23 24 25

pocritæ, quia mundatis quod deforis eſt
calicis & paropſidis: intus autem pleni
26 eſtis rapina, & immunditia. * Phariſæe
cæce, munda prius quod intus eſt calicis
& paropſidis, ut fiat id, quod deforis eſt,
27 mundum. * Væ vobis Scribæ & Phari-
ſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepul-
chris dealbatis, quæ à foris parent homi-
nibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſi-
28 bus mortuorum, & omni ſpurcitia. * ſic
& vos à foris quidem paretis hominibus
juſti: intus autem pleni eſtis hypocriſi,
29 & iniquitate. * Væ vobis Scribæ & Pha-
riſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra
prophetarum, & ornatis monumenta ju-
30 ſtorum, * & dicitis: Si fuiſſemus in die-
bus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii
31 eorum in ſanguine prophetarum. * itaque
teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filii
eſtis eorum, qui prophetas occiderunt.
32 * Et vos implete menſuram patrum ve-
33 ſtrorum. * † Serpentes genimina vipe- † *Supra* 3.*b*.7.
rarum, quomodo fugietis à judicio gehen-
34 næ? * Ideo ecce ego mitto ad vos pro-
phetas, & ſapientes, & ſcribas, & ex illis
occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagel-
labitis in ſynagogis veſtris, & perſeque-
35 mini de civitate in civitatem: * ut veniat
ſuper vos omnis ſanguis juſtus, qui effuſus
eſt ſuper terram, † à ſanguine Abel juſti † *Gen*.4.
uſque ad ſanguinem † Zachariæ, filii Ba- *b*.8.
rachiæ, quem occidiſtis inter templum & *Hebr.*
36 altare. * Amen dico vobis, venient hæc 11.*a*.4
37 omnia ſuper generationem iſtam. * Ieru- † 2 *Par.*
ſalem, Ieruſalem, quæ occidis prophetas, 2.*f*.22
& lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quo- *Luc.* 13
ties volui congregare filios tuos, quem- *g*.34.
admodum gallina congregat pullos ſuos
38 ſub alas, & noluiſti? * Ecce relinquetur
39 vobis domus veſtra deſerta. * Dico enim
vobis, non me videbitis amodo, donec di-
catis: Benedictus, qui venit in nomine
Domini.

CAPVT XXIV.

Prædicit templi eversionem, monetque ut caveant à venturis seductoribus, futura prænuntians bella ac persecutiones: surgent pseudochristi & pseudoprophetæ: de adventu filii hominis, præcedentibus signis in sole, luna, & stellis: omnibus ignotum dicit Christus diem judicii: & de fideli ac malo servo, propter quæ docet semper esse vigilandum.

Marc. 13.a.1 Luc.21 b.5.

ET egressus Iesus de templo, ibat. Et 1 accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi. * Ipse au- 2 tem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. * † Sedente autem eo super 3 Montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum adventus tui, & consummationis sæculi.* †Et respon- 4 dens Iesus, dixit eis: Videte nequis vos seducat. * multi enim venient in nomine 5 meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent. * Audituri enim estis præ- 6 lia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini. oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis. * consurget enim gens 7 in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræ motus per loca. * hæc autem omnia initia sunt 8 dolorum. * † Tunc tradent vos in tribu- 9 lationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. * Et tunc scandalizabuntur multi, & in- 10 vicem tradent, & odio habebunt invicem.* Et multi pseudoprophetæ surgent, 11 & seducent multos. * Et quoniam abun- 12 davit iniquitas, refrigescet charitas multorum. * qui autem perseveraverit usque 13 in finem, hic salvus erit. * Et prædicabi- 14 tur hoc Euangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc

(Margin: A, B)

† Lucæ 19.g. 44.

† Ephes. 5.b. 6. Col. 2. d.18.

† Ioan. 15.c. 20. & 16.a.2 Supra 10.c. 17. Luc.21 c.12.

15 tunc veniet consummatio. * Cum ergo
videritis abominationem desolationis,
quæ dicta est † à Daniele propheta, stan- † *Marc.*
tem in loco sancto : qui legit, intelligat : 13.*b.*
16 *tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mon- 14.
17 tes:* & qui in tecto, non descendat tollere *Luc.*21
18 aliquid de domo sua : * & qui in agro, *d.*20.
19 non revertatur tollere tunicam suam. * Væ *Dan.*9.
autem prægnantibus & nutrientibus in *g.*27.
20 illis diebus. * Orate autem ut non fiat fu-
21 ga vestra in hieme, † vel sabbato. * erit † *Act.*
enim tunc tribulatio magna, qualis non 1.*b.*12
fuit ab initio mundi usque modo, neque
22 fiet. * Et nisi breviati fuissent dies illi,
non fieret salva omnis caro : sed propter
23 electos breviabuntur dies illi. * † Tunc † *Marc.*
si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, 13.*c.*
24 aut illic : nolite credere. * Surgent enim 21.
pseudochristi, & pseudoprophetæ: & da- *Luc.*17
bunt signa magna, & prodigia, ita ut in *c.*23.
errorem inducantur (si fieri potest) etiam
25 electi. * Ecce prædixi vobis. * Si ergo
26 dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite
exire; ecce in penetralibus, nolite credere.
27 * Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & pa- † *Luc.*
ret usque in Occidentem : ita erit & ad- 17.*g.*
28 ventus Filii hominis. * † Vbicumque fue- 36.
rit corpus, illic congregabuntur & aqui- † *Marc.*
29 læ. * † Statim autem post tribulationem 13.*e.*
dierum illorum, sol obscurabitur, & luna 24.
non dabit lumen suum, & stellæ cadent *Luc.*21
de cælo, & virtutes cælorum commove- *c.*25.
30 buntur:* & tunc parebit signum Filii ho- *Ezech.*
minis in cælo : & tunc plangent omnes 32.*b.*7
tribus terræ : & videbunt Filium hominis *Isaiæ*
venientem in nubibus cæli cum virtute 13.*b.*
31 multa, & majestate. * † Et mittet ange- 10.
los suos cum tuba, & voce magna: & con- *Ioel* 3.
gregabunt electos ejus à quattuor ventis, *c.*15.
à summis cælorum usque ad terminos eo- *Apoc.*
32 rum. * Ab arbore autem fici discite para- 1.*b.*7.
bolam : cum jam ramus ejus tener fuerit, † 1 *Cor.*
& folia nata, scitis quia prope est æstas : 15.*g.*
33 * ita & vos cum videritis hæc omnia, sci- 51.

tote quia prope est in januis. * Amen di- 34 co vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. * † Cælum 35 & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. * De die autem illa & hora 36 nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus pater. * † Sicut autem in diebus Noe, 37 ita erit & adventus Filii hominis. * sicut 38 enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, * & non cognoverunt 39 donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus Filii hominis. * Tunc duo 40 erunt in agro: unus assumetur, & unus relinquetur. * duæ molentes in mola: una 41 assumetur, & una relinquetur. * Vigilate 42 ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. * Illud autem scitote, 43 † quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. * Ideo & 44 vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est. * Quis, putas, 45 est fidelis servus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? * † Beatus 46 ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. * amen dico 47 vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. * Si autem dixerit malus ser- 48 vus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: * & cœperit percutere 49 conservos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: * veniet dominus servi il- 50 lius: in die qua non sperat, & hora qua ignorat: * & dividet eum, partemque 51 ejus ponet cum hypocritis. † illic erit fletus, & stridor dentium.

† Marc. 13. d. 31. † Luc. 17. f. 26. Gen. 7. b. 5. † 1 Thess. 4. d. 17 Marc. 13. d. 32. Luc. 12 e. 39. † Apo. 16. c. 15. † Supra 13. f. 42. Infr. 25. c. 30.

D

CAPUT XXV.

Parabolas proponit de decem virginibus, ac talentis distributis servis; quorum dominus peregre rediens singulos præmiat aut punit juxta ipsorum merita: extremum judicium

dicium ponit ob oculos, & causas premiationis bonorum, ac punitionis malorum.

1 TVnc simile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso & 2 sponsæ. * Quinque autem ex eis erant 3 fatuæ, & quinque prudentes: * sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non 4 sumpserunt oleum secum: * prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum 5 lampadibus. * Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes & dormie-6 runt. * Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. 7 * Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, 8 & ornaverunt lampades suas. * Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extin-9 guuntur. * Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendẽtes, & emite vobis. 10 * Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo 11 ad nuptias, & clausa est janua. * Novissime vero veniunt & reliquæ virgines, di-12 centes: Domine, Domine, aperi nobis. * At ille respondens ait: Amen dico vobis, ne-13 scio vos. * † Vigilate itaque, quia nescitis 14 diem, neque horam. * † Sicut enim homo peregre proficiscens, vocavit servos suos, 15 & tradidit illis bona sua. * Et uni dedit B quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam vir-16 tutem, & profectus est statim. * Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quin-17 que. * Similiter & qui duo acceperat, lu-18 cratus est alia duo. * Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. 19 * Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, & posuit 20 rationem cum eis. * Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia

† *Marc.* 13.*d.* 33.

† *Lucæ* 19.*b.* 12.

alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. * Ait illi do-21 minus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. * Accessit autem & qui duo talen-22 ta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. * Ait illi dominus ejus: Euge serve 23 bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. * Accedens au-24 tem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti: * & timens abii, & abscondi ta-25 lentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. * Respondens autem dominus 26 ejus, dixit ei: Serve male, & piger, sciebas quia meto ubi non semino, & congrego ubi non sparsi: * oportuit ergo te 27 committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. * Tollite itaque ab 28 eo talentum, & date ei qui habet decem talenta, * † omni enim habenti dabitur, 29 & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. * Et inutilem servum ejicite in tenebras 30 exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium. * Cum autem venerit Filius homi-31 nis in majestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ: * & congregabuntur ante eum om-32 nes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis: * & 33 statuet oves quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. * Tunc dicet rex his, qui 34 à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. * † esurivi enim, 35 & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis

† *Sup. 13. b. 12. Marc. 4 c. 25. Luc. 8. c. 18. & 19. d. 26.*

† *Isaia 58. b. 7 Ezech. 18. b. 7*

lifis

36 stis me: * nudus, & cooperuistis me: † infirmus, & visitastis me: in carcere eram,
37 & venistis ad me. * Tunc respondebunt
D ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te: sitien-
38 tem, & dedimus tibi potum? * quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te?
39 * aut quando te vidimus infirmum, aut in
40 carcere, & venimus ad te? * Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis mi-
41 nimis, mihi fecistis. * Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: † Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est
42 diabolo, & angelis ejus. * esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, &
43 non dedistis mihi potum: * hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, &
44 non visitastis me. * Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in
45 carcere, & non ministravimus tibi? * Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis uni de minori-
46 bus his, nec mihi fecistis. * † Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.

† *Eccli. 7.d.38*
† *Psal. 5.c.9. Supra 7.d.23 Luc. 13 f.27.*
† *Ioan. 5.c.29 Dan. 12.a.2*

CAPVT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Iesu; qui unguento pretioso à muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur à Iuda; de cujus proditione discipulis in cœna loquitur, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradidit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, trinamque Petri negationem: & post trinam orationem capitur à Iudæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: discipulis fugientibus, coram Caipha à falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter à Petro negatur.

Et

ET factum est: cum consummasset Ie- 1
sus sermones hos omnes, dixit disci- A
† *Marc.* pulis suis: * † Scitis quia post biduum Pa- 2
14.*a*.1 scha fiet, & Filius hominis tradetur ut
Luc. 22 crucifigatur. * Tunc congregati sunt prin- 3
a.1. cipes sacerdotum, & seniores populi, in
atrium principis sacerdotum, qui dice-
batur Caiphas: * & consilium fecerunt
ut Iesum dolo tenerent, & occiderent.
* Dicebant autem: Non in die festo, ne 5
† *Ioan.* forte tumultus fieret in populo. * † Cum 6
11.*a*.2 autem Iesus esset in Bethania in domo Si-
& 12. monis leprosi, * accessit ad eum mulier 7
a. 3. habens alabastrum unguenti pretiosi, &
Marc. effudit super caput ipsius recumbentis.
14.*a*.8 * Videntes autem discipuli, indignati sunt 8
dicentes: Vt quid perditio hæc? * potuit 9
enim istud vænundari multo, & dari pau-
peribus. * Sciens autem Iesus, ait illis: 10
Quid molesti estis huic mulieri? opus enim
bonum operata est in me. * nam semper 11
pauperes habetis vobiscum: me autem
non semper habetis. * Mittens enim hæc 12
unguentum hoc in corpus meum, ad sepe-
liendum me fecit. * Amen dico vobis, u- 13
bicumque prædicatum fuerit hoc Euan-
gelium in toto mundo, dicetur & quod
† *Marc.* hæc fecit in memoriam ejus. * † Tunc ab- 14
14.*b*. iit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas B
10. Iscariotes, ad principes sacerdotum: * & 15
Luc. 22 ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vo-
a.3. bis eum tradam? At illi constituerunt ei
† *Marc.* triginta argenteos. * Et exinde quærebat 16
14.*b*. opportunitatem ut eum traderet. * † Pri- 17
12. ma autem die azymorum accesserunt dis-
Luc. 22 cipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis pare-
a.7. mus tibi comedere Pascha? * At Iesus di- 18
† *Marc.* xit: Ite in civitatem ad quemdam, & di-
14.*b*. cite ei: Magister dicit: Tempus meum pro-
17. pe est, apud te facio Pascha cum discipulis
Luc. 22 meis. * Et fecerunt discipuli sicut consti- 19
b.14. tuit illis Iesus, & paraverunt Pascha.
Ioa. 13. * † Vespere autem facto, discumbebat cum 20
b.21. duodecim discipulis suis. * Et edentibus 21
illis,

illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus ve-
21 strum me traditurus est. * Et contristati
valde, cœperunt singuli dicere: Numquid
23 ego sum Domine? * At ipse respondens,
ait: Qui intingit mecum manum in paro-
24 pside, hic me tradet. * Filius quidem ho-
minis vadit, † sicut scriptum est de illo: † *Psal. 40. c. 10.*
væ autem homini illi, per quem Filius ho-
minis tradetur: bonum erat ei, si natus non
5 fuisset homo ille. * Respondens autem Iu-
das, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego
6 sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti. * † Cœnan- † *1 Cor. 11. c. 14.*
tibus autem eis, accepit Iesus panem, &
benedixit, ac fregit, deditque discipulis
suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est
7 corpus meum. * Et accipiens calicem gra-
tias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc
8 omnes. * Hic est enim sanguis meus novi
testamenti, qui pro multis effundetur in
remissionem peccatorum. * Dico autem
vobis: non bibam amodo de hoc genimine
vitis, usq; in diem illum, cum illud bibam
vobiscum novum in regno Patris mei. * Et
hymno dicto, exierunt in Montem oliveti.
* Tunc dicit illis Iesus: † Omnes vos scan- † *Marc. 14. c. 27.*
dalum patiemini in me, in ista nocte. Scri-
ptum est enim: Percutiam pastorem, &
dispergentur oves gregis. * Postquam au- *Ioa. 15 d. 32.*
tem resurrexero, præcedam vos in Gali-
læam. * Respondens autem Petrus, ait illi: *Zachar. 13. c. 7*
Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego
numquam scandalizabor. * Ait illi Iesus: *Marc. 16. b. 7*
Amen dico tibi, quia in hac nocte ante-
quam gallus cantet, ter me negabis. * Ait
illi Petrus: † Etiam si oportuerit me mori † *Ioan. 13. d. 38.*
tecum, non te negabo. Similiter & omnes
discipuli dixerunt. * Tunc venit Iesus cum
illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & *Marc. 14. d. 31.*
dixit discipulis suis: Sedete hic, donec va-
dam illuc, & orem. * Et assumpto Petro, & *Luc. 22. d. 39.*
duobus filiis Zebedæi cœpit contristari &
mœstus esse. * Tunc ait illis: Tristis est ani-
ma mea usque ad mortem: sustinete hic, &
vigilate mecum. * Et progressus pusillum,
procidit

procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. * Et venit ad discipulos 40 suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum? * Vigilate, & orate ut non in- 41 tretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. * Ite- 42 rum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. * Et venit 43 iterum, & invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati. * Et relictis 44 illis, iterum abiit, & oravit tertio, eumdem sermonem dicens. * Tunc venit ad 45 discipulos suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite: ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum. * Surgite, eamus: ecce ap- 46 propinquavit qui me tradet. * † Adhuc 47 eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gla- E diis & fustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi. * Qui au- 48 tem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. * Et confestim accedens 49 ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum. * Dixitque illi Iesus: Amice, ad 50 quid venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. * Et ecce unus ex his qui erant cum Iesu, 51 extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus. * Tunc 52 ait illi Iesus: Converte gladium tuum in locum suum. † omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. * An pu- 53 tas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? * † Quomodo 54 ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri? * In illa hora dixit Iesus tur- 55 bis:

† *Marc.* 14. e. 43. *Luc.* 22 c. 47. *Joan.* 18. a. 3

† *Gen.* 2. a. 6. *Apoc.* 13. c. 13.

† *Isaiæ* 53. c. 10.

bis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in
56 templo, & non me tenuistis. * Hoc autem
F totum factum est, † ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli om-
57 nes, † relicto eo, fugerunt. * At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribæ & senio-
58 res convenerant. * Petrus autem sequebatur eum à longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.
59 * Principes autem sacerdotum, & omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent:
60 * & non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes, * & dixerunt: Hic dixit: † Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud. * Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur? * Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. * Dicit illi Iesus: Tu dixisti. verumtamen dico vobis, † amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei & venientem in nubibus cæli. * Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: * quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis. * † Tunc expuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt, * dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? * † Petrus vero sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Galilæo eras. * At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis. * Exeunte autem illo ja-

† *Thren.* 4.d.20
† *Marc.* 14.g. 53. *Luc.* 22 f. 54. *Ioan.* 18.c. 24.
† *Ioa.* 2 d.19.
† *Sup.* 16.d. 27. 1 *Thess.* 4.d.14 *Rom.* 14.b. 10.
† *Isa.* 50.c.6 *Marc.* 14.g. 65.
† *Luc.* 22.f. 5 *Ioan.* 18.c. 25.

nuam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno. * Et iterum negavit cum juramento: Quia 72 non novi hominem. * Et post pusillum ac- 73 cesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit. * Tunc cœpit dete- 74 stari & jurare quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit. * Et re- 75 cordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

CAPVT XXVII.

Iudas, relatis argenteis, laqueo se suspendit: Iesus coram Pilato accusatus, non respondet; uxor autem Pilati dicit ipsum justum: praeligitur tamen Barabbas: Pilatus lotis manibus Iesum flagellatum tradit crucifigendum: qui à militibus multipliciter illusus, ducitur ad crucifigendum; & felleo vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisis ipsius vestimentis: & à variis multæ jactantur in ipsum blasphemiæ: suboriuntur tenebræ; & clamans Iesus Eli, acetoque potatus, cum clamore expirat, ac signa varia fiunt: corpus Iesu à Ioseph sepultum, custoditur à militibus.

MAne autem facto, consilium inierunt 1 omnes principes sacerdotum & se- A niores populi adversus Iesum, ut eum morti traderent. * † Et vinctum adduxe- 2 runt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. * Tunc videns Iudas, qui eum 3 tradidit, quod damnatus esset; pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus. * di- 4 cens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. * Et projectis argenteis in templo, reces- 5 sit: † & abiens laqueo se suspendit. * Prin- 6 cipes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est.

† *Marc.* 15. *a.* 16. *Luc.* 23 *a.* 1. *Ioa.* 18 *c.* 28.

† *Act.* 1. *c.* 18

* Con-

7* Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. * † Propterhoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. * Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem: † Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt à filiis Israel: * & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. * Iesus autem stetit ante præsidem, † & interrogavit eum præses, dicens: † Tu es Rex Iudæorum? Dicit illi Iesus: Tu dicis. * Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit. * Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia? * Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer. * Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent. * habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas. * Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? * Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum. * Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi, & justo illi. multa enim passa sum hodie per visum propter eum. * † Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam, Iesum vero perderent. * Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. * Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? * Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes: Crucifigatur. * Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens:

† *Act.* 1.c.19

† *Zach.* 11.c. 12.

† *Marc.* 15.a.2 † *Luc.* 23.a.3 *Ioa.* 18 f.28.

† *Marc.* 15.b. 11. *Luc.* 23 b.18. *Ioa.* 18 g.41. *Act.* 3 b.14.

dicens: Innocens ego sum à sanguine justi hujus: vos videritis. 25 * Et respondens universus populus, dixit: Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. 26 * Tunc dimisit illis Barabbam: Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. 27 * Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorium, † congregaverunt ad eum universam cohortem: 28 * & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, 29 * & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem D in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Iudæorum. 30 * Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus. 31 * Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucifigerent. 32 * † Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus. 33 * † Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus. 34 * Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere. 35 * Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes: ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: † Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. 36 * Et sedentes servabant eum. 37 * Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam. HIC EST IESVS REX IVDÆORVM. E 38 * Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; unus à dextris, & unus à sinistris. 39 * Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua, 40 * & dicentes: † Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: salva temetipsum: si filius Dei es, descende de cruce. 41 * Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis & senioribus dicebant: 42 * Alios salvos fecit,

seipsum

† Marc. 15.b. 16.
Ioa. 19 d. 18.
Psalm. 21.d. 17.
† Marc. 15.b. 21.
Luc. 23 d. 26.
† Marc. 15.b. 21.
Luc. 23 d. 26.
Ioa. 19 d. 17.
† Marc. 15.c. 24.
Luc. 23 f. 34.
Ioa. 19 d. 18.
† Ioan. 2.d. 19

seipsum non potest salvum facere: † si rex Israel est, descendat nunc de cruce, 3 & credimus ei: * † confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum: dixit enim: Quia 4 filius Dei sum. * Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, impropé5 rabant ei. * A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque 6 ad horam nonam. * Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: † Eli, Eli, lamma sabacthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? 7 * Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iste. * Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere. * Ceteri vero dicebant: Sine videamus an veniat Elias liberans eum. * Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. * † Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, * & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. * Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis. * Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræ motu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat ille. * Erant autem ibi mulieres multæ longe, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, ministrantes ei: * inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. * † Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu. * hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus. * Et accepto corpore, Ioseph involvit illud in sindone munda. * Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra.

† *Sap.* 2. d. 18
† *Psal.* 21. a. 9
† *Psal.* 21. a. 2
† 2 *Par.* 3. d. 14
† *Marc.* 15. g. 42.
Luc. 23 g. 50.
Ioa. 19 e. 38.

tra. Et advolvit ſaxum magnum ad o-ſtium monumenti, & abiit. * Erat autem 61 ibi Maria Magdalene, & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum.* Altera autem 62 die, quæ eſt poſt Paraſceven, convenerunt principes ſacerdotum & Phariſæi ad Pilatum, * dicentes: Domine, recordati ſu- 63 mus, quia ſeductor ille dixit adhuc vivens. Poſt tres dies reſurgam. * Iube 64 ergo cuſtodiri ſepulchrum uſque in diem tertium: ne forte veniant diſcipuli ejus, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis. & erit noviſſimus error pejor priore.* Ait illis Pilatus: Habetis cu- 65 ſtodiam, ite, cuſtodite ſicut ſcitis. * Illi 66 autem abeuntes, munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem, cum cuſtodibus.

CAPVT XXVIII.

Facto terræmotu, exterritiſque cuſtodibus, Angelus mulieribus narrat Chriſti reſurrectionem; qui ipſis apparens jubet (ſicut & Angelus juſſerat) ut diſcipulis nuntient, quod Dominum in Galilæa viſuri ſint: milites ſepulchri cuſtodes, pecunia corrupti, dicunt corpus Chriſti furto ſublatum: diſcipuli videntes in Galilæa Dominum, jubentur ire ad docendas & baptizandas omnes gentes.

Marc. 16.b.6 Ioa.20 a.11.

VEſpere autem ſabbati, quæ luceſcit 1 in prima ſabbati, venit Maria Magda- A lene, & altera Maria, videre ſepulchrum. * Et ecce terræmotus factus eſt magnus. 2 Angelus enim Domini deſcendit de cælo: & accedens revolvit lapidem, & ſedebat ſuper eum. * erat autem aſpectus ejus ſi- 3 cut fulgur: & veſtimentum ejus ſicut nix. * Præ timore autem ejus exterriti ſunt 4 cuſtodes, & facti ſunt velut mortui. * Re- 5 ſpondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: ſcio enim, quod Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis: * non 6 eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite, B & videte locum, ubi poſitus erat Dominus.

7 nus. * Et cito euntes dicite discipulis ejus quia surrexit: & ecce praecedet vos in Galilaeam: ibi eum videbitis. ecce prae-
8 dixi vobis. * Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, cur-
9 rentes nuntiare discipulis ejus. * Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Avete. Illae autem accesserunt, & tenuerunt pedes
10 ejus, & adoraverunt eum. * Tunc ait il-
C lis Iesus: Nolite timere. ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilaeam, ibi me
11 videbunt. * Quae cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus sacer-
12 dotum omnia quae facta fuerant. * Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt mili-
13 bus, * dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum,
14 nobis dormientibus. * Et si hoc auditum fuerit à praeside, nos suadebimus ei, &
15 securos vos faciemus. * At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Iudae-
16 os, usque in hodiernum diem. * Vndecim
D autem discipuli abierunt in Galilaeam, in
17 montem, ubi constituerat illis Iesus. * Et videntes eum adoraverunt: quidam autem
18 dubitaverunt. * Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis pote-
19 stas in caelo, & in terra. * † euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti:
20 * docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.

† *Marc.* 16. d. 15.

SANCTUM IESV CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT I.

Ioannes in austeritate vitæ prædicat, ac baptizat aqua; Christus vero Spiritu sancto: qui à Ioanne baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejunium quadraginta dierum à satana tentatur, & Ioanne tradito prædicare incipit in Galilæa, vocatisque Simone & Andrea, Iacobo & Ioanne Zebedæi, accedit Capharnaum, & reliqua Galilææ loca, ibique prædicans curat socrum Simonis, & leprosum quem mittit ad sacerdotes, plurimosque dæmoniacos ac male habentes, cum magna omnium admiratione.

Mat. 3. a. 1. † Mal. 3. a. 1. Isa. 40. a. 3. Ioan. 1. c. 15. Luc. 3. a. 4. † Mat. 3. a. 5. † Lev. 11. c. 22. Math. 3. c. 12. Luc. 3. c. 16. Ioa. 1. d. 27. Act. 1. a. 5. & 2. a. 4. & 11. c. 16. & 19. a. 4.

1 INitium Euangelii Iesu Christi, filii Dei. 2 * Sicut scriptum est in Isaia propheta: A † Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. 3 * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. 4 * Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. 5 * † Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ierosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua. 6 * † Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos ejus, & locustas & mel silvestre edebat. Et prædicabat dicens: 7 * Venit fortior me post me: cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus. 8 * Ego baptizavi vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto. 9 * Et factum est: in diebus illis venit Iesus à Nazareth Galilææ: & bapti-

10 baptizatus est à Ioanne in Iordane. * Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, † & Spiritum tamquam columbam descendentem, & manentem in ipso. 11 * Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. 12 * † Et statim Spiritus expulit eum in desertum. 13 * Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur à satana: eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi. 14 * † Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, 15 prædicans Euangelium regni Dei, * & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: pœnitemini, 16 & credite Euangelio. * † Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in 17 mare (erant enim piscatores) * & dixit eis Iesus: Venite post me, & faciam vos 18 fieri piscatores hominum. * Et protinus 19 relictis retibus, secuti sunt eum. * Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem ejus, & ipsos 20 componentes retia in navi: * & statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt 21 eum. * † Et ingrediuntur Capharnaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam, 22 docebat eos. * † Et stupebant super doctrina ejus: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ. 23 * † Et erat in synagoga eorum homo in 24 spiritu immundo: & exclamavit, * dicens: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei. 25 * Et comminatus est ei Iesus, dicens: Ob-26 mutesce, & exi de homine. * Et discerpens eum spiritus immundus, & excla-27 mans voce magna exiit ab eo. * Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

† Luc. 3. c. 22
Ioan. 1. d. 32
† Mat. 4. a. 1.
Luc. 4. a. 1.
† Mat. 4. b. 12
Luc. 4. c. 14.
Ioan. 4 f. 43.
† Mat. 4. c. 18
Luc. 5. a. 2.
† Mat. 4. b. 13
Luc. 4. c. 31.
† Mat. 7. d. 28
† Luc. 4. e. 32

ei. * Et processit rumor ejus statim in 28 omnem regionem Galilææ. * † Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Joanne. * Decumbebat autem socrus 30 Simonis febricitans: & statim dicunt ei de illa. * Et accedens elevavit eam, ap- 31 prehensa manu ejus: & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis. * Vespere 32 autem facto cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes: * & erat omnis civitas 33 congregata ad januam. * Et curavit mul- 34 tos, qui vexabantur variis languoribus, † & dæmonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum. * Et diluculo valde surgens, egressus ab- 35 iit in desertum locum, ibique orabat. * Et prosecutus est eum Simon, & qui 36 cum illo erant. * Et cum invenissent 37 eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt D te. * Et ait illis: Eamus in proximos 38 vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni. * Et erat prædicans 39 in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia ejiciens. * † Et venit 40 ad eum leprosus deprecans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare. * Iesus autem misertus ejus, exten- 41 dit manum suam: & tangens eum, ait illi: Volo: Mundare. * Et cum dixisset, sta- 42 tim discessit ab eo lepra, & mundatus est. * Et comminatus est ei, statimque 43 ejecit illum: * & dicit ei: Vide nemi- 44 ni dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua, † quæ præcepit Moyses in testimonium illis. * At ille egressus cœ- 45 pit prædicare, & diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifeste introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

† Matt. 8.b.14 Luc. 4.f.42.

† Luc. 4.f.42.

† Matt. 8.a.2. Luc. 5.c.12.

† Lev. 14.a.3

CA-

CAPVT II.

Murmurantibus Scribis quod paralytico per tectum in grabato demisso, diceret remitti peccata, jubens ipsum ferre grabatum, sanat eum: apud Levin, quem ad se sequendum vocaverat, discumbens cum pluribus publicanis, rationem dicit, murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus converseetur, & cur ipsius discipuli non jejunent; quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

1 ET iterum intravit Capharnaum post
2 dies, * & auditum est quod in domo
A esset, & convenerunt multi, ita ut non
caperet neque ad januam, & loquebatur
3 eis verbum. * Et venerunt ad eum feren-
tes paralyticum, qui à quattuor portaba-
4 tur. * Et cum non possent offerre eum
illi præ turba, nudaverunt tectum ubi
erat: & patefacientes submiserunt graba-
5 tum, in quo paralyticus jacebat. * Cum
autem vidisset Iesus fidem illorum, ait
paralytico: Fili, dimittuntur tibi pec-
6 cata tua. * Erant autem illic quidam de
Scribis sedentes, & cogitantes in cordi-
7 bus suis: * Quid hic sic loquitur? blas-
phemat: † Quis potest dimittere pecca-
8 ta, nisi solus Deus? * Quo statim co-
gnito Iesus spiritu suo, quia sic cogita-
rent intra se, dicit illis: Quid ista cogita-
9 tis in cordibus vestris? * Quid est faci-
lius, dicere paralytico: Dimittuntur ti-
bi peccata; an dicere: Surge, tolle gra-
C batum tuum, & ambula? * Vt autem
B sciatis quia Filius hominis habet potesta-
tem in terra dimittendi peccata, (ait
1 paralytico) * tibi dico: Surge, tolle gra-
batum tuum, & vade in domum tuam.
2 * Et statim surrexit ille: &, sublato graba-
to, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur
omnes, & honorificarent Deum, dicen-
3 tes: Quia numquam sic vidimus. * Et e-
gressus est rursus ad mare; omnisque turba
venicbat

Matt. 9 a. 1.
Luc. 5. d. 18.

† Iob 14. c. 4
Isa. 43 d. 25.

† Mat. 9. a. 9. Luc. 5. f. 27.

veniebat ad eum, & docebat eos. * † Et 14 cum præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum. * Et factum 15 est, cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores simul discumbebant cum Iesu, & discipulis ejus: erant enim multi, qui & sequebantur eum. * Et 16 Scribæ & Pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit Magister vester? * † Hoc audito Iesus ait 17 illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent: non enim veni vocare justos, sed peccatores. * Et erant discipu- 18 li Ioannis & Pharisæi jejunantes: & veniunt, & dicunt illi. Quare discipuli Ioannis & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant? * Et ait illis Iesus: 19 Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare. * † Venient autem dies 20 cum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt in illis diebus. * Nemo assumen- 21 tum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum novum à veteri, & major scissura fit. * Et nemo 22 mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet. * † Et 23 factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progredi, & vellere spicas. * Pha- 24 risæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet? * Et ait il- 25 lis: † Numquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant? * quomodo 26 introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare,

† 1 Tim. 1. c. 15

† Mat. 9. b. 15 Luc. 5. f. 35.

† Mat. 12. a. 2 Luc. 6. a. 1.

† 1 Re. 21. b. 6

C

D

care, † nisi sacerdotibus, & dedit eis qui † *Lev. 24.b.9*
27 cum eo erant? * Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non ho-
28 mo propter sabbatum. * Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPVT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisaeorum cedens machinationi secedit, turbis undique ad ipsum confluentibus, quarum infirmos curat: duodecim à se electos (qui hic recensentur) mittit ad praedicandum, data ipsis potestate super infirmitates ac daemonia: Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere daemonia convincit falsitatis, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremißibilem, & quae sint mater & fratres ejus.

1 A ET introivit iterum in synagogam: & erat ibi homo habens manum ari- *Mat. 12.a.9*
2 dam. * Et observabant eum, si sabbatis *Luc. 6. b.16.*
3 curaret, ut accusarent illum. * Et ait homini habenti manum aridam: Surge in
4 medium. * Et dicit eis: Licet sabbatis bene facere, an male? animam salvam face-
5 re, an perdere? At illi tacebant. * Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & re-
6 stituta est manus illi. * † Exeuntes autem † *Mat. 12. b.14.* Pharisaei, statim cum Herodianis consi-
7 lium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent. * Iesus autem cum disci-
8 pulis suis secessit ad mare: & multa turba à Galilaea & Iudaea secuta est eum, * & ab Ierosolymis, & ab Idumaea, & trans Iordanem: & qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, audientes quae fa-
9 ciebat, venerunt ad eum. * Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum.
10 * multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas. * Et spiritus immundi,

cum

cum illum videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes: * Tu es Filius Dei. Et 12 vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum. * † Et ascendens in montem 13 vocavit ad se quos voluit ipse; & venerunt ad eum. * Et fecit ut essent duodecim cum 14 illo: & ut mitteret eos prædicare. * Et 15 dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia. * Et imposuit 16 Simon nomen Petrus: * & Iacobum Zebe- 17 dæi, & Ioannē fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui: * & Andream, & Philippum, & Bar- 18 tholomæum, & Matthæum, & Thomam, C & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum, * & Iudam Iscario- 19 tem, qui & tradidit illum. * Et veniunt 20 ad domum, & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. * Et cum audissent sui, exierunt tenere 21 eum: dicebant enim: Quoniam in furorem versus est. * Et scribæ, qui ab Ierosoly- 22 mis descenderant, dicebant: † Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia. * Et convo- 23 catis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere? * Et 24 si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare. * Et si domus super se- 25 metipsam dispertiatur, non potest domus illa stare. * Et si satanas consurrexerit in 26 semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet. * Nemo potest 27 vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet. * † Amen dico vobis, quo- 28 niam omnia dimittentur filiis hominum D peccata, & blasphemiæ quibus blasphemaverint: * qui autem blasphemaverit in 29 Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. * Quoniam dicebant: Spiritum 30 immundum habet. * † Et veniunt mater 31 ejus & fratres: & foris stantes miserunt

† Matt. 10.a.1 Luc. 6. b.13.

† Matt. 9.d.34

† Matt. 12.c. 31. Luc. 12 b.10. Iom. 5 d.56.

† Matt. 12.d. 46. Luc. 8. [illegible]

32 ad eum vocantes eum. * & sedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua 33 & fratres tui foris quærunt te. * Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & 34 fratres mei? * Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater 35 mea, & fratres mei. * Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPVT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat: lucernam dicit super candelabrum ponendam; addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo qui seminavit, & de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi à somno excitatus, tempestatem maris sedat.

1 A ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram e-2 rat: * & docebat eos in parabolis mul-3 ta, & dicebat illis in doctrina sua. * Audite: ecce exiit seminans ad seminandum. 4 * Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli, & come-5 derunt illud. * Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habe-6 bat altitudinem terræ: * & quando exortus est sol, exæstuavit: & eo quod non ha-7 bebat radicem, exaruit. * Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffoca-8 verunt illud, & fructum non dedit. * Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, 9 & unum centum. * Et dicebat: Qui habet 10 aures audiendi, audiat. * Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi qui cum eo 11 erant duodecim, parabolam. * Et dicebat eis: Vobis datũ est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia

Matth. 13.a.1 & Luc. 8.a.4.

cum illum videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes: * Tu es Filius Dei. Et 12 vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum. * † Et ascendens in montem 13 vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum. * Et fecit ut essent duodecim cum 14 illo: & ut mitteret eos prædicare. * Et 15 dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia. * Et imposuit 16 Simon nomen Petrus: * & Iacobum Zebe- 17 dæi, & Ioannē fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitrui: * & Andream, & Philippum, & Bar- 18 tholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum, * & Iudam Iscario- 19 tem, qui & tradidit illum. * Et veniunt 20 ad domum, & convenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. * Et cum audissent sui, exierunt tenere 21 eum: dicebant enim: Quoniam in furorem versus est. * Et scribæ, qui ab Ierosoly- 22 mis descenderant, dicebant: † Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia. * Et convo- 23 catis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere? * Et 24 si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare. * Et si domus super se- 25 metipsam dispertiatur, non potest domus illa stare. * Et si satanas consurrexerit in 26 semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet. * Nemo potest 27 vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet. * † Amen dico vobis, quo- 28 niam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemaverint: * qui autem blasphemaverit in 29 Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. * Quoniam dicebant: Spiritum 30 immundum habet. * † Et veniunt mater 31 ejus & fratres: & foris stantes miserunt

ad

Marginalia: † Matt. 10.a.1 Luc. 6.b.13. — C — † Matt. 9.d.34 — † Matt. 12.c.31, Luc. 12 b.10. Ioan. 5 d.56. — D — † Matt. 12.d.46. Luc. 8.c.19.

32 ad eum vocantes eum. * & sedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua 33 & fratres tui foris quærunt te. * Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & 34 fratres mei? * Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater 35 mea, & fratres mei. * Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPVT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat: lucernam dicit super candelabrum ponendam; addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo qui seminavit, & de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi à somno excitatus, tempestatem maris sedat.

1 ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram e-2 rat: * & docebat eos in parabolis mul-3 ta, & dicebat illis in doctrina sua. * Audite: ecce exiit seminans ad seminandum. 4 * Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud. * Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ: * & quando exortus est sol, exæstuavit: & eo quod non habebat radicem, exaruit. * Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit. * Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum. * Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat. * Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam. * Et dicebat eis: Vobis datũ est nosse mysterium regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia

Matth. 13. a. 1 Luc. 8. a. 4.

† *Isa.* 6. omnia fiunt: * † ut videntes videant, & 12
c. 9. non videant: & audientes audiant, & non
Matth. intelligant: nequando convertantur, & di-
13. mittantur eis peccata. * Et ait illis: Ne- 13
b. 14. scitis parabolam hanc? & quomodo om-
Joa. 12. nes parabolas cognoscetis? * Qui semi- 14
f. 40. nat, verbum seminat. * Hi autem sunt, qui 15
Acto. circa viam, ubi seminatur verbum, &
28. *f.* cum audierint, confestim venit satanas, &
26. aufert verbum, quod seminatum est in
Rom. cordibus eorum. * Et hi sunt similiter, qui 16
11. *b.* 8 super petrosa seminantur: qui cum audie-
rint verbum, statim cum gaudio accipiunt
illud: * & non habent radicem in se, sed 17
temporales sunt: deinde orta tribulatione
& persecutione propter verbum, confe-
† 1 *Tim.* stim scandalizantur. * † Et alii sunt qui 18
6. *c.* 17 in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum
audiunt, * & ærumnæ sæculi, & deceptio 19
divitiarum, & circa reliqua concupiscen-
† *Mat.* tiæ introëuntes suffocant verbum, & sine
5. *b.* 15 fructu efficitur. * Et hi sunt, qui super 20
Luc. 8. terram bonam seminati sunt, qui audi- C
c. 16. unt verbum, & suscipiunt & fructificant,
& 11. unum triginta, unum sexaginta, & unum
c. 33. centum. * † Et dicebat illis: Numquid 21
† *Mat.* venit lucerna ut sub modio ponatur, aut
10. sub lecto? nonne ut super candelabrum
g. 26. ponatur? * † Non est enim aliquid abs- 22
Luc. 8. conditum, quod non manifestetur: nec fa-
c. 17. ctum est occultum, sed ut in palam ve-
† *Mat.* niat. * Si quis habet aures audiendi, au- 23
7. *a.* 2. diat. * Et dicebat illis: Videte quid audia- 24
Luc. 6. tis. † In qua mensura mensi fueritis, reme-
f. 38. tietur vobis, & adjicietur vobis. * † Qui 25
† *Mat.* enim habet, dabitur illi, & qui non habet,
13. *b.* etiam quod habet auferetur ab eo. * Et 26
12. & dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmo-
25. *c.* dum si homo jaciat sementem in terram,
29. * & dormiat, & exurgat nocte & die, & 27
Luc. 8. semen germinet, & increscat dum nescit
c. 18. ille. * Vltro enim terra fructificat, pri- 28
& 19. mum herbam, deinde spicam, deinde ple-
d. 26. num frumentum in spica. * Et cum pro- 29
duxerit

duxerit fructus, statim mittit falcem,
30 quoniam adest messis. * Et dicebat: Cui
assimilabimus regnum Dei? aut cui para-
31 bolæ comparabimus illud? * † Sicut gra- † *Mat.*
num sinapis, quod cum seminatum fuerit 13.
in terra, minus est omnibus seminibus, c. 31.
32 quæ sunt in terra: * & cum seminatum
fuerit, ascendit, & fit majus omnibus ole-
ribus, & facit ramos magnos ita ut pos-
sint sub umbra ejus aves cæli habitare.
33 * Et talibus multis parabolis loquebatur
34 eis verbum, prout poterant audire: * sine
parabola autem non loquebatur eis: seor-
sum autem discipulis suis disserebat om-
35 nia. * Et ait illis in illa die, cum sero esset
36 factum: Transeamus contra. * † Et dimit- † *Mat.*
tentes turbam, assumunt eum ita ut erat in 8. c. 23
37 navi: & aliæ naves erant cum illo. * Et fa- *Luc.* 8.
cta est procella magna venti, & fluctus c. 22.
mittebat in navim, ita ut impleretur na-
38 vis. * Et erat ipse in puppi super cervi-
cal dormiens: & excitant eum, & dicunt
illi: Magister, non ad te pertinet, quia
39 perimus? * Et exurgens comminatus est
vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et
cessavit ventus: & facta est tranquillitas
40 magna. * Et ait illis: Quid timidi estis?
necdum habetis fidem? Et timuerunt ti-
more magno, & dicebant ad alterutrum:
Quis, putas, est iste, quia & ventus & ma-
re obediunt ei?

CAPUT V.

In regione Gerasenorum dæmoniacum curat ferocissimum à legione dæmonum, quibus permittit ut in porcos ingrediantur, nec sinit ut ipsum sequatur à qui liberatus erat: curata muliere à profluvio sanguinis, venit ad domum Iairi, ejusque filiam resuscitat.

1 ET venerunt trans fretum maris in re- *Mat.* 8.
2 gionem Gerasenorum.* Et exeunti ei *d.* 28.
de navi, statim occurrit de monumentis *Luc.* 8.
3 homo in spiritu immundo, * qui domici- *d.* 26.
lium

lium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare: * quoniam sæpe compedibus & catenis 4 vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare. * & semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans, & 5 concidens se lapidibus. * Videns autem 6 Jesum a longe, cucurrit, & adoravit eum: * & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Iesu fili Dei altissimi? adjuro te 7 per Deum, ne me torqueas. * Dicebat enim 8 illi: Exi spiritus immunde ab homine.* Et 9 interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. * Et deprecabatur eum multum, 10 ne se expelleret extra regionem. * Erat 11 autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens. * Et deprecabantur eum 12 spiritus, dicentes: mitte nos in porcos ut in eos introeamus. * Et concessit eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus immundi 13 B introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari. * Qui autem 14 pascebant eos, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum: * & veniunt ad 15 Iesum: & vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt. * Et narraverunt illis, 16 qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. * Et 17 rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum. * Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo: * & 18 19 non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui. * Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus: & omnes mirabantur. * Et cum transcendisset Iesus 20 21 in navi rursum trans fretum, convenit tur-

22 ba multa ad eum, & erat circa mare. * † Et
C venit quidam de archisynagogis nomine
Iairus: & videns eum, procidit ad pedes
23 ejus, * & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est,
veni, impone manum super eam, ut salva
24 sit, & vivat. * Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprime-
25 bant eum. * Et mulier, quæ erat in pro-
26 fluvio sanguinis annis duodecim, * & fuerat multa perpessa à compluribus medicis:
& erogaverat omnia sua, nec quidquam
profecerat, sed magis deterius habebat,
27 * cum audisset de Iesu, venit in turba re-
28 tro, & tetigit vestimentum ejus: * dicebat
enim: Quia si vel vestimentum ejus teti-
29 gero, salva ero. * Et confestim siccatus est
fons sanguinis ejus: & sensit corpore quia
30 sanata esset à plaga. * Et statim Iesus
D in semetipso cognoscens virtutem, quæ
exierat de illo, conversus ad turbam,
ajebat: Quis tetigit vestimenta mea?
31 * Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis
32 me tetigit? * Et circumspiciebat videre
33 eam, quæ hoc fecerat. * Mulier vero
timens & tremens, sciens quod factum
esset in se, venit & procidit ante eum, &
34 dixit ei omnem veritatem. * Ille autem
dixit ei: † Filia, fides tua te salvam fecit:
vade in pace, & esto sana à plaga tua.
35 * Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua
36 est: quid ultra vexas Magistrum? * Iesus
autem audito verbo, quod dicebatur, ait
archisynagogo: Noli timere: tantummo-
37 do crede. * Et non admisit quemquam se
sequi, nisi Petrum, & Iacobum, & Ioan-
38 nem fratrem Iacobi. * Et veniunt in domum archisynagogi, & vidit tumultum,
39 & flentes, & ejulantes multum. * Et
ingressus, ait illis: Quid turbamini, &
ploratis? puella non est mortua, sed dor-
40 mit. * Et irridebant eum. Ipse vero,

† Matt. 9. c. 18
Luc. 8. f. 42.

† Luc. 7. g. 50.

ejectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens. * Et tenens 41 manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge. * & confestim surrexit puella, & 42 ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno. * Et 43 præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: & dixit dari illi manducare.

CAPVT VI.

Christi doctrinam in ipsius patria admirantur; ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apostolos mittens ad prædicandum, instruit quid observare debeant: Herodes, audita Christi fama, dicit Ioannem Baptistam resurrexisse; cujus caput postulanti Herodiadis filiæ saltatrici propter jusjurandum tradiderat: in deserto quinque panibus & duobus piscibus quinque millia virorum satiat: super mare ambulans, tempestatem sedat: in terra Genezareth plurimos tactu fimbriæ vestimenti sanat.

Matth. 13. g. 54. Luc. 4. c. 16. Ioan. 4 f. 44. † Ioan. 6. e. 42 † Mat. 13. g. 57. Luc. 4. d. 24. Ioan. 4 f. 44. † Mat. 10. a. 1 Sup. 3. . 14. n c. 9. n. 1.

ET egressus inde, abiit in patriam 1 suam: & sequebantur eum discipuli A sui: * & facto sabbato cœpit in synago- 2 ga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi; & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur? * † Nonne hic est faber, 3 filius Mariæ frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt? & scandalizabantur in illo. * Et dicebat illis Iesus: † Quia non 4 est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. * Et non poterat ibi virtutem ullam fa- 5 cere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit: * & mirabatur propter in- 6 credulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens: * † Et vocavit duo- 7 decim:

decim: & cœpit eos mittere binos & dabat illis potestatem spirituum immundo-
8 rum. * Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum; non peram, non
9 panem, neque in zona æs, * † sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tuni-
10 cis. * & dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete donec exea-
11 tis inde: * & quicumque non receperint vos, nec audierint vos, † exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in
12 testimonium illis. * Et exeuntes prædica-
13 bant ut pœnitentiam agerent: * & dæmonia multa ejiciebant, † & ungebant
14 oleo multos ægros, & sanabant. * † Et audivit rex Herodes, (manifestum enim factum est nomen ejus) & dicebat: Quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis: &
15 propterea virtutes operantur in illo. * Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii vero dicebant: Quia propheta est, quasi
16 unus ex prophetis. * Quo audito Herodes
17 ait: Quem ego decollavi Ioannem, hic à mortuis resurrexit. * † Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat
18 eam. * Dicebat enim Ioannes Herodi: † Non licet tibi habere uxorem fratris tui. * Herodias autem insidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat. * Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum justum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. * Et cum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ. * Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete à me quod vis, & dabo tibi: * & juravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. * Quæ cum exisset, dixit matri suæ:

† Act. 12. b. 8

† Mat. 10. b. 14. Luc. 9. a. 5. Actar. 13. g. 51. & 18. a. b.

† Iac. 5. d. 14

† Mat. 14. a. 1. 2. Luc. 9. a. 7.

† Luc. 3. d. 19

† Lev. 18. c. 16.

Quid peram? At illa dixit: Caput Ioannis D
Baptistæ.* Cumque introisset statim cum 25
festinatione ad regem, petivit dicens: Volo
ut protinus des mihi in disco caput Ioannis
Baptistæ. * Et contristatus est rex: 26
propter jusjurandum, & propter simul discumbentes,
noluit eam contristare: * sed 27
misso spiculatore præcepit afferri caput
ejus in disco. Et decollavit eum in carcere,
* & attulit caput ejus in disco: & dedit 28
illud puellæ, & puella dedit matri suæ.
* Quo audito, discipuli ejus venerunt, & 29
tulerunt corpus ejus: & posuerunt illud
in monumento.* Et convenientes Apostoli 30
ad Iesum, renuntiaverunt ei omnia, quæ
egerant, & docuerant.* Et ait illis: † Venite 31
seorsum in desertum locum, & requiescite
pusillum. Erant enim qui veniebant &
redibant multi: & nec spatium manducandi
habebant.* Et ascendentes in navim, ab- 32
ierunt in desertum locum seorsum.* Et 33
viderunt eos abeuntes, & cognoverunt E
multi: & pedestres de omnibus civitatibus
concurrerunt illuc, & prævenerunt eos.
* † Et exiens vidit turbam multam Iesus: 34
& misertus est super eos, quia erant sicut
oves non habentes pastorem, & cœpit illos
docere multa. * Et cum jam hora mul- 35
ta fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes:
Desertus est locus hic, & jam hora
præteriit: * † dimitte illos, ut euntes in 36
proximas villas & vicos, emant sibi cibos,
quos manducent. * Et respondens ait il- 37
lis: Date illis vos manducare. Et dixerunt
ei: Euntes emamus ducentis denariis panes,
& dabimus illis manducare. * Et dicit 38
eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et
cum cognovissent, dicunt: Quinque, &
duos pisces. * Et præcepit illis, ut accum- 39
bere facerent omnes secundum contubernia
super viride fœnum. * Et discubue- 40
runt in partes per centenos & quinquagenos.
* Et acceptis quinque panibus, & duo- 41
bus piscibus, intuens in cælum, benedixit,

& fre-

† Mat. 14. d. 11. Luc. 9. b. 10.

† Mat. 9. d. 36 & 14. c. 14.

† Luc. 9 b. 12. Ioan. 6 a. 9.

& fregit panes, & dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos: & duos pisces divisit 42 omnibus. * Et manducaverunt omnes, & 43 saturati sunt. * Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos ple- 44 nos, & de piscibus. * Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum. 45 * Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimittे- 46 ret populum. * Et cum dimisisset eos, ab- 47 iit in montem orare. * Et cum sero esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in 48 terra. * † Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare: & volebat præ- 49 terire eos. * At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare, putaverunt phantas- 50 ma esse, & exclamaverunt. * Omnes enim 51 viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis: Con- 51 fidite, ego sum, nolite timere. * Et ascendit ad illos in navim, & cessavit ventus. 52 Et plus magis intra se stupebant: * non enim intellexerunt de panibus; erat enim 53 cor eorum obcæcatum. * † Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesa- 54 reth, & applicuerunt. * Cumque egressi essent de navi, continuo cognoverunt 55 eum: * & percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audie- 56 bant eum esse. * Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent: & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

† *Mat. 14. c. 25.*

† *Mat. 14. d. 34.*

CAPVT. VII.

Pharisæos redarguit, Christi arguentes discipulos, quod non lotis ederent manibus, cum ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgrederentur; declarans quanam possint

hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophœnissæ filiam, ad perseverantem illius supplicationem à dæmonio liberat: & surdum ac mutum sanat.

ET conveniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis, venientes ab Ierosolymis. * † Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt. * Pharisæi enim, & omnes Iudæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum: * & à foro nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum: * & interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? * At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: † Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. * in vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum. * Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa. * Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. * Moyses enim dixit: † Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et: † Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. * Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit: * & ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri, * rescindentes verbum Dei per traditionē vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis. * † Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. * Nihil est extra hominem introiens in

[Margin verses: 1 A, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 B, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15]

[Margin references: † Matt. 15. a. 2 — † Isai. 29. d. 13. — † Exod. 20. c. 12. Deu. 5. b. 16. Ephes. 6. a. 2. — † Exod. 21. c. 16. Levit. 20. b. 9 Pro. 20 c. 20. — † Mat. 15. b. 10.]

in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ 16 communicant hominem. * Si quis habet 17 aures audiendi, audiat. * Et cum introisset in domum à turba, interrogabant eum 18 discipuli ejus parabolam. * Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare: 19 * quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans 20 omnes escas? * Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant 21 hominem. * †Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, a- 22 dulteria, fornicationes, homicidia, * furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stul- 23 titia. * Omnia hæc mala ab intus proce- 24 dunt, & communicant hominem. * † Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis: & ingressus domum, neminem vo- 25 luit scire, & non potuit latere. * Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, & 26 procidit ad pedes ejus. * Erat enim mulier Gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filia 27 ejus. * Qui dixit illi: Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere pa- 28 nem filiorum, & mittere canibus. * At 29 illa respondit, & dixit illi: Vtique Domine, nam & catelli comedunt sub men- 29 sa de micis puerorum. * Et ait illi: Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium 30 à filia tua. * Et cum abiisset domum suam, invenit puellam jacentem supra lectum, 31 & dæmonium exiisse. * Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos. 32 * † Et adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum, ut imponat illi manum. * Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus,

† Gen. 6. a. 5.

† Matt. 15. c. 24.

† Matt. 9. d. 32 Luc. 12 b. 14.

ejus : & exspuens, tetigit linguam ejus: * & suspiciens in cælum, ingemuit, & 34 ait illi : Ephpheta, quod est adaperire. * Et statim apertæ sunt aures ejus, & so- 35 lutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte. * Et præcepit illis ne cui di- 36 cerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant : * & eo 37 amplius admirabantur, dicentes : Bene omnia fecit : & surdos fecit audire, & mutos loqui.

CAPUT VIII.

Septem panibus paucisque pisciculis satiat quattuor hominum millia : discipulos à fermento Pharisæorum cavere jubet : cæcum sensim curat : interrogatis Apostolis quem Iesum esse dicerent, Petrus confitetur ipsum esse Christum : & paulo post satanas ab eo dicitur, quod increparet illum dum suam prædiceret passionem : de tollenda cruce, & quod anima nihil debet esse charius.

Matth. 15. d. 32.

IN diebus illis iterum cum turba mul- 1 ta esset, nec haberent quod manduca- A rent, convocatis discipulis, ait illis: * Misereor super turbam : quia ecce jam 2 triduo sustinent me, nec habent quod manducent : * & si dimisero eos jejunos 3 in domum suam, deficient in via : quidam enim ex eis de longe venerunt. * Et re- 4 sponderunt ei discipuli sui : Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine ? * Et interrogavit eos : Quot pa- 5 nes habetis ? Qui dixerunt : Septem. * & 6 præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ. * Et 7 habebant pisciculos paucos : & ipsos benedixit, & jussit apponi. * Et manduca- 8 verunt, & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas. * Erant autem qui manducave- 9 rant, quasi quattuor millia : & dimisit eos.

* Et

10* Et statim ascendens navim cum disci-
pulis suis, venit in partes Dalmanutha.
11* † Et exierunt Pharisæi, & cœperunt † *Mat.*
B conquirere cum eo, quærentes ab illo si- 16. *a.* 1
12 gnum de cælo tentantes eum. * Et inge- *Luc.* 11
miscens spiritu, ait: Quid generatio ista *g.* 54.
signum quærit? Amen dico vobis, si dabi-
13 tur generationi isti signum. * Et dimit-
tens eos, ascendit iterum navim, & abiit
14 trans fretum. * † Et obliti sunt panes su- † *Mat.*
mere: & nisi unum panem non habebant 16. *a.* 5
15 secum in navi. * Et præcipiebat eis, di-
cens: Videte, & cavete à fermento Phari-
16 sæorum, & fermento Herodis. * Et cogi-
tabant ad alterutrum, dicentes: Quia pa-
17 nes non habemus. * Quo cognito, ait illis
Iesus: Quid cogitatis, quia panes non ha-
betis? nondum cognoscitis nec intelligi-
tis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?
18* oculos habentes non videtis? & aures
habentes non auditis? † Nec recordami- † *Sup.*
19 ni, * quando quinque panes fregi in quin- 6. *f.* 41
que millia: quot cophinos fragmentorum *Ioan.* 6
plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. *b.* 11.
20* Quando & septem panes in quattuor
C millia: quot sportas fragmentorum tull-
21 istis? Et dicunt ei: Septem. * Et dicebat eis:
22 Quomodo nondum intelligitis? * Et ve-
niunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum,
23 & rogabant eum ut illum tangeret. * Et
apprehensa manu cæci, eduxit eum extra
vicum: & expuens in oculos ejus imposi-
tis manibus suis, interrogavit eum si quid
24 videret. * Et aspiciens, ait: Video homi-
25 nes velut arbores ambulantes. * Deinde
iterum imposuit manus super oculos e-
jus: & cœpit videre. & restitutus est ita
26 ut clare videret omnia. * Et misit illum
in domum suam, dicens: Vade in domum
tuam: & si in vicum introieris, nemini di- † *Mat.*
27 xeris. * † Et egressus est Iesus, & discipuli 16. *b.*
ejus, in castella Cæsareæ Philippi: & in 13.
via interrogabat discipulos suos, dicens † *Luc.*
eis: † Quem me dicunt esse homines? 9. *b.* 18

* Qui

* Qui responderunt illi, dicentes: Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. 28 * Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus. 29 * Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. 30 *Et coepit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occidi: & post tres dies resurgere. 31 D * Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare eum. 32 * Qui conversus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. 33 * Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: † Si quis vult me sequi, deneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. 34 * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me & Euangelium, salvam faciet eam. 35 * Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat? 36 * Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua? 37 * † Qui enim me confusus fuerit, & verba mea, in generatione ista adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. 38 * Et dicebat illis: † Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. 39

† *Mat.* 10.*d.* 38. *&* 16.*d.* 24. *Luc.* 9. *c.* 23. *&* 14. *f.* 27. *&* 17. *g.* 33. *Ioa.* 12 *d.* 25.

† *Mat.* 10.*d.* 33. *Luc.* 9. *c.* 26. *&* 12. *b.* 9.

† *Mat.* 16.*d.* 27. *Luc.* 9. *c.* 27.

CAPVT IX.

Transfigurato Iesu junguntur Moyses & Elias: dicit Eliam, dum venerit, omnia restituturum, imo jam venisse, nec fuisse susceptum: surdum ac mutum spiritum ejicit, qui sola oratione & jejunio ejicitur: suam passionem prædicit: disputantes discipulos docet quis eorum sit major: de ejiciendo

tiente dæmonium qui non sequebatur Iesum : de amputando manus, pedis, vel oculi scandalo.

1 ET post dies sex assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem : & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, 2 & transfiguratus est coram ipsis. * Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non 3 potest super terram candida facere. * Et apparuit illis Elias cum Moyse : & erant 4 loquentes cum Iesu. * Et respondens Petrus, ait Iesu : Rabbi, bonum est nos hic esse : & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moysi unum, & Eliæ unum : 5 * Non enim sciebat quid diceret : erant 6 enim timore exterriti. * Et facta est nubes obumbrans eos : & venit vox de nube, dicens : Hic est filius meus charissimus, 7 audite illum. * Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantum secum. * † Et descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent : nisi cum filius 9 hominis à mortuis resurrexerit. * Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset : Cum à mortuis resurrexerit. 10 * Et interrogabant eum, dicentes : † Quid ergo dicunt Pharisæi & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum ? * Qui respondens, ait illis : Elias, cum venerit primo, restituet omnia : & quo modo † scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur. * Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) † sicut scriptum est de eo. * Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. * Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum. * Et interrogavit eos : Quid inter vos conquiritis ? * † Et respondens unus de turba, dixit : Magister, attuli filium meum

Matth. 17. a. 1 Luc. 9. d. 28.

† *Mat. 17. b. 9*

† *Mat. 4. b. 5.*

† *Isai. 53. a. 3*

† *Mat. 17. b. 12.*

† *Luc. 9 e. 38.*

meum ad te habentem spiritum mutum: * qui ubicumque eum apprehenderit, al-17 lidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit: & dixi discipulis tuis ut ejicerent illum, & non potuerunt. * Qui re-18 spondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me. * Et attulerunt 19 eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: & elisus in terram, volutabatur spumans. * Et interrogavit pa-20 trem ejus: Quantum temporis est ex quo D ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia: * & frequenter eum in ignem, & in aquas 21 misit, ut eum perderet. sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri. * Iesus autem 22 ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. * Et continuo exclamans 23 pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam. * Et cum videret Iesus concurrentem 24 turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum. * Et exclamans, & multum 25 discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est. * Iesus autem tenens 26 manum ejus, elevavit eum, & surrexit. * Et cum introisset in domum, discipuli 27 ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum? * Et dixit 28 illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & jejunio. * † Et inde pro-29 fecti prætergrediebantur Galilæam: nec volebat quemquam scire. * † Docebat 30 autem discipulos suos, & dicebat illis: E Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum & occident eum, & occisus tertia die resurget. * At illi ignorabant 31 verbum: & timebant interrogare eum. * Et venerunt Capharnaum. Qui cum do-32 mi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? * At illi tacebant, siquidem 33

† *Mat.* 17. *d.* 22.
† *Luc.* 9 *c.* 21.

in

in via inter se disputaverant, † quis eo- † *Mat.*
34 rum major esset. * Et residens vocavit 18.*a*.1
duodecim, & ait illis: Si quis vult primus *Luc.* 9.
esse, erit omnium novissimus, & omnium *f.* 46.
35 minister. * Et accipiens puerum, statuit
eum in medio eorum: quem cum comple-
xus esset, ait illis: * Quisquis unum ex hu-
jusmodi pueris receperit in nomine meo,
me recipit: & quicumque me susceperit,
non me suscipit, sed eum, qui misit me.
7 * † Respondit illi Ioannes, dicens: Magi- † *Luc.* 9
ster, vidimus quendam in nomine tuo eji- *f.* 49.
cientem dæmonia, qui non sequitur nos,
& prohibuimus eum. * Iesus autem ait:
Nolite prohibere eum. † nemo est enim † 1 *Cor.*
qui faciat virtutem in nomine meo, & 12.*a*.3
possit cito male loqui de me. * qui enim
non est adversum vos, pro vobis est.
* † Quisquis enim potum dederit vobis † *Mat.*
calicem aquæ in nomine meo, quia Christi 10.*d.*
estis: amen dico vobis, non perdet merce- 42.
dem suam. * † Et quisquis scandalizaverit † *Mat.*
unum ex his pusillis credentibus in me: 18.*a*.6
bonum est ei magis si circumdaretur mo- *Luc.* 17
la asinaria collo ejus, & in mare mittere- *a.* 2.
tur. * † Et si scandalizaverit te manus tua, † *Mat.*
abscide illam: bonum est tibi debilem in- 5.*d*.30
troire in vitam, quam duas manus haben- & 18.
tem ire in gehennam; in ignem inextin- *a.* 6.
guibilem: * ubi vermis eorum non mori- *Luc.* 17
ur, & ignis non extinguitur. * Et si pes *a.* 2.
tuus te scandalizat, amputa illum: bonum
est tibi claudum introire in vitam æter-
nam, quam duos pedes habentem mitti in
gehennam ignis inextinguibilis: * † ubi † *Isa.*
vermis eorum non moritur, & ignis non 66.*g.*
extinguitur. * Quod si oculus tuus scanda- 24.
lizat te, ejice eum: bonum est tibi luscum
introire in regnum Dei, quam duos oculos † *Lev.*
habentem mitti in gehennam ignis: * ubi 2.*d*.13
vermis eorũ non moritur, & ignis non ex- † *Mat.*
tinguitur. * † Omnis enim igne salietur, & 5.*b*.13
omnis victima sale salietur. * † Bonum est *Luc.* 14
sal: quod si sal insulsum fuerit: in quo illud *g.* 34.
con-

matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam. * † Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi. * Erant autem in via ascendentes Ierosolymam: & præcedebat illos Iesus, & stupebant: & sequentes timebant. † Et assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei eventura. * Quia ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus: * & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die resurget. * † Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filii Zebedæi, dicentes: Magister, volumus, ut quodcumque petierimus, facias nobis. * At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis? * Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam, sedeamus in gloria tua. * Iesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? * At illi dixerunt ei: Possumus. Iesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis, & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini: * sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. * Et audientes decem, cœperunt indignari de Iacobo, & Ioanne. * Iesus autem vocans eos, ait illis: † Scitis quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum. * Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister: * & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus. * Nam & Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis. * † Et veniunt Iericho, & proficiscente

Margin notes: † Matt. 19. d. 30. — † Luc. 18. f. 31. — † Matt. 20. c. 20. — † Luc. 22. c. 25. — † Matt. 23. d. 29. Luc. 18 f. 35.

Verse numbers: 31, 32, E, 33, 34, 35, 36, 37, F, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, G, 46

eo de Iericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans.
47* Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere: Iesu fili
48 David, miserere mei. * Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David miserere mei.
49* Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior
50 esto: surge, vocat te. * Qui projecto ve-
51 stimento suo exiliens, venit ad eum. * Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni,
52 ut videam.* Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPVT XI.

Super pullum asinæ cum honore Ierusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit: ementes ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiduciæ in Deum ostendit, dicens fratri remittenda quæ in nos commisit: Scribis non dicit qua potestate hæc faciat, eo quod nec illi responderent ad propositam de Ioannis baptismo quæstionem.

1 A ET cum appropinquarent Ierosolymæ & Bethaniæ ad Montem olivarum,
2 mittit duos ex discipulis suis, * & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & adducite. * Et si quis vobis dixerit. Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc. * Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio: & solvunt eũ. * Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum? * Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Iesus, & dimiserunt eis. * † Et duxerunt pullum ad

Matth. 21. a. 1 Luc. 19 c. 29.

† *Ioan. 12. b. 14.*

hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophœnissæ filiam, ad perseverantem illius supplicationem à dæmonio liberat: & surdum ac mutum sanat.

1 ET conveniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis, venientes ab Ierosolymis. * 2 † Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt. * 3 Pharisæi enim, & omnes Iudæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum: * 4 & à foro nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum: * 5 & interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? * 6 At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: † Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. * 7 in vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum. * 8 Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa. * 9 Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. * 10 Moyses enim dixit: † Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et: † Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. * 11 Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit: * 12 & ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri, * 13 rescindentes verbum Dei per traditioné vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis. * 14 † Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite. * 15 Nihil est extra hominem introiens in

Marginal notes: A; B; † Matt. 15. a. 2; † Isai. 29. d. 13.; † Exod. 20. c. 12. Deu. 5. b. 16. Ephes. 6. a. 2.; † Exod. 21. c. 16. Levit. 20. b. 9 Pro. 20 c. 20.; † Mat. 15. b. 10.

in eum, quod possit eum coinquinare, sed
quæ de homine procedunt, illa sunt quæ
16 communicant hominem. * Si quis habet
17 aures audiendi, audiat. * Et cum introis-
C set in domum à turba, interrogabant eum
18 discipuli ejus parabolam. * Et ait illis:
Sic & vos imprudentes estis? Non intelli-
gitis, quia omne extrinsecus introiens in
hominem, non potest eum communicare:
19 * quia non intrat in cor ejus, sed in ven-
trem vadit, & in secessum exit, purgans
20 omnes escas? * Dicebat autem, quoniam
quæ de homine exeunt, illa communicant
21 hominem. * †Abintus enim de corde ho-
minum malæ cogitationes procedunt, a-
22 dulteria, fornicationes, homicidia, * fur-
ta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ,
oculus malus, blasphemia, superbia, stul-
23 titia. * Omnia hæc mala ab intus proce-
24 dunt, & communicant hominem. * †Et
inde surgens abiit in fines Tyri & Sido-
nis: & ingressus domum, neminem vo-
25 luit scire, & non potuit latere. * Mulier
enim statim ut audivit de eo, cujus filia
habebat spiritum immundum, intravit, &
26 procidit ad pedes ejus. * Erat enim mu-
lier Gentilis, Syrophœnissa genere. Et ro-
gabat eum ut dæmonium ejiceret de filia
27 ejus. * Qui dixit illi: Sine prius saturari
filios: non est enim bonum sumere pa-
28 nem filiorum, & mittere canibus. * At
D illa respondit, & dixit illi: Vtique Do-
mine, nam & catelli comedunt sub men-
29 sa de micis puerorum. * Et ait illi: Prop-
ter hunc sermonem vade, exiit dæmonium
30 à filia tua. * Et cum abiisset domum suam,
invenit puellam jacentem supra lectum,
31 & dæmonium exiisse. * Et iterum exiens
de finibus Tyri, venit per Sidonem ad ma-
re Galilææ inter medios fines Decapoleos.
32 * †Et adducunt ei surdum & mutum, &
deprecabantur eum, ut imponat illi ma-
33 num. * Et apprehendens eum de turba
seorsum, misit digitos suos in auriculas

† *Gen.* 6. *a.* 5.

† *Matt.* 15. *c.* 24.

† *Matt.* 9. *d.* 32 *Luc.* 12 *b.* 14.

ejus: & exspuens, tetigit linguam ejus: * & suspiciens in cælum, ingemuit, & 34 ait illi: Ephpheta, quod est adaperire. * Et statim apertæ sunt aures ejus, & so-35 lutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte. * Et præcepit illis ne cui di-36 cerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant: * & eo 37 amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.

CAPVT VIII.

Septem panibus paucisque pisciculis satiat quattuor hominum millia: discipulos à fermento Pharisæorum cavere jubet: cæcum sensim curat: interrogatis Apostolis quem Iesum esse dicerent, Petrus confitetur ipsum esse Christum: & paulo post satanas ab eo dicitur, quod increparet illum dum suam prædiceret passionem: de tollenda cruce, & quod anima nihil debet esse charius.

Matth. 15. d. 32.

IN diebus illis iterum cum turba mul- 1 ta esset, nec haberent quod manduca- A rent, convocatis discipulis, ait illis: * Misereor super turbam: quia ecce jam 2 triduo sustinent me, nec habent quod manducent: * & si dimisero eos jejunos 3 in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt. * Et re- 4 sponderunt ei discipuli sui: Vnde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? * Et interrogavit eos: Quot pa- 5 nes habetis? Qui dixerunt: Septem. * & 6 præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ. * Et 7 habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & jussit apponi. * Et manduca- 8 verunt, & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas. * Erant autem qui manducaverant, quasi quattuor millia: & dimisit eos. 9

* Et

10 * Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.
11 * † Et exierunt Pharisæi, & cœperunt † *Mat.* B conquirere cum eo, quærentes ab illo si- 16. *a.* 1
12 gnum de cælo tentantes eum. * Et inge- *Luc.* 11 miscens spiritu, ait: Quid generatio ista *g.* 54. signum quærit? Amen dico vobis, si dabi-
13 tur generationi isti signum. * Et dimittens eos, ascendit iterum navim, & abiit
14 trans fretum. * † Et obliti sunt panes su- † *Mat.* mere: & nisi unum panem non habebant 16. *a.* 5
15 secum in navi. * Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cavete à fermento Phari-
16 sæorum, & fermento Herodis. * Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia pa-
17 nes non habemus. * Quo cognito, ait illis Iesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?
18 * oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? † Nec recordami- † *Sup.*
19 ni, * quando quinque panes fregi in quin- 6. *f.* 41 que millia: quot cophinos fragmentorum *Ioan.* 6 plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. *b.* 11.
20 * Quando & septem panes in quattuor millia: quot sportas fragmentorum tuli-
21 stis? Et dicunt ei: Septem. * Et dicebat eis:
22 Quomodo nondum intelligitis? * Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum,
23 & rogabant eum ut illum tangeret. * Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum si quid
24 videret. * Et aspiciens, ait: Video homi-
25 nes velut arbores ambulantes. * Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus: & cœpit videre, & restitutus est ita
26 ut clare videret omnia. * Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini di-
27 xeris. * † Et egressus est Iesus, & discipuli † *Mat.* ejus, in castella Cæsareæ Philippi: & in 16. *b.* via interrogabat discipulos suos, dicens † 13. eis: † Quem me dicunt esse homines? *Luc.* 9. *b.* 18

* Qui

* Qui responderunt illi, dicentes: Ioannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. 28 * Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus. 29 * Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. 30 * Et coepit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occidi: & post tres dies resurgere. 31 D * Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare eum. 32 * Qui conversus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quae Dei sunt, sed quae sunt hominum. 33 * Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: † Si quis vult me sequi, deneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. 34 * Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me & Euangelium, salvam faciet eam. 35 * Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animae suae faciat? 36 * Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua? 37 * † Qui enim me confusus fuerit, & verba mea, in generatione ista adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. 38 * Et dicebat illis: † Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. 39

† *Mat.* 10.*d.* 38. & 16.*d.* 24. *Luc.* 9. *c.* 23. & 14. *f.* 27. & 17. *g.* 33. *Ioa.* 12 *d.* 25.

† *Mat.* 10.*d.* 33. *Luc.* 9. *c.* 26. & 12. *b.* 9.

CAPVT IX.

† *Mat.* 16.*d.* 27. *Luc.* 9. *c.* 27.

Transfigurato Iesu junguntur Moyses & Elias: dicit Eliam, dum venerit, omnia restituturum, imo jam venisse, nec fuisse susceptum: surdum ac mutum spiritum ejicit, qui sola oratione & jejunio ejicitur: suam passionem praedicit: disputantes discipulos docet quis eorum sit major: de ejiciente

tiente dæmonium qui non sequebatur Iesum: de amputando manus, pedis, vel oculi scandalo.

1 ET post dies sex assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, 2 & transfiguratus est coram ipsis. * Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non 3 potest super terram candida facere. * Et apparuit illis Elias cum Moyse: & erant 4 loquentes cum Iesu. * Et respondens Petrus, ait Iesu: Rabbi, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moysi unum, & Eliæ unum: 5 * Non enim sciebat quid diceret: erant 6 enim timore exterriti. * Et facta est nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens: Hic est filius meus charissimus, 7 audite illum. * Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Ie-8 sum tantum secum. * † Et descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi cum filius 9 hominis à mortuis resurrexerit. * Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset: Cum à mortuis resurrexerit. 10 * Et interrogabant eum, dicentes: † Quid ergo dicunt Pharisæi & Scribæ, quia Eliam oportet venire primum? * Qui respondens, ait illis: Elias, cum venerit primo, restituet omnia: & quo modo † scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur. * Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) † sicut scriptum est de eo. * Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. * Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum. * Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis? * † Et respondens unus de turba, dixit: Magister, attuli filium meum

Matth. 17. a. 1 Luc. 9. d. 28.

† Mat. 17. b. 9

† Mat. 4. b. 5.

† Isai. 53. a. 3

† Mat. 17. b. 12.

† Luc. 9 e. 38.

meum ad te habentem spiritum mutum: * qui ubicumque eum apprehenderit, al-17 lidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit: & dixi discipulis tuis ut ejicerent illum, & non potuerunt. * Qui re-18 spondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me. * Et attulerunt 19 eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: & elisus in terram, volutabatur spumans. * Et interrogavit pa-20 trem ejus: Quantum temporis est ex quo D ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia: * & frequenter eum in ignem, & in aquas 21 misit, ut eum perderet. sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri. * Iesus autem 22 ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. * Et continuo exclamans 23 pater pueri, cum lacrymis ajebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam. * Et cum videret Iesus concurrentem 24 turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum. * Et exclamans, & multum 25 discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est. * Iesus autem tenens 26 manum ejus, elevavit eum, & surrexit. * Et cum introisset in domum, discipuli 27 ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum? * Et dixit 28 illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & jejunio. * † Et inde pro-29 fecti prætergrediebantur Galilæam: nec volebat quemquam scire. * † Docebat 30 autem discipulos suos, & dicebat illis: E Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum & occident eum, & occisus tertia die resurget. * At illi ignorabant 31 verbum: & timebant interrogare eum. * Et venerunt Capharnaum. Qui cum do-32 mi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? * At illi tacebant, siquidem 33 in

† *Mat.* 17. d. 22.
† *Luc.* 9 e. 21.

in via inter se disputaverant, † quis eo- † *Mat.* 34 rum major esset. * Et residens vocavit 18.a.1 duodecim, & ait illis: Si quis vult primus *Luc.* 9. esse, erit omnium novissimus, & omnium *f.* 46. 35 minister. * Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cum comple- 36 xus esset, ait illis: * Quisquis unum ex hu- jusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me. 37 * † Respondit illi Ioannes, dicens: Magi- † *Luc.* 9 ster, vidimus quendam in nomine tuo eji- *f.* 49. cientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum. * Iesus autem ait: Nolite prohibere eum. † nemo est enim † 1 *Cor.* qui faciat virtutem in nomine meo, & 12.a.3 possit cito male loqui de me. * qui enim non est adversum vos, pro vobis est. * † Quisquis enim potum dederit vobis † *Mat.* calicem aquæ in nomine meo, quia Christi 10.d. estis: amen dico vobis, non perdet merce- 42. dem suam. * † Et quisquis scandalizaverit † *Mat.* unum ex his pusillis credentibus in me: 18.a.6 bonum est ei magis si circumdaretur mo- *Luc.* 17 la asinaria collo ejus, & in mare mittere- a. 2. tur.* † Et si scandalizaverit te manus tua, † *Mat.* abscide illam: bonum est tibi debilem in- 5.d.30 troire in vitam, quam duas manus haben- & 18. tem ire in gehennam; in ignem inextin- a. 6. guibilem: * ubi vermis eorum non mori- *Luc.* 17 tur, & ignis non extinguitur. * Et si pes a. 2. tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam æter- nam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis: * † ubi † *Isa.* vermis eorum non moritur, & ignis non 66.g. extinguitur.* Quod si oculus tuus scanda- 24. lizat te, ejice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos † *Lev.* habentem mitti in gehennam ignis: * ubi 2.d.13 vermis eorũ non moritur, & ignis non ex- † *Mat.* tinguitur.* † Omnis enim igne salietur, & 5.b.13 omnis victima sale salietur. * † Bonum est *Luc.* 14 sal: quod si sal insulsum fuerit: in quo illud g. 34.

con-

condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem astruit aliam ducendo : parvulos complexus, benedicit eis : dives qui præcepta à juventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus divendendis : quid referent præmii qui omnia relinquunt : rursum suam prædicit passionem : occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos quod non ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse majores : Bartimæum cæcum sanat.

Matth. 19. a. 1

1 ET inde exurgens venit in fines Judææ ultra Iordanem: & conveniunt iterum turbæ ad eum : & sicut consueverat, iterum docebat illos.* 2 Et accedentes Pharisæi interrogabant eum : Si licet viro uxorem dimittere : tentantes eum. * 3 At ille respondens, dicit eis : Quid vobis præcepit Moyses? * 4 Qui dixerunt : † Moyses permisit libellum repudii scribere, & dimittere. * 5 Quibus respondens Iesus, ait : Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud. * 6 Ab initio autem creaturæ, † masculum & feminam fecit eos Deus. * 7 Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit ad uxorem suam, * 8 & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. * 9 Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. * 10 Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum. * 11 Et ait illis : Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. * 12 Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur. * 13 Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. * 14 Quos cum videret Iesus, indigne tulit, & ait illis : Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium

† *Deut. 24. a. 1*

† *Gen. 1. d. 27*

Gen. 2. d. 24.

Matth. 19. a. 4

1 Cor. 6 d. 16.

Ephes. 5. g. 31

1 Cor. 7 b. 10.

15 talium enim est regnum Dei. * Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.
16 * Et complexans eos, & imponens manus
17 super illos, benedicebat eos. * Et cum egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: † Ma-
18 gister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam? * Iesus autem dixit ei:
19 Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus. * † Præcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum † testimonium dixeris, Ne fraudem feceris.
20 Honora patrem tuum & matrem. * At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia
21 observavi à juventute mea. * Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Unũ tibi deest: vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum
22 in cælo: & veni, sequere me. * Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim
23 habens multas possessiones. * Et circumspiciens Iesus, ait discipulis suis: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum
24 Dei introibunt! * Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Iesus rursus respondens ait illis: Filioli, quam difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei
25 introire! * Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare
26 in regnum Dei. * Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest
27 salvus fieri? * Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt
28 apud Deum. * † Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti
29 sumus te. * Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores: aut patrem,
30 aut matrem: aut filios, aut agros, propter me, & propter euangelium, * qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres,

† *Matt.* 19. d. 16. *Luc.* 18 d. 18.
† *Exod.* 20. c. 13.
† *Matt.* 19. d. 17. *Luc.* 18 c. 28.

matres, & filios, & agros, cum persecu-
tionibus, & in sæculo futuro vitam æter-
† Matt. 19. d. 30. nam. * † Multi autem erunt primi novis- 31
simi, & novissimi primi. * Erant autem in 32
via ascendentes Ierosolymam: & præcede- E
bat illos Iesus, & stupebant: & sequentes
† Luc. 18. f. 31. timebant. † Et assumens iterum duode-
cim, cœpit illis dicere quæ essent ei even-
tura. * Quia ecce ascendimus Ierosoly- 33
mam, & Filius hominis tradetur principi-
bus sacerdotum, & Scribis, & senioribus,
& damnabunt eum morte, & tradent eum
gentibus: * & illudent ei, & conspuent 34
eum, & flagellabunt eum, & interficient
† Matt. 20. c. 20. eum: & tertia die resurget. * † Et acce- 35
dunt ad eum Iacobus & Ioannes filii Ze-
bedæi, dicentes: Magister, volumus, ut
quodcumque petierimus, facias nobis.
* At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam 36
vobis? * Et dixerunt: Da nobis, ut unus 37
ad dexteram tuam, & alius ad sinistram F
tuam, sedeamus in gloria tua. * Iesus au- 38
tem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis
bibere calicem, quem ego bibo, aut bap-
tismo, quo ego baptizor, baptizari? * At 39
illi dixerunt ei: Possumus. Iesus autem ait
eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bi-
betis, & baptismo, quo ego baptizor, ba-
ptizabimini: * sedere autem ad dexteram 40
meam, vel ad sinistram, non est meum da-
re vobis, sed quibus paratum est. * Et 41
audientes decem, cœperunt indignari de
Iacobo, & Ioanne. * Iesus autem vocans 42
† Luc. 22. c. 25. eos, ait illis: † Scitis quia hi, qui viden-
tur principari gentibus, dominantur eis:
& principes eorum potestatem habent
ipsorum. * Non ita est autem in vobis, sed 43
quicumque voluerit fieri major, erit ve-
ster minister: * & quicumque voluerit in 44
vobis primus esse, erit omnium servus.
† Matt. 20. d. 29. * Nam & Filius hominis non venit ut mi- 45
nistraretur ei, sed ut ministraret, & daret G
animam suam redemptionem pro multis.
Luc. 19. f. 35. * † Et veniunt Iericho, & proficiscente 46
eo

eo de Iericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans.
47 * Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere: Iesu fili
48 David, miserere mei. * Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis clamabat: Fili David miserere mei.
49 * Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior
50 esto: surge, vocat te. * Qui projecto ve-
51 stimento suo exiliens, venit ad eum. * Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni,
52 ut videam. * Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

Super pullum asinæ cum honore Ierusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit: ementes ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiduciæ in Deum ostendit, dicens fratri remittenda quæ in nos commisit: Scribis non dicit qua potestate hæc faciat, eo quod nec illi responderent ad propositam de Ioannis baptismo quæstionem.

1 A ET cum appropinquarent Ierosolymæ & Bethaniæ ad Montem olivarum, *Matth. 21. a. 1 Luc. 19 e. 29.*
2 mittit duos ex discipulis suis, * & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & ad-
3 ducite. * Et si quis vobis dixerit, Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc.
4 * Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio: & solvunt eũ.
5 * Et quidam de illic stantibus dicebant
6 illis: Quid facitis solventes pullum? * Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Iesus, &
7 dimiserunt eis. * † Et duxerunt pullum ad *† Ioan. 12. b. 14.*

ad Iesum: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum. * Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via. * Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna: * † Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis. *†Et introivit Ierosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cum jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.* Et alia die cum exirent à Bethania, esuriit.* †Cumque vidisset à longe ficum habentem folia, venit si quid forte inveniret in ea. & cum venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum. * Et respondens dixit ei: Iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus. * Et veniunt Ierosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit ejicere vendentes & ementes in templo: & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit. * & non sinebat ut quisquam transferret vas per templum: * & docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: † Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus: Vos autem fecistis eam speluncam latronum. * Quo audito, principes sacerdotum & Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus.* Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate. * Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus. * Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. * Et respondens Iesus ait illis: † Habete fidem Dei. * amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare; & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque

(margin verse numbers: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23; section letters B, C)

† *Matt.* 21.*b.* 9 *Luc.* 19 *g.* 38. *Psalm.* 117.*d.* 25.

† *Matt.* 21.*b.* 10.

† *Matt.* 21.*b.* 19.

† *Isa.* 56.*c.* 7. *Ierem.* 7.*b.* 11

† *Matt.* 7.*a.* 7. & 21.*c.* 22.

24 quæ dixerit, fiat, fiet ei. * Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient
25 vobis. * † Et cum stabitis ad orandum; dimittite si quid habetis adversus aliquem: ut & Pater vester qui in cælis est,
26 dimittat vobis peccata vestra. * Quod si
D vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata ve-
27 stra. * † Et veniunt rursus Ierosolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & Scribæ, &
28 seniores: * & dicunt ei: In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potesta-
29 tem ut ista facias? * Iesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam.
30 * Baptismus Ioannis, de cælo erat, an ex
31 hominibus? Respondete mihi. * At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De cælo, dicet, Quare ergo non credi-
32 distis ei? * Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum, omnes enim habebant
33 Ioannem quia vero propheta esset. * Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

† Luc. 11.b.9 Mat.6.b.14. & 18. d.35.

† Luc. 20.a.1

CAPUT XII.

Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui servos ac filium patrisfamilias occiderunt: tentatur à Pharisæis de censu Cæsari solvendo: & à Sadducæis de resurrectione: interrogatur à Scriba de primo mandato: ipse vero rogat quomodo Scribæ dicant Christum filium esse David, docens ab ipsis cavendum: viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

Matt. 21.d.33. Luc.20 b.9. Isa.5.a.1. Ierem. 2.d.21

1 A ET cœpit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & pe-

regre profectus est. * Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ. * Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum. * Et iterum misit ad illos alium servum: & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt. * Et rursum alium misit, & illum occiderunt: & plures alios: quosdam cædentes, alios vero occidentes. * Adhuc ergo unum habens filium charissimum: & illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia reverebuntur filium meum. * Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: & nostra erit hereditas. * Et apprehendentes eum, occiderunt: & ejecerunt extra vineam. * Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis. * Nec scripturam hanc legistis: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: * A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris? * Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam, cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt. * † Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo. * Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, & non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. licet dari tributum Cæsari, an non dabimus? * Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut videam. * At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. * Respondens autem Iesus dixit illis: † Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. * † Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes: * Magister, Moyses nobis

Margin verse numbers: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, B, 15, 16, 17, 18, 19

Margin notes: † Psal. 117. d. 22. Isa. 28 d. 16. Act. 4 b. 11. Rom. 9 g. 33. 1 Pet. 2. a. 8. Matth. 21. d. 42. † Matt. 22. b. 15. Luc. 20 d. 20. † Rom. 13. c. 7 † Matt. 22. c. 23. Luc. 20 d. 27.

nobis scripsit, † ut si cujus frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fra-
20 tri suo. * Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est
21 non relicto semine. * Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste reli-
22 quit semen. Et tertius similiter. * Et acceperunt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Novissima omnium
23 defuncta est & mulier. * In resurrectione ergo cum resurrexerint, cujus de his erit uxor? septem enim habuerunt eam
24 uxorem. * Et respondens Iesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes
25 Scripturas, neque virtutem Dei? * Cum enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut
26 angeli in cælis.* De mortuis autem quod C resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens: † Ego sum Deus Abraham, &
27 Deus Isaac & Deus Iacob? * Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos er-
28 go multum erratis. * † Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam bene illis responderit, interrogavit eum quod esset pri-
29 mum omnium mandatum. * Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: † Audi Israel, Do-
30 minus Deus tuus, Deus unus est: * & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est
31 primum mandatum. * † Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Majus horum aliud
32 mandatum non est. * Et ait illi Scriba: Bene Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter
33 eum. * Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota

† Deut. 25.b.5

† Exod. 3.b.6. Matth. 22.d. 32.

† Matt. 22.d. 34.

† Deut. 6.a. 7.

† Lev. 19.d. 18. Matth. 22.d. 39. Rom. 13.c.9 Galat. 5.c.14 Iacob. 2 b.8.

tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus, & sacrificiis. * Iesus autem videns quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe à regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare. * Et respondens Iesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David? * Ipse enim David dicit in spiritu sancto: † Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. * Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit. * Et dicebat eis in doctrina sua: † Cavete à Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro,* & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis: * qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium. * † Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, & multi divites jactabant multa. * Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans, * & convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium. * Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum.

34 35 36 D 37 38 39 40 41 42 43 44

† Matt. 22. d. 42. Luc. 20 g. 41. Ps. 109 a. 1.
† Matt. 23. a. 5 Luc. 11 f. 43. & 20. g. 46.
† Luc. 21. a. 1

CAPVT XIII.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella & varias afflictiones ac persecutiones, abominationemque desolationis: de pseudochristis & pseudoprophetis: post signa in corporibus cælestibus veniet cum gloria filius hominis, & hujus signum dat à ficu: quia autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

Et

1 ET cum egrederetur de templo, ait illi
A unus ex discipulis suis: Magister, aspi-
2 ce quales lapides, & quales structuræ.* Et
respondens Iesus, ait illi: Vides has omnes
magnas ædificationes? Non relinquetur la-
pis super lapidem, qui non destruatur.
3 * Et cum sederet in Monte olivarum
contra templum, interrogabant eum se-
paratim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, &
4 Andreas: * Dic nobis, quando ista fient?
& quod signum erit, quando hæc omnia
5 incipient consummari? * Et respondens
Iesus cœpit dicere illis: † Videte ne quis
6 vos seducat: * multi enim venient in no-
mine meo dicentes, quia ego sum: &
7 multos seducent. * Cum audieritis autem
bella, & opiniones bellorum, ne timueri-
tis: oportet enim hæc fieri: sed nondum
8 finis.* Exurget enim gens contra gentem,
B & regnum super regnum, & erunt terræ-
motus per loca, & fames. Initium dolo-
9 rum hæc. * Videte autem vosmetipsos.
Tradent enim vos in conciliis, & in syna-
gogis vapulabitis, & ante præsides & re-
ges stabitis propter me, in testimonium il-
10 lis. * Et in omnes gentes primum oportet
11 prædicari Euangelium. * † Et cum duxe-
rint vos tradentes, nolite præcogitare
quid loquamini: sed quod datum vobis
fuerit in illa hora, id loquimini: non enim
vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus.
12 * Tradet autem frater fratrem in mor-
tem, & pater filium: & consurgent filii in
13 parentes, & morte afficient eos. * Et eri-
tis odio omnibus propter nomen meum.
Qui autem sustinuerit in finem, hic sal-
14 vus erit. * † Cum autem videritis abomi-
nationem desolationis, stantem ubi non
debet: qui legit, intelligat: tunc qui in Iu-
15 dæa sunt, fugiant in montes: * & qui super
tectum, ne descendat in domum, nec in-
16 troeat ut tollat quid de domo sua: * &
qui in agro erit, non revertatur retro tol-
lere vestimentum suum.* Væ autem præ-

Matth. 24. *a.* 1 *Luc.* 19 *g.* 44. *&* 21. *b.* 5.

† *Ephes.* 5. *b.* 6. 2 *Thes.* 2. *a.* 3.

† *Matt.* 10. *b.* 19. *Luc.* 12 *b.* 11. *&* 21. *d.* 14.

† *Dan.* 9. *g.* 27 *Matth.* 24. *b.* 16. *Luc.* 21 *d.* 21.

gnantibus & nutrientibus in illis diebus. * Orate vero ut hieme non fiant. * Erunt 18 enim dies illi tribulationes tales, quales 19 non fuerunt ab initio creaturę quam condidit Deus, usque nunc, neque fient. * Et 20 nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breviavit dies. * † Et tunc si quis 21 vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. * Exurgent enim pseu- 22 dochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos. * Vos ergo videte: 23 ecce prædixi vobis omnia. * † Sed in il- 24 lis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum: * & stellæ cæli erunt deci- 25 dentes, & virtutes, quæ in cælis sunt, movebuntur. * Et tunc videbunt filium ho- 26 minis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria. * † Et tunc mittet ange- 27 los suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ, usque ad summum cæli. * A ficu autem discite pa- 28 rabolam: Cum jam ramus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit æstas: * sic & vos cum vi- 29 deritis hæc fieri, scitote quod in proximo sit in ostiis. * Amen dico vobis, quoniam 30 non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant. * Cælum & terra transibunt, 31 verba autem mea non transibunt. * De 32 die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater. * † Videte, vigilate, & orate: nescitis enim 33 quando tempus sit. * Sicut homo, qui pe- 34 regre profectus reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cujusque operis, & janitori præcepit ut vigilet. * Vigi- 35 late ergo, (nescitis enim quando dominus domus veniat: sero, an media nocte, an galli cantu, an mane) * ne cum venerit re- 36 pente, inveniat vos dormientes. * Quod 37 autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

† Matt. 24. b. 23. Luc. 21 b. 8.

† Ezec. 32. b. 7 Isai. 13 b. 10. Ioel. 2. b. 10.

† Matt. 24. c. 31.

† Matt. 24. d. 42.

CA-

CAPVT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Iesu: qui unguento pretioso à muliere perfunditur murmurantibus discipulis: venditur à Iuda; de cujus proditione discipulis loquitur in cœna, in qua panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, & trinam Petri negationem: ac post trinam orationem capitur à Iudæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: & discipulis fugientibus, coram Caipha à falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter à Petro negatur.

1 A ERat autem Pascha & Azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tene- 2 rent, & occiderent. * Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret 3 in populo. * † Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet: venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, 4 effudit super caput ejus. * Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes: Vt quid perditio ista un- 5 guenti facta est? * Poterat enim unguentum istud vænundari plus quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant 6 in eam. * Iesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus opera- 7 ta est in me. * semper enim pauperes habetis vobiscum; & cum volueritis, potestis illis benefacere: me autem non sem- 8 per habetis. * Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus meum in sepul- 9 turam. * Amen dico vobis: Vbicumque prædicatum fuerit Euangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc, 10 narrabitur in memoriam ejus. * † Et B Iudas Iscariotes unus de duodecim, abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum

Matth. 26. a. 2 Luc. 22 a. 1.

† Matt. 26. a. 6 Ioa. 12 a. 1.

† Matt. 26. b. 14.

eum illis. * Qui audientes gavisi sunt: & 11 promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat quomodo illum opportune tra-deret. * † Et primo die Azymorum quan- 12 do Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi ut manduces Pascha? * Et mittit duos ex disci- 13 pulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem: & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum: * & quocumque in- 14 troierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem? * Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum 15 grande, stratum: & illic parate nobis. * Et 16 abierunt discipuli ejus, & venerunt in civitatem: & invenerunt sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha. * † Vespere autem 17 facto, venit cum duodecim. * Et discum- 18 bentibus eis, & manducantibus, ait IESUS: Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. * At illi cœperunt contristari, & dicere 19 ei singulatim: Numquid ego? * Qui ait 20 illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. * Et Filius quidem 21 hominis vadit, † sicut scriptum est de eo: G væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur. bonum erat ei, si non esset natus homo ille. * † Et manducanti- 22 bus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. * Et accepto cali- 23 ce, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. * Et ait illis: Hic est sanguis 24 meus novi testamenti, qui pro multis effundetur. * Amen dico vobis, quia jam 25 non bibam de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei. * Et hymno dicto exierunt 26 in Montem olivarum. * Et ait eis Iesus: 27 † Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: † Percutiam pastorem, & dispergentur oves. * Sed 28 postquam

† *Matt.* 26.b. 16. *Luc.* 22 a.6.

† *Matt.* 26.b. 20. *Luc.* 22 b.14. *Ioa.* 13 c.21.

† *Psal.* 40.c. 16. *Act.* 1 c.16.

† *Matt.* 26.c. 24. 1 *Cor.* 11.c. 24.

† *Ioan.* 16.g. 42.

† *Zach.* 13.c.7

postquam resurrexero, præcedam vos in
29 Galilæam. * Petrus autem ait illi: Et
si omnes scandalizati fuerint in te, sed
30 non ego. * Et ait illi Iesus: Amen dico
tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam
gallus vocem bis dederit, ter me es
31 negaturus. * At ille amplius loquebatur:
D Et si oportuerit me simul commori tibi,
non te negabo. Similiter autem & omnes
32 dicebant. * † Et veniunt in prædium, cui
nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis:
33 Sedete hic donec orem. * Et assumit Petrum,
& Iacobum, & Ioannem secum: &
34 cœpit pavere, & tædere. * Et ait illis:
Tristis est anima mea usque ad mortem:
35 sustinete hic, & vigilate. * Et cum processisset
paululum, procidit super terram:
& orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo
36 hora: * & dixit: Abba pater, omnia tibi
possibilia sunt, transfer calicem hunc à
me, sed non quod ego volo, sed quod tu.
37 * Et venit, & invenit eos dormientes. Et
ait Petro: Simon, dormis? non potuisti
38 una hora vigilare? * Vigilate, & orate ut
non intretis in tentationem. Spiritus quidem
promptus est, caro vero infirma.
39 * Et iterum abiens oravit, eumdem sermonem
40 dicens. * Et reversus, denuo invenit
E eos dormientes, (erant enim oculi eorum
gravati) & ignorabant quid responderent
41 ei. * Et venit tertio, & ait illis: Dormite
jam, & requiescite. Sufficit: venit
hora: ecce Filius hominis tradetur in ma-
42 nus peccatorum. * Surgite, eamus. ecce
43 qui me tradet, prope est. * Et, adhuc eo
loquente: venit Iudas Iscariotes unus de
duodecim, & † cum eo turba multa, cum
gladiis & lignis, à summis sacerdotibus,
44 & Scribis, & senioribus. * Dederat autem
traditor ejus signum eis, dicens: Quemcumque
osculatus fuero, ipse est, tenete
45 eum, & ducite caute. * Et cum venisset,
statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi:
46 & osculatus est eum. * At illi manus injecerunt

† *Matt.* 26.d.36. *Luc.* 22.d.40.

† *Matt.* 26.e.47. *Luc.* 22.e.47. *Ioa.* 18.a.3.

cerunt in eum, & tenuerunt eum. * Vnus 47 autem quidam de circumstantibus educens gladium, percussit servum summi sacerdotis: & amputavit illi auriculam.* Et 48 respondens Iesus, ait illis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehendere me? *quotidie eram apud vos 49 in templo docens, & non me tenuistis. Sed ut impleantur Scripturæ. * † Tunc dis- 50 cipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt. * Adolescens autem quidam seque- 51 batur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum. * At ille rejecta sindone, 52 nudus profugit ab eis. * † Et adduxerunt 53 Iesum ad summum sacerdotem: & convenerunt omnes sacerdotes, & Scribæ, & seniores.* Petrus autem à longe secutus est 54 eum, usque intro in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.* † Summi vero sacer- 55 dotes, & omne concilium, quærebant adversus Iesum testimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant. * Multi enim 56 testimonium falsum dicebant adversus eum: & convenientia testimonia non erant.* Et quidam surgentes, falsum testi- 57 monium ferebant adversus eum, dicentes: *Quoniam nos audivimus eum dicentem: 58 † Ego dissolvam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum ædificabo.* Et non erat conveniens 59 testimonium illorum. * Et exurgens sum- 60 mus sacerdos in medium, interrogavit Iesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his? * Ille au- 61 tem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti? * Iesus autem dixit illi: Ego sum: † & 62 videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli. * Summus autem sacerdos scin- 63 dens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?* Audistis blasphemiam: 64 quid

† Mat. 26. f. 56.

† Mat. 26. f. 57. Luc. 22 f. 54. Io. 18, c. 13.

† Mat. 26. f. 59.

† Ioan. 2. d. 19

† Mat. 24. c. 30.

G

quid vobis videtur? Qui omnes condem-
65 naverunt eum esse reum mortis. * Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza: & ministri alapis
66 eum cædebant. * † Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis sum-
67 mi sacerdotis: * & cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et
68 tu cum Iesu Nazareno eras. * At ille negavit, dicens Neque scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus
69 cantavit. * † Rursus autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstanti-
70 bus: Quia hic ex illis est. * At ille iterum negavit. † Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: Vere ex illis es: nam
71 & Galilæus es. * Ille autem cœpit anathematizare, & jurare: Quia nescio ho-
72 minem istum, quem dicitis. * Et statim gallus iterum cantavit. † Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Iesus: Prius quam gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

† Mat. 26. g. 69. Luc. 22. f. 55. Ioa. 18. c. 17. † Matt. 26. g. 71. † Luc. 22. g. 58. Ioa. 18. c. 25. † Matt. 26. g. 75. Joan. 13. d. 38.

CAPUT XV.

Iesus coram Pilato accusatus, nihil respondet: præfligitur Barabbas, & Iesus traditur crucifigendus; qui multis modis illusus à militibus, ducitur ad crucifigendum: & divisis ipsius vestimentis, inter latrones crucifixus, audit variorum jactatus in se blasphemias: suboriuntur tenebræ: & clamans Iesus Eli, acceptoque potatus, cum clamore valido expirat; cujus corpus à Ioseph sepelitur.

1 ET confestim mane consilium facientes summi sacerdotes, cum senioribus, & Scribis, & universo concilio, vincientes Iesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.
2 * Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi:
3 Tu dicis. * † Et accusabant eum sum-
4 mi sacerdotes in multis. * Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non

Matth. 27. a. 1. Luc. 22. g. 66. Ioa. 18. c. 28. † Matt. 27. b. 12. Luc. 27. a. 6. Ioa. 18. f. 33.

Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant. * Iesus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus. 5
* Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petiissent. * Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium. * Et cum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis. * Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? * Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes. * Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis. * † Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? * † At illi iterum clamaverunt: Crucifige eum. * Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. * Pilatus autē volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur. * † Milites autem duxerunt eum in atrium pretorii, & convocant totam cohortem, * & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam. * Et cœperunt salutare eum: Ave rex Iudæorum. * Et percutiebant caput ejus arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum. * Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum ut crucifigerent eum. * † Et angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum, venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus. * Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariæ locus. * Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit. * † Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. * Erat autem

Marginal notes: † Matt. 27. c. 22. Luc. 23 b. 14. † Ioan. 18. g. 39. & 19. a. 2 — † Matt. 27. d. 28. Ioa. 19 a. 2. — † Matt. 27. d. 32. Luc. 23 d. 26. — † Matt. 27. d. 33. Luc. 23 e. 33. Ioa. 19 d. 17.

Verse numbers in margin: 6 7 8 9 10 11 B 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 C 25

tem hora tertia: & crucifixerunt eum.
26 * Et erat titulus causæ ejus inscriptus:
27 REX IVDÆORVM. * Et cum eo crucifigunt duos latrones; unum à dex-
28 tris, & alium à sinistris ejus. * † Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum ini-
29 quis reputatus est. * Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, & dicentes: † Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas:
30 * salvum fac temetipsum descendens de
31 cruce. * Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non
32 potest salvum facere. * Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant,
33 conviciabantur ei. * Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram us-
34 que in horam nonam. * Et hora nona exclamavit Iesus voce magna, dicens: † Eloi Eloi, lamma sabacthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut
35 quid dereliquisti me? * Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce
36 Eliam vocat. * Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponen-
37 dum eum. * Iesus autem emissa voce ma-
38 gna expiravit. * Et velum templi scissum
39 est in duo, à summo usque deorsum. * Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere
40 hic homo Filius Dei erat. * † Erant autem & mulieres de longe aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris & Ioseph mater, & Salome:
41 * & cum esset in Galilæa, sequebantur eum, † & ministrabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Iero-
42 solymam. * † Et cum jam sero esset factum (quia erat parasceue, quod est ante
43 sabbatum) * venit Ioseph ab Arimathæa nobilis

† *Isai.* 53. d. 12.
† *Ioan.* 2. d. 19
† *Psal.* 21. a. 1 *Matth.* 27. e. 46.
† *Matt.* 27. f. 55.
† *Luc.* 8. a. 2.
† *Matt.* 27. g. 57. *Luc.* 23. g. 50. *Ioa.* 19. g. 38.

nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. * Pilatus autem 44 mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset. * Et cum cognovisset à centurione, 45 donavit corpus Ioseph. * Ioseph autem 46 mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti. * Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph, aspiciebant ubi poneretur. 47

CAPUT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat; qui primum Mariæ Magdalene apparet, deinde duobus discipulis in alia effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobrata incredulitate, mittit eos ut in universo mundo prædicent ac baptizent, subjunctis signis quæ sequantur credentes, ac ita in cælum ascendit.

Matth. 28. a. 1. Luc. 24 a. 1. Ioa. 20 a. 1.

ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome 1 A emerunt aromata ut venientes ungerent Iesum. * Et valde mane una sabbatorum, 2 veniunt ad monumentum, orto jam sole. * Et dicebant ad invicem: Quis revolvet 3 nobis lapidem ab ostio monumenti? * Et respicientes viderunt revolu- 4 tum lapidem. Erat quippe magnus valde. * † Et introeuntes in monumentum vide- 5 runt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt. * Qui dicit illis: Nolite expavescere: Ie- 6 B sum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum. * Sed ite, dicite discipulis 7 ejus, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, † sicut dixit vobis. * At illæ exeuntes, fugerunt de 8 monu-

† Matt. 28. a. 5. Luc. 24 a. 4. Ioa. 20 c. 12.

† Sup. 14. c. 28.

[M]onumento: invaserat enim eas tremor & pavor: & nemini quidquam dixerunt:
9 timebant enim. * Surgens autem mane, † prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua ejecerat septem dæ-
10 monia. * Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus.
11 * Et illi audientes quia viveret, & visus
12 esset ab ea, non crediderunt. * † Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in
13 villam: * & illi euntes nuntiaverunt ce-
14 teris: nec illis crediderunt. * Novissime recumbentibus illis undecim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis; quia iis, qui viderant
15 eum resurrexisse, non crediderunt. * Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.
16 * Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, con-
17 demnabitur. * Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, † In nomine meo dæmonia ejicient: linguis loquen-
18 tur novis: * serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene ha-
19 bebunt. * Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, † assumptus est in
20 cælum, & sedet à dextris Dei. * Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

† *Ioan.* 20.a. 16.

† *Luc.* 24.b. 13.

† *Act.* 16.d. 18. & 2.a. 4. & 10.g. 46. *Actor.* 28.a. 5,8.

† *Luc.* 24.g. 51.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

CAPVT I.

Zachariæ sacerdoti annuntiat Gabriel Ioannis conceptum ex Elisabeth sterili; qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Iesu filii Dei de Spiritu sancto: ad Mariæ salutationem Ioannes exultat in utero, & Elisabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Ioannis circumcisione, Zacharias pater, recepta loquela, canticum gratiarum actionis edit.

1 A QVoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum: 2 * sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: 3 * visum est & mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, 4 * ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. 5 * Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, † de vice Abia: & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth. 6 * Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela, 7 * & non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. 8 * Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, 9 * secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: 10 * &

† 1 *Par.* 24. 2. 10.

† omnis

† omnis multitudo populi erat orans fo-
11 ris hora incensi. * Apparuit autem illi
Angelus Domini, stans à dextris altaris
12 incensi. * Et Zacharias turbatus est vi-
13 dens, & timor irruit super eum. * Ait au-
B tem ad illum Angelus: Ne timeas Zacha-
ria, quoniam exaudita est deprecatio tua:
& uxor tua Elisabeth pariet tibi filium,
14 & vocabis nomen ejus Ioannem: * & erit
gaudium tibi, & exultatio, & multi in na-
15 tivitate ejus gaudebunt: * erit enim ma-
gnus coram Domino: & vinum & siceram
non bibet, & Spiritu sancto replebitur
16 adhuc ex utero matris suæ: * & multos fi-
liorum Israel convertet ad Dominum De-
17 um ipsorum. * & ipse præcedet ante il-
lum in spiritu & virtute Eliæ: † ut con-
vertat corda patrum in filios, & incredu-
los ad prudentiam justorum, parare Domi-
18 no plebem perfectam. * Et dixit Zacharias
ad Angelum: Vnde hoc sciam? ego enim
sum senex, & uxor mea processit in die-
19 bus suis. * Et respondens Angelus dixit
ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum:
& missus sum loqui ad te, & hæc tibi
20 evangelizare. * Et ecce eris tacens, &
non poteris loqui, usque in diem quo
hæc fiant, pro eo quod non credidisti
verbis meis, quæ implebuntur in tempo-
21 re suo. * Et erat plebs expectans Zacha-
riam: & mirabantur quod tardaret ipse
22 in templo. * Egressus autem non poterat
C loqui ad illos, & cognoverunt quod vi-
sionem vidisset in templo. Et ipse erat
23 innuens illis, & permansit mutus. * Et
factum est, ut impleti sunt dies officii
24 ejus, abiit in domum suam: * post hos
autem dies concepit Elisabeth uxor ejus,
& occultabat se mensibus quinque, di-
25 cens: * Quia sic fecit mihi Dominus in
diebus, quibus respexit auferre oppro-
26 brium meum inter homines. * In men-
se autem sexto, missus est Angelus Ga-
briel à Deo in civitatem Galilææ, cui

† Exod. 30. a. 7 Levit. 16. d. 17.

† Mala. 4. b. 6. Matth. 11. b. 14.

nomen Nazareth, * ad Virginem despon- 27
satam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen virginis Maria.* Et 28
ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu
in mulieribus. * Quæ cum audisset, tur- 29
bata est in sermone ejus, & cogitabat
qualis esset ista salutatio. * Et ait Ange- 30
lus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim
gratiam apud Deum: * † ecce concipies 31
in utero, & paries filium, & † vocabis nomen ejus IESVM. * hic erit magnus, 32
& Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi D
Dominus Deus sedem David patris ejus:
† & regnabit in domo Iacob in æternum, 33
* & regni ejus non erit finis. * Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet 34
istud, quoniam virum non cognosco? * Et 35
respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi
obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.
* Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa 36
concepit filium in senectute sua: & hic
mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis:
* quia non erit impossibile apud Deum 37
omne verbum. * Dixit autem Maria: Ec- 38
ce ancilla Domini, fiat mihi secundum
verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus. * Exurgens autem Maria in diebus il- 39
lis abiit in montana cum festinatione,
in civitatem Iuda: * Et intravit in do- 40
mum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.
* Et factum est, ut audivit salutationem 41
Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisa- E
beth: * & exclamavit voce magna, & di- 42
xit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. * Et unde hoc 43
mihi ut veniat mater Domini mei ad me?
* Ecce enim ut facta est vox salutatio- 44
nis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. * Et beata, 45
quæ credidisti, quoniam perficientur ea,
quæ

† *Isa. 7. c. 14.*
† *Inf. 2. c. 21*
† *Dan. 7. d. 14 g. 27. Mich. 4. c. 7.*

46 quæ dicta sunt tibi à Domino. * Et ait Maria:

47 Magnificat anima mea Dominum: * & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 * Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 * Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

50 * Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51 * Fecit potentiam in † brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

52 * Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53 * † Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.

54 * Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55 * Sicut locutus est ad patres nostros, † Abraham, & semini ejus in sæcula.

56 * Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum

57 suam. * Elisabeth autem impletum est

58 tempus pariendi, & peperit filium. * Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam su-

59 am cum illa, & congratulabantur ei. * Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum no-

60 mine patris sui Zachariam. * Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed

61 vocabitur Ioannes. * Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua,

62 qui vocetur hoc nomine.* Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63 * Et postulans pugillarem scripsit, † dicens: Ioannes est nomen ejus. Et mirati

64 sunt universi. * Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loqueba-

65 tur benedicens Deum. * Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ divulga-

† *Isa.* 51.*b*.9 *Psal.* 32. *b*.10.

† *Psal.* 33. *a*.11. 1 *Reg.* 2.*b*.5.

† *Isa.* 41.*b*.8 *Psal.* 131. *c*.11. *Gen.* 17.*c*.9 & 22. *c*.16.

† *Sup.* *b*. 14.

nomen Nazareth, * ad Virginem despon- 27
satam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen virginis Maria.* Et 28
ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu
in mulieribus. * Quæ cum audisset, tur- 29
bata est in sermone ejus, & cogitabat
qualis esset ista salutatio. * Et ait Ange- 30
lus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim
gratiam apud Deum: * † ecce concipies 31
in utero, & paries filium, & † vocabis nomen ejus IESUM. * hic erit magnus, 32
& Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi D
Dominus Deus sedem David patris ejus:
† & regnabit in domo Iacob in æternum,
* & regni ejus non erit finis. * Dixit au- 33
tem Maria ad Angelum: Quomodo fiet 34
istud, quoniam virum non cognosco? * Et 35
respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi
obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.
* Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa 36
concepit filium in senectute sua: & hic
mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis:
* quia non erit impossibile apud Deum 37
omne verbum. * Dixit autem Maria: Ec- 38
ce ancilla Domini, fiat mihi secundum
verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus. * Exurgens autem Maria in diebus il- 39
lis abiit in montana cum festinatione,
in civitatem Iuda: * Et intravit in do- 40
mum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.
* Et factum est, ut audivit salutationem 41
Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisa- E
beth: * & exclamavit voce magna, & di- 42
xit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. * Et unde hoc 43
mihi ut veniat mater Domini mei ad me?
* Ecce enim ut facta est vox salutatio- 44
nis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. * & beata, 45
quæ credidisti, quoniam perficientur ea,
quæ

† *Isai.* 7. c. 14.
† *Inf.* 2. c. 21
† *Dan.* 7. d. 14 g. 27. *Mich.* 4. c. 7.

46 quæ dicta sunt tibi à Domino. * Et ait Maria:

47 Magnificat anima mea Dominum: * & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 * Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 * Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

50 * Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51 * Fecit potentiam in † brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

52 * Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53 * † Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.

54 * Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55 * Sicut locutus est ad patres nostros, † Abraham, & semini ejus in sæcula.

56 * Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum

57 suam. * Elisabeth autem impletum est

58 tempus pariendi, & peperit filium. * Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam su-

59 am cum illa, & congratulabantur ei. * Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum no-

60 mine patris sui Zachariam. * Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed

61 vocabitur Ioannes. * Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua,

62 qui vocetur hoc nomine. * Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63 * Et postulans pugillarem scripsit, † dicens: Ioannes est nomen ejus. Et mirati

64 sunt universi. * Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum. * Et factus est

65 timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ divulga-

† Isa. 51. b. 9 Psal. 32. b. 10. † Psal. 33. a. 11. 1 Reg. 2. b. 5. † Isa. 41. b. 8 Psal. 131. c. 11. Gen. 17. c. 9 & 22. c. 16.

† Sup. b. 14.

 ban-

bantur omnia verba hæc : * & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes : Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. [66]

* Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto : & prophetavit dicens: [67]

* † Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ : [68]

* Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui. [69]

* † Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus : [70]

* Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos : [71]

* Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. [72]

* † Iusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: [73]

* Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi; [74]

* In sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris. [75]

* Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus : [76]

* † Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum : [77]

* Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, † oriens ex alto : [78]

* Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent : ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. [79]

* Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu : & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel. [80]

† *Psal.* 73. c. 12. & 131. d. 17. † *Iere.* 23. a. 6 & 30. b. 10. † *Gen.* 22. c. 16. *Ier.* 21. f. 33. *Heb.* 6. c. 13. d. 17. † *Mal.* 4 a. 5. *Sup.* b. 17. † *Zach.* 2. d. 9. *Mal.* 4. a. 2.

CAPVT II.

Ex Augusti decreto Ioseph cum Maria ascendit in Bethlehem; ubi illa peperit Sal-

vatorem, cujus nativitate ab Angelo audita, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus vocatur Iesus: quem post dies purificationis in Ierusalem delatum ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Iesus duodecim annorum plenus sapientia & gratia, perditus à parentibus, in medio doctorum invenitur; descenditque Nazareth factus illis subditus.

1 Factum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.* 2 Hæc descriptio prima facta est (à) præside Syriæ Cyrino: 3 * & ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem. * 4 Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de civitate Nazareth, in Iudæam in civitatem David, quæ vocatur † Bethlehem: eo quod esset de domo & familia David, * 5 ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. 6 * Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. 7 * Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio. 8 * Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. 9 * Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. 10 * Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: 11 * quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. 12 * Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio. 13 * Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium: 14 * Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ vo-

† *Mic. 5. a. 2. Mat. 2. a. 6.*

luntatis. * Et factum est, ut discesserunt 15 ab eis Angeli in cælum: pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. * Et venerunt festinantes: & in- 16 venerunt Mariam, & Ioseph, & infantem C positum in præsepio. * Videntes autem 17 cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. * Et omnes, qui au- 18 dierunt mirati sunt: & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. * Maria au- 19 tem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. * Et reversi sunt pa- 20 stores glorificantes & laudantes Deum, in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos. * † Et postquam 21 consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus † Iesus, quod vocatum est ab Angelo prius quam in utero conciperetur. * Et 22 postquam impleti sunt dies purgationis ejus † secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, * sicut scriptum est in lege Domi- 23 ni: † Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. * & 24 ut darent hostiam secundum quod dictum est † in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. * Et ecce ho- 25 mo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, D & homo iste justus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo. * Et responsum acce- 26 perat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. * Et venit in spiritu in templum. 27 Et cum inducerent puerum Iesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: * & ipse accepit 28 eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

* Nunc dimittis servum tuum Domi- 29 ne, secundum verbum tuum in pace.

† *Gen.* 17.b. 12. *Levit.* 12.a.3
† *Sup.* 1.d.31 *Mat.* 1.c.21.
† *Lev.* 12.a.6
† *Exod.* 13.a.2 *Num.* 8.c.16.
† *Lev.* 12.d.8

* Quia

30 * Quia viderunt oculi mei salutare tuũ,
31 * Quod parasti ante faciem omnium populorum;
32 * Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.
33 * Et erat pater ejus & mater mirantes
34 super his, quæ dicebantur de illo. * Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Mariam matrem ejus: † Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: & in signum, cui contradi-
35 cetur: * & tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cor-
36 dibus cogitationes. * Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate
37 sua. * Et hæc vidua usque ad annos octoginta quattuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus ser-
38 viens nocte ac die. * Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expecta-
39 bant redemptionem Israel. * Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem su-
40 am Nazareth. * Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia: & gratia
41 Dei erat in illo. * Et ibant parentes ejus per omnes annos in Ierusalem, † in die
42 solemni Paschæ. * Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem
43 diei festi, * consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, & non cognoverunt parentes ejus.
44 * Existimantes autem illum esse in co-
45 mitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos. * Et non invenientes, regressi sunt in Ierusa-
46 lem, requirentes eum. * Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

* Stu-

† *Isa.* 8 c. 14. *Rom.* 9 g. 32. 1 *Pet.* 2. a. 2.

† *Exod.* 23. c. 15. & 34. d. 17. *Deut.* 16. a. 1

nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. * Pilatus autem 44 mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset. * Et cum cognovisset à centurione, 45 donavit corpus Ioseph. * Ioseph autem 46 mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti. * Maria autem Magdalene, & Maria Io- 47 seph, aspiciebant ubi poneretur.

CAPVT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat; qui primum Mariæ Magdalene apparet, deinde duobus discipulis in alia effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobrata incredulitate, mittit eos ut in universo mundo prædicent ac baptizent, subjunctis signis quæ sequantur credentes, ac ita in cælum ascendit.

Matth. 28. a. 1 Luc. 24 a. 1. Ioa. 20 a. 1.

ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome 1 A emerunt aromata ut venientes ungerent Iesum. * Et valde mane una sabbatorum, 2 veniunt ad monumentum, orto jam sole. * Et dicebant ad invicem: Quis revol- 3 vet nobis lapidem ab ostio monumenti? * Et respicientes viderunt revolu- 4 tum lapidem. Erat quippe magnus valde.

† Matt. 28. a. 5 Luc. 24 a. 4. Ioa. 20 c. 12.

* † Et introeuntes in monumentum vide- 5 runt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt. * Qui dicit illis: Nolite expavescere: Ie- 6 B sum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum. * Sed ite, dicite discipulis 7

† Sup. 14. c. 28.

ejus, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, † sicut dixit vobis. * At illæ exeuntes, fugerunt de 8 monu-

monumento: invaserat enim eas tremor & pavor: & nemini quidquam dixerunt: 9 timebant enim. * Surgens autem mane, † prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua ejecerat septem dæ- 10 monia. * Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. 11 * Et illi audientes quia viveret, & visus 12 esset ab ea, non crediderunt. * † Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in 13 villam: * & illi euntes nuntiaverunt ce- 14 teris: nec illis crediderunt. * Novissime recumbentibus illis undecim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis; quia iis, qui viderant 15 eum resurrexisse, non crediderunt. * Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. 16 * Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, con- 17 demnabitur. * Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur, † In nomine meo dæmonia ejicient: linguis loquen- 18 tur novis: * serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene ha- 19 bebunt. * Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, † assumptus est in 20 cælum, & sedet à dextris Dei. * Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

† *Ioan.* 20. a. 16.

† *Luc.* 24. b. 13.

† *Act.* 16. d. 18. & 2. a. 4. & 10. g. 46. *Actor.* 28. a. 5, 8.

† *Luc.* 24. g. 51.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

CAPVT I.

Zachariæ sacerdoti annuntiat Gabriel Ioannis conceptum ex Elisabeth sterili; qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Iesu filii Dei de Spiritu sancto: ad Mariæ salutationem Ioannes exultat in utero, & Elisabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Ioannis circumcisione, Zacharias pater, recepta loquela, canticum gratiarum actionis edit.

QVoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum: * sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: * visum est & mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, * ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. * Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, † de vice Abia: & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeth. * Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela, * & non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. * Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, * secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: * & † omnis

Margin: 1 A, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

† 1 Par. 24. 1. 10.

† omnis multitudo populi erat orans fo-
11 ris hora incensi. * Apparuit autem illi
Angelus Domini, stans à dextris altaris
12 incensi. * Et Zacharias turbatus est vi-
13 dens, & timor irruit super eum. * Ait au-
B tem ad illum Angelus: Ne timeas Zacha-
ria, quoniam exaudita est deprecatio tua:
& uxor tua Elisabeth pariet tibi filium,
14 & vocabis nomen ejus Ioannem: * & erit
gaudium tibi, & exultatio, & multi in na-
15 tivitate ejus gaudebunt: * erit enim ma-
gnus coram Domino: & vinum & siceram
non bibet, & Spiritu sancto replebitur
16 adhuc ex utero matris suæ: * & multos fi-
liorum Israel convertet ad Dominum De-
17 um ipsorum. * & ipse præcedet ante il-
lum in spiritu & virtute Eliæ: † ut con-
vertat corda patrum in filios, & incredu-
los ad prudentiam justorum, parare Domi-
18 no plebem perfectam. * Et dixit Zacharias
ad Angelum: Vnde hoc sciam? ego enim
sum senex, & uxor mea processit in die-
19 bus suis. * Et respondens Angelus dixit
ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum:
& missus sum loqui ad te, & hæc tibi
20 evangelizare. * Et ecce eris tacens, &
non poteris loqui, usque in diem quo
hæc fiant, pro eo quod non credidisti
verbis meis, quæ implebuntur in tempo-
21 re suo. * Et erat plebs expectans Zacha-
riam: & mirabantur quod tardaret ipse
22 in templo. * Egressus autem non poterat
C loqui ad illos, & cognoverunt quod vi-
sionem vidisset in templo. Et ipse erat
23 innuens illis, & permansit mutus. * Et
factum est, ut impleti sunt dies officii
24 ejus, abiit in domum suam: * post hos
autem dies concepit Elisabeth uxor ejus,
& occultabat se mensibus quinque, di-
25 cens: * Quia sic fecit mihi Dominus in
diebus, quibus respexit auferre oppro-
26 brium meum inter homines. * In men-
se autem sexto, missus est Angelus Ga-
briel à Deo in civitatem Galilææ, cui

† Exod. 30. a. 7 Levit. 16. d. 17.

† Malac. 4. b. 6. Matth. 11. b. 14.

 nomen

nomen Nazareth, * ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen virginis Maria. * Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. * Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio. * Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: * † ecce concipies in utero, & paries filium, & † vocabis nomen ejus IESVM. * hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: † & regnabit in domo Iacob in æternum, * & regni ejus non erit finis. * Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? * Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. * Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis: * quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. * Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus. * Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Iuda: * Et intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth. * Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth: * & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. * Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? * Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. * & beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea,

(Margin: 27, 28, 29, 30, 31, 32, D, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, B, 42, 43, 44, 45)

(Margin notes: † Isa. 7. c. 14. † Inf. 2. c. 21. † Dan. 7. d. 14. g. 27. Mich. 4. c. 7.)

quæ

46 quæ dicta sunt tibi à Domino. * Et ait Maria:

47 Magnificat anima mea Dominum: * & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48 * Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49 * Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

50 * Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51 * Fecit potentiam in † brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

52 * Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53 * † Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.

54 * Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55 * Sicut locutus est ad patres nostros, † Abraham, & semini ejus in sæcula.

56 * Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum

57 suam. * Elisabeth autem impletum est

58 tempus pariendi, & peperit filium. * Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam su-

59 am cum illa, & congratulabantur ei. * Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum no-

60 mine patris sui Zachariam. * Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed

61 vocabitur Ioannes. * Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua,

62 qui vocetur hoc nomine.* Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63 * Et postulans pugillarem scripsit, † dicens: Ioannes est nomen ejus. Et mirati

64 sunt universi. * Apertum est autem illico os ejus, & lingua ejus, & loqueba-

65 tur benedicens Deum. * Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ divulgaban-

† Isa. 51. b. 9 Psal. 32. b. 10.
† Psal. 33. a. 11. 1 Reg. 2. b. 5.
† Isa. 41. b. 8 Psal. 131. c. 11. Gen. 17. c. 9 & 22. c. 16.
† Sup. b. 14.

bantur omnia verba hæc : * & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes : Quis, putas, puer iste erit ? Etenim manus Domini erat cum illo. 66

G

* Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto : & prophetavit dicens : 67

† *Psal.* 73. *c.* 12. & 131. *d.* 17. * † Benedictus Dominus Deus Israel : quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ : 68

* Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui. 69

† *Iere.* 23. *a.* 6 & 30. *b.* 10. * † Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus : 70

*Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos : 71

* Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. 72

† *Gen.* 22. *c.* 16. * † Iusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: 73

Ier. 21. *f.* 33. *Heb.* 6. *c.* 13. *d.* 17. * Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi; 74

* In sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris. 75

* Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus : 76

†*Mal.* 4 *a.* 5. *Sup.* *b.* 17. * † Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum : 77

† *Zach.* 2. *d.* 9. *Mal.* 4. *a.* 2. * Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, † oriens ex alto : 78

* Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent : ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. 79

* Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu : & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel. 80

CAPVT II.

Ex Augusti decreto Ioseph cum Maria ascendit in Bethlehem ; ubi illa peperit Sal-

va-

valorem, cujus nativitate ab Angelo an- dita, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus vocatur Iesus: quem post dies purificationis in Ierusalem delatum ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Iesus duodecim annorum plenus sapientia & gratia, perditus à parentibus, in medio doctorum invenitur; descenditque Nazareth factus illis subditus.

1 A FActum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, ut descri-
2 beretur universus orbis.* Hæc descriptio prima facta est (à) præside Syriæ Cyrino:
3 * & ibant omnes, ut profiterentur singuli
4 in suam civitatem. * Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de civitate Nazareth, in Iudæam in civitatem David, quæ vocatur † Bethlehem: eo quod esset de domo &
5 familia David, * ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.
6 * Factum est autem, cum essent ibi, im-
7 pleti sunt dies ut pareret. * Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio.
8 * Et pastores erant in regione eadem vi-
B gilantes, & custodientes vigilias noctis su-
9 per gregem suum. * Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore ma-
10 gno. * Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim euangelizo vobis gaudium
11 magnum, quod erit omni populo: * quia natus est vobis hodie Salvator, qui est
12 Christus Dominus, in civitate David. * Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præse-
13 pio. * Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium
14 Deum, & dicentium:* Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

† *Mic. 5. a. 2. Mat. 2. a. 6.*

lumtatis. * Et factum est, ut discesserunt 15 ab eis Angeli in cælum: pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. * Et venerunt festinantes: & in- 16 venerunt Mariam, & Ioseph, & infantem C positum in præsepio. * Videntes autem 17 cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. * Et omnes, qui au- 18 dierunt mirati sunt: & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. * Maria au- 19 tem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. * Et reversi sunt pa- 20 stores glorificantes & laudantes Deum, in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos. * † Et postquam 21 consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus † Iesus, quod vocatum est ab Angelo prius quam in utero conciperetur. * Et 22 postquam impleti sunt dies purgationis ejus † secundum legem Moysi, tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, * sicut scriptum est in lege Domi- 23 ni: † Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. * Et 24 ut darent hostiam secundum quod dictum est † in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. * Et ecce ho- 25 mo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, D & homo iste justus & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo. * Et responsum acce- 26 perat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. * Et venit in spiritu in templum. 27 Et cum inducerent puerum Iesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: * & ipse accepit 28 eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

* Nunc dimittis servum tuum Domi- 29 ne, secundum verbum tuum in pace. E

† Gen. 17.b.12. Levit. 12.a.3
† Sup. 1.d.31 Mat. 1.c.21.
† Lev. 12.a.6
† Exod. 13.a.2 Num. 8.c.16.
† Lev. 12.d.8

* Quia

30 *Quia viderunt oculi mei salutare tuũ,
31 * Quod parasti ante faciem omnium populorum ;
32 * Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.
33 * Et erat pater ejus & mater mirantes
34 super his, quæ dicebantur de illo. * Et benedixit illis Simeon : & dixit ad Mariam matrem ejus : † Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: & in signum, cui contradi-
35 cetur : * & tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cor-
36 dibus cogitationes. * Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate
37 sua.* Et hæc vidua usque ad annos octuaginta quattuor : quæ non discedebat de templo, jejuniis & obsecrationibus ser-
38 viens nocte ac die. * Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino : & loquebatur de illo omnibus, qui expecta-
39 bant redemptionem Israel. * Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem su-
40 am Nazareth.* Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia : & gratia
41 Dei erat in illo. * Et ibant parentes ejus per omnes annos in Ierusalem, † in die
42 solemni Paschæ. * Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem
43 diei festi, * consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, & non cognoverunt parentes ejus.
44 * Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos. * Et non invenientes, regressi sunt in Ierusalem, requirentes eum. * Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

† *Isa.* 8. c. 14. *Rom.* 9. g. 32. 1 *Pet.* 2. a. 2.

† *Exod.* 23. c. 15. & 34. d. 17. *Deut.* 16. a. 1

* Stu-

* Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus. 47 * Et videntes admirati sunt. Et dixit 48 mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. * Et ait ad illos. Quid est 49 quod me quærebatis: nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? * Et ipsi non intellexerunt verbum, quod 50 locutus est ad eos. * Et descendit cum eis, 51 & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo. * Et Iesus proficiebat 52 sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

CAPVT III.

Ioannes mittitur à Domino impleturus sua prædicatione Isaiæ vaticinium: & turbis, publicanis, ac militibus dat consilium, dicens quid singulos facere oporteat, testaturque Christi excellentiam & baptismi ipsius, super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur: texiturque ejus genealogia à Ioseph usque ad Adam ascendens.

4. A.

ANno autem quintodecimo imperii 1 A Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituraææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, * † sub 2 principibus sacerdotum Anna & Caipha: factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariæ filium, in deserto. * † Et 3 venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, * sicut scriptum est 4 in Libro sermonum Isaiæ prophetæ: † Vox clamantis in deserto: Parate viam B Domini: rectas facite semitas ejus: * om- 5 nis vallis implebitur: & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas: * & videbit 6 omnis

† *Act.* 4. a. 6.
† *Mat.* 3. a. 1. *Mar.* 1. a. 4.
† *Isaiæ* 40 a. 3 *Ioan.* 1 c. 23.

7 omnis caro salutare Dei. * Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso: † Genimina viperarum, quis
8 ostendit vobis fugere à ventura ira? * Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios A-
9 brahæ.* Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in
10 ignem mittetur. * Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?
11 * Respondens autem dicebat illis: † Qui habet duas tunicas, det non habenti: &
12 qui habet escas, similiter faciat. * Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid
13 faciemus? * At ille dixit ad eos. Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis,
14 faciatis. * Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote sti-
15 pendiis vestris. * Existimante autem po-
16 pulo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset
17 Christus: * respondit Ioannes, dicens omnibus: † Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: † ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni: * cujus ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili * Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.* † Herodes autem tetrarcha, cum corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes, * adjecit & hoc super omnia, & inclusit Ioannem in carcere. * † Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, &

† *Matt.* 3. b. 7.

† 1 *Ioa.* 3. c. 17 *Iac.* 2. d. 15.

† *Mat.* 3. c. 11 *Mar.* 1. b. 8. *Ioan.* 1 d. 26.

† *Act.* 1. a. 5. & 11. c. 16. & 19. a. 4.

Matth. 3. c. 12

† *Matt.* 14. a. 3 *Mar.* 6. c. 17.

† *Matt.* 3. d. 13 *Mar.* 1. b. 9. *Ioan.* 1 d. 32.

orante, apertum est cælum: * & de- 22
endit Spiritus sanctus corporali specie
:ut columba in ipsum: & vox de cælo
cta est: † Tu es filius meus dilectus, in te
mplacui mihi. * Et ipse Iesus erat inci- 23
eus quasi annorum triginta, ut putaba-
r, filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit
athat, * qui fuit Levi, qui fuit Mel- 24
i, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, * qui 25
it Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit F
ihum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,
qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiæ, 26
i fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit
da, * qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui 27
it Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui
it Neri, * qui fuit Melchi, qui fuit Ad- 28
, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui
it Her, * qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, 29
i fuit Iorim, qui fuit Mathat, qui fuit
:vi, * qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui 30
it Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Elia-
n, * qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui 31
t Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit G
vid, * qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui 32
r Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naas-
ı, * qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, 33
i fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit
dæ, * qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui 34
t Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Na-
or, * qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, 35
i fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit
e, * qui fuit Cainan, qui fuit Arpha- 36
d, qui fuit Sem, qui fuit Noë, qui fuit
mech, * qui fuit Mathusale, qui fuit 37
noch, qui fuit Iared, qui fuit Malaleel,
i fuit Cainan, * qui fuit Henos, qui 38
t Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPVT IV.

Iesus post jejunium quadraginta dierum, le victas satanæ tentationes, in synagoga zareth legit factam de se Isaia prophe- u; dicitque prophetam non esse acceptum patria propria, quapropter volunt eum de

de monte pracipitare: eiicit in Capharnaum dæmonium, sanatque socrum Simonis, & plures alios à variis languoribus, ac dæmoniacis eiicit.

1 A IEsus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane: & agebatur à Spi-
2 ritu in desertum * diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducavit
in diebus illis: & consummatis illis esu-
3 riit. * Dixit autem illi diabolus: Si filius
4 Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. * Et respondit ad illum Iesus: Scriptum est:
† Quia non in solo pane vivit homo, sed
5 in omni verbo Dei. * Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit il-
li omnia regna orbis terræ in momento
6 temporis, * & ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum:
quia mihi tradita sunt; & cui volo do il-
7 la. * Tu ergo si adoraveris coram me,
8 erunt tua omnia. * Et respondens Iesus,
B dixit illi: † Scriptum est: Dominum Deum
9 tuum adorabis, & illi soli servies. * Et duxit illum in Ierusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi: Si filius
10 Dei es, mitte te hinc deorsum. * † Scriptum est enim quod Angelis suis manda-
11 vit de te, ut conservent te: * & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad
12 lapidem pedem tuum. * Et respondens Iesus, ait illi: Dictum est: † Non tentabis
13 Dominum Deum tuum. * Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab il-
14 lo, usque ad tempus. * † Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galilæam, & fama exiit per universam regionem de
15 illo. * Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus. * † Et
16 venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.
17 * Et traditus est illi Liber Isaiæ prophetę. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi
18 scriptū erat: * † Spiritus Domini super me: †

Matt. 4. a. 1. Mar. 1. b. 12.
† Deut. 8. a. 3. Mat. 4. a. 4.
† Deut. 6. c. 13. & 10. d. 20.
† Psal. 90. c. 11.
† Deut. 6. c. 16.
† Matt. 4. b. 13. Mar. 1. b. 14.
† Matt. 13. g. 54. Mar. 6. a. 1. Ioan. 4. f. 43.
† Isaiæ 61. a. 1

pro-

propterquod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, 19 * prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, 20 prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. * Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. D Et omnium in synagoga oculi erant in- 21 tendentes in eum. * Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est hæc scri- 22 ptura in auribus vestris. * Et omnes testimonium illi dabant & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore i- 23 psius, & dicebant: Nonne hic est filius Ioseph? * Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura teipsum: quanta audivimus facta in Caphar- 24 naum, fac & hic in patria tua. * Ait au- 25 tem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. * In verita- (†3 Re. 17.a.9) te dico vobis, † multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cæ- 26 lum annis tribus, & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra: * & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in 27 Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam. (†4 Re. 5.d.14) * † Et multi leprosi erant in Israel sub E 28 Elisæo propheta: & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus. * Et repleti 29 sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. * Et surrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem: & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civi- 30 tas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. * Ipse autem transiens per me- 31 (†Mat. 4.b.13 Marc.1 c.21.) dium illorum, ibat. * † Et descendit in 32 Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis. * Et stupebant in 33 doctrina ejus, quia in potestate erat ser- (Mat.7. d.28.) mo ipsius. * † Et in synagoga erat homo 34 habens dæmonium immundum, & excla- (†Mar. 1.c.23) mavit voce magna. * dicens: Sine, quid F nobis, & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei.

* Et

35 * Et increpavit illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cum projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab il-36lo, nihilque illum nocuit. * Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes. Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat im-37mundis spiritibus, & exeunt? * Et divulgabatur fama de illo in omnem locum 38 regionis. * Surgens autem Iesus de synagoga, introivit in domum Simonis. † Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogaverunt illum pro ea. 39 * Et stans super illam, imperavit febri: & dimisit illam. Et continuo surgens mini-40strabat illis. * Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. 41 * †Exibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia: Quia tu es filius Dei: & increpans non finebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. * Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum: & detinebant illum ne discederet ab eis. * Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum. * Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

† Mat. 8.b.14 Mar. 1.c.30.

† Mar. 1.d.34

CAPVT V.

Vbi de navicula Petri docuisset, ille laxato ipsius jussu reti conclusit copiosam piscium multitudinem: curatum leprosum mittit ad sacerdotes: paralytico, remissis primum peccatis, jubet ut lectum suum tollat: discumbens cum Levi, quem ex telonio vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus converseur, & cur ipsius discipuli non jejunent.

FActum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei,

& ipse stabat secus stagnum Genesareth.

† Mat. 4. c. 18 Mar. 1. c. 26.

2 * † Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia. 3 * Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas. 4 * Vt cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. 5 * Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. 6 * Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. B 7 * Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut pæne mergerentur. 8 * Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine. 9 * Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant: 10 * Similiter autem Jacobum & Ioannem, filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens. 11 * Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

† Mat. 8. a. 2. Mar. 1. d. 40.

12 * † Et factum est, cum esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis potes me mundare. 13 * Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. 14 * & ipse præcepit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua,

† Lev. 14. a. 4.

† sicut præcepit Moyses, in testimonium illis. 15 * Perambulabat autem magis sermo de illo: & conveniebant turbæ multæ ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis. 16 * Ipse autem secedebat in desertum, & orabat. 17 * Et factum est in una dierum,

&

D & ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi
sedentes, & legis doctores, qui venerant ex
omni castello Galilææ, & Iudææ, & Ieru-
salem: & virtus Domini erat ad sanandum
18 eos.* † Et ecce viri portantes in lecto ho-
minem qui erat paralyticus: & quærebant
19 eum inferre, & ponere ante eum. * Et
non invenientes qua parte illum infer-
rent præ turba, ascenderunt supra te-
ctum, & per tegulas summiserunt eum
20 cum lecto in medium ante Iesum.* Quo-
rum fidem ut vidit, dixit: Homo remittun-
21 tur tibi peccata tua. * Et cœperunt cogi-
E tare Scribæ & Pharisæi, dicentes: Quis est
hic, qui loquitur blasphemias? Quis po-
test dimittere peccata, nisi solus Deus?
2 * Vt cognovit autem Iesus cogitationes
eorum, respondens, dixit ad illos: Quid
3 cogitatis in cordibus vestris? * Quid est
facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata;
4 an dicere: Surge, & ambula? * Vt autem
sciatis quia Filius hominis habet potesta-
tem in terra dimittendi peccata; (ait pa-
ralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum
5 tuum, & vade in domum tuam. * Et con-
festim consurgens coram illis, tulit le-
ctum, in quo jacebat: & abiit in domum
5 suam, magnificans Deum. * Et stupor
apprehendit omnes, & magnificabant
Deum.* Et repleti sunt timore, dicentes:
Quia vidimus mirabilia hodie.* † Et post
hæc exiit, & vidit publicanum nomine
Levi, sedentem ad Telonium, & ait illi:
Sequere me. * Et relictis omnibus, sur-
gens secutus est eum. * Et fecit ei con-
vivium magnum Levi in domo sua: &
erat turba multa publicanorum, & alio-
rum, qui cum illis erant discumbentes.
* † Et murmurabant Pharisæi & Scri-
bæ eorum, dicentes ad discipulos ejus:
Quare cum publicanis & peccatoribus
manducatis & bibitis? * Et respondens
Iesus, dixit ad illos: Non egent qui
sani sunt medico, sed qui male habent.

† *Mat.* 9. a. 2. *Marc.* 2. a. 3.

† *Mat.* 9. a. 9. *Mar.* 2. c. 14.

† *Mar.* 2. c. 18.

* Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. * At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum: tui autem edunt & bibunt? * Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare? * Venient autem dies: cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus. * Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram à novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura à novo. * Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioqnin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt. * Sed vinum novum in utres novos mittendum est, & utraque conservantur. * Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est.

32 33 34 35 G 36 37 38 39

CAPUT VI.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, alioque sabbato manum curat aridam: electos duodecim nominat Apostolos, & cum illis ac multitudine copiosa stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia ac præcepta evangelica: de festuca in oculo fratris, & arbore bona ac mala ex fructu dignoscenda: audiens Christi verba cui comparetur si ea opere compleat, & cui si non compleat.

Matth. 12.a.1. Mar. 2.d.23.

FActum est autem in sabbato secundo, primo, cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant confricantes manibus. * Quidam autem Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis? * Et respondens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, cum esurisset ipse, & qui cum illo erant: * † quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis

1 A 2 3 4

† 1 Re. 21.b.6

fitionis sumpsit, & manducavit, & dedit his qui cum ipso erant: quos non licet manducare † nisi tantum sacerdotibus? † *Lev. 24. b. 9*
5 * Et dicebat illis: Quia Dominus est Fi-
6 lius hominis, etiam sabbati. * Factum est *Exod. 29. e. 32.* autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. † Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida. † *Matt. 12. b. 10.*
7 * Observabant autem Scribæ, & Pharisæi, si in sabbato curaret: ut invenirent
8 unde accusarent eum. * Ipse vero sciebat *Mar. 3. a. 1.* cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in
9 medium. Et surgens stetit. * Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an male: animam sal-
10 vam facere, an perdere? * Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est
11 manus ejus. * Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Iesu. * Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.
* † Et cum dies factus esset, vocavit dis- † *Matt. 10. a. 1* cipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit) * Simo- *Mar. 3. b. 13.* nem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Iacobum, & Ioannem, Philippum, & Bartholomæum,
* Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes,
* & Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui fuit proditor. * Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa, & Ierusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis, * qui venerant ut audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. * Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. * † Et ipse ele- † *Matt. 5. a. 2.* vatis oculis in discipulos suos dicebat:

Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei. * † Beati, qui nunc esuritis: quia 21 saturabimini. Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis. * Beati eritis cum vos oderint 22 homines, & cum separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tamquam malum, propter Filium hominis. * Gaudete in illa die, & exultate: ecce 23 enim merces vestra multa est in cælo: secundum hæc enim faciebant Prophetis D patres eorum. * Verumtamen væ vobis 24 divitibus, quia habetis consolationem vestram. * † Væ vobis, qui saturati estis: 25 quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. * Væ cum be- 26 nedixerint vobis homines: secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum. * Sed vobis dico, qui auditis: Dili- 27 gite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. * Benedicite maledicentibus 28 vobis, & orate pro calumniantibus vos. * † Et qui te percutit in maxillam, præbe 29 & alteram. † Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. * Omni autem petenti te, tribue: & 30 qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. * † Et 31 prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. * † Et si diligitis 32 eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. * Et si benefeceritis his, qui vobis bene- 33 faciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & E peccatores hoc faciunt. * † Et si mutuum 34 dederitis his, à quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. * Verumtamen diligite inimicos 35 vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. * E- 36 stote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est. * Nolite judicare, 37 & non judicabimini: nolite condemnare,

& non

† *Matt.* 5. a. 11.

† *Am.* 6. a. 1. *Eccli.* 31. a. 8 *Isa.* 65. c. 12.

† *Matt.* 5. g. 44

† 1 *Cor.* 6. b. 7. *Matth.* 7. b. 12

† *Tob.* 4 c. 16.

† *Matt.* 5. g. 46

† *Matt.* 5. g. 42 *Deut.* 15. b. 8

& non condemnabimini. Dimittite, & di-
38 mittemini. * Date, & dabitur vobis: men-
suram bonam, & confertam, & coagita-
tam, & supereffluentem, dabunt in sinum
* vestrum. † Eadem quippe mensura, qua
39 mensi fueritis, remetietur vobis. * Dice-
bat autem illis & similitudinem: Num-
quid potest cæcus cæcum ducere? nonne
40 ambo in foveam cadunt? * † Non est di-
F scipulus super magistrum: perfectus au-
tem omnis erit, si sit sicut magister ejus.
41 * † Quid autem vides festucam in oculo
fratris tui, trabem autem, quæ in oculo
42 tuo est, non consideras? * Aut quomodo
potes dicere fratri tuo: Frater, sine eji-
ciam festucam de oculo tuo: ipse in ocu-
lo tuo trabem non videns? Hypocrita, eji-
ce primum trabem de oculo tuo: & tunc
perspicies ut educas festucam de oculo
3 fratris tui. * † Non est enim arbor bona,
quæ facit fructus malos: neque arbor ma-
la, faciens fructum bonum. * Vnaquæque
enim arbor de fructu suo cognoscitur.
Neque enim de spinis colligunt ficus: ne-
que de rubo vindemiant uvam. * Bonus
homo de bono thesauro cordis sui pro-
fert bonum: & malus homo de malo the-
sauro profert malum. Ex abundantia enim
cordis os loquitur. * Quid autem vocatis
me † Domine, Domine: & non facitis, quæ
dico? * Omnis qui venit ad me, & audit
sermones meos, & facit eos: ostendam vo-
bis cui similis sit: * similis est homini æ-
dificanti domum, qui fodit in altum, &
posuit fundamentum super petram. inun-
datione autem facta, illisum est flumen
domui illi, & non potuit eam movere:
fundata enim erat super petram. * Qui
autem audit, & non facit: similis est ho-
mini ædificanti domum suam super ter-
ram sine fundamento: in quam illisus est
fluvius, & continuo cecidit: & facta est
ruina domus illius magna.

† *Matt. 7. a. 2. Mar. 4 c. 24.*
† *Matt. 10. c. 24. Ioa. 13 b. 16.*
† *Matt. 7. a. 3.*
† *Matt. 7. c. 16 & 12. c. 33.*
† *Matt. 7. d. 21 Rom. 2 b. 13. Iac. 1. b. 12.*

CAPUT VII.

Admiratus Centurionis fidem absens sanat illius servum: juxta portam civitatis Naim filium unicum viduæ resuscitat: coram discipulis Ioannis Baptistæ per eos interrogantis an esset qui venturus erat, multa edit signa: illisque abeuntibus Ioannem plurimum extollit: Iudæis nec Ioannis nec Christi vita placuit, quos pueris invicem in foro acclamantibus assimilat: à peccatrice muliere pedes inunctus, respondet Simoni ob hoc murmuranti, proposita ad hoc parabola duorum debitorum, & remissis mulieri peccatis.

Mat. 8. a. 3.

1 A CUm autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. 2 * Centurionis autem cujusdam servus male habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus. 3 * Et cum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum ut veniret, & salvaret servum ejus. 4 * At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum solicite, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes. 5 * diligit enim gentem nostram: & synagogam ipse ædificavit nobis. 6 * Iesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longe esset à domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: † Domine noli vexari: Non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. 7 * propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus. 8 B * nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; & dico huic vade, & vadit; & alii veni, & venit; & servo meo, fac hoc, & facit. 9 * Quo audito Iesus miratus est: & conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni. 10 * Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum. 11 * Et factum est: deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naim: & ibant

† Matt. 8. a. 8.

cum

cum ea discipuli ejus, & turba copiosa.
12 * Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ: & hæc vidua erat: &
13 turba civitatis multa cum illa. * Quam cum vidisset Dominus, misericordia mo-
14 tus super eam, dixit illi: Noli flere. * Et accessit & tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, steterunt) Et ait: Adoles-
15 cens, tibi dico, surge. * Et resedit qui erat
C mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum
16 matri suæ. * Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum, dicentes: † Quia propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitavit plebem suam.
17 * Et exiit hic sermo in universam Iudæam de eo, & in omnem circa regio-
18 nem. * Et nuntiaverunt Ioanni discipuli
19 ejus de omnibus his. * † Et convocavit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad Iesum, dicens: Tu es qui venturus es,
20 an alium expectamus? * Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad te dicens: Tu es, qui
21 venturus es, an alium expectamus? * (in ipsa autem hora multos curavit à languoribus, & plagis, & spiritibus malis, &
22 cæcis multis donavit visum.) * Et respondens, dixit illis: Euntes renunciate
D Ioanni quæ audistis, & vidistis: † Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt,
23 pauperes euangelizantur: * & beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in
24 me. * Et cum discessissent nuntii Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem
25 vento agitatam? * Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus regum sunt. * Sed quid existis videre? prophetam? Vtique dico vobis, & plusquam Prophetam: * † hic est, de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum

† *Infra* 24. c. 19. *Ioan.* 4. c. 19.

† *Matt.* 11. a. 2

† *Isaiæ* 35. b. 5

† *Mal.* 3. a. 1. *Matth.* 11. b. 10. *Mar.* 1. a. 2.

meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. * Dico enim vobis: 28 Major inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est. qui autem minor est in regno Dei, major est illo. * Et 29 omnis populus audiens & publicani, justificaverunt Deum, baptizati baptismo Ioannis. * Pharisæi autem, & legis periti 30 consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo. * Ait autem Dominus: † Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? & cui similes sunt? 31

† Matt. 11. b. 16.

* Similes sunt pueris sedentibus in foro, 32 & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentavimus, & non plorastis. * † Venit 33 enim Ioannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet. * Venit filius hominis 34 manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum; amicus publicanorum, & peccatorum. * Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis. 35

† Matt. 3. a. 4. Mar. 1. a. 6.

* Rogabat autem illum quidam de Pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit. * † Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti: 36 37

† Mat. 26. a. 7. Mar. 14. a. 3. Ioa. 12. a. 3.

* & stans retro secus pedes ejus, lacrymis 38 cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat. * Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum: quia peccatrix est. * Et respondens Iesus, 40 dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic. * Duo de- 41 bitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. * Non habentibus illis unde 42 redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? * Respondens Simon di- 43 xit: 39

E F

G xit: Æstimo quia is, cui plus donavit. At
44 ille dixit ei: Recte iudicasti. * Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis
45 tersit. * Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit oscu-
46 lari pedes meos. * Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes
47 meos. * Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur mi-
48 nus diligit. * Dixit autem ad illam: † Re-
49 mittuntur tibi peccata. * Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?
50 * Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: Vade in pace.

† Mat. 9. a. 2.

CAPVT VIII.

Parabolam de seminante proponit, ac discipulis interpretatur: nihil occultum quod non manifestetur: quos dicat suam esse matrem, suosque fratres: in mari à somno excitatus, ventum increpat: dæmoniacum ferocissimum à dæmonum legione liberat, permittens dæmonibus ut in porcos introeant: tacta fimbria vestimenti eius mulier à fluxu sanguinis curatur, & filia Iairi archisynagogi verbo ipsius resuscitatur.

ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates & castella, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, * & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis, & infirmitatibus: † Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, * & Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. * Cum autem turba plurima convenirent, & de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: * † Exiit qui semi-

† Marc. 16. c. 9

† Mat. 13. a. 3 Marc. 4 a. 2.

seminat, seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud. * Et aliud cecidit supra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem. * Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud. * Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. * Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola. * Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: †ut videntes non videant, & audientes non intelligant. * Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. * Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. * Nam qui supra petram: qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi radices non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. * Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ, euntes, suffocantur, & non referunt fructum. * Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. * † Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. * † Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palam veniat. * † Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo. * † Venerunt autem ad illum mater & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba. * Et nuntiatum est illi: Mater

6 7 8 9 10 B 11 12 13 14 15 16 17 18 C 19 20

tua,

tua, & fratres tui stant foris, volentes te
21 videre. * Qui respondens, dixit ad eos:
Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui
22 verbum Dei audiunt, & faciunt. * † Fa- † *Matt.*
ctum est autem in una dierum: & ipse 8. *d.* 23
ascendit in naviculam, & discipuli ejus, & *Mar.* 4.
ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. *d.* 36.
23 Et ascenderunt. * Et navigantibus illis,
obdormivit, & descendit procella venti
in stagnum, & complebantur, & pericli-
24 tabantur. * Accedentes autem suscitave-
runt eum, dicentes: Præceptor, perimus.
At ille surgens, increpavit ventum, &
tempestatem aquæ, & cessavit: & facta est
25 tranquillitas. * Dixit autem illis: Vbi est
D fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad
invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia
& ventis & mari imperat, & obediunt ei?
26 * Et navigaverunt ad regionem Gerase-
27 norum, quæ est contra Galilæam. * Et
cum egressus esset ad terram, occurrit illi
vir quidam, qui habebat dæmonium jam
temporibus multis, & vestimento non in-
duebatur, neque in domo manebat, sed in
28 monumentis. * Is, ut vidit Iesum, proci-
dit ante illum: & exclamans voce magna,
dixit: Quid mihi, & tibi est Iesu Fili Dei
Altissimi? obsecro te, ne me torqueas.
29 * Præcipiebat enim spiritui immundo, ut
exiret ab homine. Multis enim tempori-
bus arripiebat illum, & vinciebatur cate-
nis & compedibus custoditus. & ruptis
vinculis agebatur à dæmonio in deserta.
30 * Interrogavit autem illum Iesus, dicens:
Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio:
quia intraverant dæmonia multa in eum.
31 * Et rogabant illum ne imperaret illis ut
32 in abyssum irent. * Erat autem ibi grex
porcorum multorum pascentium in mon-
te: & rogabant eum, ut permitteret eis in
33 illos ingredi. Et permisit illis. * Exierunt
ergo dæmonia ab homine, & intraverunt
in porcos: & impetu abiit grex per præ-
34 ceps in stagnum, & suffocatus est. * Quod
ut

ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas. * Exierunt autem videre quod fa- 35 ctum est, & venerunt ad Iesum: & invenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente, ad pedes ejus, & timuerunt. * Nuntiaverunt 36 autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus esset à legione: * & rogaverunt 37 illum omnis multitudo regionis Gerasenorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est. * Et rogabat il- 38 lum vir, à quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: * Redi in domum tuam, & narra 39 quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus. * Factum est autem cum 40 rediisset Iesus, excepit illum turba. erant enim omnes expectantes eum. * † Et ec- 41 ce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse F princeps synagogæ erat: & cecidit ad pedes Iesu, rogans eum ut intraret in domum ejus, * quia unica filia erat ei fere 42 annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur. * Et mulier quædam erat in fluxu 43 sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari: * acces- 44 sit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus: & confestim stetit fluxus sanguinis ejus. * Et ait Iesus: Quis est qui me teti- 45 git? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit? * Et dixit Iesus: Te- 46 tigit me aliquis. nam ego novi virtutem de me exiisse. * Videns autem mulier, 47 quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus: & ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo; & quemadmodum confestim sanata

sit.

48 sit. * At ipse dixit ei: Filia, fides tua sal-
49 vam te fecit: vade in pace. * Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quia mortua est filia
50 tua, noli vexare illum. * Iesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salva erit.
51 * Et cum venisset domum, non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & patrem & ma-
52 trem puellæ. * Flebant autem omnes & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere; non est mortua puella, sed dormit.
53 * Et deridebant eum, scientes quod mor-
54 tua esset. * Ipse autem tenens manum
55 ejus clamavit, dicens: Puella, surge. * Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.
56 * Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

CAPVT IX.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes audita Christi fama cupit eum videre: ex quinque panibus & duobus piscibus satiat Iesus quinque virorum millia: Petrus illum confitetur Christum Dei: suam prædicit passionem, & de propria cruce tollenda: transfigurato junguntur Moyses & Elias in majestate: ad preces patris dæmonium à filio ejicit: contentio oritur inter Apostolos de primatu: filii Zebedæi volunt igne cælesti consumi Samaritanos nolentes Iesum suscipere: volentem sequi non suscipit; alterum autem vocat, nec permittit ut primum sepeliat patrem.

Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent. * Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos. * † Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque vir-

Matth. 10. a. 1
Mar. 3. c. 13.
† Matt. 10. a. 9
Mar. 6. a. 8.

virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. * Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, & inde ne exeatis. * Et quicumque non receperint vos: † exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. * Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes & curantes ubique. * † Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eo quod diceretur * à quibusdam: Quia Ioannes surrexit à mortuis: à quibusdam vero: Quia Elias apparuit: ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit. * Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. * Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ. * Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat. * Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: † Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus. * Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: † Non sunt nobis plusquam quinque panes, & duo pisces: nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas. * Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos. * Et ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes. * Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas. * Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum

est

Margin notes: † Act. 13. g. 51. — † Matt. 14. a. 1. Mar. 6. d. 14. — † Matt. 14. b. 15. Mar. 6. d. 36. — † Ioan. 6. a. 9.

Verse numbers: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, B, 13, 14, 15, 16, 17

est quod superfuit illis, fragmentorum
18 cophini duodecim. * † Et factum est, cum † *Matt.*
solus esset orans, erant cum illo & disci- 16.
puli: & interrogavit illos, dicens: Quem *b.* 13.
19 me dicunt esse turbæ? * At illi responde- *Mar.* 8
runt, & dixerunt: Ioannem Baptistam, alii *c.* 27.
autem Eliam, alii vero quia unus Prophe-
20 ta de prioribus surrexit. * Dixit autem il-
lis: Vos autem quem me esse dicitis? Re-
spondens Simon Petrus dixit: Christum
21 Dei. * At ille increpans illos, præcepit ne † *Matt.*
22 cui dicerent hoc, * dicens: † Quia oportet 17.
filium hominis multa pati, & reprobari à *d.* 23.
senioribus, & principibus sacerdotum, & *Marc.* 8
Scribis, & occidi, & tertia die resurgere. *c.* 31.
23 * † Dicebat autem ad omnes: Si quis vult † *Matt.*
C post me venire, abneget semetipsum, & 10.
tollat crucem suam quotidie, & sequa- *d.* 38.
24 tur me. * Qui enim voluerit animam su- & 16.
am salvam facere, perdet illam: nam qui *d.* 24.
perdiderit animam suam propter me, sal- *Marc.* 8
25 vam faciet illam. * quid enim proficit ho- *d.* 34.
mo, si lucretur universum mundum, se au- *Inf.* 14
tem ipsum perdat, & detrimentum sui *f.* 27.
26 faciat? * † Nam qui me erubuerit, & & 17.
meos sermones: hunc Filius hominis eru- *g.* 33.
bescet, cum venerit in majestate sua, & *Ioa.* 12
27 Patris, & sanctorum Angelorum. * † Di- *d.* 26.
co autem vobis vere: sunt aliqui hic stan- † *Matt.*
tes, qui non gustabunt mortem donec vi- 10.
28 deant regnum Dei. * † Factum est autem *d.* 33.
D post hæc verba fere dies octo, & assum- *Marc.* 8
psit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & *d.* 38.
29 ascendit in montem ut oraret. * Et facta 2 *Tim.*
est, dum oraret, species vultus ejus altera: 2. *b.* 12
30 & vestitus ejus albus & refulgens. * Et † *Matt.*
ecce duo viri loquebantur cum illo. E- 16.
31 rant autem Moyses & Elias, * visi in ma- *d.* 28.
jestate: & dicebant excessum ejus, quem *Marc.* 9
32 completurus erat in Ierusalem. * Petrus *a.* 1.
vero, & qui cum illo erant, gravati erant † *Matt.*
somno. Et evigilantes viderunt majesta- 17. *a.* 1
tem ejus, & duos viros, qui stabant cum *Marc.* 9
33 illo. * Et factum est cum discederent ab *a.* 2.

illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, unum Tibi, & unum Moysi, & unum Eliæ: nesciens quid diceret. * Hæc 34 autem illo loquente, facta est nubes, & obumbravit eos: & timuerunt, intrantibus illis in nubem. * Et vox facta est de nube, 35 dicens: † Hic est filius meus dilectus, ipsum E audite. * Et dum fieret vox, inventus est 36 Iesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant. * † Factum est autem in se- 37 quenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. * Et ecce vir 38 de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi: * & ecce spiritus apprehen- 39 dit eum, & subito clamat, & elidit, & dissipat eum, cum spuma, & vix discedit dilanians eum: * & rogavi discipulos tuos 40 ut ejicerent illum, & non potuerunt. * Re- 41 spondens autem Iesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa, usquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum. * Et cum accederet, elisit illum dæ- 42 monium, & dissipavit. * Et increpavit Ie- 43 sus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum Patri ejus. * Stupe- 44 bant autem omnes in magnitudine Dei: F omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos: Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. * At illi ignora- 45 bant verbum istud, & erat velatum ante eos ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo. * † Intra- 46 vit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset. * At Iesus videns cogitatio- 47 nes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se, * & ait illis: 48 Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam

† 2 Pet. 1. c. 17.

† Matt. 17. b. 14. Marc. 9 c. 17.

† Matt. 18. a. 1 Marc. 9 e. 33.

Nam qui minor est inter vos omnes, hic 49 major est. * Respondens autem Ioannes, dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia non sequitur nobis-50 cum. * Et ait ad illum Iesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, 51 pro vobis est. * Factum est autem dum complerentur dies assumptionis ejus, & ipse faciem suam firmavit ut iret in Ie-52 rusalem. * Et misit nuntios ante conspectũ suum: & euntes intraverunt in civitatem 53 Samaritanorum ut pararent illi. * Et non receperunt eum, quia facies ejus erat eun-54 tis in Ierusalem. * Cum vidissent autem 55 discipuli ejus Iacobus & Ioannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descen-56 dat de cælo, & consumat illos? * Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis 56 cujus spiritus estis. * † Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abie-57 runt in aliud castellum. * Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris. 58 * Dixit illi Iesus: Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: Filius autem ho-59 minis non habet ubi caput reclinet. * Ait autem ad alterum: Sequere me. ille autem dixit: Domine permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum. * Dixitque ei Iesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos. tu autem vade, & annuntia regnum Dei. * Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his quæ domi sunt. * Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

† *Matt.* 8. c. 19 *Ioan.* 3. a. 1.

CAPVT X.

Septuaginta duos præmittens ad singulas civitates, tradit præcepta quæ in prædicando observent; & gaudentibus de subjectis sibi dæmonibus, dicit non esse ob hoc potissimum gaudendum: comminatur civitatibus

bus obstinatis in quibus factæ erant plurimæ virtutes, & exultans in spiritu confitetur Patri: tentanti Legisperito, post recitatum præceptum de dilectione Dei & proximi, ostendit quis sit proximus per parabolam hominis à Jerusalem descendentis: Marthæ ministranti, & de sorore Maria conquerenti, dicit Mariam elegisse optimam partem.

1 A POst hæc autem designavit Dominus & alios septuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam, in omnem civitatem & locum, quo erat ipse venturus. 2 * Et dicebat illis: † Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. 3 * Ite: † ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. 4 * † Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, † & neminem per viam salutaveritis. 5 * In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui: 6 * & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur. 7 B * In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: † dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. 8 * Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis: 9 * & curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei. 10 * In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite: 11 * † Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei. 12 * Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati. 13 C * † Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent. 14 * Verumtamen Tyro & Si-

doni

doni remissius erit in judicio, quam vobis. * Et tu Capharnaum usque ad cælum exaltata, usque ad infernum demergeris.
16 * † Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. * Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo. * Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem. * Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit. * Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis. * † In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quoniam sic placuit ante te.
22 * Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater; & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. * Et conversus ad discipulos suos, dixit: † Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. * Dico enim vobis, quod multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt. * † Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister quid faciendo vitam æternam possidebo? * At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? * Ille respondens dixit: † Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum.
* Dixitque illi. Recte respondisti: hoc fac & vives. * Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? * Suscipiens autem Iesus, dixit:

† *Mat.* 10. d. 40. *Ioan.* 13. c. 20.

† *Mat.* 11. d. 25.

† *Mat.* 13. b. 16.

† *Mat.* 22. d. 25. *Marc.* 12. c. 28.

† *Deut.* 6. a. 5.

Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: & plagis impositis abierunt semivivo relicto. * Accidit 31 autem ut sacerdos quidam descenderet F eadem via: & viso illo præterivit. * Simi- 32 liter & Levita, cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit: * Samaritanus 33 autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. * Et appropians alligavit vulnera ejus, 34 infundens oleum, & vinum: & imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit. * Et altera die 35 protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcumque supererogaveris, ego cum rediero reddam tibi. * Quis horum trium vide- 36 tur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in G latrones? * At ille dixit: Qui fecit miseri- 37 cordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter. * Factum est autem, 38 dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam: * & 39 huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. * Martha autem satagebat cir- 40 ca frequens ministerium: quæ stetit, & ait: Domine non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet. * Et respondens di- 41 xit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. * Porro u- 42 num est necessarium. * Maria optimam 43 partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPVT XI.

Docet discipulos orare, ostendens perseveranti oratione omnia impetrari: ejecto dæmonio muto, confutat dicentes quod in Beelzebub ejiceret dæmonia: mulier quædam dicit beata ubera quæ Iesus suxerat: de signo Ionæ, de regina Austri, & Ninivitis, ocu-

lo, &

loque simplici & nequam: Pharisæum qui ipsum invitaverat reprehendit, murmurantem quod illotis pranderet manibus: taxat hypocrisim Pharisæorum & Scribarum, dicens quod ab hac generatione exquiretur sanguis omnium Prophetarum.

1 A ET factum est: cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos
2 suos. * Et ait illis: Cum oratis, dicite: † Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat
3 regnum tuum. * Panem nostrum quoti-
4 dianum da nobis hodie. * Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos
5 inducas in tentationem. * Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice
6 commoda mihi tres panes, * quoniam amicus meus venit de via ad me, & non
7 habeo quod ponam ante illum. * & ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum
8 surgere, & dare tibi. * Et si ille persevera-
B verit pulsans: dico vobis, & si non dabit illi surgens eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.
9 * † Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, &
10 aperietur vobis. * Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti
11 aperietur. * † Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? aut piscem: numquid pro pisce
12 serpentem dabit illi? * Aut si petierit ovum: numquid porriget illi scorpionem?
13 * Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum pe-
14 tentibus se? * † Et erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum ejecisset dæ-

† *Mat.* 6. *b.* 9.

† *Mat.* 7. *a.* 7. *&* 21. *c.* 22. *Matth.* 11. *c.* 24. *Ioa.* 14 *b.* 13. *Iac.* 1. *a.* 5.

† *Mat.* 7. *b.* 9.

† *Mat.* 9. *d.* 32 *&* 12. *b.* 22. *Mar.* 3. *c.* 22.

monium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. * Quidam autem ex eis di- 15 xerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. * Et alii tentantes, 16 signum de cælo quærebant ab eo. * Ipse 17 autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. * Si autem & Satanas in seipsum divisus 18 est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia. * Si autem ego in Beelzebub ejicio dæ- 19 monia: filii vestri in quo ejiciunt? Ideo i- C psi judices vestri erunt. * Porro si in digi- 20 to Dei ejicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei. * Cum fortis arma- 21 tus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. * Si autem fortior eo su- 22 perveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet. * Qui non est mecum, 23 contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. * Cum immundus spiritus exi- 24 erit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi. * Et cum venerit, invenit eam scopis 25 mundatam, & ornatam. * Tunc vadit, & 26 assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. * Factum est autem, cum hæc di- 27 ceret: extollens vocem quædam mulier de D turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit; & ubera, quæ suxisti. * At ille di- 28 xit: Quinimmo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. * Turbis autem 29 concurrentibus cœpit dicere: † Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. * † Nam sicut fuit 30 Ionas signum Ninivitis: ita erit & Filius hominis generationi isti. * † Regina Au- 31 stri surget in judicio cum viris generationis

tionis hujus, & condemnabit illos: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quam Salomon
32 hic. * Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: † quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quam
33 Ionas hic. * † Nemo lucernam accendit,
E & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingredi-
34 untur, lumen videant. * † Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam
35 corpus tuum tenebrosum erit. * Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.
36 * Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lu-
37 cerna fulgoris illuminabit te. * Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus re-
38 cubuit. * Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus
39 esset ante prandium. * Et ait Dominus ad illum: † Nunc vos Pharisæi, quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina,
40 & iniquitate. * Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus
41 est, fecit? * Verumtamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda
42 sunt vobis. * Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & præteritis judicium & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa
43 non omittere. * † Væ vobis Pharisæis quia diligitis primas cathedras in synagogis, &
44 salutationes in foro. * Væ vobis, quia estis ut monimenta quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.
45 * Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.
46 * At ille ait: Et

† *Ionæ* 3. b. 5. † *Matt.* 5. b. 15 *Marc.* 4. c. 21. † *Matt.* 6. c. 21. † *Matt.* 23. c. 25. † *Infr.* 20. g. 45. *Marc.* 12. d. 38. *Matth.* 23. a. 6.

monium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. * Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. 15 * Et alii tentantes, 16 signum de cælo quærebant ab eo. * Ipse 17 autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. * Si autem & Satanas in seipsum divisus 18 est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia. * Si autem ego in Beelzebub ejicio dæ- 19 monia: filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt. C * Porro si in digi- 20 to Dei ejicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei. * Cum fortis arma- 21 tus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. * Si autem fortior eo su- 22 perveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet. * Qui non est mecum, 23 contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. * Cum immundus spiritus exi- 24 erit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi. * Et cum venerit, invenit eam scopis 25 mundatam, & ornatam. * Tunc vadit, & 26 assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. * Factum est autem, cum hæc di- 27 ceret: extollens vocem quædam mulier de D turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit; & ubera, quæ suxisti. * At ille di- 28 xit: Quinimmo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. * Turbis autem 29 concurrentibus cœpit dicere: † Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. * † Nam sicut fuit 30 Ionas signum Ninivitis: ita erit & Filius hominis generationi isti. * † Regina Au- 31 stri surget in judicio cum viris generationis

tionis hujus, & condemnabit illos: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quam Salomon
32 hic. * Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: † quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quam
33 Ionas hic. * † Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingredi-
34 untur, lumen videant. * † Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam
35 corpus tuum tenebrosum erit. * Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.
36 * Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lu-
37 cerna fulgoris illuminabit te. * Et cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus re-
38 cubuit. * Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus
39 esset ante prandium. * Et ait Dominus ad illum: † Nunc vos Pharisæi, quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intus est vestrum, plenum est rapina,
40 & iniquitate. * Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus
41 est, fecit? * Verumtamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda
42 sunt vobis. * Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & præteritis judicium & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa
43 non omittere. * † Væ vobis Pharisæis quia diligitis primas cathedras in synagogis, &
44 salutationes in foro. * Væ vobis, quia estis ut monumenta quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.
45 * Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam
46 contumeliam nobis facis. * At ille ait: Et vobis

† *Ionæ* 3. b. 5.
† *Matt.* 5. b. 15 *Marc.* 4. c. 21.
† *Matt.* 6. c. 22.
† *Matt.* 23. c. 25.
† *Infr.* 20. g. 45. *Marc.* 12. d. 38. *Matth.* 23. a. 6.

† Matt. 23. a. 4. vobis Legisperitis væ: † quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. * Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos. * Profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra. *Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur: * ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista, * † à sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione.* Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis. * Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi & Legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere de multis, * insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

47 48 G 49 50 51 52 53 54

† Genes. 4. b. 8. 2 Para. 24. f. 22.

CAPVT XII.

Cavendum docet à fermento Pharisæorum. & quod omne occultum detegetur: quis etiam timendus sit. de blasphemia in Spiritum sanctum: roborat Apostolos adversus persecutiones: non vult se immiscere in dividenda fratrum hereditate: per parabolam divitis revocat ab avaritia, vetans solicitum esse de victu & vestitu; hortaturque ut lumbi præcingantur: & quis sit fidelis aut infidelis dispensator: venit ut mittat ignem in terram & separationem: reprehendit quod tempus gratiæ non dijudicent: monet ut quisque conetur ab adversariis se liberare.

† Matt. 16. a. 6. Marc. 8. b. 15. MVltis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: † Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.

1 A

2 ctisis. * † Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod 3 non sciatur. * Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur 4 in tectis. * Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid fa-5 ciant. * Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehen-6 nam. ita dico vobis, hunc timete. * Nonne quinque passeres væneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram 7 Deo? * Sed & capilli capitis vestri omnes B numerati sunt. Nolite ergo timere: multis 8 passeribus pluris estis vos. * † Dico autem vobis: Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis 9 Dei: * qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. 10 * † Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non 11 remittetur. * Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite soliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. 12 * Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere. 13 * Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum he-14 reditatem. * At ille dixit illi: homo, quis me constituit judicem aut divisorem su-15 per vos? * Dixitque ad illos: Videte, & C cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his 16 quæ possidet. * Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: † Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit: 17 * & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem 18 fructus meos? * Et dixit: Hoc faciam: Do-

† *Matt.* 10. c. 26. *Mar.* 4. c. 22.

† *Matt.* 10. d. 32. *Mar.* 8. d. 38. 1 *Tim.* 2. b. 12

† *Matt.* 12. c. 33. *Mar.* 3. b. 18.

† *Eccl.* 11. c. 19.

Destruam horrea mea, & majora faciam : & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, * & dicam animæ 19 meæ : Anima, habes multa bona posita in annos plurimos : requiesce, comede, bibe, epulare. * Dixit autem illi Deus : Stulte, 20 hac nocte animam tuam repetunt à te : quæ autem parasti, cujus erunt? * Sic est 21 qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives. * Dixitque ad discipulos suos: Ideo 22 dico vobis : † Nolite soliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. * Anima plus est quam 23 esca, & corpus plus quam vestimentum. * Considerate corvos, quia non seminant 24 neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis? * Quis autem vestrum cogitando potest 25 adjicere ad staturam suam cubitum unum? * Si ergo neque quod minimum est 26 potestis, quid de ceteris soliciti estis? * Considerate lilia quomodo crescunt : 27 non laborant, neque nent : dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. * Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & 28 cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos pusillæ fidei? * Et vos 29 nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis : & nolite in sublime tolli : * hæc 30 enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. * Verumtamen quærite primum regnum 31 Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis. * Nolite timere pusillus 32 grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. * † Vendite quæ pos- 33 sidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis : quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. * Ubi enim thesaurus vester est, ibi & 34 cor vestrum erit. * Sint lumbi vestri præ- 35 cincti,

† Psal. 54. d. 25. Mat. 6. c. 25. 1 Petr. 5. b. 7.

† Mat. 6. c. 20 & 19. c. 21.

cincti, & lucernæ ardentes in manibus
35 vestris, * & vos similes hominibus expe-
ctantibus dominum suum quando rever-
tatur à nuptiis: ut, cùm venerit, & pulsa-
37 verit, confestim aperiant ei. * Beati servi
illi, quos cum venerit dominus, invenerit
vigilantes: amen dico vobis, quod præ-
cinget se, & faciet illos discumbere, &
38 transiens ministrabit illis. * Et si venerit
in secunda vigilia, & si in tertia vigilia
venerit, & ita invenerit, beati sunt servi
39 illi. * † Hoc autem scitote, quoniam si
sciret paterfamilias, qua hora fur veni- † *Matt.*
ret, vigilaret utique, & non sineret per- 24.
40 fodi domum suam. * Et vos estote parati: d. 43.
quia qua hora non putatis, Filius homi-
41 nis veniet. * Ait autem ei Petrus: Domi-
ne, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad
42 omnes? * Dixit autem Dominus: † Quis, † *Apo.*
putas, est fidelis dispensator, & prudens, 16.
quem constituit Dominus supra familiam c. 15.
suam, ut det illis in tempore tritici men-
43 suram? * Beatus ille servus, quem cum
venerit dominus, invenerit ita facientem.
44 * Vere dico vobis, quoniam supra om-
nia quæ possidet, constituet illum.
45 * Quod si dixerit servus ille in corde
suo: Moram facit dominus meus venire: &
cœperit percutere servos & ancillas, &
46 edere, & bibere, & inebriari: * veniet do-
minus servi illius, in die qua non sperat,
& hora qua nescit, & dividet eum, par-
47 temque ejus cum infidelibus ponet. * Ille
autem servus, qui cognovit voluntatem
domini sui, & non præparavit, & non fe-
cit secundum voluntatem ejus, vapulabit
48 multis: * qui autem non cognovit, & fe-
cit digna plagis, vapulabit paucis. Omni
autem cui multum datum est, multum
quæretur ab eo: & cui commendaverunt
49 multum, plus petent ab eo. * Ignem veni
mittere in terram, & quid volo nisi ut ac-
50 cendatur? * Baptismo autem habeo ba-
ptizari: & quomodo coarctor usque
dum

†Matt. 10. d.34. dum perficiatur? * † Putatis quia pacem 51 veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem: * erunt enim ex hoc quin- 52 que in domo una divisi, tres in duos, & duo in tres dividentur: * pater in filium, 53 & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam. * † Dicebat au- 54 †Matt. 16.a.2 tem & ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit: & ita fit. * & cum austrum flan- 55 tem, dicitis: Quia æstus erit: & fit. * Hy- 56 pocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis? * Quid autem & à vobis ipsis 57 †Matt. 5.d.25 non judicatis quod justum est? * † Cum 58 autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. * Dico tibi, non exies inde, 59 donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPVT XIII.

Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interemptorum, & eorum qui in Siloe corruerant, hortatur ad pœnitentiam, alioqui exterminandos instar ficus infructuosæ: archisynagogum redarguit, indignantem quod sabbato curasset mulierem à spiritu infirmitatis: comparat regnum cælorum grano sinapis ac fermento: de angusta porta; & quod quidam clauso ostio frustra pulsabunt: Herodem dicit vulpem, & Ierusalem ob crudelitatem suam deserendam.

ADerant autem quidam ipso in tempo- 1 A re, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. * Et respondens dixit illis: Putatis 2 quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? * Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam 3 habueritis, omnes similiter peribitis. * Sic- 4

ut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes 5 homines habitantes in Ierusalem? * Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeri- 6 tis, omnes similiter peribitis. * Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & 7 non invenit. * Dixit autem ad cultorem 8 vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam 8 terram occupat? * At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam 9 stercora: * & siquidem fecerit fructum: 0 sin autem, in futurum succides eam. * Erat autem docens in synagoga eorum sab- 1 batis. * Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursum 2 respicere. * Quam cum videret Iesus, vo- 3 cavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa 3 es ab infirmitate tua. * Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorifi- 4 cabat Deum. * Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo veni- 5 te & curamini, & non in die sabbati. * Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum à præsepio, & ducit adaquare? * Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati? * Et cum hæc diceret, erubescebant omnes adversarii ejus: & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo. * †Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? * Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit

† *Matt.* 13. d. 31. *Marc.* 4 c. 30.

sit in hortum suum, & erevit, & factum est in arborem magnam: & volucres cæli requieverunt in ramis ejus. * † Et iterum 20 dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei? * Simile est fermento, quod acceptum 21 mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum. * Et ibat per 22 civitates & castella, docens, & iter faciens in Ierusalem. * Ait autem illi quidam: 23 Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse E autem dixit ad illos: * † Contendite in- 24 trare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt. * † Cum autem intraverit paterfa- 25 milias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis: * tunc incipie- 26 tis dicere: Manducavimus coram te, & bi- F bimus, & in plateis nostris docuisti. * Et 27 dicet vobis: Nescio vos unde sitis: † discedite à me omnes operarii iniquitatis. * Ibi erit fletus, & stridor dentium: cum 28 videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. * Et venient ab Oriente, & 29 Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei. * † Et ecce sunt 30 novissimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt novissimi. * In ipsa die accesse- 31 runt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere. * Et ait illis: Ite, & dicite vulpi 32 illi: Ecce ejicio dæmonia, & sanitates G perficio hodie & cras, & tertia die consummor. * Verumtamen oportet me ho- 33 die & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Ierusalem. * † Ierusalem, Ierusalem, quæ oc- 34 cidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub pennis, & noluisti? * Ecce re- 35 linquetur vobis domus vestra deserta. Di-

co au-

† Matt. 13. e. 33.

† Matt. 7. b. 13

† Matt. 25. a. 10.

† Matt. 7. c. 23 & 25. d. 41.

† Ps. 6. c. 9.

† Matt. 19. d. 30. & 20. b. 16. Marc. 10. d. 31.

† Matt. 23. d. 37.

co autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

In domo principis Pharisæorum hydropicum sabbato curat, ostendens Legisperitis ac Pharisæis hoc licere; & horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recumbere: parabola de invitatis ad cœnam qui se excusarunt: sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublata cruce sua, usque ad odium animæ propriæ: volens turrim ædificare computat primum sumptus: commendatio salis.

1 A ET factum est cum intraret Iesus in domum cujusdam Principis Pharisæorum sabbato, manducare panem, & 2 ipsi observabant eum. * Et ecce homo 3 quidam hydropicus erat ante illum. * Et respondens Iesus dixit ad Legisperitos, & Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare? 4 * At illi tacuerunt. Ipse vero apprehen- 5 sum sanavit eum, ac dimisit. * Et respon- B dens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non conti- 6 nuo extrahet illum die sabbati? * Et non 7 poterant ad hæc respondere illi. * Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus elige- 8 rent, dicens ad illos: * Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus 9 ab illo: * & veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum 10 tenere. * sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco: ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: † Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria co- 11 ram simul discumbentibus: * † quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se 12 humiliat, exaltabitur. * Dicebat autem & ei, qui se invitaverat: † Cum facis prandium,

† Prov. 25. a. 7 Matth. 23. b. 12.

† Infra 18. c. 14.

† Tobiæ 4. b. 7. Prov. 3 b. 9.

fit in hortum suum, & crevit, & factum
est in arborem magnam: & volucres cæli
† *Matt.* requieverunt in ramis ejus. * † Et iterum 20
13. c. dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei?
33. * Simile est fermento, quod acceptum 21
mulier abscondit in farinæ sata tria, do-
nec fermentaretur totum. * Et ibat per 22
civitates & castella, docens, & iter faciens
in Ierusalem. * Ait autem illi quidam: 23
Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse E
† *Matt.* autem dixit ad illos: * † Contendite in- 24
7. b. 13 trare per angustam portam: quia multi,
dico vobis, quærent intrare, & non pote-
† *Matt.* runt. * † Cum autem intraverit paterfa- 25
25. a. milias, & clauserit ostium, incipietis foris
10. stare, & pulsare ostium, dicentes: Domi-
ne, aperi nobis: & respondens dicet vo-
bis: Nescio vos unde sitis: * tunc incipie- 26
tis dicere: Manducavimus coram te, & bi- F
bimus, & in plateis nostris docuisti. * Et 27
† *Matt.* dicet vobis: † Nescio vos unde sitis: † dis-
7. c. 23 cedite à me omnes operarii iniquitatis.
& 25. * Ibi erit fletus, & stridor dentium: cum 28
d. 41. videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, &
† *Ps.* 6. omnes Prophetas in regno Dei, vos autem
c. 9. expelli foras. * Et venient ab Oriente, & 29
Occidente, & Aquilone, & Austro, & ac-
† *Matt.* cumbent in regno Dei. * † Et ecce sunt 30
19. d. novissimi qui erunt primi, & sunt primi
30. qui erunt novissimi. * In ipsa die accesse- 31
& 20. runt quidam Pharisæorum, dicentes illi:
b. 16. Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te
Marc. occidere. * Et ait illis: Ite, & dicite vulpi 32
10. d. illi: Ecce ejicio dæmonia, & sanitates G
31. perficio hodie & cras, & tertia die con-
summor. * Verumtamen oportet me ho- 33
die & cras & sequenti die ambulare: quia
non capit prophetam perire extra Ierusa-
† *Matt.* lem. * † Ierusalem, Ierusalem, quæ oc- 34
23. d. cidis Prophetas, & lapidas eos, qui mit-
37. tuntur ad te, quoties volui congregare
filios tuos, quemadmodum avis nidum
suum sub pennis, & noluisti? * Ecce re- 35
linquetur vobis domus vestra deserta. Di-
co au-

co autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPVT XIV.

In domo principis Pharisæorum hydropicum sabbato curat, ostendens Legisperitis ac Pharisæis hoc licere; & horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recumbere: parabola de invitatis ad cœnam qui se excusarunt: sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublata cruce sua, usque ad odium animæ propriæ: volens turrim ædificare computat primum sumptus: commendatio salis.

1 A ET factum est cum intraret Iesus in domum cujusdam Principis Pharisæorum sabbato, manducare panem, & 2 ipsi observabant eum. * Et ecce homo 3 quidam hydropicus erat ante illum. * Et respondens Iesus dixit ad Legisperitos, & Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare? 4 * At illi tacuerunt. Ipse vero apprehen- 5 sum sanavit eum, ac dimisit. * Et respon- B dens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non conti- 6 nuo extrahet illum die sabbati? * Et non 7 poterant ad hæc respondere illi. * Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: * Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus † 9 ab illo: * & veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum 10 tenere. * sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco: ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi: † Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria co- 11 ram simul discumbentibus: * † quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se 12 humiliat, exaltabitur. * Dicebat autem & ei, qui se invitaverat: † Cum facis pran-

† *Prov.* 25. a. 7 *Matth.* 23. b. 12.
† *Infra* 18. c. 14.
† *Tobiæ* 4. b. 7. *Prov.* 3 b. 9.

dium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites: ne forte te & ipsi reinvitent, & fiat tibi retributio. * sed cum 13 facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: * & beatus eris, quia 14 non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum. * Hæc 15 cum audisset quidam de simul discum- D bentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei. * At ipse dixit 16 ei: † Homo quidam fecit cœnam magnam & vocavit multos. * Et misit servum su- 17 um hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt omnia. * Et cœ- 18 perunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excusatum. * Et alter dixit: Iuga boum emi 19 quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excusatum. * Et alius dixit: Vxorem 20 duxi, & ideo non possum venire. * Et re- 21 versus servus nuntiavit hæc domino suo. E Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas & vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. * Et ait servus: Domi- 22 ne, factum est ut imperasti, & adhuc locus est. * Et ait dominus servo: Exi in vias, & 23 sepes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea. * Dico autem vobis, quod ne- 24 mo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. * Ibant autem tur- 25 bæ multæ cum eo: & conversus dixit ad illos: * † Si quis venit ad me, & non odit 26 patrem suum, & matrem, & uxorem, & F filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. * † Et qui non bajulat crucem 27 suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. * Quis enim ex vobis vo- 28 lens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum; * ne, posteaquam 29 posue-

† *Mat.* 22. a. 2 *Apoc.* 19. b. 9

† *Matt.* 10. d. 37.

† *Matt.* 10. d. 38. & 16. c. 24. *Marc.* 8 a. 34.

posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant il-
30 ludere ei, * dicentes: Quia hic homo cœ-
G pit ædificare, & non potuit consummare?
31 * Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit
32 ad se? * alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pa-
33 cis sunt. * Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non
34 potest meus esse discipulus. * † Bonum est † Matt. sal. Si autem sal evanuerit, in quo condie- 5. b. 15
35 tur? * Neque in terram, neque in sterqui- Mar. 9. linium utile est, sed foras mittetur: Qui g. 50. habet aures audiendi, audiat.

CAPVT XV.

Scribis & Pharisæis murmurantibus quod peccatores reciperet, parabolas proponit de ove & drachma perditis ac inventis, & de filio prodigo ad patrem reverso, benigneque ab ipso suscepto, seniore filio inaigne hoc ferente: & quantum sit in cælo gaudium super peccatore pœnitentiam agente.

1 ERant autem appropinquantes ei pu-
A blicani, & peccatores, ut audirent il-
2 lum. * Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit,
3 & manducat cum illis. * Et ait ad illos
4 parabolam istam dicens: * † Quis ex vobis † Matt. homo, qui habet centum oves: & si perdi- 18. b. derit unam ex illis, nonne dimittit nona- 12. ginta novem in deserto, & vadit ad illam
5 quæ perierat, donec inveniat eam? * Et cum invenerit eam, imponit in humeros
6 suos gaudens: * & veniens domum con-
B vocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem
7 meam, quæ perierat? * Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super

 nona-

nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia. * Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & evertit domum, & quærit diligenter, donec inveniat? * Et cum invenerit, convocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram? * Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. * Ait autem: Homo quidam habuit duos filios: * & dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illis substantiam. * Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. * Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere. * Et abiit, & adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam ut pasceret porcos. * Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat. * In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo! * Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cælum, & coram te: * jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis. * Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum. * Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cælum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus. * Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus: * & adducite vitulum saginatum, & occidite, &

8 9 10 C 11 12 13 14 15 D 16 17 18 19 20 E 21 22 23 F

24 & manducemus, & epulemur: * quia hic filius meus mortuus erat, & revixit; perierat & inventus est. Et cœperunt epulari.
25 * Erat autem filius ejus senior in agro, & cum veniret, & appropinquaret domui,
26 audivit symphoniam & chorum: * & vocavit unum de servis, & interrogavit quid
27 hæc essent. * Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum sagi-
28 natum, quia salvum illum recepit. * Indi-
G gnatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare il-
29 lum. * At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, & numquam mandatum tuum præterivi, & numquam dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis
30 epularer: * sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum sa-
31 ginatum. * At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt:
32 * epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est.

CAPVT XVI.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleemosynas, docens quid mereatur fidelis aut infidelis mammonæ dispensator, quodque nemo servire potest Deo & mammonæ: Legem ac prophetas usque ad Ioannem fuisse dicit, & nihil de Lege periturum; nec dimittendam ullo modo uxorem ut alia ducatur: de divite epulone, & Lazaro mendico.

1 A DIcebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud il-
2 lum quasi dissipasset bona ipsius. * Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam
3 enim non poteris villicare. * Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem: fo-

dere non valeo, mendicare erubesco. * Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas. * Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? * At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam: & sede cito, scribe quinquaginta. * Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta. * Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. * Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. * Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est. * Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? * Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis? * † Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mammonæ. * Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: & deridebant illum. * Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. * † Lex & prophetæ, usque ad Ioannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit. * † Facilius est autem cælum & terram præterire, quam de Lege unum apicem cadere. * † Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. * Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso: & epulabatur quotidie splen-

4 5 B 6 7 8 9 10 C 11 12 13 14 D 15 16 17 E 18 19

20 splendide. * Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam
21 ejus, ulceribus plenus, * cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant,
22 & lingebant ulcera ejus. * Factum est au-
F tem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in in-
23 ferno. * Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à lon-
24 ge, & Lazarum in sinu ejus: * & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flam-
25 ma. * Et dixit illi Abraham: Fili, recorda-
G re quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic con-
26 solatur, tu vero cruciaris. * & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc
27 transmeare. * Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei.
28 * habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum
29 tormentorum. * Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & prophetas: audiant il-
30 los. * At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos,
31 pœnitentiam agent. * Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPVT XVII.

Væ scandalizanti pusillos: frater in nos peccans increpandus est, eique pœnitenti ignoscendum: Apostolos docet fidei efficaciam, quodque dum omnia ipsis præcepta fecerint, se servos dicant inutiles: decem leprosi mundantur, unico qui Samaritanus erat ad agendas gratias revertente: dicis

adventum filii Dei non occultum fore, sed illustrem, & inexpectato superventurum, sicut diluvium mundo & Sodomis subversio supervenit.

Matth. 18. a.7 Marc.9 f.41. ET ait ad discipulos suos: Impossibile est ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt. * Utilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis. * Attendite vobis: † Si peccavit in te frater tuus, increpa illum: & si pænitentiam egerit, dimitte illi. * Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi. * Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem. * † Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare: & obediet vobis. * Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe: * & non dicat ei: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes? * Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? * Non puto. Sic & vos, cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. * Et factum est, dum iret in Ierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. * Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longe: * & levaverunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri. * Quos ut vidit, dixit: † Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. * Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum, * & cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; & hic erat Samari-

Margin: 1 A 2 3 † Matt. 18. b.21. 4 Levit. 19. d.17. 5 Eccli. 19. 6 b.13. 8 † Matt. 17. c.20. 7 8 9 10 C 11 12 13 14 † Lev. 14. a.2 15 16

17 Samaritanus. * Respondens autem Iesus,
dixit: Nonne decem mundati sunt? & no-
18 vem ubi sunt? * Non est inventus qui re-
diret, & daret gloriam Deo, nisi hic alie-
19 nigena. * Et ait illi: Surge, vade: quia fi-
20 des tua te salvum fecit. * Interrogatus
autem à Pharisæis: Quando venit regnum
E Dei: respondens eis, dixit: Non venit re-
21 gnum Dei cum observatione: * neque di-
cent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim
22 regnum Dei intra vos est. * Et ait ad di-
scipulos suos: Venient dies quando desi-
deretis videre unum diem Filii hominis,
23 & non videbitis. * † Et dicent vobis: Ecce
hic, & ecce illic. Nolite ire, neque secte-
24 mini. * nam, sicut fulgur coruscans de sub
cælo, in ea quæ sub cælo sunt, fulget: ita
25 erit filius hominis in die sua. * Primum
autem oportet illum multa pati, & re-
26 probari à generatione hac. * † Et sicut
F factum est in diebus Noæ, ita erit & in
27 diebus Filii hominis. * Edebant, & bi-
bebant: uxores ducebant, & dabantur ad
nuptias, usque in diem, qua intravit Noë
in arcam: & venit diluvium, & perdidit
28 omnes. * † Similiter sicut factum est in
diebus Lot: Edebant, & bibebant: eme-
bant, & vendebant: plantabant, & ædi-
29 ficabant: * qua die autem exiit Lot à
Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo,
30 & omnes perdidit: * secundum hæc erit
31 qua die Filius hominis revelabitur. * In il-
G la hora, qui fuerit in tecto, & vasa ejus in
domo, ne descendat tollere illa; & qui in
32 agro, similiter non redeat retro. * Memo-
33 res estote uxoris Lot. * † Quicumque
quæsierit animam suam salvam facere,
perdet illam: & quicumque perdiderit il-
34 lam, vivificabit eam. * Dico vobis: † in
illa nocte erunt duo in lecto uno; unus as-
35 sumetur, & alter relinquetur: * duæ e-
runt molentes in unum; una assumetur,
& altera relinquetur: duo in agro; unus
36 assumetur, & alter relinquetur. * Re-
spon-

† *Matt.* 24. b. 25. *Marc.* 13. c. 21.
† *Matt.* 24. d. 37. *Gen.* 7. b. 5.
† *Gene.* 19. c. 25.
† *Supra* 9. c. 24. *Matth.* 10. d. 39. *Mar.* 8. d. 35. *Ioa.* 12. ind. 25.
† *Matt.* 24. d. 40. 1 *Thes.* 4. d. 17.

spondentes dicunt illi: Vbi Domine? 37 * Qui dixit illis: Vbicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPVT XVIII.

Per parabolam de judice iniquitatis & vidua importuna docet semper orandum, per parabolam vero de Pharisæo & Publicano, quomodo sit orandum: pueros à se repelli vetat: dives qui à juventute omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus relinquendis abiit tristis: & quid erit præmii omnia propter Christum relinquentibus: prædicit suam passionem, & prope Iericho cæcum illuminat.

Eccli. 18. c. 21. 1 Thes. 5. d. 17

1 A DIcebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere, 2 * dicens: Iudex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur. 3 * Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo. 4 * Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor: 5 * tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens suggillet me. 6 * Ait autem Dominus: Audite quid judex iniquitatis dicit: 7 B * Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? 8 * Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? 9 * Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi, & aspernabantur ceteros, parabolam istam: 10 * Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, & alter publicanus. 11 C * Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publicanus. 12 * jejuno bis in sabba-

ſabbato : decimas do omnium quæ poſſi-
13 deo. * Et publicanus à longe ſtans, nole-
bat nec oculos ad cœlum levare: ſed per-
cutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propi-
14 tius eſto mihi peccatori. * Dico vobis, de-
ſcendit hic juſtificatus in domum ſuam ab
illo: † quia omnis qui ſe exaltat, humilia-
bitur : & qui ſe humiliat, exaltabitur.
15 * † Afferebant autem ad illum & infan-
tes, ut eos tangeret. Quod cum viderent
16 diſcipuli, increpabant illos. * Ieſus au-
tem convocans illos, dixit : Sinite pueros
venire ad me, & nolite vetare eos, talium
17 eſt enim regnum Dei. * Amen dico vo-
bis : Quicumque non acceperit regnum
Dei ſicut puer, non intrabit in illud.
18 * † Et interrogavit eum quidam prin-
D ceps, dicens : Magiſter bone, quid faci-
19 ens vitam æternam poſſidebo ? * Dixit
autem ei Ieſus : Quid me dicis bonum ?
20 nemo bonus niſi ſolus Deus. * Man-
data noſti : † Non occides : Non mœcha-
beris: Non furtum facies: Non falſum te-
ſtimonium dices: Honora patrem tuum &
21 matrem. * Qui ait : Hæc omnia cuſtodi-
22 vi à juventute mea. * Quo audito, Ieſus
ait ei : Adhuc unum tibi deeſt : omnia
quæcumque habes vende, & da paupe-
ribus, & habebis theſaurum in cœlo : &
23 veni, ſequere me. * His ille auditis,
contriſtatus eſt : quia dives erat valde.
24 * Videns autem Ieſus illum triſtem fa-
E ctum, dixit : Quam difficile, qui pecunias
25 habent, in regnum Dei intrabunt. * Fa-
cilius eſt enim camelum per foramen
acus tranſire, quam divitem intrare in
26 regnum Dei. * Et dixerunt qui audiebant:
27 Et quis poteſt ſalvus fieri ? * Ait illis: Quæ
impoſſibilia ſunt apud homines, poſſi-
28 bilia ſunt apud Deum. * Ait autem Pe-
trus: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſe-
29 cuti ſumus te. * Qui dixit eis : Amen
F dico vobis, nemo eſt, qui reliquit domum,
aut parentes, aut fratres, aut uxorem,
aut

† Supra 14. b. 11.
Matth. 23. b. 12.
† Matt. 19. b. 13.
Marc. 10. b. 13.
† Matt. 19. b. 16.
† Exod. 20. c. 13.

aut filios, propter regnum Dei, * & non 30 recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam. * † Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. * tra- 32 detur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: * & postquam 33 flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget. * Et ipsi nihil horum intelle- 34 xerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. * † Factum est autem cum ap- 35 propinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. * Et cum au- 36 diret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. * Dixerunt autem ei, quod 37 Iesus Nazarenus transiret. * Et clamavit, 38 dicens: Iesu fili David miserere mei. * Et 39 qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David miserere mei. * Stans autem Ie- 40 sus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum, * di- 41 cens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine ut videam. * Et Iesus dixit illi: 42 Respice, fides tua te salvum fecit. * Et 43 confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

† Matt. 20. b. 17. Marc. 10. c. 32.

† Matt. 20. d. 29. Marc. 10. g. 46.

G

CAPVT XIX.

Ad Zachæum plurimis murmurantibus divertit: parabolam refert de homine nobili, qui abiens ad regnum accipiendum tradidit decem servis decem mnas, quem cives super se regnare nolebant: super pullum asinæ intrans cum honore Ierosolymam, flet super illam, prædicitque evertendam, & ingressus ejicit ementes ac vendentes.

ET ingressus perambulabat Iericho. 1 * Et ecce vir nomine Zachæus: & hic 2 prin-

A princeps erat publicanorum, & ipse di-
3 ves: * & quærebat videre Iesum, quis es-
set: & non poterat præ turba, quia sta-
4 tura pusillus erat. * Et præcurrens ascen-
dit in arborem sycomorum ut videret
5 eum: quia inde erat transiturus. * Et cum
venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit
illum; & dixit ad eum: Zachæe festinans
descende: quia hodie in domo tua opor-
6 tet me manere. * Et festinans descendit,
7 & excepit illum gaudens. * Et cum vide-
rent omnes, murmurabant, dicentes quod
ad hominem peccatorem divertisset.
8 * Stans autem Zachæus, dixit ad Domi-
B num: Ecce dimidium bonorum meorum,
Domine, do pauperibus: & si quid ali-
quem defraudavi, reddo quadruplum.
9 * Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus
domui huic facta est: eo quod & ipse
10 filius sit Abrahæ. * † Venit enim Filius *Matth.*
hominis quærere & salvum facere quod 18. *b.*
11 perierat. * Hæc illis audientibus, adjiciens 12.
dixit parabolam, eo quod esset prope Ie-
rusalem: & quia existimarent quod con-
12 festim regnum Dei manifestaretur. * Di-
xit ergo: † Homo quidam nobilis abiit †*Matt.*
in regionem longinquam accipere sibi 25. *b.*
13 regnum, & reverti. * Vocatis autem de- 13.
cem servis suis, dedit eis decem mnas, &
ait ad illos: Negotiamini dum venio:
14 * Cives autem ejus oderant eum: & mi-
C serunt legationem post illum, dicentes:
15 Nolumus hunc regnare super nos. * Et
factum est ut rediret accepto regno: &
jussit vocari servos, quibus dedit pecu-
niam, ut sciret quantum quisque nego-
16 tiatus esset. * Venit autem primus di-
cens: Domine, mna tua decem mnas ac-
17 quisivit. * Et ait illi: Euge bone serve,
quia in modico fuisti fidelis, eris potesta-
18 tem habens super decem civitates. * Et
alter venit, dicens: Domine, mna tua fe-
19 cit quinque mnas. * Et huic ait: Et tu
20 esto super quinque civitates. * Et alter
venit,

venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario: * timui enim 21 te, quia homo austerus es: tollis quod non D posuisti, & metis quod non seminasti. * Dicit ei: De ore tuo te judico serve ne- 22 quam: sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi: * & quare non dedi- 23 sti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? * Et astantibus dixit: Auferte ab 24 illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. * Et dixerunt ei: Domine, habet 25 decem mnas. * † Dico autem vobis, quia 26 omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. * Verumtamen inimicos 27 meos illos, qui noluerunt me regnare su- B per se, adducite huc, & interficite ante me. * Et his dictis, præcedebat ascendens 28 Ierosolymam. * Et factum est, † cum ap- 29 propinquasset ad Bethphage & Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos, * dicens: Ite in 30 castellum, quod contra est: in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit: solvite illum, & adducite. * Et si quis vos in- 31 terrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat. * Abierunt autem qui missi erant: & in- 32 venerunt, sicut dixit illis stantem pullum. * Solventibus autem illis pullum, dixe- 33 runt domini ejus ad illos: Quid solvitis pullum? * At illi dixerunt: Quia Domi- 34 nus eum necessarium habet. * † Et du- 35 xerunt illum ad Iesum. Et jactantes vesti- F menta sua supra pullum, imposuerunt Iesum. * Eunte autem illo, substernebant 36 vestimenta sua in via. * Et cum appro- 37 pinquaret jam ad descensum Montis oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus,

* dicen-

† *Supra* 8. c. 18 *Matth.* 13. *b.* 12. & 25. *e.* 29. *Marc.* 4. c. 25

† *Matt.* 21. *a.* 1 *Marc.* 11. *a.* 1

† *Ioan.* 12. *b.* 14.

38 * dicentes : Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, & gloria
39 in excelsis. * Et quidam Pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum : Magister in-
40 crepa discipulos tuos. * Quibus ipse ait : Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides
41 clamabunt. * Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens :
42 * Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi : nunc au-
43 tem abscondita sunt ab oculis tuis. * Quia venient dies in te : & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te : &
44 coangustabunt te undique: * & ad terram
45 prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, † & non relinquent in te lapidem super lapidem : eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ. * † Et ingressus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo, & ementes, * dicens illis : Scriptum est: Quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. * Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, & Scribæ, & Principes plebis quærebant illum perdere : * & non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

† *Matt. 24. a. 2 Marc. 13. a. 2 Infra 21. b. 6*

† *Matt. 21. b. 12. Marc. 11. b. 17. Isa. 56. c. 7. Ier. 7. b. 11.*

CAPVT XX.

Non dicit sacerdotibus ac Scribis qua potestate hæc faciat, quia nec illi respondebant ad propositam de Ioannis baptismo quæstionem : parabolam refert de vinitoribus, qui cæsis domini servis etiam filium ejus occiderunt : tentatur Iesus de tributo Cæsari dando, & à Sadducæis de resurrectione : quomodo dicunt Christum filium esse David : cavendum à Scribis ambitiosis.

ET factum est in una dierum, docente illo populum in templo, & euangelizante, convenerunt Principes sacerdotum, & Scribæ cum senioribus, * & aiunt

Matth. 21. c. 23. Marc. 11. d. 27.

ajunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? 3 * Respondens autem Iesus, dixit ad illos: Interrogabo vos & ego unum verbum. Respondete mihi: 4 * Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? 5 * At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, De cælo, dicet, Quare ergo non credidistis illi? 6 * Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Ioannem prophetam esse. 7 * Et responderunt se nescire unde esset. 8 * Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. 9 * Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: † Homo B plantavit vineam, & locavit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus. 10 *Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. 11 * Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. 12 * Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes ejecerunt. 13 * Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, cum hunc viderint, verebuntur. 14 * Quem cum vidissent coloni cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas. 15 * Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. C Quid ergo faciet illis dominus vineæ? 16 * Veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit. 17 * Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: † Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? 18 * Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. 19 * Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, mittere in illum manus illa hora: & timuerunt

† Matt. 21. d. 33. Marc. 12. a. 1. Isa. 5. a. 1. Ierem. 2. d. 21

† Psal. 117. d. 21. Actor. 4. b. 11 Rom. 9 g. 33. 1 Petr. 2. a. 8. Isa. 28. d. 16.

erunt populum: cognoverunt enim quod
20 ad ipsos dixerit similitudinem hanc. * † Et
D observantes miserunt insidiatores, qui se
justos simularent, ut caperent eum in ser-
mone, ut traderent illum principatui &
21 potestati præsidis. * Et interrogaverunt
eum, dicentes: Magister, scimus quia re-
cte dicis & doces: & non accipis perso-
22 nam, sed viam Dei in veritate doces: * li-
cet nobis tributum dare Cæsari, an non?
23 * Considerans autem dolum illorum, dixit
24 ad eos: Quid me tentatis? * Ostendite
mihi denarium. Cujus habet imaginem
& inscriptionem? Respondentes dixerunt
25 ei: Cæsaris. * Et ait illis: † Reddite ergo
quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt
26 Dei, Deo. * Et non potuerunt verbum
E ejus reprehendere coram plebe: & mirati
27 in responso ejus, tacuerunt. * † Accesse-
runt autem quidam Sadducæorum, qui
negant esse resurrectionem, & interroga-
28 verunt eum, * dicentes: Magister, Moy-
ses scripsit nobis: † Si frater alicujus mor-
tuus fuerit habens uxorem, & hic sine li-
beris fuerit, ut accipiat eam frater ejus
uxorem, & suscitet semen fratri suo.
29 * Septem ergo fratres erant: & primus
accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.
30 * Et sequens accepit illam, & ipse mor-
31 tuus est sine filio. * Et tertius accepit il-
lam. Similiter & omnes septem, & non
32 reliquerunt semen, & mortui sunt. * No-
vissime omnium mortua est & mulier.
33 * In resurrectione ergo, cujus eorum erit
F uxor? siquidem septem habuerunt eam
34 uxorem. * Et ait illis Iesus: Filii hujus
sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias:
35 * illi vero, qui digni habebuntur sæculo
illo, & resurrectione ex mortuis, neque
36 nubent, neque ducent uxores: * neque
enim ultra mori poterunt: æquales enim
Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint
37 filii resurrectionis. * Quia vero resurgant
mortui, & Moyses ostendit secus rubum,

† Matt. 22. b. 15. Marc. 12. b. 13.

† Rom. 13. c. 7.

† Matt. 22. c. 23. Marc. 12. b. 18.

† Deut. 25. b. 5.

† Exod. 3. b. 6. † sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob. * Deus 38 autem non est mortuorum, sed vivorum: omnes enim vivunt ei. * Respondentes 39 autem quidam Scribarum, dixerunt ei: Magister, bene dixisti. * Et amplius non 40 audebant eum quidquam interrogare. * Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt 41 Christum, filium esse David? * & ipse Da- 42 vid dicit in libro Psalmorum: † Dixit Do- G minus Domino meo, sede à dextris meis, * donec ponam inimicos tuos, scabellum 43 pedum tuorum? * David ergo Dominum 44 illum vocat: & quomodo filius ejus est? * Audiente autem omni populo, dixit di- 45 scipulis suis: * † Attendite à Scribis, qui 46 volunt ambulare in stolis, & amant saluta- tiones in foro, & primas cathedras in syn- agogis, & primos discubitus in conviviis: * qui devorant domos viduarum, simu- 47 lantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

† Matt. 22. d. 43. Marc. 12. d. 36. Psalm. 109. a. 1.

† Matt. 23. a. 6. Marc. 12. d. 36. Sup. 11 f. 43.

CAPUT XXI.

Viduam duo minuta offerentem prafert divitibus multa offerentibus: subversionem templi pradicit, variaque pralia, afflictiones & persecutiones; adversus qua roborat Apostolos: pradicit quoque subversionem Ierusalem, & Iudaorum captivitatem ac dispersionem: de signis pracessuris judicium: cavendum à crapula, ebrietate curisque hujus vita, & vigilandum ac orandum.

Marc. 12. d. 42.

RESpiciens autem, vidit eos, qui mit- 1 tebant munera sua in gazophylacium, A divites. * Vidit autem & quandam vi- 2 duam pauperculam mittentem æra minu- ta duo. * Et dixit: Vere dico vobis, quia 3 vidua hæc pauper, plusquam omnes mi- sit. * Nam omnes hi ex abundanti sibi 4 miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem habuit, misit. * Et quibusdam di- 5 centi-

centibus de templo, quod bonis lapidi-
6 bus & donis ornatum esset, dixit: * Hæc
B quæ videtis, † venient dies, in quibus non
relinquetur lapis super lapidem, qui non
7 destruatur. * Interrogaverunt autem il-
lum, dicentes: Præceptor, quando hæc
erunt, & quod signum cum fieri incipi-
8 ent? * Qui dixit: Videte ne seducamini:
multi enim venient in nomine meo, dicen-
tes quia ego sum: & tempus appropinqua-
9 vit: nolite ergo ire post eos. * Cum autem
C audieritis prælia, & seditiones, nolite ter-
reri: oportet primum hæc fieri, sed non-
10 dum statim finis. * Tunc dicebat illis: Sur-
get gens contra gentem, & regnum ad-
11 versus regnum. * Et terræmotus magni
erunt per loca, & pestilentiæ, & fames,
terroresque de cælo, & signa magna erunt.
12 * Sed ante hæc omnia injicient vobis ma-
nus suas, & persequentur, tradentes in sy-
nagogas & custodias, trahentes ad reges
& præsides, propter nomen meum:
13 * continget autem vobis in testimonium.
14 * Ponite ergo in cordibus vestris, non
præmeditari quemadmodum responde-
15 tis. * ego enim dabo vobis os & sapien-
D tiam, cui non poterunt resistere & con-
16 tradicere omnes adversarii vestri. * Tra-
demini autem à parentibus, & fratribus,
& cognatis, & amicis, & morte afficient
17 ex vobis: * & eritis odio omnibus pro-
18 pter nomen meum: * & capillus de capite
19 vestro non peribit. * In patientia vestra
20 possidebitis animas vestras. * † Cum au-
tem videritis circumdari ab exercitu Ie-
rusalem, tunc scitote quia appropinqua-
21 vit desolatio ejus: * tunc qui in Iudæa
sunt, fugiant ad montes: & qui in medio
ejus, discedant: & qui in regionibus, non
22 intrent in eam. * quia dies ultionis hi
sunt, ut impleantur omnia quæ scripta
23 sunt. * Væ autem prægnantibus & nu-
E trientibus in illis diebus. erit enim pressu-
ra magna super terrã, & ira populo huic.

† *Matt.* 24. a. 1. *Marc.* 13. a. 1. *Sup.* 19. g. 44.

† *Matt.* 24. b. 15. *Marc.* 13. b. 14. *Dan.* 9. g. 27.

* Et cadent in ore gladii: & captivi ducentur in omnes Gentes, & Ierusalem calcabitur à Gentibus: donec impleantur tempora nationum. * † Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura Gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum: * arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi. nam virtutes cælorum movebuntur: * & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate. * His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra: † quoniam appropinquat redemptio vestra. * Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores: * cum producunt jam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. * Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. * Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. * Cælum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt. * Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ: & superveniat in vos repentina dies illa: * tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. * Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis. * Erat autem diebus docens in templo: noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti. * Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

24 25 26 27 F 28 29 30 31 32 33 34 G 35 36 37 38

† Matt. 24. c. 29. Marc. 13. c. 24. Isa. 13 b. 10. Ezech. 32. b. 7 Joel. 3. c. 15. † Rom. 8. d. 23

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Iesu, quem vendit Iudas: jubet parari pascha: panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecratum tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant: contentio

tio discipulorum quis eorum sit major: prædicit trinam Petri negationem, jubens vendi tunicam & emi gladium: post prolixam in agonia orationem, & sudorem instar sanguinis in terram decurrentis, capitur à Iudæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: conqueritur quod ad eum quasi ad latronem capiendum exierint: in domo principis sacerdotum ter a Petro negatur, & à Iudæis cæditur ac illuditur, & mane in concilio interrogatus fatetur se Dei filium.

1 APpropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha: * & 2 quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Iesum interficerent: timebant vero plebem. * † Intravit autem 3 satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim. * & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum 4 illum traderet eis. * Et gavisi sunt, & 5 pacti sunt pecuniam illi dare. * Et spopondit. 6 Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis. * Venit autem 7 dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. * Et misit Petrum & Ioannem, 8 dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. * At illi dixerunt: Vbi vis 9 paremus? * Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ por- 10 tans: sequimini eum in domum, in quam intrat, * & dicetis patrifamilias domus: 11 Dicit tibi Magister: Vbi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? * Et ipse ostendet vobis 12 cœnaculum magnum stratum, & ibi parate. * Euntes autem, invenerunt sicut 13 dixit illis, & paraverunt pascha. * † Et cum facta esset hora, discubuit, & duo- 14 decim Apostoli cum eo. * & ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. * Dico enim 15 vobis,

Matth. 26. a. 2. *Marci* 14. a. 1. † *Matt.* 26. b. 14. *Marc.* 14. b. 10. † *Matt.* 26. b. 20. *Marci* 14. b. 12.

vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. * Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos, * dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. * † Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. * Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. * † Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. * Et quidem Filius hominis, † secundum quod definitum est, vadit: verumtamen væ homini illi, per quem tradetur. * Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset. * Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse major. * Dixit autem eis: † Reges Gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. * Vos autem non sic: sed qui major est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. * Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. * Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis: * Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, * ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo: & sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israel. * Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: * ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos. * Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. * † At ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges

[Margin verse numbers: 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34; section letters C, D]

† 1 Cor. 11. c. 24.
† Mat. 26. b. 21. Marc. 14. b. 20. Joa. 13 c. 18.
† Psal. 40. c. 10.
† Matt. 20. d. 25. Marc. 10. f. 42.
† Mat. 26. c. 34. Marc. 14. c. 30.

35 abneges nosse me. Et dixit eis: * † Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?
36 * At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet sacculum, tollat; similiter & peram: & qui non habet, ven-
37 dat tunicam suam, & emat gladium. * Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: † Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea,
38 quæ sunt de me, finem habent. * At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At
39 ille dixit eis: Satis est. * † Et egressus ibat secundum consuetudinem in Montem olivarum. Secuti sunt autem illum & disci-
40 puli. * Et cum pervenisset ad locum, dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.
41 * † Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis: & positis genibus orabat,
42 * dicens: Pater si vis, transfer calicem istũ à me: Verumtamen non mea voluntas,
43 sed tua fiat. * Apparuit autem illi Angelus de cælo, confortans eum. Et factus
44 in agonia; prolixius orabat. * Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decur-
45 rentis in terram. * Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos,
46 invenit eos dormientes præ tristitia. * Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate,
47 ne intretis in tentationem. * † Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Iudas, unus de duodecim, antecedebat eos: & appropinquavit Iesu ut osculare-
48 tur eum. * Iesus autem dixit illi: Iuda,
49 osculo Filium hominis tradis? * Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si per-
50 cutimus in gladio? * Et percussit unus ex
51 illis servum principis sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram. * Respondens autem Iesus, ait: Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sa-
52 navit eum. * Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magi-

† *Mat.* 10.b.9

† *Isa.* 53.d.12.

† *Mat.* 26.d.36. *Marc.* 14.c.32. *Ioa.* 18 a.1.

† *Matt.* 26.d.39. *Marc.* 14.d.35.

† *Mat.* 26.e.47. *Marc.* 14.e.42. *Ioa.* 18 a.3.

magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus? 53 * Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. 54 * † Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum: Petrus vero sequebatur à longe. 55 * † Accenso autem igne in medio atrii, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. 56 * Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat. 57 * At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum. 58 * Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: O homo non sum. 59 * † Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cum illo erat: nam & Galilæus est. 60 * Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. G Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus. 61 * Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: † Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis: 62 * Et egressus foras Petrus flevit amare. 63 * Et viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes. 64 * Et velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus: & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit? 65 * Et alia multa blasphemantes dicebant in eum. 66 * † Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. 67 * Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi: 68 * si autem & interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. 69 * Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei. 70 * Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum. 71 * At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus

† Mat. 26. f. 57. Marc. 14. f. 43. Joa. 18 c. 24.
† Mat. 26. g. 69. Marc. 14. g. 66. Joa. 18 c. 25.
† Joan. 13. c. 25.
† Matt. 26. c. 34. Marc. 14. c. 30. Joa. 13. d. 38.
† Matt. 27. a. 1 Marc. 15. a. 1 Joa. 18 c. 28.

mus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

CAPVT XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabba homicida, & promissa castigatione: Iudæis tamen instantibus morti adjudicatur; ductusque ad supplicium, vetat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus, Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur à principibus & à militibus acetum offerentibus: posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, alteri vero promittit sui in paradiso consortium: post tenebras aliaque signa clamans exspirat; quem Centurio justum prædicat, & Ioseph corpus ejus sepelit.

1 ET surgens omnis multitudo eorum, 2 duxerunt illum ad Pilatum. * Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc A invenimus subvertentem gentem nostram, † & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. 3 * † Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es Rex Iudæorum? At ille 4 respondens ait: Tu dicis. * Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas: 5 Nihil invenio causæ in hoc homine. * At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Iudæam, 6 incipiens à Galilæa usque huc. * Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si 7 homo Galilæus esset. * Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis 8 erat illis diebus. * Herodes autem viso B Iesu, gavisus est valde. erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. * 9 Interrogabat autem eum multis sermoni- 10 bus. At ipse nihil illi respondebat. * Stabant

† Matt. 22.b. 21. Marc. 12.b. 17.

† Matt. 27.b. 11. Marc. 15.a.2 Ioa. 18. f. 33.

bant autem principes sacerdotum & Scribæ constanter accusantes eum. * Sprevit 11 autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum. * Et facti sunt amici Herodes 12 & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem. * Pilatus autem convo- 13 catis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, * dixit ad illos: Obtuli- 14 stis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, † nullam causam invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. * Sed neque Herodes: nam remisi 15 vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. * Emendatum ergo illum di- 16 mittam. * Necesse autem habebat dimit- 17 tere eis per diem festum, unum. * Excla- 18 mavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. * qui erat propter seditionem quamdam 19 factam in civitate & homicidium, missus in carcerem. * Iterum autem Pilatus lo- 20 cutus est ad eos, volens dimittere Iesum. * At illi succlamabant, dicentes: Crucifi- 21 ge, crucifige eum. * Ille autem tertio di- 22 xit ad illos: † Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam. * At illi 23 instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: & invalescebant voces eorum. * Et Pilatus adjudicavit fieri petitio- 24 nem eorum. * Dimisit autem illis eum, 25 qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum vero tradidit voluntati eorum. * † Et cum ducerent eum, apprehende- 26 runt Simonem quemdam Cyreneusem, venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Iesum. * Sequeba- 27 tur autem illum multa turba populi, & mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum. * Conversus autem ad il- 28 las Iesus, dixit: Filiæ Ierusalem, noli-

C

D

† *Ioan.* 18.g. 38. & 19.a.4

† *Matt.* 27.c. 23. *Marc.* 15.b. 14.

† *Matt.* 27.d. 32. *Marc.* 15.b. 21.

lite flere super me, sed super vos ipsas
29 flete, & super filios vestros. * Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.
30 * Tunc incipient dicere montibus: † Cadite super nos; & collibus: Operite nos.
31 * Quia si in viridi ligno hæc faciunt,
32 in arido quid fiet? * Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.
33 * † Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum; & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris.
34 * Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes.
35 * Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si
36 hic est Christus Dei electus. * Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,
37 * & dicentes: Si tu
38 es rex Iudæorum, salvum te fac. * Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum.
39 * Vnus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, &
40 nos. * Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es. * Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. * Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. * Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso. * Erat autem fere hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam. * Et obscuratus est sol: & velum templi scissum est medium. * Et clamans voce magna Iesus ait: † Pater, in manus tuas com-

† *Isaiæ* 2.d.19 *Osee* 10 b.8. *Apoc.* 6 d.16.

† *Matt.* 27.d.33. *Marc.* 15.b.22. *Ios.* 19 c.17.

† *Psal.* 30.a.6

commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit. * Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat. 47 G
* Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur. 48
* Stabant autem omnes noti ejus à longe, & mulieres quæ secutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes. 49
* † Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus & justus: 50
* hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa civitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei. 51
* hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu: 52
* & depositum involvit sindone, & posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat. 53
* Et dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat. 54
* Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus. 55
* Et revertentes paraverunt aromata, & unguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. 56

† Matt. 27.g.57. Marc. 15.d.45. Ioa. 19 g.38.

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis quod ejus corpus non invenirent, Angeli ipsum resurrexisse nunciant, & illæ Apostolis, qui id tamquam deliramentum accipiunt: Petrus ad monumentum currens & ipse admiratur quod corpus non invenerit: duobus Emmaus euntibus, Iesus Scripturas interpretatur, & & in fractione panis ab eis agnoscitur: congregatis discipulis palpandum se præbet, & cum eis edens aperit sensum ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu sancto in cælum ascendit.*

VNa autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ paraverant, aromata: 1 A
* & invenerunt lapidem revolutum à monumento. 2

Matth. 28.a.1 Marc. 16.a.1 Ioa. 20 a.1.

3 to. * Et ingressæ non invenerunt cor-
4 pus Domini Iesu. * Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste
5 fulgenti. * Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem cum mor-
6 tuis? * non est hic, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cum ad-
7 huc in Galilæa esset, * dicens: † Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die
8 tertia resurgere. * Et recordatæ sunt
9 verborum ejus. * Et regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia illis un-
10 decim, & ceteris omnibus. * Erat autem
B Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & ceteræ quæ cum eis erant, quæ
11 dicebant ad Apostolos hæc. * Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba
12 ista: & non crediderunt illis. * Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fue-
13 rat. * † Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalem, nomine Em-
14 maus. * Et ipsi loquebantur ad invicem
15 de his omnibus quæ acciderant. * Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent: & ipse Iesus appropinquans
16 ibat cum illis: * oculi autem illorum
17 tenebantur ne eum agnoscerent. * Et
C ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis
18 tristes? * Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Ierusalem, & non cognovisti quæ
19 facta sunt in illa his diebus? * Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone, coram Deo & omni po-
20 pulo: * Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damna-

† *Matt.* 17. d. 23. *Mar.* 9. c. 31. *Sup.* 9. c. 22.

† *Marc.* 16. c. 12.

damnationem mortis, & crucifixerunt eum. * nos autem sperabamus quia ipse 21 esset redempturus Israel: & nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.* Sed & mulieres quædam 22 ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem D fuerunt ad monumentum, * &, non in- 23 vento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere. * Et abierunt quidam 24 ex nostris ad monumentum: & ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt. * Et ipse dixit ad eos: 25 O stulti, & tardi corde ad credendum, in omnibus quę locuti sunt Prophetę! * Non- 26 ne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? * Et inci- 27 piens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant. * Et appropin- 28 quaverunt castello quo ibant: & ipse se finxit longius ire. * Et coegerunt illum, 29 dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et in- E travit cum illis. * Et factum est, dum re- 30 cumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. * Et 31 aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum. * Et dixerunt ad invicem: Nonne cor no- 32 strum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? * Et surgentes eadem hora regressi sunt 33 in Ierusalem: & invenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, * di- 34 centes: Quod surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni. * Et ipsi narrabant quæ 35 gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis. * † Dum au- 36 tem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere. * Conturbati vero, & 37 conterriti, existimabant se spiritum videre. * Et dixit eis: Quid turbati estis, & 38 cogita-

† *Marc.* 16. c. 14. *Ioa.* 20 c. 19.

cogitationes ascendunt in corda vestra?
39 * Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me
40 videtis habere. * Et cum hoc dixisset, o-
41 stendit eis manus, & pedes. * Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid,
42 quod manducetur? * At illi obtulerunt
43 ei partem piscis assi, & favum mellis. * Et cum manducasset coram eis, sumens re-
44 liquias dedit eis. * Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quę scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.
45 * Tunc aperuit illis sensum ut intellige-
46 rent Scripturas. * & dixit eis: † Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christū pati, & resurgere à mortuis tertia
47 die: * & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosoly-
48 ma. * † Vos autem testes estis horum.
49 * † Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoad-
50 usque induamini virtute ex alto. * Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & ele-
51 vatis manibus suis benedixit eis. * † Et factum est, dum benediceret illis, recessit
52 ab eis, & ferebatur in cælum. * Et ipsi adorantes, regressi sunt in Ierusalem cum
53 gaudio magno: * & erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum. Amen.

† *Psal.* 18.*b*.7

† *Act.* 1.*a*.8. † *Ioan.* 14.*d*. 26. † *Act.* 1.*a*.4. *Marc.* 16.*d*. 19.

SAN-

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

CAPVT I.

Verbum est Deus, vita, & lux omnem hominem illuminans, per quod omnia facta sunt, & quod homo factum est, cui testimonium perhibet Ioannes, dicens se vocem, & indignum qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse agnum Dei qui tollit peccatum mundi: Andreas alter duorum Ioannis discipulorum qui Iesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum: Philippus quoque à Iesu vocatus, adducit ad eum Nathanael.

IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. * Hoc erat in principio apud Deum. * Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est, * in ipso vita erat, & vita erat lux hominum: * & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. * † Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes: * Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. * non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. * † Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. * In mundo erat, † & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. * In propria venit, & sui eum non receperunt. * Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus: * qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate

(Marginal verse numbers: 1 A 2 3 4 5 6 7 8 9 10 B 11 12 13)

† *Matt.* 3.4. 2. *Marc.* 1.4.2.

† *Inf.* 3 c. 19.

† *Hebr.* 11.4.8

luntate carnis, neque ex voluntate viri,
14 sed ex Deo nati sunt. * † Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis.
15 * Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus
16 est: quia prior me erat. * † Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gra-
17 tiam pro gratia. * quia lex per Moysen
C data est, gratia & veritas per Iesum Chri-
18 stum facta est. * † Deum nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu pa-
19 tris, ipse enarravit. * Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?
20 * Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus.
21 * Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta
22 es tu? Et respondit: Non. * Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?
23 * Ait: † Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias pro-
24 pheta. * Et qui missi fuerant, erant ex
25 Pharisæis. * Et interrogaverunt eum, &
D dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Prophe-
26 ta? * Respondit eis Ioannes, dicens: † Ego baptizo in aqua: medius autem ve-
27 strum stetit, quem vos nescitis. * † Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti.
28 * Hæc in Bethania facta sunt trans Iorda-
29 nem, ubi erat Ioannes baptizans. * Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit
30 peccatum mundi. * Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est:
31 quia prior me erat. * & ego nesciebam

† *Matt.* 1. c. 16 *Luc.* 2. b. 7.
† 1 *Tim.* 6. d. 17 1 *Ioan.* 4. c. 12 † 1 *Ioa.* 4. c. 12 1 *Tim.* 6. c. 16
† *Isa.* 40. a. 3 *Matt.* 3 a. 3. *Marc.* 1 a. 3. *Luc.* 3. a. 4.
† *Matt.* 3. b. 11 *Marc.* 1 b. 7. † *Luc.* 3 c. 16. *Act.* 1. a. 5. & 2. a. 2. & 11. c. 16. & 19. a. 4

3. A.

eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. * Et 32 testimonium perhibuit Ioannes, dicens: † Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum. * Et ego nesciebam eum: sed qui misit 33 me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. * Et ego vidi: 34 & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei. * Altera die iterum stabat Ioannes, 35 & ex discipulis ejus duo. * Et respiciens 36 Iesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei. * Et audierunt eum duo discipuli loquentem, 37 & secuti sunt Iesum. * Conversus 38 autem Iesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister) ubi habitas? * Dicit eis: Venite, 39 & videte. Venerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima. * Erat autem 40 Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & secuti fuerant eum. * Invenit hic primum fratrem 41 suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam. (quod est interpretatum Christus.) * Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus 42 autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. * In crastinum voluit 43 exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Iesus: Sequere me. * Erat 44 autem Philippus à Bethsaida, civitate Andreæ & Petri. * Invenit Philippus Nathanael, 45 & dicit ei: Quem scripsit † Moyses in lege, & † Prophetæ, invenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. * Et dixit 46 ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide. * Vidit Iesus Nathanael venientem 47 ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. * Dicit ei Nathanael: 48

Marginal notes: † Matt. 3. d. 16. Marc. 1. b. 10. Luc. 3. d. 22. — † Gen. 49. b. 10. Deut. 18. c. 13. — † Isa. 40. c. 10. & 45. b. 8. Ier. 23. a. 5. Ezech. 34. f. 23. & 37. f. 24. Dan. 9. f. 24. 25. — Section letters: E, F, G.

nael: Vnde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei: Prinsquam te Philippus vocaret, 49 cum esses sub ficu, vidi te. * Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Fi- 50 lius Dei, tu es Rex Israel. * Respondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te 51 sub ficu, credis: majus his videbis. * Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei adscendentes, & descendentes supra Filium hominis.

CAPVT II.

Iesus ad nuptias invitatus, aquam in vinum convertit; & à Capharnaum veniens Ierosolymam, ejicit de templo negotiatores; ac signo à Iudæis petito, aiet, Solvite templum hoc, &c. multi propter signa crediderunt in nomine Iesu, quibus ipse non se credebat.

1 A ET die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. 2 * Vocatus est autem & Iesus, & discipu- 3 li ejus, ad nuptias. * Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non ha- 4 bent. * Et dicit ei Iesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea. 5 * Dicit mater ejus ministris: Quodcumque 6 dixerit vobis, facite. * Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ 7 metretas binas vel ternas. * Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt 8 eas usque ad summum. * Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tu- 9 lerunt. * Vt autem gustavit architricli- B nus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum archi- 10 triclinus, * & dicit ei: Omnis homo primum bonū vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque ad- 11 huc. * Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ; & manifestavit gloriam suam,

suam, & crediderunt in eum discipuli ejus. * Post hoc descendit Capharnaum 12 ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus. * Et prope erat Pascha Iudæorum, 13 & ascendit Iesus Ierosolymam: * & invenit 14 in templo vendentes, boves, & oves, & columbas, & numularios sedentes. * Et 15 cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & numulariorum effudit æs, & mensas subvertit. * Et his qui columbas 16 vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. * Recordati sunt vero di- 17 scipuli ejus quia scriptum est: † Zelus domus tuæ comedit me. * Responderunt 18 ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? * Respon- 19 dit Iesus, & dixit eis: † Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. * Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & 20 sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? * Ille 21 autem dicebat de templo corporis sui. * Cum ergo resurrexisset à mortuis, re- 22 cordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & † crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Iesus. * Cum autem es- 23 set Ierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat. * Ipse autem 24 Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, * & quia opus ei 25 non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

C

D

† *Psal.* 68. *b.* 10.

† *Matt.* 26. *f.* 21. & 27. *c.* 40. *Marc.* 14. *f.* 58. & 15. *c.* 29.

† *Psa.* 36. *b.* 6. & 56. *c.* 9

CAPVT III.

Nicodemum nocte edocet de renascendo ex aqua & Spiritu, ac de sui instar anei serpentis exaltatione, quodque Deus Filium suum misit ad salvandum mundum: facta quæstione de purificatione, Ioannes suis disci-

pulis

pulis de Christo murmurantibus, laudat ipsum, dicens illum crescere oportere, se autem minui, & quod pater omnia dederit in manu ejus; ut qui in eum credit, habeat vitam aeternam; qui vero non credit, maneat ira Dei super eum.

1 A ERat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum.
2 *Hic venit ad Iesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.
3 * Respondit Iesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.
4 * Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci?
5 * Respondit Iesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
6 * Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.
7 * Non mireris quia dixi tibi: oportet vos nasci denuo.
8 * Spiritus ubi vult spirat: & vocem ejus audis. † sed nescis undé veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu.
9 * Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?
10 B * Respondit Iesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?
11 * Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.
12 * Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixero vobis cælestia, credetis?
13 * Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.
14 * † Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto: ita exaltari oportet Filium hominis:
15 * ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.
16 * † Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum

† *Psal.* 134. 8.

† *Num.* 21. c. 9

† 1 *Ioa.* 4. b. 9.

suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. * Non enim misit Deus Filium 17 suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. * Qui cre- 18 dit in eum, non judicatur: qui autem non C credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. * Hoc est 19 autem judicium: † quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera. * Omnis enim qui male agit, 20 odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. * qui autem facit 21 veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

† Sup. 1 a. 9.

* Post hæc venit Iesus, & discipuli ejus, 22 in terram Iudæam: & illic demorabatur cum eis, † & baptizabat. * Erat autem & 23 Ioannes baptizans in Ænnon juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur. * Nondum enim mis- 24 sus fuerat Ioannes in carcerem. * Facta 25 est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de Purificatione. * Et vene- 26 runt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, † cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. * Respon- 27 dit Ioannes, & dixit: Non potest homo D accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo. * Ipsi vos mihi testimonium 28 perhibetis, † quod dixerim: Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum.

† Inf. 4 a. 1.

† Sup. 1 d. 19.

† Sup. 1 c. 20.

* Qui habet sponsam, sponsus est: amicus 29 autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. * Il- 30 lum oportet crescere, me autem minui.

* Qui desursum venit, super omnes est. 31 Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est. * Et quod vidit, & audivit, hoc 32 testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33 cipit. * Qui accepit ejus testimonium,
34 † signavit quia Deus verax est. * Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum.
35 * Pater diligit filium: & omnia dedit in
36 manu ejus. * † Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

† Rom. 3. a. 4.

† 1 Ioa. 5. b. 10.

CAPVT IV.

Iesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua viva, & adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum: & discipulis dicit se cibum habere quem illi nesciunt, nempe Patris obedientiam: de messe & metente ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filium reguli sanitati restituit.

1 A VT ergo cognovit Iesus, quia audierunt Pharisæi quod Iesus plures discipulos facit, † & baptizat, quam Ioannes,
2 * (quamquam Iesus non baptizaret, sed
3 discipuli ejus) * reliquit Iudæam, & abiit
4 iterum in Galilæam. * oportebat autem
5 eum transire per Samariam. * Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar: juxta prædium, † quod dedit Iacob
6 Ioseph filio suo. * Erat autem ibi fons Iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sex-
7 ta. * Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.
8 * (Discipuli enim ejus abierant in civita-
9 tem ut cibos emerent.) * Dicit ergo ei
B mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quę sum mulier Samaritana? non enim coutuntur
10 Iudæi Samaritanis. * Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vi-
11 vam. * Dicit ei mulier: Domine, neque in

† Sup. 3. c. 22.

† Gen. 33. d. 19. & 48. d. 22. Ios. 24. g. 32.

quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam? * Numquid 12 tu major es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus? * Respondit Iesus, & 13 dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: * sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo 14 fons aquæ salientis in vitam æternam. * Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi 15 hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam C huc haurire. * Dicit ei Iesus: Vade, vo- 16 ca virum tuum, & veni huc. * Respondit 17 mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo virum: * quinque enim viros habuisti; & 18 nunc quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti. * Dicit ei mulier: Domine, vi- 19 deo quia Propheta es tu. * Patres nostri 20 in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, † quia Ierosolymis est locus, ubi adorare oportet. * Dicit ei Iesus: Mulier crede 21 mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Ierosolymis adorabitis Patrem. * † Vos adoratis quod nesci- 22 tis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. * Sed venit hora, & nunc 23 est, quando veri adoratores adorabunt Pa- D trem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. * † Spiri- 24 tus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. * Di- 25 cit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. * Dicit ei Ie- 26 sus: Ego sum, qui loquor tecum. * Et 27 continuo venerunt discipuli ejus: & mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? * Reliquit ergo 28 hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus: * Ve- 29 nite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia

† *Deut.* 12.a.6

† 4 *Re.* 17. 8.41.

† 1 *Cor.* 3.d.17

omnia quæcumque feci: numquid ipse est
30 Christus? * Exierunt ergo de civitate, &
31 veniebant ad eum. * Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.
32 * Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo
33 manducare, quem vos nescitis. * Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid
34 aliquis attulit ei manducare? * Dicit eis Iesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus
35 ejus. * Nonne vos dicitis, quod adhuc quattuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, † quia albæ sunt jam
36 ad messem. * Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut, & qui seminat, simul gau-
37 deat, & qui metit. * In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, &
38 alius est qui metit. * Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum intro-
39 istis. * Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque
40 feci. * Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret.
41 Et mansit ibi duos dies. * Et multo plures crediderunt in eum propter sermo-
42 nem ejus. * Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia
43 hic est vere Salvator mundi. * Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæ-
44 am. * † Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia Propheta in sua patria hono-
45 rem non habet. * † Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Ierosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem
46 festum. * Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur

† *Matt.* 9. *d.* 37 *Luc.* 10 *a.* 2.

† *Matt.* 13. *g.* 57. *Marc.* 6 *a.* 4. *Luc.* 4. *c.* 24.

† *Matt.* 4. *b.* 12 *Marc.* 1. *b.* 14 *Luc.* 4. *c.* 14. *Sup.* 2. *a.* 9.

Capharnaum.* Hic cum audisset quia Ie- 47 G sus adveniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori. * Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa 48 & prodigia videritis, non creditis. * Dicit 49 ad eum regulus: Domine, descende prius quam moriatur filius meus. * Dicit ei Ie- 50 sus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. *Iam autem eo descendente, servi occur- 51 rerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.* Interrogabat ergo ho- 52 ram ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. * Cognovit ergo pater, 53 quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse, & domus ejus tota. * Hoc iterum secundum si- 54 gnum fecit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galilæam.

CAPUT V.

Iesus ad piscinam sanato ægroto qui 38 annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum; & Iudæis id calumniantibus respondet se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui & Ioannes & propria opera ac Pater, imo & Moyses ipse, testimonium perhibent.

Levit. 23.a.5 Deut. 16.a.1

POst hæc erat festus dies Iudæorum, & 1 ascendit Iesus Ierosolymam. * Est au- 2 A tem Ierosolymis Probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens.* In his jacebat mul- 3 titudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.* Angelus autem Domini de- 4 scendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate. * Erat autem quidam homo 5 ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate

6 mitate sua. * Hunc cum vidisset Iesus ja-
B centem, & cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri?
7 * Respondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio
8 enim ego, alius ante me descendit. * Dicit ei Iesus: Surge, tolle grabatum tuum,
9 & ambula. * Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die
10 illo. * Dicebant ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat: † Sabbatum est, non licet tibi
11 tollere grabatum tuum. * Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle
12 grabatum tuum, & ambula. * Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & am-
13 bula? * Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim declinavit
14 à turba constituta in loco. * Postea inve-
C nit eum Iesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne
15 deterius tibi aliquid contingat. * Abiit ille homo, & nuntiavit Iudæis, quia
16 Iesus esset, qui fecit eum sanum. * Propterea persequebantur Iudæi Iesum, quia
17 hæc faciebat in sabbato. * Iesus autem respondit eis: Pater meus usque modo
18 operatur, & ego operor. * Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non solum solvebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque Ie-
19 sus, & dixit eis: * Amen, amen dico vobis: non potest Filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc &
20 Filius similiter facit. * Pater enim diligit
D Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: & majora his demonstrabit ei ope-
21 ra, ut vos miremini. * Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vivificat: sic &
22 Filius, quos vult, vivificat. * Neque enim

† Exod. 20. 6. 11. Ier. 17. c. 24.

enim Pater judicat quemquam: sed omne judicium dedit Filio, * ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum. * Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, sed transiit à morte in vitam. * Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint, vivent. * Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso: * & potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est. * Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei: * † & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii. * Non possum ego à meipso facere quidquam. Sicut audio, judico: & judicium meum justum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.* † Alius est, qui testimonium perhibet de me: & scio quia verum est testimonium, quod perhibet de me.* Vos misistis ad Ioannē: & testimonium perhibuit veritati.* Ego autem non ab homine testimonium accipio: sed hæc dico ut vos salvi sitis.* Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus. * Ego autem habeo testimonium majus Ioanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me: * & qui misit me Pater, † ipse testimonium perhibuit de me: neque vocem ejus umquam audistis, † neque speciem ejus vidistis. * & verbum ejus non habetis in vobis manens: quia quem

Verse numbers in the margin: 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38. Section letters: E, F.

† Mat. 25. d. 46.

† Matt. 3. d. 17. Sup. 1. c. 15.

† Matt. 3. d. 17. & 17. a. 5.

† Deut. 4. b. 12.

quem misit ille, huic vos non creditis.
39 * Scrutamini Scripturas, quia vos puta-
G tis in ipsis vitam æternam habere: & il-
læ sunt, quæ testimonium perhibent de
40 me: * & non vultis venire ad me ut vitam
41 habeatis. * Claritatem ab hominibus
42 non accipio. * Sed cognovi vos, quia di-
lectionem Dei non habetis in vobis.
43 * Ego veni in nomine Patris mei, & non
accipitis me: si alius venerit in nomine
44 suo, illum accipietis. * Quomodo vos
potestis credere; qui gloriam ab invicem
accipitis; † & gloriam, quæ à solo Deo
45 est, non quæritis? * Nolite putare quia
ego accusaturus sim vos apud Patrem: †
est qui accusat vos Moyses, in quo vos
46 speratis. * Si enim crederetis Moysi,
crederetis forsitan & mihi: † de me enim
47 ille scripsit. * Si autem illius litteris
non creditis: quomodo verbis meis cre-
detis?

† 1 Cor. 4. a. 3. † Gen. 3. c. 15 22. d. 18. 49. b. 10. Deut. 18. c. 15.

CAPUT VI.

Quinque panibus & duobus piscibus satiat quinque virorum millia: fugit volentes ipsum facere regem: super mare ad discipulos vento agitatos ambulat: de pane cælesti docet, quodque ipse sit panis vitæ, & caro ejus cibus quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus quem oporteat bibere: quidam discipuli offensi ejus sermone deserunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent; quorum tamen unum dicit esse diabolum.

1 Post hæc abiit Iesus trans mare Gali-
2 lææ, quod est Tiberiadis: * & seque-
A batur eum multitudo magna, quia vide-
bant signa, quæ faciebat super his qui in-
3 firmabantur. * Subiit ergo in montem Ie-
sus: & ibi sedebat cum discipulis suis.
4 * Erat autem proximum Pascha, dies fe-
5 stus Iudæorum. * Cum sublevasset ergo o-
culos Iesus, & vidisset quia multitudo
maxima venit ad eum, dixit ad Philippum:
Vnde

Matth. 14. b. 13. Marc. 6 c. 32. Luc. 9. b. 10.

Unde ememus panes, ut manducent hi? 5

6 * Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. 7 * Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. 8 * Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri: 9 * Est puer unus hic qui habet quinque panes ordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid inter tantos? 10 * Dixit ergo Iesus: B Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia. 11 * Accepit ergo Iesus panes: & cum gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant. 12 * Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant. 13 * Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant. 14 * Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum. 15 * Iesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum regem, † fugit iterum in montem ipse solus. 16 * Vt autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare. 17 * Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ jam factæ erant: & non venerat ad eos Iesus. 18 * Mare autem, vento magno flante, exurgebat. 19 * Cum remigassent ergo quasi stadia vigintiquinque aut C triginta, vident Iesum ambulantem supra mare, & proximum navi fieri, & timuerunt. 20 * Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere. 21 * Voluerunt ergo accipere eum in navim: & statim navis fuit ad terram, in quam ibant. 22 * Altera die, turba quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset

† Matt. 14. c. 23. Marc. 6. f. 46.

introisset cum discipulis suis Iesus in na-
23 vim, sed soli discipuli ejus abiissent: * aliæ vero supervenerunt naves à Tiberiade, juxta locum ubi manducaverant pa-
24 nem, gratias agente Domino. * Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum quæ-
25 rentes Iesum. * Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando
26 huc venisti? * Respondit eis Iesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia man-
27 ducastis ex panibus & saturati estis. * Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. † Hunc enim Pater
28 signavit Deus. * Dixerunt ergo ad eum. Quid faciemus ut operemur opera Dei?
29 * Respondit Iesus, & dixit eis. † Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit
30 ille. * Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus, & credamus
31 tibi? quid operaris? * Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: † Panem de cælo dedit eis man-
32 ducare. * Dixit ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat
33 vobis panem de cælo verum. * Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vi-
34 tam mundo. * Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.
35 * Dixit autem eis Iesus: Ego sum panis vitæ: † qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam.
36 * Sed dixi vobis, quia & vidistis me, &
37 non creditis. * Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad
38 me, non ejiciam foras: * quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam
39 sed voluntatem ejus, qui misit me. * Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris; ut omne, quod dedit mihi, non perdam

† *Sup.* 2 c. 32. *Mat.* 3. d. 17. & 17. a. 5.
† *Ioa.* 3 d. 13.
† *Exod.* 16. c. 14. *Num.* 11. b. 7 *Psa.* 77 c. 24. *Sap.* 16 c. 20.
† *Eccle.* 24. c. 29.

perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. * Hæc est autem voluntas [40] Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die. * Murmurabant ergo Iudæi de [41] illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, * & dicebant: [42] † Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cælo descendi? * Respondit ergo Iesus, & dixit [43] eis: Nolite murmurare in invicem: * nemo [44] potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die. * Est scriptum in [45] Prophetis: † Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. * Non quia Patrem vidit [46] quisquam, † nisi is, qui est à Deo, hic vidit F Patrem. * Amen, amen dico vobis: Qui [47] credit in me, habet vitam æternam. * Ego [48] sum panis vitæ. * † Patres vestri manducaverunt [49] manna in deserto, & mortui sunt. * Hic est panis de cælo descendens: [50] ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. * Ego sum panis vivus, qui de cælo [51] descendi. * Si quis manducaverit ex [52] hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. * Litigabant ergo Iudæi ad invicem, [53] dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? * Dixit [54] ergo eis Iesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. * Qui manducat meam [55] carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die. * † Caro enim mea, vere [56] est cibus: & sanguis meus, vere est potus. * qui manducat meam carnem, & [57] bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. * Sicut misit me vivens Pater, [58] & ego

† *Matt.* 13.g.53. † *Isa.* 54 c.13. † *Matt.* 11.d.27. † *Exod.* 16.c.13. † 1 *Cor.* 11.f.27.

& ego vivo propter Patrem : & qui man-
59 ducat me & ipse vivet propter me. * Hic
est panis, qui de cælo descendit. Non
sicut manducaverunt patres vestri manna,
& mortui sunt. Qui manducat hunc pa-
60 nem, vivet in æternum. * Hæc dixit in
61 synagoga docens, in Capharnaum. * Mul-
G ti ergo audientes ex discipulis ejus, dixe-
runt: Durus est hic sermo, & quis potest
62 eum audire? * Sciens autem Iesus apud
semetipsum, quia murmurarent de hoc
discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandali-
63 zat? * Si ergo videritis † Filium hominis
64 ascendentem ubi erat prius? * Spiritus
est, qui vivificat: caro non prodest quid-
quam. verba, quæ ego locutus sum vo-
65 bis, spiritus & vita sunt. * Sed sunt qui-
dam ex vobis, qui non credunt. Sciebat
enim ab initio Iesus qui essent non cre-
66 dentes, & quis traditurus esset eum. * Et
dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo
potest venire ad me, nisi fuerit ei datum
67 à Patre meo. * Ex hoc multi discipulo-
rum ejus abierunt retro: & jam non cum
68 illo ambulabant. * Dixit ergo Iesus ad
duodecim: Numquid & vos vultis abire?
69 * Respondit ergo ei Simon Petrus: Do-
mine, ad quem ibimus? verba vitæ æter-
70 næ habes. * † & nos credidimus, & co-
gnovimus, quia tu es Christus Filius Dei.
71 * Respondit eis Iesus: Nonne ego vos duo-
decim elegi: & ex vobis unus diabolus
72 est? * Dicebat autem Iudam Simonis Isca-
riotem: hic enim erat traditurus eum,
cum esset unus ex duodecim.

† *Supra* 3. b. 13

† *Mat.* 16. c. 16. *Marc.* 8 c. 19. *Luc.* 9. b. 20.

CAPUT VII.

Ad Scenopegiæ festum quasi in occulto adscendens convincit de ipsius doctrina Iudæos, quod ipsum injuste calumniarentur de curato homine sabbato: sitientes ad se vocat, & de ipso turba varie loquitur: ministri qui ad eum apprehendendum missi erant, audita ejus prædicatione collaudant ipsum, sed & Nicode-

Nicodemus ipsum defendens, male audit à pontificibus & Pharisæis.

1 A POst hæc autem ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. 2 * Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, † Scenopegia. 3 * Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis. 4 * Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo. 5 * Neque enim fratres ejus credebant in eum. 6 * Dixit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum advenit: tempus autem vestrum semper est paratum. 7 * Non potest mundus odisse vos: me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. 8 B * Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est. 9 * Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. 10 * Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto. 11 * Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Ubi est ille? 12 * Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas. 13 * Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudæorum. 14 * Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat. 15 * Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? 16 * Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me. 17 C * Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar. 18 * Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est.

† *Lev. 23. f. 32.*

† * Nonne

19 * † Nonne Moyses dedit vobis legem : & nemo ex vobis facit legem ? 20 * Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit : Dæmonium habes : quis te quærit interficere? 21 * Respondit Iesus, & dixit eis: Vnum opus feci , & omnes miramini. 22 * Propterea † Moyses dedit vobis circumcisionem:(non quia ex Moyse est,† sed ex patribus) & in sabbato circumciditis hominem. 23 * Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi : mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato? 24 * † Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. 25 * Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis : Nonne hic est , quem quærunt interficere? 26 * Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid vere cognoverunt principes quia hic est Christus? 27 * Sed hunc scimus unde sit : Christus autem cum venerit , nemo scit unde sit. 28 * Clamabat ergo Iesus in templo docens, & dicens : Et me scitis, & unde sim scitis: & à meipso non veni , sed est verus , qui misit me , quem vos nescitis. 29 * Ego scio eum, quia ab ipso sum , & ipse me misit. 30 * Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus. 31 * De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Christus cum venerit , numquid plura signa faciet quam quæ hic facit? 32 * Audierunt Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc: & miserunt Principes & Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum. 33 * Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum : & vado ad eum , qui me misit. 34 * † Quæretis me , & non invenietis : & ubi ego sum, vos non potestis venire. 35 * Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos : Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum ? numquid in dispersionem Gentium iturus est , & docturus Gentes ? 36 * Quis est hic sermo , quem dixit : Quæretis me, & non

† Exod. 24.a.3 Sup. 5. 18.

† Levit. 12.a.3

† Gen. 17.b.10.

† Deut. 1.c.16

† Infra 13.d.35.

non invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis venire? 37 In novissimo autem † die magno festivitatis, stabat Iesus, & clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. 38 † Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. 39 Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. 40 Ex illa ergo turba, cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere propheta. 41 Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid à Galilæa venit Christus? 42 † Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? 43 Dissensio itaque facta est in turba propter eum. 44 Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus. 45 Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? 46 Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo. 47 Responderunt ergo eis Pharisæi: Numquid & vos seducti estis? 48 Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? 49 sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt. 50 Dixit Nicodemus ad eos, † ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: 51 Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, † & cognoverit quid faciat? 52 Responderunt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa propheta non surgit. 53 Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

† Lev. 23. f. 27.
† Deut. 18. c. 15.
Ioel. 2. g. 28. Actor. 2. c. 17
† Mich. 5. a. 2. Matth. 2. a. 6.
† Sup. 3 a. 2.
† Deut. 17. b. 8 & 19. b. 15.

CAPVT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam, scribens in terra absolvit ab accusatoribus: dicit se lucem mundi, & Pharisæos in peccato suo morituros: qui etiam vere sint ejus discipuli,

discipuli, qui ve servi aut liberi: dicit illos neque ex Deo, neque ex Abraham, sed ex patre diabolo esse, qui veritatem dicenti non crederent; blasphemantibus dicit se dæmonium non habere, sed Patrem honorificare, & antequam Abraham fieret, se esse: volentibusque eum lapidare, auferens sui prospectum exit de templo.

1 IEsus autem perrexit in Montem oliveti: 2 * & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & 3 sedens docebat eos. * Adducunt autem Scribæ, & Pharisæi, mulierem in adulterio deprehensam: & statuerunt eam in 4 medio, * & dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. 5 * † In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid 6 dicis? * Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribe-7 bat in terra. * Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: † Qui sine peccato est vestrum, primus in 8 illam lapidem mittat. * Et iterum se in-9 clinans, scribebat in terra. * Audientes autem unus post unum exibant, incipientes à senioribus: & remansit solus Iesus, 10 & mulier in medio stans. * Erigens autem se Iesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit? 11 * Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo: Vade, 12 & jam amplius noli peccare. * Iterum ergo locutus est eis Iesus, dicens: † Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen 13 vitæ. * Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de te ipso testimonium perhibes: testi-14 monium tuum non est verum. * Respondit Iesus, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum: quia scio unde veni, & quo vado: vos autem nescitis unde venio,

A … B (section letters in margin)

† Lev. 20. b. 10.

† Deut. 17. b. 7.

† 1 Ioan. 1. b. 5.

aut quo vado. * Vos secundum carnem 15 judicatis: ego non judico quemquam: * & 16 si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum: sed ego, & qui misit me, Pater. * Et in lege vestra scriptum 17 est, † quia duorum hominum testimonium verum est. * Ego sum, qui testimonium 18 perhibeo de meipso: & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. * Dicebant 19 ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Iesus: Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis. * Hæc verba locutus est 20 Iesus in gazophylacio, docens in templo: C & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus. * Dixit ergo iterum 21 eis Iesus. Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire. * Dicebant ergo 22 Iudæi: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire? * Et dicebat eis: Vos de 23 deorsum estis: ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. * Dixi ergo vobis, quia moriemini 24 in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. * Dicebant ergo ei: Tu quis 25 es? Dixit eis Iesus: Principium, qui & loquor vobis. * Multa habeo de vobis lo- 26 qui, & judicare: sed qui me misit, verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo. * Et non cognoverunt quia 27 Patrem ejus dicebat Deum. * Dixit ergo 28 eis Iesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, † sed sicut docuit me Pater, hæc loquor; * & qui me misit, me- 29 cum est, & non reliquit me solum: quia D ego, quæ placita sunt ei, facio semper. * Hæc illo loquente, multi crediderunt 30 in eum. * Dicebat ergo Iesus ad eos, qui 31 crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei

† Deut. 17. b. 6 & 19. c. 15. Matth. 18. b. 16. 2 Cor. 13. a. 1 Hebr. 10. c. 20.

† Rom. 3. a. 4.

32 mei eritis: * & cognoscetis veritatem,
33 & veritas liberabit vos. * Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus unquam: quomodo tu
34 dicis: Liberi eritis? * Respondit eis Iesus: Amen, amen dico vobis: † quia omnis qui facit peccatum, servus est
35 peccati. * servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet
36 in æternum. * si ergo vos filius libera-
37 verit, vere liberi eritis. * Scio quia fi-
E lii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit
38 in vobis. * Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud
39 patrem vestrum, facitis. * Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filii A-
40 brahæ estis, opera Abrahæ facite.* Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non
41 fecit. * Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem ha-
42 bemus Deum. * Dixit ergo eis Iesus: Si Deus pater vester esset: diligeretis utique me. ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim à meipso veni, sed ille me
43 misit. * Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire ser-
44 monem meum. * † Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere, ille homicida erat ab initio, & in veri-
F tate non stetit: quia non est veritas in eo. cum loquitur mendacium, ex propriis lo-
45 quitur, quia mendax est, & pater ejus.* Ego autem si veritatem dico, non creditis
46 mihi.* Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non
47 creditis mihi? * † Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex
48 Deo non estis.* Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos,

† *Rom.* 6. c. 15. 2 *Pet.* 2. d. 19

† 1 *Ioa.* 3. b. 8.

† 1 *Ioa.* 4. a. 6.

quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? * Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. * Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet. * Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. * Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. * Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis? * Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est, * & non cognovistis eum; ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo. * Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est. * Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? * Dixit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. * Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Iesus autem abscondit se, & exivit de templo.

49 50 51 52 G 53 54 55 56 57 58 59

CAPVT IX.

Cæcum à nativitate sabbato illuminat: cujus miraculi gloriam Pharisæi multis technis laborant Christo detrahere: & quia is qui cæcus fuerat Christum tuetur, extra synagogam ejicitur: sed à Christo edoctus credit, & adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

ET præteriens Iesus vidit hominem cæcum à nativitate: * & interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

1 2 A

3 retur? * Respondit Iesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manife-
4 stentur opera Dei in illo. * Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest
5 operari. * quamdiu sum in mundo, lux
6 sum mundi. * Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit
7 lutum super oculos ejus, * & dixit ei: Va-
B de, lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & ve-
8 nit videns. * Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendica-
9 bat? Alii dicebant: Quia hic est. * Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille ve-
10 ro dicebat: Quia ego sum. * Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?
11 * Respondit: Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & lava. Et
12 abii, lavi, & video. * Et dixerunt ei: Vbi est
13 ille? Ait: Nescio. * Adducunt eum ad Pha-
14 risæos, qui cęcus fuerat. * Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Iesus, & ape-
15 ruit oculos ejus. * Iterum ergo interroga-
C bant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super
16 oculos, & lavi, & video. * Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma
17 erat inter eos. * Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia prophe-
18 ta est. * Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat:
19 * & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est
D filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?
20 * Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster,

& quia cæcus natus est : * quomodo au- 21
tem nunc videat, nescimus : aut quis ejus
aperuit oculos, nos nescimus: ipsum inter-
rogate : ætatem habet , ipse de se loqua-
tur. * Hæc dixerunt parentes ejus , quo- 22
niam timebant Iudæos : jam enim conspi- E
raverant Iudæi , ut si quis eum confitere-
tur esse Christum , extra synagogam fie-
ret. * Propterea parentes ejus dixerunt : 23
Quia ætatem habet , ipsum interrogate.
* Vocaverunt ergo rursum hominem, qui 24
fuerat cæcus , & dixerunt ei : Da gloriam
Deo. nos scimus quia hic homo peccator
est. * Dixit ergo eis ille : Si peccator est, 25
nescio: unum scio, quia cæcus cum essem,
modo video. * Dixerunt ergo illi : Quid 26
fecit tibi ? Quomodo aperuit tibi oculos?
* Respondit eis : Dixi vobis jam, & audi- 27
stis : quid iterum vultis audire ? numquid
& vos vultis discipuli ejus fieri? * Maledi- 28
xerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus F
illius sis : nos autem Moysi discipuli su-
mus. * Nos scimus quia Moysi locutus est 29
Deus: hunc autem nescimus unde sit. * Re- 30
spondit ille homo , & dixit eis : In hoc
enim mirabile est , quia vos nescitis unde
sit , & aperuit meos oculos : * scimus au- 31
tem quia peccatores Deus non audit : sed
si quis Dei cultor est , & voluntatem ejus
facit , hunc exaudit. * A sæculo non est 32
auditum , quia quis aperuit oculos cæci
nati. * Nisi esset hic à Deo , non poterat 33
facere quidquam. * Responderunt, & di- 34
xerunt ei : In peccatis natus es totus , &
tu doces nos ? Et ejecerunt eum foras.
* Audivit Iesus quia ejecerunt eum fo- 35
ras : & cum invenisset eum , dixit ei : Tu G
credis in Filium Dei ? * Respondit ille, & 36
dixit : Quis est , Domine , ut credam in
eum? * Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & 37
qui loquitur tecum, ipse est. * At ille ait: 38
Credo Domine. Et procidens adoravit
eum. * Et dixit Iesus: In judicium ego in 39
hunc mundum veni ; ut qui non vident
vide-

40 videant, & qui vident cæci fiant.* Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos 41 cæci sumus? * Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus verum describens pastorem & mercenarium, dicit se ostium ovium & bonum pastorem; qui & alias habeat oves ad idem ovile adducendas: animam suam ponit, ut iterum sumat eam: Iudæi lapidare ipsum volunt, quia se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre, & filium Dei: quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

1 A * Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascen-2 dit aliunde, ille fur est, & latro.* Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. 3 * Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat no-4 minatim, & educit eas. * Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. 5 * Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem 6 alienorum. * Hoc proverbium dixit eis B Iesus. Illi autem non cognoverunt quid 7 loqueretur eis.* Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum 8 ostium ovium. * Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audie-9 runt eos oves. * Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet. 10 * Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni ut vitam habe-11 ant, & abundantius habeant. * Ego sum pastor bonus. † Bonus pastor animam su-12 am dat pro ovibus suis. * Mercenarius au-C tem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, &

† *Isaia* 40. c. 11. *Ezech.* 34. c. 23. & 37. f. 24.

& dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves: * mercenarius autem 13 fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus. * Ego sum pastor 14 bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ. * † Sicut novit me Pater, & ego 15 agnosco Patrem: & animam meam pono pro ovibus meis. * Et alias oves habeo, 16 quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor. * Propterea me diligit Pater: † quia ego 17 pono animam meam, ut iterum sumam eam. * Nemo tollit eam à me: sed ego 18 pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam: Hoc mandatum accepi à Patre meo. * Dissensio iterum facta est 19 inter Iudæos propter sermones hos. * Dicebant 20 autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis? * Alii 21 dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? * † Facta sunt autem 22 Encænia in Ierosolymis: & hiems erat. * Et ambulabat Iesus in templo, in 23 porticu Salomonis. * Circumdederunt 24 ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. * Respondit eis Iesus: 25 Loquor vobis, & non creditis. opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: * sed vos 26 non creditis, quia non estis ex ovibus meis. * Oves meæ vocem meam audiunt: 27 & ego cognosco eas, & sequuntur me: * & ego vitam æternam do eis: & non 28 peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. * Pater meus 29 quod dedit mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei. * Ego & Pater unum sumus. * Sustulerunt 30 ergo lapides Iudæi, ut lapidarent 31 eum. * Respondit eis Iesus: Multa bona 32 opera

† *Mat.* 11. *d.* 27. *Luc.* 10 *d.* 22.

† *Isaiæ* 53. *b.* 7

† 1 *Mat.* 4. *f.* 56 & 59.

opera ostendi vobis ex Patre meo, pro-
33 pter quod eorum opus me lapidatis? * Re-
sponderunt ei Judæi: De bono opere non
lapidamus te, sed de blasphemia: & quia
tu homo cum sis, facis teipsum Deum.
34 * Respondit eis Iesus: Nonne scriptum
est in lege vestra: † quia Ego dixi, dii e-
35 stis? * Si illos dixit deos, ad quos sermo
Dei factus est, & non potest solvi Scrip-
36 tura: * quem Pater sanctificavit, & misit
G in mundum, vos dicitis: Quia blasphe-
37 mas: quia dixi, Filius Dei sum? * Si non
facio opera Patris mei, nolite credere
38 mihi. * Si autem facio: & si mihi non vul-
tis credere, operibus credite, ut cogno-
scatis, & credatis quia Pater in me est, &
39 ego in Patre. * Quærebant ergo eum ap-
prehendere: & exivit de manibus eorum.
40 * Et abiit iterum trans Iordanem, in eum
locum, ubi erat Ioannes baptizans pri-
41 mum: & mansit illic. * Et multi venerunt
ad eum, & dicebant: Quia Ioannes qui-
42 dem signum fecit nullum. * Omnia autem
quæcumque dixit Ioannes de hoc vera
erant. Et multi crediderunt in eum.

† *Psal. 81. b. 6*

CAPVT XI.

Iesus Lazarum quattuor diebus mortuum resuscitat, præfatus multa cum discipulis & cum Martha: quapropter dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices & Pharisæi inito consilio statuerunt eum occidere; Caipha pontifice prophetante oportere Iesum mori, ne totus populus periret: Iesus autem secedit in civitatem Ephrem.

1 A ERat autem quidam languens Lazarus
à Bethania, de castello Mariæ, & Mar-
2 thæ sororis ejus. * (Maria autem erat,
† quæ unxit Dominum unguento, & ex-
tersit pedes ejus capillis suis: cujus frater
3 Lazarus infirmabatur.) * Miserunt ergo
sorores ejus ad eum dicentes: Domine,
4 ecce quem amas infirmatur. * Audiens
autem

† *Matt. 26. a. 7. Inf. 12. a. 3. Luc. 7. f. 37.*

autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam. * Diligebat 5 autem Iesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum. * Vt ergo audivit 6 quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus. * deinde post 7 hæc dixit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. * Dicunt ei discipuli: Rabbi, 8 nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? * Respondit Iesus: Non- 9 ne duodecim sunt horæ diei? Si quis am- B bulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt: * si autem ambulave- 10 rit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. * Hæc ait, & post hæc dixit eis: Laza- 11 rus amicus noster dormit: sed vado ut à somno excitem eum. * Dixerunt ergo di- 12 scipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit. * Dixerat autem Iesus de morte 13 ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. * Tunc ergo Ie- 14 sus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est: * & gaudeo propter vos, ut credatis, 15 quoniam non eram ibi. sed eamus ad eum. * Dixit ergo Thomas, qui dicitur Di- 16 dymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo. * Venit itaque Ie- 17 sus: & invenit eum quattuor dies jam in C monumento habentem. * (Erat autem 18 Bethania juxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.) * Multi autem ex Iudæis 19 venerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. * Martha 20 ergo ut audivit quia Iesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. * Dixit 21 ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: * Sed 22 & nunc scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. * Dicit illi Ie- 23 sus: Resurget frater tuus. * Dicit ei Mar- 24 tha: Scio quia resurget † in resurrectione in novissimo die. * Dixit ei Iesus: Ego sum 25 resurrectio, & vita: ‡ qui credit in me, etiam

† *Sup.* 5. c. 29 *Luc.* 14. c. 14.
‡ *Sup.* 6 d. 33.

25 etiam si mortuus fuerit, vivet: * & omnis, qui vivit, & credit in me, non morie-
27 tur in æternum. Credis hoc? * Ait illi: D Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mun-
28 dum venisti. * Et cum hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.
29 * Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad
30 eum: * nondum enim venerat Iesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi
31 occurrerat ei Martha. * Iudæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret
32 ibi. * Maria ergo, cum venisset ubi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset
33 mortuus frater meus. * Iesus ergo, ut vi-
E dit eam plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu,
34 & turbavit seipsum, * & dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni,
35 & vide. * Et lacrymatus est Iesus. * Di-
36 xerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo ama-
37 bat eum. * Quidam autem ex ipsis dixerunt: † Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non mo-
38 reretur? * Iesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. erat autem spelunca: & lapis superpositus
39 erat ei. * Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est
40 enim. * Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam
41 Dei? * Tulerunt ergo lapidem: Iesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.
42 * ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti. * Hæc cum dixisset, voce magna clama-

† *Sup. 9. a. 6.*

clamavit: Lazare veni foras. 44 * Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Solvite eum, & sinite abire. 45 * Multi ergo ex Iudæis, qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. 46 * Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus. 47 * Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? 48 * Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. 49 * † Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam, 50 * nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. 51 * Hoc autem à semetipso non dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod Iesus G moriturus erat pro gente, 52 * & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. 53 * Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum. 54 * Iesus ergo jam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. 55 * Proximum autem erat Pascha Iudæorum: & ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos. 56 * Quærebant ergo Iesum: & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices & Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

† Inf. 18. c. 14.

CAPVT XII.

Apud Martham & Lazarum receptus, unguento à Maria ungitur, murmurante Iuda

Iuda fure: cogitarunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere: Iesus asello vectus cum honore Ierusalem ingreditur; & gentilibus eum videre cupientibus, dicit horam suæ clarificationis instare, sed granum frumenti prius mortificandum: vox Patris auditur de clarificando nomine suo: princeps hujus mundi foras ejiciendus: de excæcatione Iudæorum prophetata ab Isaia: in Christo honoratur aut spernitur Pater.

1 IEsus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mor-
A
2 tuus, quem suscitavit Iesus. * Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discum-
3 bentibus cum eo. * Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes ejus capillis suis: & domus impleta est ex odo-
4 re unguenti. * Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Iudas Iscariotes, qui erat eum
5 traditurus: * Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, & datum est
6 egenis? * Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mitteban-
7 tur, portabat. * Dixit ergo Iesus: Sinite il-
B lam, ut in diem sepulturæ meæ servet il-
8 lud. * Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.
9 * Cognovit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: & venerunt, non propter Iesum tantum, sed ut Lazarum viderent,
10 quem suscitavit à mortuis. * Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut &
11 Lazarum interficerent: * quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant
12 in Iesum. * In crastinum autem, turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Iesus Ierosolymam:
13 * acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant: Hosanna, benedictus, qui venit in nomine

Matth. 26. a. 6
Marc. 14. a. 3

† Matt. 21. a. 7 Marc. 11. a. 7 Luc. 19 f. 35. Zach. 9. b. 9.

Domini, Rex Israel. * † Et invenit Iesus 14 asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est: * Noli timere filia Sion: ecce rex 15 tuus venit sedens super pullum asinæ. C * Hæc non cognoverunt discipuli ejus 16 primum: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei. * Testimo- 17 nium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis. * Propterea & obviam venit ei turba: 18 quia audierunt eum fecisse hoc signum. * Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: 19 Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit. * Erant autem 20 quidam Gentiles, ex his qui ascenderant ut adorarent in die festo. * Hi ergo ac- 21 cesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum videre. * Venit Philippus, & dicit Andreæ: An- 22 dreas rursum & Philippus dixerunt Iesu. * Iesus autem respondit eis, dicens: Ve- 23 nit hora, ut clarificetur Filius hominis. * Amen, amen dico vobis, nisi granum 24 frumenti cadens in terram, mortuum fue- D rit; * ipsum solum manet. si autem mor- 25 tuum fuerit, multum fructum affert.

† Matt. 10. d. 39. & 16. d. 25. Mar. 8. d. 35. Luc. 9. c. 24. & 17. g. 33.

† Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. * Si quis 26 mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. * Nunc anima mea turbata est. 27 Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. * Pater, clarifica nomen tuum. Venit er- 28 go vox de cælo: Et clarificavi, & iterum clarificabo. * Turba ergo, quæ stabat, & 29 audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est. * Respondit Iesus, & dixit: Non propter 30 me

me hæc vox venit, sed propter vos.
31 * Nunc judicium est mundi: nunc prin-
32 ceps hujus mundi ejicietur foras. * Et
E ego si exaltatus fuero à terra, omnia tra-
33 ham ad meipsum. * (hoc autem dicebat,
significans qua morte esset moriturus.)
34 * Respondit ei turba: Nos audivimus † ex
lege, quia Christus manet in æternum: &
quomodo tu dicis, Oportet exaltari Fi-
lium hominis? Quis est iste Filius homi-
35 nis? * Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modi-
cum, lumen in vobis est. Ambulate dum
lucem habetis, ut non vos tenebræ com-
prehendant: & qui ambulat in tenebris,
36 nescit quo vadat. * Dum lucem habetis,
credite in lucem, ut filii lucis sitis. Hæc
locutus est Iesus: & abiit, & abscondit se
37 ab eis. * Cum autem tanta signa fecisset
38 coram eis, non credebant in eum: * ut
F sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem
dixit: † Domine, quis credidit auditui
nostro? & brachium Domini cui revela-
39 tum est? * Propterea non poterant cre-
40 dere, quia iterum dixit Isaias: * † Excæ-
cavit oculos eorum, & induravit cor eo-
rum: ut non videant oculis, & non intelli-
gant corde, & convertantur, & sanem
41 eos. * Hæc dixit Isaias, quando vidit glo-
42 riam ejus, & locutus est de eo. * Verum-
tamen & ex principibus multi credide-
runt in eum: sed propter Pharisæos non
confitebantur, ut è synagoga non eji-
43 cerentur. * dilexerunt enim gloriam
hominum magis, quam gloriam Dei.
44 * Iesus autem clamavit, & dixit: Qui
credit in me, non credit in me, sed in
45 eum, qui misit me. * Et qui videt me, vi-
46 det eum, qui misit me. * Ego lux in mun-
G dum veni: ut omnis, qui credit in me, in
47 tenebris non maneat. * Et si quis au-
dierit verba mea, & non custodierit:
ego non judico eum. non enim veni
ut judicem mundum, sed ut salvificem
48 mundum. * Qui spernit me, & non acci-

† *Psal.* 109. b.4. & 116. a.2. *Isa.* 40. a.6. *Ezech.* 37.g. 25.

† *Isaiæ* 53.a.1 *Rom.* 10.d. 16.

† *Isa.* 6 c.19. *Rom.* 11.b.8. *Matt.* 13.b. 14. *Marc.* 14.b. 12. *Luc.* 8. b.10. *Act.* 28.f. 27.

pit verba mea: habet qui judicet eum. † sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. * Quia ego ex me ipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. * Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

† Mar. 16. b. 16.

49 50

CAPUT XIII.

Iesus à cœna linteo præcinctus, lavat pedes discipulorum, renuente primum Petro, exhortans ut idem invicem faciant: proditorem suum Ioanni indicat; quo post buccellam egresso, dicit se clarificatum: de novo mandato dilectionis: Petro trinam prædicit sui abnegationem.

Matth. 26. a. 2. Marc. 14. a. 1 Luc. 22 a. 1.

1 A ANte diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. 2 * Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotæ: 3 * sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit: 4 * surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se. 5 * Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. 6 * Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? 7 * Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. 8 * Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum. 9 * Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus, & caput. 10 B * Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. 11 * Sciebat enim quisnam esset qui

qui traderet eum: propterea dixit: Non
12 estis mundi omnes. * Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua: cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis
13 quid fecerim vobis? * Vos vocatis me Magister, & Domine: & benedicitis: sum ete-
14 nim. * Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debetis alter al-
15 terius lavare pedes. * Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci
16 vobis, ita & vos faciatis. * † Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo: neque Apostolus major est eo, qui
17 misit illum. * Si hæc scitis, beati eritis si
18 feceritis ea. * Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: † Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum
19 suum. * A modo dico vobis, priusquam
C fiat: ut cum factum fuerit, credatis quia
20 ego sum. * † Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui
21 me misit. * Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit: † Amen amen dico vobis: Quia unus
22 ex vobis tradet me. * Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo
23 diceret. * † Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Iesu, quem dili-
24 gebat Iesus. * Innuit ergo huic Simon Petrus: & dixit ei: Quis est, de quo dicit?
25 * Itaque cum recubuisset ille supra pe-
26 ctus Iesu, dicit ei: Domine quis est? * Respondit Iesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset pa-
27 nem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. * Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Iesus: Quod facis, fac ci-
28 tius. * Hoc autem nemo scivit discum-
29 bentium ad quid dixerit ei. * Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iu-
D das, quod dixisset ei Iesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis

† Inf. 15. c. 20. Matt. 10. c. 24. Luc. 6. f. 40.
† Psal. 40. c. 10.
† Matt. 10. d. 40. Luc. 10 c. 16.
† Mat. 26. b. 13. Marc. 14. a 1 Luc. 22 a. 4.
† Luc. 22. b. 21.

nis ut aliquid daret. * [30] Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox. * [31] Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis: & Deus clarificatus est in eo. * [32] Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso: & continuo clarificabit eum. * [33] Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. † Quæretis me: & sicut dixi Iudæis: Quo ego vado, vos non potestis venire: & vobis dico modo. * [34] † Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem. * [35] In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. * [36] Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Iesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi: sequeris autem postea. * [37] Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. * [38] Respondit ei Iesus: † Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

† Sup. 7.c.34

† Lev. 19.d. 18. † Mat. 22.d. 39. Inf. 15 b.12.

† Mat. 26.d. 35. Marc. 14.c. 30. Luc. 22 d.33.

CAPVT XIV.

Consolando discipulos ait multas in domo Patris esse mansiones, seque rursum illos assumpturum: Thomæ dicit, se esse viam, veritatem & vitam; Philippo autem, Patrem in se videri; illosque accepturos quidquid suo nomine petierint, & se alium Paraclitum à Patre eis missurum: docet quis ipsum diligere dicendus sit, & qualem pacem relinquat discipulis, qui de ipsius discessu merito gaudere debebant.

[1] NOn turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. * [2] A In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quo minus, dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum. * [3] Et si abiero, & præparavero vobis locum: iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis. * [4] Et quo ego vado, scitis,

&

5 & viam scitis. * Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis: & quomodo pos-
6 sumus viam scire? * Dicit ei Iesus: Ego sum via, & veritas, & vita. nemo venit ad
7 Patrem, nisi per me. * Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis: & amodo cognoscetis eum, & vidistis
8 eum. * Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. * Di-
9 cit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum sum: & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu
10 dicis: Ostende nobis Patrem? * Non cre-
B ditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor. Pater autem in me ma-
11 nens, ipse facit opera. * Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est?
12 * Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem
13 vado. * † Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glo-
14 rificetur Pater in Filio. * Si quid petieri-
15 tis me in nomine meo, hoc faciam. * Si di-
16 ligitis me, mandata mea servate. * Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æter-
17 num, * Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.
18 * Non relinquam vos orphanos: veniam
19 ad vos. * Adhuc modicum: & mundus
C me jam non videt. Vos autem videtis me:
20 quia ego vivo, & vos vivetis. * In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre
21 meo, & vos in me, & ego in vobis. * Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum,
22 & manifestabo ei meipsum. * Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes: Domine, quid

† *Inf.* 16. c. 23. *Matt.* 7. a. 8. & 21. b. 22. *Marc.* 11. c. 24.

factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo? * Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: * qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus: sed ejus, qui misit me, Patris. * Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. * Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis. * Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. * Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater major me est. * Et nunc dixi vobis prius quam fiat: ut cum factum fuerit, credatis. * Iam non multa loquar vobiscum. venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam. * Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & † sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

23 24 D 25 26 27 28 29 30 31

† Act. 2.1.22

CAPUT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli vero palmites: præceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, & elegit eos ut fructum perpetuum afferrent; quos roborat adversus mundi odium ac persecutiones, dicens Iudæos excusationem non habere de peccato suo.

EGo sum vitis vera: & Pater meus agricola est * Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. * † Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum

1 2 A 3

† Sup. 13.b. 10.

4 sum vobis.* Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: 5 sic nec vos, nisi in me manseritis. * Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: 6 quia sine me nihil potestis facere. * Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, 7 & in ignem mittent, & ardet. * Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & 8 fiet vobis. * In hoc clarificatus est Pater B meus, ut fructum plurimum afferatis, & 9 efficiamini mei discipuli. * Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in di- 10 lectione mea. * Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & ma- 11 neo in ejus dilectione. * Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & 12 gaudium vestrum impleatur. * † Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, 13 sicut dilexi vos. * Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat 14 quis pro amicis suis. * Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. 15 * Iam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos au- C tem dixi amicos: quia omnia quæcumque 16 audivi à Patre meo, nota feci vobis: * Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos † ut eatis, & fructum afferatis; & fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vo- 17 bis. * † Hæc mando vobis, ut diligatis in- 18 vicem. * Si mundus vos odit, scitote quia 19 me priorem vobis odio habuit. * Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea 20 odit vos mundus. * Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: † Non est servus major domino suo. Si me persecuti

† *Sup.* 13. *d.* 34. *Eph.* 5. *a.* 9. 1 *Thes.* 4. *b.* 9.

† *Matt.* 28. *d.* 19.

† 1 *Ioa.* 3. *a.* 1. *&* 4. *b.* 7.

† *Sup.* 13. *b.* 16. *Matth.* 10. *c.* 24. *Matth.* 24. *a.* 9

sunt, & vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt. * Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum, qui misit me. * Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. * Qui me odit: & Patrem meum odit. * Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum. * Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: † Quia odio habuerunt me gratis. * Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: * & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

21 22 D 23 24 25 26 27

† *Psal.* 24. c. 19. *Luc.* 24. g. 49.

CAPVT XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, & quod eis expediat ut ipse vadat, quo veniat Paraclitus qui mundum arguat, ipsosque doceat, & Christum clarificet: declarat quod dixerat, Modicum & jam non videbitis me, &c. addens similitudinem de muliere pariente. hortatur ut à Patre petant ipsius nomine; prædicitque ipsorum fugam.

HÆc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. * Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. * & hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me. * Sed hæc locutus sum vobis: ut cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis. * Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit me; & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis? * Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. * Sed ego veritatem dico vobis; expedit vobis ut ego vadam:

1 2 A 3 4 5 6 7

si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad
8 vos. * Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de ju-
9 dicio. * de peccato quidem, quia non
10 crediderunt in me: * de justitia vero, quia ad Patrem vado, & jam non vide-
11 bitis me: * de judicio autem, quia prin-
B ceps hujus mundi jam judicatus est.
12 * Adhuc multa habeo vobis dicere: sed
13 non potestis portare modo. * Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annunciabit
14 vobis. * Ille me clarificabit: quia de meo
15 accipiet, & annunciabit vobis. * Omnia quæcumque habet pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, & an-
16 nuntiabit vobis. * Modicum, & jam non videbitis me: & iterum modicum, & vi-
17 debitis me: quia vado ad Patrem. * Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad
18 Patrem? * Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid lo-
19 quitur. * Cognovit autem Iesus, quia
C volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum
20 modicum, & videbitis me. * Amen, amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur
21 in gaudium. * Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia
22 natus est homo in mundum. * Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum
nemo

tam: opus consummavi, quod dedisti mihi
5 ut faciam: * & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te.
6 * Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tui erant & mihi eos dedisti: & sermonem tuum
7 servaverunt. * Nunc cognoverunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt:
8 * quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere quia
B à te exivi, & crediderunt quia tu me mi-
9 sisti. * Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia
10 tui sunt: * & mea omnia tua sunt, & tua
11 mea sunt: & clarificatus sum in eis. * Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi:
12 ut sint unum, sicut & nos. * Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. † Quos dedisti mihi, custodivi: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, † ut
13 Scriptura impleatur. * Nunc autem ad te
C venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semet-
14 ipsis. * Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.
15 * Non rogo ut tollas eos de mundo, sed
16 ut serves eos à malo. * De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.
17 * Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus
18 veritas est. * Sicut tu me misisti in mun-
19 dum, & ego misi eos in mundum. * Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint & ipsi
20 sanctificati in veritate. * Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui cre-
21 dituri sunt per verbum eorum in me: * ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut
22 credat mundus, quia tu me misisti. * Et
D ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

† *Infr.* 18. *b.* 9
† *Psal.* 108. *b.* 8.

mus. * Ego in eis, & tu in me: ut sint consummati in unum: & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. 23 * Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. 24 * Pater juste, mundus te non cognovit: ego autem te cognovi: & hi cognoverunt, quia tu me misisti. 25 * Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. 26

CAPVT XVIII.

Iesus à Iudæis capitur, illis primum ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam & Caipham ducitur: respondens interroganti Pontifici, alapa caditur: ter à Petro negatur: ductus in prætorium, dicit Pilato suum regnum non esse de hoc mundo: Iudæi Iesum mori cupiunt, soluto Barabba.

Matth. 26. c. 36. Marc. 14. c. 32. Luc. 22 d. 30. 2 Reg. 15. c. 23. † Matt. 26. c. 47. Marc. 14. c. 42. Luc. 22 e. 47.

HÆc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, & discipuli ejus. 1 A * Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus convenerat illuc cum discipulis suis. 2 * † Iudas ergo cum accepisset cohortem, & à Pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis. 3 * Iesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis? 4 * Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum, cum ipsis. 5 * Vt ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. 6 * Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? 7 B Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. * Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me quæritis, sinite hos abire. 8

* Vt

9 * Vt impleretur sermo, quem dixit: † Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex 10 eis quemquam. * Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: & percussit pontificis servum: & abscidit auriculam C ejus dexteram. Erat autem nomen servo 11 Malchus. * Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum? 12 * Cohors ergo, & tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & 13 ligaverunt eum: * Et adduxerunt eum ad † Annam primum, erat enim socer Cai-14 phæ, qui erat pontifex anni illius. * Erat autem Caiphas, † qui consilium dederat Iudæis: Quia expedit, unum hominem 15 mori pro populo. * Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introivit cum Iesu in atrium ponti-16 ficis. * Petrus autem stabat ad ostium foris. † Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & 17 introduxit Petrum. * Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non 18 sum. * Stabant autem servi & ministri ad D prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans, 19 & calefaciens se. * Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis suis, & de 20 doctrina ejus: * Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conveniunt: & in occulto 21 locutus sum nihil. * Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt quæ di-22 xerim ego. * Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? 23 * Respondit ei Iesus: † Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: 24 si autem bene, quid me cædis? * Et misit eum

† *Supr.* 17. c. 12.

† *Luc.* 3. a. 2.

† *Supr.* 11. f. 49.

† *Matt.* 26. f. 58. *Marc.* 14. f. 54. *Luc.* 22 f. 54.

† *Mat.* 26. f. 57. *Marc.* 14. f. 53. *Luc.* 22 f. 54.

eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. * 25 Erat autem Simon Petrus stans, & † calefaciens se. † Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit: Non sum. * 26 Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? * 27 Iterum ergo negavit Petrus: & statim gallus cantavit. * 28 Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. Erat autem mane: & ipsi non introierunt in prætorium, † ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha. * 29 Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? * 30 Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. * 31 Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quemquam. * 32 † Vt sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus. * 33 † Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocavit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum? * 34 Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? * 35 Respondit Pilatus: Numquid ego Iudæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti? * 36 Respondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo. si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non est hinc. * 37 Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego. † Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. * 38 Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam. * 39 † Est autem con-

suc-

Marginal references: † Mat. 26. g. 69. Marc. 14. g. 67. Luc. 22. f. 56. — † Matt. 27. a. 2. Marc. 15. a. 1. Luc. 23. a. 1. Act. 10. g. 28. & 11. a. 3. — † Matt. 20. c. 19. — † Matt. 27. b. 11. Marc. 15. a. 2. Luc. 23. a. 4. — † Matt. 27. c. 15. Marc. 15. b. 5. Luc. 23. d. 17.

Section letters: E, F, G

suetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis re-
40 gem Iudæorum? * Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPVT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, & spinis coronatus, ad mortem deposcitur: rursumque à Pilato examinatus, ostendit illum desuper tantum habere in ipsum potestatem: Pilatus meticulosus, Iesum, quem regem dicit Iudæorum, morti adjudicat: Iesus bajulans sibi crucem, inter latrones crucifigitur; posito à Pilato super crucem titulo, divisisque à militibus vestimentis, & sorte de tunica missa; Iesus matri Ioannem, matremque Ioanni commendat: & sitiens aceto potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum: fractis latronum cruribus, ex aperto Christi latere sanguis & aqua profluit, ejusque corpus myrrha & aloe conditum sepelitur.

1 TVnc ergo apprehendit Pilatus Iesum,
2 & flagellavit. * Et milites plectentes
A coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus: & veste purpurea circumdederunt
3 eum. * Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave Rex Iudæorum: & dabant ei alapas.
4 * Exivit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo
5 causam. (* Exivit ergo Iesus portans coronam spineam, & purpureum vestimen-
6 tum.) Et dicit eis: Ecce homo. * Cum ergo vidissent eum Pontifices, & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo
7 causam. * Responderunt ei Iudæi: Nos le-
B gem habemus, & secundum legem debet
8 mori, quia filium Dei se fecit. * Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis
9 timuit. * Et ingressus est prætorium iterum:

Matth. 27. c. 27. Marc. 15. b. 16.

rium: & dixit ad Iesum: Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. * Dicit [10] ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? * Respon- [11] dit Iesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. * Et exinde quærebat [12] Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari. * Pilatus [13] autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum: & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha. *Erat autem Parascene [14] Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex vester. * Illi autem clamabant: [15] Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem, nisi Cæsarem. * Tunc ergo tradidit eis il- [16] lum ut crucifigeretur. † Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt. * Et bajulans si- [17] bi crucem, exivit in eum, qui dicitur Calvariæ, locum, Hebraice autem Golgotha: ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios [18] duos, hinc & hinc, medium autem Iesum. Scripsit autem & titulum Pilatus: & po- [19] suit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum. * Hunc [20] ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine. * Dicebant ergo Pi- [21] lato Pontifices Iudæorum: Noli scribere, Rex Iudæorum; sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum. * Respondit Pilatus: [22] Quod scripsi, scripsi. * Milites ergo cum [23] crucifixissent eum, † acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper

con-

24 contexta per totum. * Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleretur, dicens: † Partiti sunt vestimenta mea sibi: & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.
25 * Stabant autem juxta crucem Iesu mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.
26 * Cum vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.
27 * Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.
28 * Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, † ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.
29 * Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.
30 * Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.
31 * Iudæi ergo, (quoniam parasceue erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.
32 * Venerunt ergo milites: & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo.
33 * Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura:
34 * sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua.
35 * Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit: ut & vos credatis.
36 * Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: † Os non comminuetis ex eo.
37 * Et iterum alia Scriptura dicit: † Videbunt in quem transfixerunt.
38 * † Post hæc autem rogavit Pilatum Ioseph ab Arimathæa, (eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum) ut tolleret corpus Iesu, Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit

Marginal letters: E (at v. 24), F (at v. 28), G (at v. 35).

Marginal notes: † Psal. 21. c. 19. — † Psal. 68. c. 22. — † Exod. 12. d. 46. Num. 9. b. 12. — † Za. 12. c. 10. — † Matt. 27. f. 57. Marc. 15. d. 42. Luc. 23. g. 50.

tulit corpus Iesu. * Venit autem & Nicodemus, † qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum. * Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. * Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat. * Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Iesum. 39 40 41 42

CAPVT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus & Ioannes: illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemque Iesum agnoscit: qui apparens Apostolis, pacem illis optat; & ostensis manibus ac latere, dat eis Spiritum sanctum, ut peccata remittant ac retineant; rursumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis discipulis, corpus præbet palpandum, beatos dicens qui in ipso non viso crediderunt: multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

VNa autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: & vidit lapidem sublatum à monumento. * Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. * Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. * Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. * Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. * Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita, * & sudarium, quod fuerat super caput ejus, non 1 A 2 3 4 5 6 B 7

cum

cum linteaminibus positum, sed separatim
8 involutum in unum locum. * Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & cre-
9 didit: * nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum à mortuis resur-
10 gere. * Abierunt ergo iterum discipuli ad
11 semetipsos. * † Maria autem stabat ad
C monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monu-
12 mentum: * & vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pe-
13 des, ubi positum fuerat corpus Iesu. * Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum; & ne-
14 scio ubi posuerunt eum. * Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Iesum stantem: & non sciebat quia Iesus
15 est. * Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras?
D quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum dicito mihi ubi posuisti eum; & ego
16 eum tollam. * Dicit ei Iesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur
17 Magister.) * Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic
E eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.
18 * Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, & hæc di-
19 xit mihi. * † Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum: venit Iesus, & stetit in
20 medio, & dixit eis: Pax vobis. * Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino.
21 * Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut
22 misit me Pater, & ego mitto vos. * Hæc cum dixisset, insufflavit: & dixit eis: Ac-
23 cipite Spiritum sanctum: * † quorum re-
F miseritis peccata, remittuntur eis: & quo-
24 rum retinueritis, retenta sunt. * Thomas

† *Matt.* 28. a. 1 *Marc.* 16. b. 5 *Luc.* 24 a. 4.

† *Marc.* 16. c. 14. *Luc.* 24 f. 36. 1 *Cor.* 15. a. 5

† *Matt.* 18. c. 18.

autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus. * Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam. * Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus januis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. * Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis. * Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. * Dixit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt. * † Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. * Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

25 26 27 G 28 29 30 31

† *Infra* 21. g. 25.

CAPUT XXI.

Piscantibus discipulis comprehendere facit Iesus copiosam piscium multitudinem: quo signo Petrus per Ioannem Dominum agnoscens, mittit se in mare: & facto prandio, de amore in Christum ter interrogatus, ter accipit pascendas ipsius oves; & de futura passione sua admonetur, frustra de Ioannis morte curiose scrutatus: non omnia Christi facta scripta sunt.

POstea manifestavit se iterum Iesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: * Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis ejus duo. * Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt,

1 A 2 3

erunt, & ascenderunt in navim: & illa no-
4 cte nihil prendiderunt. * Mane autem fa-
cto stetit Iesus in littore: non tamen co-
5 gnoverunt discipuli quia Iesus est. * Dixit
ergo eis Iesus: Pueri numquid pulmenta-
rium habetis? Responderunt ei: Non.
6 * Dicit eis: Mittite in dextram navigii re-
te; & invenietis. Miserunt ergo; & jam
non valebant illud trahere præ multitu-
7 dine piscium. * Dixit ergo discipulus il-
B le, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus
est. Simon Petrus cum audisset quia Do-
minus est, tunica succinxit se (erat enim
8 nudus) & misit se in mare. * Alii autem
discipuli navigio venerunt, (non enim
longe erant à terra, sed quasi cubitis du-
9 centis) trahentes rete piscium. * Vt ergo
descenderunt in terram, viderunt prunas
positas, & piscem superpositum, & pa-
10 nem. * Dicit eis Iesus: Afferte de pisci-
11 bus, quos prendidistis nunc. * Ascendit Si-
mon Petrus, & traxit rete in terram, ple-
num magnis piscibus centum quinqua-
ginta tribus. Et cum tanti essent, non est
12 scissum rete. * Dicit eis Iesus: Venite,
C prandete. Et nemo audebat discumben-
tium interrogare eum: Tu quis es? scien-
13 tes, quia Dominus est. * Et venit Iesus, &
accipit panem, & dat eis, & piscem simi-
14 liter. * Hoc jam tertio manifestatus est
Iesus discipulis suis, cum resurrexisset à
15 mortuis. * Cum ergo prandissent, dicit
Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis
me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu
scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos
16 meos. * Dicit ei iterum: Simon Ioannis,
diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis
17 quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.
* Dicit ei tertio: Simon Ioannis, amas
me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei
tertio, Amas me? & dixit ei: Domine tu
omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit
18 ei: Pasce oves meas. * † Amen, amen di- † 2 *Pet.*
co tibi; cum esses junior, cingebas te, & 1. c. 14
Q 4 ambu-

ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. * Hoc autem 19 dixit, significans qua morte clarificaturus D esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. * Conversus Petrus vidit il- 20 lum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, † qui & recubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Domine quis est qui tradet te? * Hunc ergo cum vidisset Pe- 21 trus, dixit Iesu: Domine hic autem quid? * Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere 22 donec veniam, quid ad te? tu me sequere. * Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia 23 discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus: Non moritur; sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? * Hic 24 est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus. * † Sunt au- 25 tem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

† *Supra* 13. c. 23.

† *Supra* 20. g. 30.

ACTVS APOSTOLORVM.

CAPVT I.

Iesus promittens Apostolis Spiritum sanctum, dicit non esse ipsorum scire secreta rerum futurarum tempora: & post ipsius in cœlum ascensum dicitur ab Angelis similiter venturus: nomina Apostolorum: oratio Petri de uno in locum Iudæ proditoris sufficiendo; ubi præmissis precibus eligitur sorte Matthias.

PRimum quidem sermonem feci de 1 omnibus, ô Theophile, quæ cœpit A Iesus facere, & docere, * usque in 2 diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: * qui-

3 * quibus & præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens
4 de regno Dei. * Et conveſcens, † præcepit eis ab Ieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris, † quam
5 audiſtis (inquit) per os meum: * quia Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt
6 multos hos dies. * Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſ-
7 rael? * Dixit autem eis: Non eſt veſtrum
B noſſe tempora vel momenta, quæ Pater
8 poſuit in ſua poteſtate: * † ſed accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & uſque ad
9 ultimum terræ. * Et cum hæc dixiſſet, videntibus illis, elevatus eſt: & nubes ſuſce-
10 pit eum ab oculis eorum. * Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt juxta illos in veſtibus
11 albis, * qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum? hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum eun-
12 tem in cælum. * Tunc reverſi ſunt Ieroſolymam, à monte qui vocatur Oliveti, qui eſt juxta Ieruſalem, ſabbati habens
13 iter. * Et cum introiſſent in cœnaculum, aſcenderunt ubi manebant Petrus & Ioan-
C nes, Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas
14 Iacobi. * hi omnes erant perſeverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribus ejus.
15 * In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba ho-
16 minum ſimul, fere centum viginti.) * Viri fratres, oportet impleri Scripturam, † quam prædixit Spiritus ſanctus per os David de Iuda, qui fuit dux eorum, qui com-

† Luca 24. g. 49. Ioa. 14. d. 26.
† Matt. 3. c. 11 Marc. 1 b. 8. Luc. 3. c. 16. Ioan. 1. d. 26.
† Infra 2. a. 2. Luc. 24 g. 48.
† Psal. 40. c. 9
† Ioan. 13. b. 18.

comprehenderunt Iesum: * qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus. * † Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus. * Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis. * Scriptum est enim in libro Psalmorum: †Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: †& episcopatum ejus accipiat alter. * Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Iesus, * incipiens à baptismate Ioannis usque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis. * Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam. * Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum, * accipere locum ministerii hujus, & apostolatus, de quo prævaricatus est Iudas ut abiret in locum suum. * Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

(Margin: 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26; D. — † Matt. 27. a. 7. — † Psal. 68. c. 26. — † Psal. 108. b. 8.)

CAPVT II.

Effuso super discipulos Spiritu sancto die Pentecostes, admirantur Iudæi quod omnium linguis loquantur: deridentes autem musto plenos esse confutat Petrus, citata inter alia sua concionis, Prophetia Ioel: compunctique Iudæi audito Petri consilio, convertuntur ad Christum tria circiter millia; simulque perseverant in doctrina Apostolorum, fractione panis & orationibus, habentes omnia communia.

† Matt. 3. c. 11.

Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: (1, A)

2 loco: * † & factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes. * Et apparuerunt illis dis-
3 pertitæ linguæ tamquam ignis, seditque
4 supra singulos eorum: * & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus da-
5 bat eloqui illis. * Erant autem in Ierusalem habitantes Iudæi, viri religiosi ex
6 omni natione quæ sub cælo est. * Facta autem hac voce; convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.
7 * Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui
8 loquuntur, Galilæi sunt, * & quomodo nos audivimus unusquisque linguam no-
B stram, in qua nati sumus? * Parthi, &
9 Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam,
10 Pontum, & Asiam, * Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Roma-
11 ni. * Iudæi quoque, & Proselyti: Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes no-
12 stris linguis magnalia Dei. * Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem
13 dicentes: Quidnam vult hoc esse? * Alii autem irridentes dicebant: Quia musto
14 pleni sunt isti. * Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem universi, hoc vobis notum sit, &
15 auribus percipite verba mea. * Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit
16 hora diei tertia: * sed hoc est, quod di-
17 ctum est per prophetam Ioel: * † Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) ef-
C fundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia som-
18 niabunt. * Et quidem super servos meos, & super

† *Matt.* 3. *b.* 5. *Luc.* 3. *c.* 16. *Ioan.* 7. *d.* 39. *Sup.* 1. *a.* 8. *Inf.* 11. *b.* 15. & 19. *a.* 6.

† *Ioel* 2. *g.* 28. *Isa.* 44. *a.* 3.

& super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt: * & dabo prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. * Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. * † Et erit: omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. * Viri Israelitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis: * hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemistis: * Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. * David enim dicit in eum: † Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commovear: * Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe: * Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. * Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua. * Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, † quoniam defunctus est, & sepultus: & sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. * Propheta igitur cum esset, & sciret quia jurejurando † jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus: * providens locutus est de resurrectione Christi, quia † neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem. * Hunc Iesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus. * Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti accepta à Patre, effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. * Non enim David ascendit in cælum: dixit

Marginal verse numbers: 19, 20, 21, 22, 23, 24, D, 25, 26, 27, 28, 29, 30, E, 31, 32, 33, 34

Marginal notes: † Rom. 10. c. 13. — † Psal. 15. b. 8 — † 3 Re. 2. b. 10 — † Psal. 131. c. 11. — † Psal. 15. c. 10. — Inf. 13 c. 35.

xit autem ipse: † Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, * donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. * Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Iesum, quem vos crucifixistis. * His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres? * Petrus vero ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti. * Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. * Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione ista prava. * Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. * Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. * Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia & signa per Apostolos in Ierusalem fiebant, & metus erat magnus in universis. * Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. * Possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. * Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, * collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in idipsum.

† *Psal. 109. 1.*

CAPUT III.

Petrus cum Ioanne claudum à matris utero sanat, ac docet ipsos id fecisse per fidem

dem nominis Christi, quem ostendit esse Messiam promissum per Moysen & prophetas, ipsique Abrahæ.

PEtrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.* Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleëmosynam ab introëuntibus in templum. * Is cum vidisset Petrum & Ioannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleëmosynam acciperet. * Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit: Respice in nos.* At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.* Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. * Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus & plantæ. * Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum. * Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum. * Cognoscebant autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi, in eo quod contigerat illi. * Cum teneret autem Petrum & Ioannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum quæ appellatur Salomonis, stupentes.* Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? * Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. * † Vos autem sanctum & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis

Margin verse numbers: 1 A, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 B, 11, 12, 13, 14

† Mat. 27. c. 20. Marc. 15. b. 11. Luc. 23 c. 18. Ioa. 18 g. 40.

15 vobis: * auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit à mortuis, cujus
16 nos testes sumus. * Et in fide nominis C ejus, hunc, quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam
17 in conspectu omnium vestrum. * Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis,
18 sicut & principes vestri. * Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.
19 * Pœnitemini igitur, & convertimini, ut
20 deleantur peccata vestra: * ut cum venerint tempora refrigerii à conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est
21 vobis, Iesum Christum, * quem oportet quidem cælum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum à sæ-
22 culo prophetarum. * Moyses quidem di- D xit: † quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis.
23 * Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur
24 de plebe. * Et omnes prophetæ à Samuel, & deinceps, qui locuti sunt, annuntiave-
25 runt dies istos. * Vos estis filii prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: † Et in semine tuo benedicentur omnes
26 familiæ terræ. * Vobis primum Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis: ut convertat se unusquisque à nequitia sua.

† *Deut.* 18. c. 15.

† *Gen.* 12. a. 3.

CAPUT IV.

Apostoli post reclusionem in custodia examinati de claudi curatione, ostendunt in solo Christo lapide angulari esse salutem, nec principibus contra Dei jussum obtemperant cessando à doctrina nominis Christi: dimissi vero, & orantes, accipiunt signa dati Spiritus sancti.

sancti: nullus ipsorum quidquam proprium habebat, sed suis divenditis faciebat pretium esse commune, sicut fecit Barnabas divendito agro suo.

1 A LOquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi, 2 * dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Iesu resurrectionem ex mortuis: 3 * & injecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim jam vespera. 4 * Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum quinque millia. 5 * Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ in Ierusalem; 6 B * & Annas princeps sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali. 7 * Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos? 8 * Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & seniores audite: 9 * Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, 10 * notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel: quia in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. 11 * † Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: 12 C * & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. 13 * Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quod homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: 14 * hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. 15 * Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant

† *Psal.* 117. *d.* 22. *Matth.* 21. *d.* 42. *Marc.* 12. *a.* 10. *Luc.* 20 *c.* 17. *Isa.* 28 *d.* 16. 1 *Petr.* 2. *a.* 7. *Rom.* 9 *g.* 33.

16 rebant ad invicem, * dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Ierusalem: manifestum
17 est, & non possumus negare. * Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc
18 ulli hominum. * Et vocantes eos, denunDtiaverunt ne omnino loquerentur, neque
19 docerent in nomine Iesu. * Petrus vero & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius
20 audire quam Deum, judicate. * non enim possumus quæ vidimus & audivimus non
21 loqui. * At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo
22 quod acciderat. * Annorum enim erat E amplius quadraginta homo, in quo fa-
23 ctum fuerat signum istud sanitatis. * Dimissi autem venerunt ad suos: & annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sa-
24 cerdotum & seniores dixident. * Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia
25 quæ in eis sunt. * qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: † Quare fremuerunt Gentes, & populi † *Psal.*
26 meditati sunt inania? * Astiterunt reges 2. a. 1. terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum
27 ejus? * convenerunt enim vere in civitate F ista adversus sanctum puerum tuum Iesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum Gentibus, & populis Israel,
28 * facere quæ manus tua & consilium tu-
29 um decreverunt fieri. * Et nunc Domine respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,
30 * in eo quod manum tuum extendas ad sanitates, & signa & prodigia fieri per no-
31 men sancti filii tui Iesu. * Et cum oras-

R sent,

sent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. * Multitudinis autem credentium 32 erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. * Et virtute magna redde- 33 bant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia G magna erat in omnibus illis. * Neque enim 34 quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, * & ponebant ante 35 pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat. * Ioseph 36 autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere, * cum haberet agrum, vendidit eum, & 37 attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPVT V.

Ananias & uxor sua Saphira agro divendito pretii partem sibi servant; quod tamen interrogante Petro factum esse negant: quam ob causam ad verbum Petri uxor post maritum subita morte percutitur: multa per Apostolos, & maxime per Petrum fiunt signa; ipsique in custodia retrusi ab Angelo educuntur, & rursum apprehensi non consentiunt ut à prædicatione nominis Christi cessent: Gamalielis autem consilio cæsi dimittuntur, gaudentes quod pro Christi nomine cædi meruissent, quem continue annuntiant.

Vir autem quidam nomine Ananias, 1 cum Saphira uxore sua, vendidit agrum, * & fraudavit de pretio agri, con- A 2 scia uxore sua: & afferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. * Di- 3 xit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas

tanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? * Nonne
4 manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus homi-
5 nibus, sed Deo. * Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audie-
6 runt. * Surgentes autem juvenes amove-
7 runt eum, & efferentes sepelierunt. * Fa-
B ctum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum
8 fuerat, introivit. * Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidi-
9 stis? At illa dixit: Etiam tanti. * Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad
10 ostium, & efferent te. * Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum
11 suum. * Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes qui audie-
12 runt hæc. * Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in por-
13 ticu Salomonis. * Ceterorum autem ne-
C mo audebat se conjungere illis: sed mag-
14 nificabat eos populus. * Magis autem augebatur credentium in Domino multitu-
15 do virorum, ac mulierum, * ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus
16 suis. * Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Ierusalem, afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis:
17 qui curabantur omnes. * Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum)
18 repleti sunt zelo: * & injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia

publica. * Angelus autem Domini per 19 noctem aperiens januas carceris, & edu- D cens eos, dixit: * Ite, & stantes loquimini 20 in templo plebi omnia verba vitæ hujus. * Qui cum audissent, intraverunt dilucu- 21 lo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel: & mise- runt ad carcerem ut adducerentur. * Cum 22 autem venissent ministri, & aperto carce- re non invenissent illos, reversi nuntiave- runt, * dicentes: Carcerem quidem inve- 23 nimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intus invenimus. * Vt au- 24 tem audierunt hos sermones magistratus E templi, & principes sacerdotum, ambige- bant de illis quidnam fieret. * Adveniens 25 autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum. * Tunc abiit magistratus cum ministris, 26 & adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur. * Et cum addu- 27 xissent illos, statuerunt in concilio: Et in- terrogavit eos princeps sacerdotum, * di- 28 cens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Ierusalem doctrina vestra: & vultis indu- cere super nos sanguinem hominis istius. * Respondens autem Petrus, & Apostoli, 29 dixerunt: Obedire oportet Deo magis, F quam hominibus. * Deus patrum nostro- 30 rum suscitavit Iesum, quem vos intere- mistis, suspendentes in ligno. * Hunc prin- 31 cipem & salvatorem Deus exaltavit dex- tera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum. * Et nos su- 32 mus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obe- dientibus sibi. * Hæc cum audissent, disse- 33 cabantur, & cogitabant interficere illos. Surgens autem quidam in concilio Pha- 34

risæus,

risæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad
35 breve homines fieri. * dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite vobis super ho-
36 minibus istis quid acturi sitis. * Ante hos
G enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati
37 sunt, & redacti ad nihilum. * Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt
38 ei, dispersi sunt. * Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si est ex hominibus consi-
39 lium hoc, aut opus, dissolvetur: * Si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte & Deo repugnare inveniamini.
40 Consenserunt autem illi. * Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & di-
41 miserunt eos. * Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contu-
42 meliam pati. * Omni autem die non cessabant, in templo & circa domos docentes, & euangelizantes Christum Iesum.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum, crescente indies credentium numero: Stephani vehementia cum signis & prodigiis, in quem plurimi insurgunt Iudæi: cumque eum non possent convincere, falsis testibus nituntur opprimere.

1 A IN diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ
2 eorum. * Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum
3 Dei, & ministrare mensis. * Considerate

ergo fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus. 4 * Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus. 5 * Et placuit sermo coram omni multitudine. B Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum. 6 * Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus. 7 * Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei. 8 * Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo. 9 * Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano: 10 * & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. 11 * Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum. 12 * Commoverunt itaque plebem, & seniores, & Scribas: C & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, 13 * & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem. 14 * audivimus enim eum dicentem: Quoniam Iesus Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. 15 * Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli.

CAPVT VII.

Stephanus, data respondendi facultate, multa refert de pacto Dei cum Abraham ejusque muneribus, de Moyse & egressione filiorum

filiorum Israel ex Ægypto, de tabernaculo testimonii & templo per Salomonem ædificato, Iudæos reprehendens quod ipsi & patres eorum Spiritui sancto semper restiterint. cum autem diceret se Iesum à dextris Dei videre, lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus; oratque pro lapidantibus.

1 DIxit autem princeps sacerdotum: Si 2 hæc ita se habent? * Qui ait: Viri A fratres, & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ cum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in 3 Charan, * & dixit ad illum: † Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, 4 quam monstravero tibi. * Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram 5 istam, in qua nunc vos habitatis. * Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, cum 6 non haberet filium. * Locutus est autem ei Deus: † Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & male tractabunt eos annis quadringentis; 7 * & gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus. & post hæc exibunt, & 8 servient mihi in loco isto. * † Et dedit illi testamentum circumcisionis: † & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo. & † Isaac, Iacob: & Iacob, duodecim 9 Patriarchas. * Et Patriarchæ æmulantes, B † Ioseph vendiderunt in Ægyptum. & 10 erat Deus cum eo: * & eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & † dedit ei gratiam & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & su- 11 per omnem domum suam. * Venit autem fames in universam Ægyptum & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveni- 12 bant cibos patres nostri. * † Cum audisset autem

† Gen. 12. 4. 1
† Gen. 15. c. 13.
† Gen. 17. b. 10.
† Gen. 22. a. 2. 4.
† Gen. 25. c. 24. 26.
† Gen. 29. f. 32. & 35. c. 32.
† Gen. 37. f. 28. Genes. 41. c. 37.
† Gen. 42. a. 2

autem Iacob esse frumentum in Ægypto: † Gen. 45. a. 3 misit patres nostros primum: * † & in 13 secundo cognitus est Ioseph à fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus. * Mittens autem Ioseph accersivit 14 Iacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque. * † Gen. 46. a. 5 † Et descendit Iacob in Ægyptum, 15 & † defunctus est ipse, & patres nostri. † Gen. 49. d. 32. * Et translati sunt in Sichem, & positi 16 sunt in sepulchro, † quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem. † Gen. 50. b. 7 Iosf. 34. g. 32. Genes. 23. d. 16. * Cum autem appropinquaret tempus 17 promissionis, quam confessus erat Deus C Abrahæ, † crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto, * quoadusque surrexit 18 alius rex in Ægypto, qui non sciebat Ioseph. * Hic circumveniens genus no- 19 strum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. † Exod. 1. a. 7. * † Eodem tempore natus est Moyses, & 20 fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus † Exod. 2. a. 2. Heb. 11 c. 23. mensibus in domo patris sui. * Exposito 21 autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium. * Et eruditus 22 est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis. * Cum autem impleretur ei quadra- 23 ginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israel. † Exod. 2. b. 12 * † Et cum vidisset quemdam injuriam pa- 24 tientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. * Existimabat autem intellige- 25 re fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt. † Exod. 2. b. 13 * † Sequenti vero die apparuit 26 illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? * Qui autem injuriam 27 faciebat proximo, repulit eum, dicens: D Quis te constituit principem & judicem super nos? * numquid interficere me tu 28 vis, quemadmodũ interfecisti heri Ægy-

ptium

29 ptium? * Fugit autem Moyses in verbo isto: & factus est advena in terra Madian,
30 ubi generavit filios duos. * Et expletis annis quadraginta, † apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ ru-
31 bi. * Moyses autem videns, admiratus est visum. & accedente illo ut consideraret,
32 facta est ad eum vox Domini, dicens: * Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.
33 * Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim in
34 quo stas, terra sancta est. * Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in
35 Ægyptum. * Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem & judicem? hunc Deus principem & redemptorem misit, cum manu Angeli,
36 qui apparuit illi in rubo. * † Hic eduxit illos faciens prodigia & signa in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deserto an-
37 nis quadraginta. * Hic est Moyses qui dixit filiis Israel: † Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam
38 me, ipsum audietis. * † Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris: qui accepit verba vitæ dare
39 nobis. * Cui noluerunt obedire patres nostri: sed repulerunt, & aversi sunt cor-
40 dibus suis in Ægyptum, * dicentes ad Aaron: † Fac nobis deos, qui præcedant nos: Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit
41 ei. * Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulachro, & lætabantur in operibus manuum suarum.
42 * Convertit autem Deus, & tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in Libro Prophetarum: † Numquid victimas & hostias obtulistis mihi annis quadra-

† Exod. 3. a. 2.

† Exod. 7, 8, 9, 10, 11, 14.

† Exod. 16. a. 1

† Deut. 15. c. 18.

† Exod. 19. a. 3

† Exod. 32. a. 2

† Amos 5. g. 25

draginta in deserto, domus Israel? * Et 43
suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus
Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis,
adorare eas. Et transferam vos trans Ba-
bylonem. * Tabernaculum testimonii fuit 44
cum patribus nostris in deserto, sicut dis- F
posuit illis Deus, † loquens ad Moysen, ut
faceret illud secundum formam quam vi-
derat. * † Quod & induxerunt, suscipien- 45
tes patres nostri cum Iesu in possessionem
Gentium, quas expulit Deus à facie pa-
trum nostrorum, usque in diebus David,
* † qui invenit gratiam ante Deum, † & 46
petiit ut inveniret tabernaculum Deo Ia-
cob. * † Salomon autem ædificavit illi 47
domum. * † Sed non excelsus in manufa- 48
ctis habitat, sicut Propheta dicit: * † Cæ- 49
lum mihi sedes est: terra autem scabellum
pedum meorum. Quam domum ædifica-
bitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus 50
requietionis meæ est? * Nonne manus mea 51
fecit hæc omnia? * Dura cervice, & incir-
cumcisis cordibus & auribus, vos semper
Spiritui sancto resistitis, sicut patres ve-
stri, ita & vos. * Quem Prophetarum non 52
sunt persecuti patres vestri? Et occide- G
runt eos, qui prænuntiabant de adventu
Iusti, cujus vos nunc proditores & homi-
cidæ fuistis: * quia accepistis legem in 53
dispositione Angelorum, & non custodi-
stis. * Audientes autem hæc dissecaban- 54
tur cordibus suis, & stridebant dentibus
in eum. * Cum autem esset plenus Spiritu 55
sancto, intendens in cælum, vidit gloriam
Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et
ait: Ecce video cælos apertos, & Filium
hominis stantem à dextris Dei. * Excla- 56
mantes autem voce magna continuerunt
aures suas, & impetum fecerunt unanimi-
ter in eum. * Et ejicientes eum extra ci- 57
vitatem lapidabant: & testes deposue-
runt vestimenta sua, secus pedes adoles-
centis, qui vocabatur Saulus. * Et lapida- 58
bant Stephanum invocantem, & dicen-
tem:

† *Exod.* 25. d. 40.
† *Hebr.* 8. b. 9.
Ios. 3. c. 14.
† 1 *Reg.* 16. c. 13.
† *Psal.* 131. a. 5.
† 1 *Par.* 17. c. 12.
† 3 *Reg.* 6. a. 1.
† *Infra* 17. f. 25.
Isa. 66. a. 1.

tem: Domine Iesu suscipe spiritum meum. * Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

CAPVT VIII.

In persecutione disperguntur omnes præter Apostolos, Saulo devastante Ecclesiam: Philippus plurimos in Samaria convertit, & in his Simonem magum baptizat: missi ab Apostolis Petrus & Ioannes, oratione ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum sanctum: Simon autem volens Spiritus sancti donationem pecunia emere, dure à Petro corripitur: Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum; quem ubi credentem baptizasset, à Spiritu raptus defertur in Azotum.

1 A FActa est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos. 2 * Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum. 3 * Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. 4 * Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei. 5 * Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. 6 * Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat. 7 * Multi enim eorum, B qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant. 8 * Multi autem paralytici & claudi curati sunt. 9 * Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem 10 magnum: * cui auscultabant omnes à mini-

nim

nimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. * Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos. 11
* Cum vero credidissent Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. 12
* Tunc Simon & ipse credidit: & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. * Cum autem audissent Apostoli, qui erant Ierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. * Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum: * Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. * Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. 13 C 14 15 16 17
* Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, * dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: * Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum dei existimasti pecunia possideri. * Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. * Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. * In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. * Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis. * Et illi quidem testificati & locuti verbum Domini, redibant Ierosolymam, & multis regionibus Samaritanorum euangelizabant. * Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum, ad 18 19 D 20 21 22 23 24 25 E 26

viam

viam quæ descendit ab Ierusalem in Gazam: hæc est deserta. 27 * Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Ierusalem: 28 * & revertebatur sedens super currum suum: legensque Isaiam prophetam. 29 * Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum istum. 30 * Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putasne intelligis quæ legis? 31 * Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, & sederet secum. 32 * Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: † Tamquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. 33 * In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit; quoniam tolletur de terra vita ejus? 34 * Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? 35 * Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, euangelizavit illi Iesum. 36 * Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? 37 * Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Iesum Christum. 38 * Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum. 39 * Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. 40 * Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens euangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

† Isa. 53. c. 7.

CAPUT IX.

Admiranda Sauli persecutoris conversio, Domi-

Domino ei apparente, & Anania ad ipsum misso, à quo baptizatus cœpit Damasci acerrime tueri Iesum esse Christum: discipuli vero ipsum demittunt per murum propter Iudæorum insidias: quem Barnabas Ierosolymis ducit ad Apostolos, unde rursum propter insidias dimittitur Tarsum: Petrus Lyddæ sanat Æneam paralyticum, & in Ioppe Tabitham resuscitat.

SAulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad Principem sacerdotum, * & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem. * † Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco: & subito circumfulsit eum lux de cælo. * Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris? * Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. durum est tibi contra stimulum calcitrare. * Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere? * Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. * Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum. * Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit. * Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: & dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. * Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur Rectus: & quære in domo Iudæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat. (* Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem sibi manus ut visum recipiat.) * Respondit autem Ananias:

1 A 2 3 4 5 6 7 B 8 9 10 11 12 13

Domi-

C Domine, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Ierusa-
24 lem: * & hic habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi omnes, qui in-
15 vocant nomen tuum. * Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Is-
16 rael. * Ego enim ostendam illi, quanta
17 oporteat eum pro nomine meo pati. * Et abiit Ananias, & introivit in domum: & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implea-
18 ris Spiritu sancto. * Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamæ, &
19 visum recepit: & surgens baptizatus est.
D * Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant
20 Damasci per dies aliquot. * Et continuo in synagogis prædicabat Iesum, quoniam
21 hic est Filius Dei. * Stupebant autem omnes qui audiebant, & dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Ierusalem eos, qui invocabant nomen istud: & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad princi-
22 pes sacerdotum? * Saulus autem multo magis convalescebat, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans
23 quoniam hic est Christus. * Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Iudæi ut eum interficerent.
24 * Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. † Custodiebant autem & portas
25 die ac nocte, ut eum interficerent. * Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in
26 sporta. * Cum autem venisset in Ierusa-
E lem, tentabat se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quod es-
27 set discipulus. * Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: & narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo

† 2 Cor. 11. g. 32.

in

in Damasco fiducialiter egerit in nomine Iesu. * Et erat cum illis intrans & exiens 28 in Ierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini. * Loquebatur quoque 29 Gentibus: & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. * Quod 30 cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum. * Ecclesia quidem per totam Iudæam, 31 & Galilæam, & Samariam, habebat pa- F cem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur. * Factum est autem, ut Petrus 32 dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos qui habitabant Lyddæ. * Invenit 33 autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. * Et ait illi Pe- 34 trus: Ænea, sanat te Dominus Iesus Christus: surge, & sterne tibi. Et continuo surrexit. * Et viderunt eum omnes, qui habi- 35 tabant Lyddæ & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum. * In Ioppe autem fuit 36 quædam discipula, nomine Tabitha, quæ nterpretata dicitur Dorcas. Hæc erat lena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat. * Factum est autem in die- 37 us illis, ut infirmata moreretur. Quam um lavissent, posuerunt eam in cœnacuo. * Cum autem prope esset Lydda ad 38 oppen, discipuli audientes quia Petrus G sset in ea, miserunt duos viros ad eum, ogantes: Ne pigriteris venire usque ad os. * Exurgens autem Petrus venit cum 39 lis. Et cum advenisset, duxerunt illum in œnaculum: & circumsteterunt illum mnes viduæ flentes, & ostendentes ei tucas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Ejectis autem omnibus foras, Petrus 40 onens genua oravit: & conversus ad cors, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit ulos suos: & viso Petro, resedit. * Dans 41 tem illi manum, erexit eam. Et cum vosset sanctos, & viduas, assignavit eam [illegible] vivam.

42 vivam. * Notum autem factum est per universam Joppen; & crediderunt multi
43 in Domino. * Factum est autem, ut dies multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quemdam coriarium.

CAPUT X.

Jussu Angeli accersit Cornelius Centurio Petrum, qui per lintei visionem admonitus Gentes ad Evangelium admittendas esse, venit ad illum: cumque super omnes verbum ejus de Christo audientes Spiritus sanctus descendisset, jussit eos baptizari.

1 VIr autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis
2 quæ dicitur Italica, * religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans
3 Deum semper: * is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Cor-
4 neli. * At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi. Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu
5 Dei. * Et nunc mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognomi-
6 natur Petrus: * hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare; hic dicet tibi quid te
7 oporteat facere. * Et cum discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem
8 Dominum, ex his qui illi parebant. * Quibus cum narrasset omnia, misit illos in
9 Ioppen. * Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora ut oraret
10 circa horam sextam. * Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, ce-
11 cidit super eum mentis excessus: * & vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor
12 initiis submitti de cælo in terram, * in

quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cæli. * Et facta est 13 vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca. * Ait autem Petrus: Absit Domine, 14 quia numquam manducavi omne commune & immundum. * Et vox iterum secun 15 do ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris. * Hoc autem fa-16 ctum est per ter: & statim receptum est vas in cælum. * Et dum intra se hæsitaret 17 Petrus, quidnam esset visio, quam vidis- G set: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam. * Et cum vocassent, interro- 18 gabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. * Petro au- 19 tem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te. * Surge ita- 20 que, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos. * Descendens 21 autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis? * Qui dixerunt: Cor- 22 nelius Centurio, vir justus, & timēs Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, & audire verba abs te. * Introducens ergo eos, 23 recepit hospitio. Sequenti autem die sur- D gens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Ioppe comitati sunt eum. * Altera autem die introivit Cæsaream. 24 Cornelius vero expectabat illos, convocatis cognatis suis & necessariis amicis. * Et factum est cum introisset Petrus, ob- 25 vius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit. * Petrus vero eleva- 26 vit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum. * Et loquens cum illo intravit, & in- 27 venit multos qui convenerant: * dixitque 28 ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro Iudæo, conjungi aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dice-

re

29 re hominem. * Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, 30 quam ob causam accersistis me? * Et Cor- E nelius ait: Anudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in ve- 31 ste candida, & ait: * Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ comme- 32 moratæ sunt in conspectu Dei. * Mitte ergo in Ioppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in 33 domo Simonis coriarii juxta mare. * Confestim ergo misi ad te: & tu benefecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt à Domino.

34 * Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, † quia non est perso- 35 narum acceptor Deus: * sed in omni gen- F te, qui timet eum, & operatur justitiam 36 acceptus est illi. * Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Iesum Christum: (hic est omnium Dominus.) 37 * Vos scitis quod factum est verbum per universam Iudæam: incipiens enim à † Galilæa, post baptismum quod prædicavit 38 Ioannes, * Iesum à Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus 39 erat cum illo. * Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Iudæorum, & Ierusalem, quem occiderunt suspenden- 40 tes in ligno. * Hunc Deus suscitavit tertia 41 die, & dedit eum manifestum fieri, * non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mor- 42 tuis. * Et præcepit nobis prædicare po- G pulo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum & mor- 43 tuorum. * † Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui

† *Deut.* 19. *d.* 17. *2 Par.* 19. *b.* 7. *Iob* 34. *b.* 19. *Sap.* 6. *b.* 8. *Eccl.* 35. *b.* 16. *Rom.* 2. *b.* 11. *Gal.* 2. *b.* 6. *Ephes.* 6. *b.* 9. *Colos.* 3. *d.* 25. *1 Petr.* 1. *c.* 17.

† *Luc.* 4. *b.* 14.

† *Ier.* 31. *f.* 34. *Mich.* 7. *ibid.* 18.

credunt in eum. * Adhuc loquente Petro 44
verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super
omnes qui audiebant verbum. * & obstu- 45
puerunt ex circumcisione fideles, qui ve-
nerant cum Petro: quia & in nationes gra-
tia Spiritus sancti effusa est. * Audiebant 46
enim illos loquentes linguis, & magnifi-
cantes Deum. * Tunc respondit Petrus: 47
Numquid aquam quis prohibere potest,
ut non baptizentur hi, qui Spiritum san-
ctum acceperunt sicut & nos? * Et jussit 48
eos baptizari in nomine Domini Iesu
Christi. Tunc rogaverunt eum ut mane-
ret apud eos aliquot diebus.

CAPVT XI.

Petrus disceptantibus fratribus quod ad Gentes accessisset, rei ordinem exponit: mul-tis Antiochiæ conversis prædicatione disci-pulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ec-clesia Ierosolymitana, qui multis conversis adducit eo & Saulum à Tarso: cum quo mittitur Ierusalem, ut in famem ab Aga-bo propheta prædictam ferant fratribus elee-mosynam.

AVdierunt autem Apostoli, & fratres, 1
qui erant in Iudæa: quoniam & Gen- A
tes receperunt verbum Dei. * Cum autem 2
scendisset Petrus Ierosolymam, discep-
abant adversus illum, qui erant ex cir-
umcisione, * dicentes: Quare introisti 3
d viros præputium habentes, & mandu-
asti cum illis? * Incipiens autem Petrus 4
xponebat illis ordinem, dicens: * Ego 5
ram in civitate Ioppe orans, & vidi in
xcessu mentis visionem, descendens vas
uoddam velut linteum magnum quat-
uor initiis summitti de cælo, & venit us-
ue ad me. * In quod intuens considera- 6
am, & vidi quadrupedia terræ, & be-
ias, & reptilia, & volatilia cæli. * Audi- 7
autem & vocem dicentem mihi: Surge
etre, occide, & manduca. * Dixi autem: 8
equaquam Domine: quia commune aut
immun-

immundum numquam introivit in os meum. * Respondit autem vox secundo de
9 cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commu-
B nedixeris. * Hoc autem factum est per
10 ter: & recepta sunt omnia rursum in cælum. * Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi à Cæsa-
11 rea ad me. * Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt
12 autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum viri. * Narravit
13 autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Ioppen, & accersi Simonem: qui
14 cognominatur Petrus, * qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa
15 domus tua. * Cum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sic-
16 ut & in nos in initio. * Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: † Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem
17 baptizabimini Spiritu sancto. * Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum: ego quis eram, qui possem pro-
18 hibere Deum? * His auditis tacuerunt: &
C glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vi-
19 tam. * Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Iudæis.
20 * Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, an-
21 nuntiantes Dominum Iesum. * Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.
22 * Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Ierosolymis, super illis: & miserunt Barnabam usq; ad Antiochiam.
23 * Qui cum pervenisset, & vidisset gra-
D tiam Dei, gavisus est; & hortabatur omnes

† Sup. 1. a. 5. Mat. 3. c. 11. Mar. 1. b. 8. Luc. 3. c. 16. Ioan. 1. d. 26. Inf. 19 a. 4.

nes in proposito cordis permanere in Domino: * quia erat vir bonus, & plenus 24 Spiritu sancto, & fide.* Et apposita est multa turba Domino. * Profectus est au- 25 tem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. * Et annum totum conversati 26 sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. * In his 27 autem diebus supervenerunt ab Ierosolymis prophetæ Antiochiam: * & surgens 28 unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. * Discipuli autem, prout quis 29 habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: * quod & fecerunt, mittentes ad 30 seniores per manus Barnabæ & Sauli.

CAPVT XII.

Herodes occiso Iacobo Petrum recludit in carcerem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum; sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, Angelico eductus auxilio, fratribus magnum attulit gaudium: facta autem de carceris custodibus inquisitione, Herodes proficiscitur Cæsaream: ubique divinos honores à populo oblatos non respueret, percussus est ab Angelo, & consumptus à vermibus exspiravit.

EOdem autem tempore misit Herodes 1 rex manus, ut affligeret quosdam de A Ecclesia. * Occidit autem Iacobum fra- 2 trem Ioannis gladio. * Videns autem quia 3 placeret Iudæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum. * Quem cum apprehendisset, 4 misit in carcerem, tradens quattuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. * Et Petrus quidem servabatur in carce- 5 re.

re. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. 6 * Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.
7 * Et ecce Angelus Domini astitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de B manibus ejus. 8 * Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere 9 me. * Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum 10 videre. * Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: & continuo discessit Angelus ab eo. 11 * Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatio-12 ne plebis Iudæorum. * Consideransque venit ad domum Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant 13 multi congregati, & orantes. * Pulsante C autem eo ostium januæ, processit puella 14 ad audiendum, nomine Rhode. * Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens nuntia-15 vit stare Petrum ante januam. * At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dice-16 bant: Angelus ejus est. * Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, & obstupuerunt.
17 * Annuens autem eis manu, ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nuntiate Iacobo, & fratribus hæc. Et egressus abiit

in alium locum. * Facta autem die, erat 18 non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. * Herodes autem 19 cum requisisset eum, & non invenisset, in- D quisitione facta de custodibus, jussit eos duci: descendensque à Iudæa in Cæsaream, ibi commoratus est. * Erat autem 20 iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo. * Statuto autem die, He- 21 rodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. * Populus 22 autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. * Confestim autem percussit eum 23 Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus, expiravit. * Verbum autem Domi- 24 ni crescebat, & multiplicabatur. * Bar- 25 nabas autem & Saulus reversi sunt ab Ierosolymis † expleto ministerio, assumpto Ioanne, qui cognominatus est Marcus.

† Sup. 11. d. 29.

CAPVT XIII.

Saulus & Barnabas jubentur à Spiritu sancto segregari ad opus prædicationis inter Gentes, & Barjesu sive Elyma mago, qui eorum prædicationi resistebat, ad Pauli imperium excæcato, credit Sergius Paulus: in Antiochia Pisidiæ Paulus in synagoga latius de Christo disserit: sed Iudæis blasphemantibus, & persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad Gentes juxta Isaiæ vaticinium.

ERant autem in Ecclesia, quæ erat An- 1 tiochiæ, prophetæ, & doctores, in qui- A bus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. * Ministrantibus au- 2 tem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum

lum & Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos. * Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. * Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam: & inde navigaverunt Cyprum. * Et cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum. Habebant autem & Ioannem in ministerio. * Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum pseudoprohetam, Iudæum, cui nomen erat Barjesu. * qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat audire verbum Dei. * Resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus) quærens avertere Proconsulem à fide. * Saulus autem, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum, * dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. * Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret. * Tunc Proconsul cum vidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini. * Et cum à Papho navigassent Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Ioannes autem discedens ab eis, reversus est Ierosolymam. * Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiæ; & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt. * Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. * Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite: * Deus plebis Israel elegit patres no-

† *Exod.* stros, & plebem exaltavit cum essent in-
1. a. 1. colæ † in terra Ægypti, † & in brachio
† *Exod.* excelso eduxit eos ex ea, * † & per qua- 18
13. d. draginta annorum tempus mores eorum
21. 22. sustinuit in deserto. * Et destruens gentes 19
† *Exod.* septem in terra Chanaan, † sorte distri-
16. a. 3 buit eis terram eorum, * quasi post qua- 20
† *Ios.* dringentos & quinquaginta annos: † &
14. a. 2 post hæc dedit judices usque ad Samuel
† *Iud.* Prophetam. * Et exinde † postulaverunt 21
3. b. 9. regem: & dedit illis Deus Saul filium Cis,
† 1 *Reg.* virum de tribu Benjamin, annis quadra-
8. a. 5 ginta. * & amoto illo, † suscitavit illis 22
& 9. c. David regem: cui testimonium perhibens, D
16. & dixit: † Inveni David filium Iesse, virum
10. a. 1 secundum cor meum, qui faciet omnes
† 1 *Reg.* voluntates meas. * Hujus Deus ex semine 23
15. † secundum promissionem eduxit Israel
c. 13. salvatorem Iesum, * † prædicante Ioanne 24
† *Ps.* 88 ante faciem adventus ejus baptismum
b. 21. pœnitentiæ omni populo Israel. * Cum 25
† *Isaiæ* impleret autem Ioannes cursum suum,
11. a. 1 dicebat: Quem me arbitramini esse: † non
† *Matt.* sum ego, sed ecce venit post me, cujus
3. a. 1. non sum dignus calceamenta pedũ solve-
Mar. 1 re. * Viri fratres, filii generis Abraham, & 26
a. 2. qui in vobis timent Deum, vobis verbum
Luc. 3. salutis hujus missum est. * Qui enim ha- 27
a. 3. bitabant Ierusalem, & principes ejus, hunc
† *Ioan.* ignorantes, & voces prophetarum, quæ
1. c. 20 per omne sabbatum leguntur, judicantes
Mar. 1. impleverunt: * & nullam causam mortis 28
a. 7. invenientes in eo, † petierunt à Pilato, ut
Matt. 3 interficerent eum. * Cumque consum- 29
b. 11. massent omnia, quæ de eo scripta erant,
† *Matt.* deponentes eum de ligno, posuerunt eum
27. c. in monumento. * † Deus vero suscitavit 30
20. 22. eum à mortuis tertia die: qui visus est
Mar. 15 per dies multos his, * qui simul ascende- 31
b. 13. rant cum eo de Galilæa in Ierusalem: qui
Lu. 23 c usque nunc sunt testes ejus ad plebem.
21. 23. * Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad 32
Ioa. 19. patres nostros repromissio facta est. * quo- 33
c. 16. niam hanc Deus adimplevit filiis nostris,
† *Matt.* 28. *Marc.* 16. *Luc.* 24. *Ioa.* 20.

resuscitans Iesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: † Filius meus es tu, ego hodie genui te. * Quod autem suscitavit eum à mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: † Quia dabo vobis sancta David fidelia. * Ideoque & alias dicit: † Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. * David enim in sua generatione cum administrasset, voluntati Dei † dormivit: & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. * Quem vero Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem. * Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur: & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari, * in hoc omnis, qui credit, justificatur. * Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis: * † Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis. * Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc. * Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Iudæorum, & colentium advenarum, Paulum & Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei. * Sequenti vero sabbato pæne universa civitas convenit audire verbum Dei. * Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. * Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes. * sic enim præcepit nobis Dominus: † Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. * Audientes autem Gentes gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt

(Margin: 34, 35, 36, 37, 38, F, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, G, 46, 47, 48; † Psal. 2. b. 7. † Is. 55. a. 3. † Psal. 15. b. 10. † 3 Reg. 2. b. 10 † Abac. 1. b. 5. † Is. 49. b. 6.)

runt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. * Disseminabatur autem 49 verbum Domini per universam regionem. * Iudæi autem concitaverunt mulieres re- 50 ligiosas, & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum & Barnabam: & ejecerunt eos de finibus suis. * † At illi excusso pulvere pedum in 51 eos, venerunt Iconium. * Discipuli quo- 52 que replebantur gaudio, & Spiritu sancto.

† *Marc.* 6. *b.* 11 *Matth.* 10. *b.* 14. *Luc.* 9. *a.* 5.

CAPVT XIV.

Multis Iudæorum ac Ethnicorum Iconii fidem in Christum suscipientibus, concitatur à Iudæis tumultus in Apostolos, qui Lystram fugiunt, ubi Paulus claudum à matris utero curat; populumque ac sacerdotes ob id ipsis tamquam diis sacrificare volentes ægre compescunt: sed concitata à Iudæis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, & pro mortuo relinquitur: cumque surrexisset, ipse & Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, & presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

FActum est autem Iconii, ut simul in- 1 A troirent in synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita ut crederet Iudæorum & Græcorum copiosa multitudo. * Qui ve- 2 ro increduli fuerunt Iudæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres. * Multo 3 igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. * Divisa 4 est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam vero cum Apostolis. * Cum autem factus esset 5 impetus Gentilium & Iudæorũ cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos, * intelligentes confuge- 6 runt ad civitates Lycaoniæ, Lystram & Derben, & universam in circuitu regionem,

7 nem, & ibi euangelizantes erant. * Et
B quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui
8 numquam ambulaverat. * Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ut salvus fieret, * dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat.
10 * Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonice dicentes: Dii similes facti homi-
11 nibus, descenderunt ad nos. * Et vocabant Barnabam Iovem, Paulum vero Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi.
12 * Sacerdos quoque Iovis, qui erat ante civitatem, tauros & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrifica-
13 re. * Quod ubi audierunt Apostoli, Bar-
C nabas & Paulus, conscissis tunicis suis
14 exilierunt in turbas, clamantes * & dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, † qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt:
15 * qui in præteritis generationibus dimi-
16 sit omnes gentes ingredi vias suas. * Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo
17 & lætitia corda nostra. * Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immo-
18 larent. * Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum
19 mortuum esse. * Circumdantibus autem
D eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba
20 in Derben. * Cumque euangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antio-
21 chiam, * confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide:

† *Psal. 145. a. 6.*
Apoc. 14. b. 7

fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. * Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. * Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam, * & loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam: * † & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt. * Cum autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei. * Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

22
23
24
25
26
27

CAPVT XV.

Orta Antiochiæ seditione propter Iudæos, volentes Gentes ad Deum conversas circumcidi, Paulus & Barnabas rem ad Apostolos referunt: qui post Petri & Iacobi suffragia, communi decreto per litteras statuunt, Gentes conversas non ligari lege Moysi: Paulus cupiens ab Antiochia invisere loca in quibus prædicaverat, separatur à Barnaba, eo quod nollet Ioannem assumi.

1 ET quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: † Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. * Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apostolos & presbyteros in Ierusalem, super hac quæstione. * Illi ergo deducti ab Ecclesia, pertransibant Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. * Cum autem venissent Ierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis.

A
2
3
4

5 lis. * Surrexerunt autem quidam de hæ-
B resi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.
6 * Conveneruntque Apostoli & seniores
7 videre de verbo hoc. * Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: † Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum
8 Euangelii, & credere. * Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, † dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis,
9 * & nihil discrevit inter nos & illos, fide
10 purificans corda eorum. * Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?
11 * Sed per gratiam Domini Iesu Christi
C credimus salvari, quemadmodum & illi.
12 * Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in
13 Gentibus per eos. * Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, dicens: Viri fra-
14 tres, audite me. * Simon narravit quemadmodum primum Deus visitavit sumere
15 ex Gentibus populum nomini suo. * Et huic concordant verba Prophetarum,
16 sicut scriptum est: * † Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit; & diruta ejus reædificabo, & eri-
17 gam illud: * ut requirant ceteri hominum
D Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Domi-
18 nus faciens hæc. * Notum à sæculo est
19 Domino opus suum. * Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex Genti-
20 bus convertuntur ad Deum, * sed scribere ad eos ut abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatio-
21 ne, & suffocatis, & sanguine. * Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in syna-

† Sup. 10. b. 20.

† Sup. 10. g. 45.

† Amos 9. c. 11.

nagogis, ubi per omne sabbatum legi-
r. * Tunc placuit Apostolis, & senio- 22
bus cum omni Ecclesia, eligere viros ex
s, & mittere Antiochiam cum Paulo &
rnaba, Iudam, qui cognominabatur
rsabas, & Silam, viros primos in fra-
ibus. * scribentes per manus eorum. 23
POSTOLI & seniores fratres, his, E
i sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ci-
iæ, fratribus ex Gentibus, salutem.
* Quoniam audivimus quia quidam 24
nobis exeuntes, turbaverunt vos ver-
s, evertentes animas vestras, quibus non
andavimus: * placuit nobis collectis in 25
num, eligere viros, & mittere ad vos,
m charissimis nostris Barnaba & Pau-
, * hominibus, qui tradiderunt animas 26
as pro nomine Domini nostri Iesu Chri-
. * Misimus ergo Iudam & Silam, qui 27
ipsi vobis verbis referent eadem. * Vi- 28
m est enim Spiritui sancto, & nobis, ni- F
l ultra imponere vobis oneris quam hæc
cessaria: * ut abstineatis vos ab immo- 29
is simulachrorum, & sanguine, & suffo-
tó, & fornicatione; à quibus custodien-
s vos, bene agetis. Valete. * Illi ergo 30
missi, descenderunt Antiochiam: &
ngregata multitudine tradiderunt epi-
lam. * Quam cum legissent, gavisi 31
nt super consolatione. * Iudas autem 32
Silas, & ipsi cum essent Prophetæ,
bo plurimo consolati sunt fratres, &
nfirmaverunt. * Facto autem ibi ali- 33
anto tempore, dimissi sunt cum pace à
tribus ad eos qui miserant illos. * Vi- 34
m est autem Silæ ibi remanere: Iudas
tem solus abiit Ierusalem. * Paulus au- 35
m & Barnabas demorabantur Antio- G
iæ, docentes, & euangelizantes cum
is pluribus verbum Domini. * Post 36
quot autem dies, dixit ad Barnabam
ulus: Revertentes visitemus fratres
r universas civitates, in quibus prædi-
rimus verbum Domini, quomodo se
habeant

37 habeant. * Barnabas autem volebat secum assumere & Ioannem, qui cognomi-
38 nabatur Marcus. * Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non isset cum eis in opus) non
39 debere recipi. * Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco navi-
40 garet Cyprum. * Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei
41 à fratribus. * Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

CAPVT XVI.

Paulus Lystris assumptum Timotheum circumcidit, & per varias civitates tradit servanda Apostolorum dogmata: vetantur à Spiritu sancto prædicare in Asia & Bithynia: vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur: primumque Philippis prædicantes, hospitio excipiuntur apud Lydiam: sed ejecto per Paulum spiritu pythone, virgis cæsi mittuntur in carcerem: ubi facto terræmotu, solutisque eorum vinculis, custos carceris convertitur: posteroque die magistratus orant ut civitatem egrediantur.

1 A PErvenit autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Iu-
2 dææ fidelis, patre Gentili. * Huic testimonium bonum reddebant, qui in Ly-
3 stris erant, & Iconio fratres. * Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Iudæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat Genti-
4 lis. * Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senio-
5 ribus, qui erant Ierosolymis. * Et Ec-

 cclesiæ

clesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie. * Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. * Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Iesu. * Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem: * & visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos. * Vt autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus euangelizare eis. * Navigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim; * & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac Vrbe diebus aliquot, conferentes. * Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant. * Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo. * Cum autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coëgit nos. * Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. * Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. * Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi

6 7 8 9 10 11 12 C 13 14 15 16 D 17 18

sibi in nomine Jesu Christi exire ab ea.
19 Et exiit eadem hora. * Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam
20 perduxerunt in forum ad principes: * & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram,
21 cum sint Iudæi: * & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque
22 facere, cum simus Romani. * Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, † jusserunt eos virgis cæ-
23 di. * Et cum multas plagas eis imposuis-
E sent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos.
24 * Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pe-
25 des eorum strinxit ligno. * Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia
26 erant. * Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta sunt.
27 * Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans
28 fugisse vinctos. * Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali fece-
29 ris: universi enim hic sumus. * Petitoque
F lumine, introgressus est: & tremefactus
30 procidit Paulo & Silæ ad pedes: * & producens eos foras, ait: Domini, quid me
31 oportet facere, ut salvus fiam? * At illi dixerunt: Crede in Dominum Iesum: &
32 salvus eris tu, & domus tua. * Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus
33 qui erant in domo ejus. * Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus
34 continuo. * Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens
35 Deo. * Et cum dies factus esset, miserunt

† 2 *Cor.* 12. *f.* 25. 1 *Thes.* 2. *a.* 2. *Phil.* 1. *b.* 13.

magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos. * Nuntiavit autem custos 36 G carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini: nunc igitur exeuntes, ite in pace. * Paulus autem di- 37 xit eis: Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt? Non ita: sed veniant, * & ipsi nos ejiciant. Nuntiave- 38 runt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent: * & venientes deprecati sunt eos, 39 & educentes rogabant ut egrederentur de Vrbe. * Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAPVT XVII.

Facto Thessalonicæ magno fructu per Pauli prædicationem, concitatur adversus eum à Iudæis seditio, similiter & Berææ: Paulus Athenis cum Iudæis & philosophis disserit; ac Dionysium Areopagitam ad Christum convertit cum quibusdam aliis.

CVm autem perambulassent Amphi- 1 A polim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Iudæorum. * Secundum consuetudinem autem Pau- 2 lus introivit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de Scripturis, * adaperiens 3 & insinuans quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: & quia hic est Iesus Christus, quem ego annuntio vobis. * Et quidam ex eis crediderunt, & adjun- 4 cti sunt Paulo & Silæ, & de colentibus Gentilibusque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ. * Zelantes au- 5 B tem Iudæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Iasonis quærebant eos producere in populum. * Et cum non invenissent eos, tra- 6 hebant Iasonem & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi,

hi, qui Vrbem concitant, & huc venerunt,
7 * quos suscepit Iason, & hi omnes contra
decreta Cæsaris faciunt, regem alium di-
8 centes esse, Iesum. * Concitaverunt autem
plebem, & principes civitatis audientes
9 hæc. * Et accepta satisfactione à Iasone,
10 & à ceteris, dimiserunt eos. * Fratres ve-
C ro confestim per noctem dimiserunt Pau-
lum & Silam in Berœam. Qui cum venis-
sent, in synagogam Iudæorum introie-
11 runt. * Hi autem erant nobiliores eorum,
qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt
verbum cum omni aviditate, quotidie
scrutantes Scripturas, si hæc ita se habe-
12 rent. * Et multi quidem crediderunt ex
eis, & mulierum Gentilium honestarum,
13 & viri non pauci. * Cum autem cogno-
vissent in Thessalonica Iudæi, quia & Be-
rœæ prędicatum est à Paulo verbum Dei,
venerunt & illuc commoventes & tur-
14 bantes multitudinem. * Statimque tunc
Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque
ad mare: Silas autem & Timotheus re-
15 manserunt ibi. * Qui autem deducebant
D Paulum, perduxerunt eum usque Athe-
nas, & accepto mandato ab eo ad Silam
& Timotheum, ut quam celeriter veni-
16 rent ad illum, profecti sunt. * Paulus au-
tem cum Athenis eos expectaret, incita-
batur spiritus ejus in ipso, videns idolo-
17 latriæ deditam civitatem. * Disputabat
igitur in synagoga cum Iudæis, & colen-
tibus, & in foro, per omnes dies, ad eos
18 qui aderant. * Quidam autem Epicurei, &
Stoici philosophi disserebant cum eo, &
quidam dicebant: Quid vult seminiver-
bius hic, dicere? Alii vero: Novorum dæ-
moniorum videtur annuntiator esse: quia
Iesum, & resurrectionem annuntiabat eis.
19 * Et apprehensum eum ad Areopagum
Eduxerunt, dicentes: Possumus scire quæ
est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina?
20 * nova enim quædam infers auribus no-
stris: Volumus ergo scire quidnam velint

hæc esse.(* Athenienses autem omnes, & 21 advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.) * Stans autem Paulus in medio Areopa- 22 gi, ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video. * Præteriens 23 enim, & videns simulachra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. * † Deus, 24 qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cum sit Dominus, † non in manufactis templis habitat, * nec manibus humanis colitur indigens 25 aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia: * fecitque ex 26 uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, * quærere Deum, si forte attre- 27 ctent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. * In ip- 28 so enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus. * Ge- 29 nus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare, auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis, Divinum esse simile. * Et tempora quidem 30 hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique G pœnitentiam agant, * eo quod statuit 31 diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. * Cum audissent autem resurrectio- 32 nem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. * Sic Paulus exivit de 33 medio eorum. * Quidam vero viri adhæ- 34 rentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

† *Gen. 1. a. 1.*

† *Sup. 7. f. 48*

CAPUT XVIII.

Paulus Corinthi suum exercet artificium apud Aquilam: & quamquam ad ejus prædicationem blasphemarent Iudæi, audit tamen in visione multum ibi populum ad fidem convertendum: verum post sesquiannum accusatur à Iudæis apud Gallionem proconsulem, & post multos dies venit Ephesum, ac variis regionibus fratres confirmat: Apollo vehementer Iudæos convincit, ostendens ex Scripturis Iesum esse Christum, quamquam tantum nosset baptisma Ioannis.

1 POst hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum: 2 * & inveniens quemdam A Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à 3 Roma) accessit ad eos. * Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur (erant autem scenofactoriæ ar- 4 tis.) * Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Iesu, suadebatque Iudæis, & Græ- 5 cis. * Cum venissent autem de Macedo- B nia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Iudæis esse Christum 6 Iesum. * Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad 7 Gentes vadam. * Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum, cujus domus erat 8 conjuncta synagogæ. * Crispus autem C archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. 9 * Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, 10 & ne taceas. * propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi ut noceat

te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate. * Sedit autem ibi annum & 11 sex menses, docens apud eos verbum Dei.
* Gallione autem proconsule Achaiæ, in- 12 surrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, D & adduxerunt eum ad tribunal, * dicen- 13 tes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. * Incipiente au- 14 tem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ô viri Iudæi, recte vos sustinerem. * Si vero quæstiones sunt 15 de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Iudex ego horum nolo esse. * Et minavit eos à tribunali. * Ap 16 prehendentes autem omnes Sosthenem 17 principem synagogæ, percutiebant eum E ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat. * Paulus vero cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi † totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. * De- 19 venitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis. * Rogantibus autem eis 20 ut ampliori tempore maneret, non consensit, * sed valefaciens & dicens, Iterum 21 revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso. * Et descendens Cæsaream, 22 ascendit, & salutavit Ecclesiam, & de- F scendit Antiochiam. * Et facto ibi ali- 23 quanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.
* Iudæus autem quidam, Apollo nomi- 24 ne, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis.
* Hic erat edoctus viam Domini: & fer- 25 vens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Iesu, sciens tantum baptisma Ioannis. * Hic ergo cœpit fi- 26 ducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpse- G runt

† Num. 6. c. 18. Infra 21. d. 24.

runt eum, & diligentius exposuerunt ei
27 viam Domini. * Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui credide-
28 rant. * Vehementer enim Iudæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Iesum.

CAPVT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos Ioannis tantum baptismate baptizatos, jubet in Iesu nomine baptizari, ac manuum impositione Spiritum sanctum ipsis impetrat, ibique prædicans multa edit signa: de Iudæis qui non credentes conabantur nomine Iesu à Paulo prædicati adjurare dæmonia: multi peccata confitentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius argentarius gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam ægre tandem sedat Alexander.

1 A FActum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & in-
2 veniret quosdam discipulos: * dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.
3 * Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate.
4 * Dixit autem Paulus: † Ioannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ip-
5 sum, ut crederent, hoc est, in Iesum. * His auditis, baptizati sunt in nomine Domini
6 Iesu. * Et cum imposuisset illis manus
B Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.
7 * Erant autem omnes viri fere duodecim.
8 * Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, dispu-
9 tans, & suadens de regno Dei. * Cum autem quidam indurarentur, & non crederent,

† *Matt.* 3. c. 11 *Marc.* 1 c. 8. *Luc.* 3. c. 16. *Ioan.* 1 d. 26. *Sup.* 1. a. 5. & 11. c. 16.

derent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam. * Hoc autem factum est 10 per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudæi atque Gentiles. * Virtutesque non 11 quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: * ita ut etiam super languidos deferren- 12 tur à corpore ejus sudaria, & semicinctia, C & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. * Tentave- 13 runt autem quidam & de circumeuntibus Iudæis exorcistis, invocare super eos qui habebant spiritus malos nomen Domini Iesu, dicentes: Adjuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat. * Erant autem quidam 14 Iudæi Scevæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant. * Respondens 15 autem spiritus nequam dixit eis: Iesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis? * Et insiliens in eos homo, in quo erat 16 dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa. * Hoc 17 autem notum factum est omnibus Iudæ- D is, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu. * Multique credentium veniebant, confi- 18 tentes & annuntiantes actus suos. * Mul- 19 ti autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. * Ita fortiter cre- 20 scebat verbum Dei, & confirmabatur. * His autem expletis, proposuit Paulus 21 in Spiritu, transita Macedonia & Achaia ire Ierosolymam, dicens: Quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. * Mittens autem in Macedoniam 22 duos ex ministrantibus sibi, Timotheum E & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23 Asia. * Facta est autem illo tempore tur-
24 batio non minima de via Domini. * Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum:
25 * quos convocans, & eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de
26 hoc artificio est nobis acquisitio: * & videtis, & auditis, quia non solum Ephesi, sed pæne totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam
27 non sunt dii, qui manibus fiunt. * Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus,
28 quam tota Asia, & orbis colit. * His au-
F ditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.
29 * Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo & Aristarcho Macedonibus,
30 comitibus Pauli. * Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt di-
31 scipuli. * Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum:
32 * alii autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa: & plures nesciebant qua
33 ex causa convenissent. * De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere ratio-
34 nem populo. * Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna
35 Diana Ephesiorum. * Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ
36 Dianæ, Jovisque prolis? * Cum ergo
G his contradici non possit, oportet vos
37 sedatos esse, & nihil temere agere. * Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos,

legos, neque blasphemantes deam vestram. * Quod si Demetrius, & qui cum 38 eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem.* Si 39 quid autem alterius rei quæritis: in legitima Ecclesia poterit absolvi. * Nam & 40 periclitamur argui seditionis hodiernæ: cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit Ecclesiam.

CAPVT XX.

Paulus peragratis variis partibus Macedoniæ & Græciæ, concionatur Troade in mediam noctem: cumque adolescens Eutychus cadens à tertio cœnaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit: & variis locis peragratis, advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, prædicens quod non essent amplius eum visuri.

POstquam autem cessavit tumultus, vo- 1 catis Paulus discipulis, & exhortatus A eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam. * Cum autem perambulas- 2 set partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam: * u- 3 bi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Iudæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam. * Comitatus est au- 4 tem eum Sopater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gajus Derbeus, & Timotheus: Asiani vero Tychicus & Trophimus. * Hi 5 cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade: * nos vero navigavimus post dies azy- 6 morum à Philippis, & venimus ad eos 8 Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. * Vna autem 7 Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermo-

8 sermonem usque in mediam noctem. * E-
rant autem lampades copiosæ in cœnacu-
9 lo, ubi eramus congregati. * Sedens au-
tem quidam adolescens nomine Eutychus
super fenestram, cum mergeretur somno
gravi, disputante diu Paulo, ductus som-
no cecidit de tertio cœnaculo deorsum,
10 & sublatus est mortuus. * Ad quem cum
C descendisset Paulus, incubuit super eum:
& complexus dixit: Nolite turbari, anima
11 enim ipsius in ipso est. * Ascendens au-
tem, frangensque panem, & gustans, sa-
tisque allocutus usque in lucem, sic pro-
12 fectus est. * Adduxerunt autem puerum
viventem, & consolati sunt non minime.
13 * Nos autem ascendentes navem, naviga-
vimus in Asson, inde suscepturi Paulum:
sic enim disposuerat ipse per terram iter
14 facturus. * Cum autem convenisset nos
in Asson, assumpto eo, venimus Mityle-
15 nen. * Et inde navigantes, sequenti die
venimus contra Chium, & alia applicui-
mus Samum, & sequenti die venimus Mi-
16 letum. * proposuerat enim Paulus trans-
navigare Ephesum, ne qua mora illi fieret
D in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi
esset, ut diem Pentecostes faceret Iero-
17 solymis. * A Mileto autem mittens E-
phesum, vocavit majores natu Ecclesiæ.
18 * Qui cum venissent ad eum & simul es-
sent, dixit eis: Vos scitis, à prima die,
qua ingressus sum in Asiam, qualiter vo-
19 biscum per omne tempus fuerim, * ser-
viens Domino cum omni humilitate, &
lacrymis, & tentationibus, quæ mihi ac-
20 ciderunt ex insidiis Iudæorum: * quo-
modo nihil subtraxerim utilium, quo mi-
nus annuntiarem vobis, & docerem vos
21 publice, & per domos, * testificans Iu-
dæis atque Gentilibus in Deum pœniten-
tiam, & fidem in Dominum nostrum Ie-
22 sum Christum. * Et nunc ecce alligatus
E ego spiritu, vado in Ierusalem; quæ in ea
23 ventura sint mihi, ignorans: * nisi quod
Spiritus

Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Ierosolymis me manent. * Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei. 24
* Et nunc ecce ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei. 25
* Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. 26 * Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. 27
* Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. 28 F * Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. 29 * Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. 30
* Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. 31 * Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, & dare hereditatem in sanctificatis omnibus. 32 * Argentum & aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut * ipsi scitis: † quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. 33 34 * Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. 35 G

† 1 Cor. 4. c. 12 2 Thess. 3. b. 8.

* Et cum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. 36 * Magnus autem fletus factus est omnium: & procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum, 37 * dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem 38

ciem

ciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

CAPUT XXI.

Paulo Ierosolymam tendenti post varias navigationes, vaticinatur Agabus propheta afflictiones quas passurus erat Ierosolymis: nec tamen amicorum lacrymis averti potest ne ascendat Ierusalem, paratus pro Christo etiam mortem subire: cumque Ierusalem pervenisset, Iacobus ipsi suadet ut cum quinque viris votum habentibus se sanctificet: quod cum faceret, rapitur à Iudæis, sed ex eorum manibus eripitur à tribuno, à quo catenis alligatus ducitur in castra: impetrat tamen facultatem loquendi ad populum.

1 A CUm autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodum, & 2 inde Pataram. * Et cum invenissemus navem transfretantem in Phœnicen, ascen- 3 dentes navigavimus. * Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura 4 erat onus. * Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Ie- 5 rosolymam. * Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus B cum uxoribus & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, oravi- 6 mus. * Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt 7 in sua. * Nos vero navigatione expleta à Tyro descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud 8 illos. * Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, † qui erat unus de septem, 9 mansimus apud eum. * Huic autem erant quattuor filiæ virgines prophetantes. 10 * Et cum moraremur per dies aliquot, super-

† Sup. 6 b. 5.

supervenit quidam à Iudæa propheta, nomine Agabus. * Is cum venisset ad nos, 11
tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes
& manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iudæi, & tradent
in manus Gentium. * Quod cum audis- 12
semus, rogabamus nos, & qui loci illius C
erant, ne ascenderet Ierosolymam. * Tunc 13
respondit Paulus, & dixit: Quid facitis
flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum, propter nomen Domini Iesu. * Et cum ei suadere non pos- 14
semus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat. * Post dies autem illos præ- 15
parati, ascendebamus in Ierusalem. * Ve- 16
nerunt autem & ex discipulis à Cæsarea
nobiscum, adducentes secum apud quem
hospitaremur Mnasonem quendam Cyprium, antiquum discipulum. * Et cum 17
venissemus Ierosolymam, libenter excepe- D
runt nos fratres. * Sequenti autem die in- 18
troibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesque collecti sunt seniores. * Quos 19
cum salutasset, narrabat per singula, quæ
Deus fecisset in Gentibus per ministerium
ipsius. * At illi cum audissent, magnifica- 20
bant Deum, dixeruntque ei: Vides frater,
quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.
* Audierunt autem de te, quia discessio- 21
nem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Iudæorum: dicens non debere
eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. * Quid 22
ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse.
* Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt 23
nobis viri quattuor, votum habentes super se. * His assumptis, sanctifica te cum 24
illis: & impende in illis † ut radant capita & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens

† Num. 6. 5. 18 Sup. 18 c. 8.

25 ſtodiens legem. * De his autem qui credi-
E derunt ex Gentibus, † nos ſcripſimus, ju- † Sup.
dicantes ut abſtineant ſe ab idolis, immo- 15. 1.
lato, & ſanguine, & ſuffocato, & forni- 20. c.
26 catione. * Tunc Paulus, aſſumptis viris, 29.
poſtera die purificatus cum illis intravit
in templum, annuntians expletionem
dierum purificationis, donec offerretur
27 pro unoquoque eorum oblatio. * Dum
autem ſeptem dies conſummarentur, hi
qui de Aſia erant Iudæi, cum vidiſſent
eum in templo, concitaverunt omnem
populum, & injecerunt ei manus, cla-
28 mantes: * Viri Iſraelitæ, adjuvate: hic
eſt homo, qui adverſus populum, & le-
gem, & locum hunc, omnes ubique do-
cens, inſuper & Gentiles induxit in tem-
plum, & violavit ſanctum locum iſtum.
29 * Viderant enim Trophimum Epheſium
F in civitate cum ipſo, quem æſtimaverunt
quoniam in templum introduxiſſet Pau-
30 lus. * Commotaque eſt civitas tota, &
facta eſt concurſio populi. Et apprehen-
dentes Paulum, trahebant eum extra
templum: & ſtatim clauſæ ſunt januæ.
31 * Quærentibus autem eum occidere,
nuntiatum eſt tribuno cohortis: Quia to-
32 ta confunditur Ieruſalem. * Qui ſtatim
aſſumptis militibus, & centurionibus, de-
currit ad illos. Qui cum vidiſſent tribu-
num, & milites, ceſſaverunt percutere
33 Paulum. * Tunc accedens tribunus ap-
prehendit eum, & juſſit eum alligari ca-
tenis duabus: & interrogabat quis eſſet, &
34 quid feciſſet. * Alii autem aliud clama-
G bant in turba. Et cum non poſſet certum
cognoſcere præ tumultu, juſſit duci eum
35 in caſtra. * Et cum veniſſet ad gradus,
contigit ut portaretur à militibus pro-
36 pter vim populi. * Sequebatur enim mul-
titudo populi, clamans: Tolle eum,
37 * Et cum cœpiſſet induci in caſtra Pau-
lus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui
aliquid ad te? Qui dixit: Græce noſti?

* Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos 38 dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quattuor millia virorum sicariorum? * Et dixit ad eum Paulus: Ego 39 homo sum quidem Iudæus à Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. * Et cum ille permisisset, Paulus 40 stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens:

CAPVT XXII.

Vbi Paulus in sui excusationem narrasset suæ conversionis ordinem, vociferantur Iudæi ipsum de terra tollendum, eo quod diceret se à Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus, à tribuno autem jussus flagellis cædi & torqueri, liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

Viri fratres, & patres, audite quam ad 1 vos nunc reddo rationem. * Cum au- 2 dissent autem quia Hebræa lingua loque- A retur ad illos, magis præstiterunt silentium. * Et dicit: Ego sum vir Iudæus, 3 natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in illa civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut & vos omnes estis hodie: * † qui hanc viam persecutus sum 4 usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres, * sicut prin- 5 ceps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, † à quibus B & epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Ierusalem ut punirentur. * Fa- 6 ctum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subito de cælo circumfulsit me lux copiosa: * & deci- 7 dens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris? * Ego autem respondi: Quis es Do- 8 mine? Dixitque ad me: Ego sum Iesus Nazarenus,

† Sup. 8. a. 3.

† Sup. 9. a. 2.

9 zarenus, quem tu persequeris. * Et qui C mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui lo-
10 quebatur mecum. * Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat
11 facere. * Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus à
12 comitibus, veni Damascum. * Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabi-
13 tantibus Judæis, * veniens ad me, & a-D stans dixit mihi: Saule frater respice. Et
14 ego eadem hora respexi in eum. * At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore
15 ejus: * quia eris testis illius ad omnes ho-
16 mines, eorum quæ vidisti & audisti. * Et nunc quid moraris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomi-
17 ne ipsius. * Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, & oranti in templo,
18 fieri me in stupore mentis, * & videre illum dicentem mihi: Festina, & exi E velociter ex Jerusalem: quoniam non recipient testimonium tuum de me.
19 * Et ego dixi: Domine ipsi sciunt † quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos qui crede-
20 bant in te: * & cum funderetur sanguis Stephani testis tui, † ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta in-
21 terficientium illum.* Et dixit ad me: Vade: quoniam ego in nationes longe mit-
22 tam te. * Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi:
23 non enim fas est eum vivere. * Vociferan-F tibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in
24 aerem, * jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut

† Sup. 8. a. 3.

† Sup. 7 g. 58.

sciret propter quam causam sic acclamarent ei. * Et cum astrinxissent eum loris : 25 dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare ? * Quo audito, Centurio 26 accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es ? hic enim homo, civis Romanus est. * Accedens autem 27 tribunus, dixit illi : Dic mihi si tu Romanus es ? At ille dixit : Etiam.* Et respon- 28 dit tribunus : Ego multa summa civilita- G tem hanc consecutus sum. Et Paulus ait : Ego autem & natus sum. * Protinus er- 29 go discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum. * Postera autem die vo- 30 lens scire diligentius, qua ex causa accusaretur à Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus & toto concilio principem sacerdotum qui ipsum jusserat in faciem percuti, dicit parietem dealbatum, sed excusat se quod nescisset esse principem sacerdotum : cumque dixisset addiles se Pharisæum, & de resurrectione mortuorum judicari, orta est inter Pharisæos & Sadducæos magna dissensio : Dominus nocte Paulum confortat, prædicens quod etiam Romæ esset de ipso testificaturus : detecta multorum de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Cæsaream militibus stipatum ad Felicem præsidem, scriptis ad eum litteris quæ hic referuntur.

Intendens autem in concilium Paulus 1 ait : Viri fratres, ego omni conscientia A bona conversatus sum ante Deum, usque in hodiernum diem. * Princeps autem 2 sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus. * Tunc Paulus 3 dixit

dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries
3 dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me
4 percuti? * Et qui astabant dixerunt: Summum
5 sacerdotem Dei maledicis? * Dixit
B autem Paulus: Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotum. Scriptum est
enim: † Principem populi tui non maledices. * Sciens autem Paulus, quia una
6 pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, † ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego judicor. * Et cum hæc dixisset,
7 facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. * † Sad-
8 ducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur.
9 * Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus locutus est ei, aut
10 Angelus? * Et cum magna dissensio facta
C esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac de-
11 ducere eum in castra. * Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testi-
12 ficari. * Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibi-
13 turos, donec occiderent Paulum. * Erant
D autem plus quam quadraginta viri, qui
14 hanc conjurationem fecerant: * qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus
15 Paulum. * Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appro-

† *Exod.* 22. a. 21.

† *Phil.* 3. b. 5.

† *Matt.* 22. c. 32.

piet, parati sumus interficere illum. * Quod cum audisset filius sororis Pauli 16 insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo. * Vocans autem Paulus 17 ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi. * Et ille 18 quidem assumens eum, duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. * Apprehen- 19 dens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi? * Ille autem dixit: Iudæis convenit 20 rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: * tu vero ne cre- 21 dideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum. * Tri- 22 bunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset. * Et vocatis duobus 23 Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis: * & jumenta 24 præparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem. * (Timuit enim ne forte raperent eum 25 Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) scribens epistolam continentem hæc:

CLAVDIVS Lysias optimo præ- 26 sidi, Felici, salutem. * Virum hunc com- 27 prehensum à Iudæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est: * Vo- 28 lensque scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

* Quem

29 * Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. 30 * Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus ut dicant apud te. Vale. 31 * Milites ergo secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. 32 * Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra. 33 * Qui cum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum. 34 * Cum legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de Cilicia, 35 * Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Iussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice præside à Tertullo Judæorum oratore, respondet negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, & dixisse, se de resurrectione mortuorum judicari: Felix & Drusilla ipsius uxor Iudæa audiunt Paulum de fide Christiana: cum autem non acciperet à Paulo pecuniam, reliquit eum vinctum successori suo Portio Festo.

1 A POst quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum. 2 * Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam; 3 * semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione. 4 * Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia. 5 * Invenimus hunc B hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum:

norum: * qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. 6
* Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, * jubens accusatores ejus ad te venire: à quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum. * Adjecerunt autem & Iudæi, dicentes hæc ita se habere. * Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. * Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Ierusalem: * & neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, * neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. * Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege & Prophetis scripta sunt: * spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum. * In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper. 7 8 C 9 10 11 12 D 13 14 15 16
* Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni, & oblationes, & vota. * † In quibus invenerunt me purificatum in templo: non cum turba, neque cum tumultu. * Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare siquid haberent adversum me: * aut hi ipsi dicant siquid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio, * nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: † Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie à vobis. * Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, 17 E 18 19 20 21 F 22

† Supra 21. c. 26.

† Supra 23. b. 6

dicens:

dicens: Cum tribunus Lysias descende-
23 rit, audiam vos. * Iussitque Centurioni
custodire eum, & habere requiem, nec
quemquam de suis prohibere ministrare
24 ei. * Post aliquot autem dies veniens
Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat
Iudæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo
25 fidem, quæ est in Christum Iesum. * Dis-
G putante autem illo de iustitia, & castitate,
& de judicio futuro, tremefactus Felix
respondit: Quod nunc attinet, vade: tem-
26 pore autem opportuno accersam te. * si-
mul & sperans, quod pecunia ei daretur à
Paulo, propter quod & frequenter accer-
27 sens eum, loquebatur cum eo. * Biennio
autem expleto, accepit successorem Felix
Portium Festum. Volens autem gratiam
præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum
vinctum.

CAPVT XXV.

Festus non obsequitur Iudæis insidiose petentibus ut Paulus Ierosolymam ducatur: sed Cæsareæ audit eius accusatores & Pauli responsionem: qui à Festo requisitus an vellet de his judicari Ierosolymis, appellat Cæsarem: Festus Pauli causam regi Agrippæ indicat, qui ipsum audire cupit, posteroque die jubente Festo adducitur coram Agrippa & Bernice.

1 FEstus ergo cum venisset in provin-
A ciam, post triduum ascendit Ieroso-
2 lymam à Cæsarea. * Adieruntque eum
principes sacerdotum, & primi Iudæo-
rum, adversus Paulum: & rogabant eum,
3 * postulantes gratiam adversus eum, ut
juberet perduci eum in Ierusalem, insi-
dias tendentes ut interficerent eum in
4 via. * Festus autem respondit, servari
Paulum in Cæsarea: se autem maturius
5 profecturum. * Qui ergo in vobis (ait)
B potentes sunt, descendentes simul, si quod
6 est in viro crimen, accusent eum. * De-
moratus autem inter eos dies non amplius

quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci. * Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Ierosolyma descenderant Iudæi, multas & graves causas objicientes, quas non poterant probare. * Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Iudæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi. * Festus autem volens gratiam præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit: Vis Ierosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me? * Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Iudæis non nocui, sicut tu melius nosti. * Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. * Tunc Festus cum concilio locutus, respondit, Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis. * Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum. * Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice vinctus, * de quo cum essem Ierosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Iudæorum, postulantes adversus illum damnationem. * Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. * Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum. * De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum: * Quæstiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

7 8 9 C 10 11 12 13 14 D 15 16 17 E 18 19

* Hæsitans

20 * Hæsitans autem ego de hujusmodi F quæstione, dicebam si vellet ire Ierosoly-
21 mam, & ibi judicari de istis. * Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec C
22 mittam eum ad Cæsarem. * Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies
23 eum. * Altera autem die, cum venisset Agrippa, & Bernice, cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, ju-
24 bente Festo, adductus est Paulus. * Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Iudæorum interpellavit me Ierosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere
25 amplius. * Ego vero comperi nihil dignum G morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.
26 * De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scri-
27 bam. * Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & causas ejus non significare.

CAPUT XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit; referens sua ad Christum conversionis ordinem, & se Iudæis ac Gentibus sub divina protectione prædicasse ostendit: Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos: Agrippa dicit eum potuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset.

1 AGrippa vero ad Paulum ait: Permit- A titur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem
2 reddere. * De omnibus, quibus accusor à Iudæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

* maxime

* maxime te sciente omnia, & quæ apud Iudæos sunt consuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias. * Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosolymis, noverunt omnes Iudæi: * præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. * Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est à Deo, sto judicio subjectus: * in quam duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor à Iudæis, rex. * Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? * Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere. * † quod & feci Ierosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta: & cum occiderentur, detuli sententiam. * Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates. * In quibus † dum irem Damascum cum potestate & permissu principum sacerdotum, * die media in via, vidi, rex, de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant. * Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare. * Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris. * Sed exurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum quæ vidisti, & eorum quibus apparebo tibi, * eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te, * aperire oculos eorum, ut con-

(Margin: 3, 4, 5, B, 6, 7, 8, 9, 10, C, 11, 12, 13, 14, D, 15, 16, 17, 18)

† Sup. 8. a. 9.

† Sup. 9. a. 2.

E convertantur à tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter
19 sanctos, per fidem quæ est in me. * Unde rex Agrippa, non fui incredulus cælesti
20 visioni: * † sed his, qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera
21 facientes. * Hac ex causa me Iudæi, cum
F essem in templo, † comprehensum tenta-
22 bant interficere. * Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens quam ea quæ Prophetæ locuti sunt
23 futura esse, & Moyses, * si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, &
24 Gentibus. * Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ te litteræ ad insa-
25 niam convertunt. * Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis &
26 sobrietatis verba loquor. * Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum ge-
27 stum est. * Credis rex Agrippa prophetis?
28 Scio quia credis. * Agrippa autem ad
G Paulum: In modico suades me Christia-
29 num fieri. * Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vin-
30 culis his. * Et exurrexit rex, & præses, &
31 Bernice, & qui assidebant eis. * Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis di-
32 gnum quid fecit homo iste. * Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

† Sup. 13. & 14.

† Sup. 21. c. 32.

CAPVT XXVII.

Paulus à centurione Julio ducitur Romam versus, navigans per varia loca: adversante autem ipsis vento, vix perveniunt ad quemdam in Creta locum: à quo licet prædiceret Paulus periculosam esse navigationem, discedentes, patiuntur ingentem tempestatem: tandemque post Pauli consolationem, qui narrans factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum: passi naufragium omnes evadunt incolumes.

1 A VT autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ, 2 * † adscendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. 3 * Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere. 4 * Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. 5 B * Et pelagus Ciliciæ & Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ: 6 * & ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. 7 * Et cum multis diebus tarde navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem: 8 * & vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa. 9 * Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eo quod & jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus, 10 * dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria & multo damno, non solum oneris & navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio. 11 * Centurio autem

† 2 Cor. 11. f. 25.

C rem gubernatori & naudero magis credebat, quam his quæ a Paulo dicebantur.
12 * Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicem, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Co-
13 rum. * Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulis-
14 sent de Asson, legebant Cretam. * Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroa-
15 quilo. * Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave
16 flatibus, ferebamur. * In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cau-
17 da, potuimus vix obtinere scapham. * Qua
D sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in Syrtim inciderent,
18 summisso vase sic ferebantur. * Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti
19 die jactum fecerunt: * & tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.
20 * Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat
21 spes omnis salutis nostræ. * Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Creta, lucrique facere injuriam hanc & jacturam.
22 * Et nunc suadeo vobis bono animo esse. amissio enim nullius animæ erit ex vobis,
23 præterquam navis. * Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, &
24 cui deservio, * dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum.
25 * Propter quod bono animo estote viri:
E credo enim Deo, quia sic erit, quemadmo-
26 dum dictum est mihi. * In insulam autem
27 quamdam oportet nos devenire. * Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam

diam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. * Qui & 28 summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim.* Timentes autem 29 ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quattuor, optabant diem fieri.* Nautis vero quærentibus fu- 30 gere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere, * dixit Paulus 31 centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. * Tunc absciderunt milites funes sca- 32 phæ, & passi sunt eam excidere.* Et cum 33 lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes. * Propter quod rogo vos 34 accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit.* Et cum hæc dixisset, sumens panem, 35 gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cœpit manducare. * Ani- 36 mæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. * Eramus vero uni- 37 versæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex. * Et satiati cibo alleviabant na- 38 vem, jactantes triticum in mare. * Cum 39 autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem. * Et cum 40 anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus. * Et cum 41 incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur à vi maris. * Militum autem consilium 42 fuit ut custodias occiderent: ne quis cum enatasset, effugeret.* Centurio autem vo- 43 lens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque

sisque eos, qui possent natare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire: 44 * & ceteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Paulus ceterique ipsius comites humane à Barbaris excipiuntur in insula Melita, in qua percussus à vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publii principis insulæ sanitati restituit, ac alios multos curat: & ab eo loco navigantes tandem Romam perveniunt, ubi Paulus convocatis primis Judæorum causam exponit cur Cæsarem appellaverit: dieque ab ipsis constituto prædicat de Christo, cujus verbis multi non credunt, quod Paulus ostendit ab Isaia prædictum esse; & per biennium de fide in Christum prædicat omnibus ad ipsum accedentibus.

1 A ET cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis. 2 * Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus. 3 * Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore cum processisset, invasit manum ejus. 4 B * Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. 5 * Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. 6 * At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum. 7 * In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. 8 * Contigit autem, pa-

 tris

trem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & cum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum. * Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates accedebant, & curabantur: * qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. * Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum. * Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. * Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos; * ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam. * Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam. * Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. * Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum: * qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me. * Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. * Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum. * At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum. * Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur. * Cum con-

9 C 10 11 12 13 14 15 D 16 17 18 19 E 20 21 22 23

constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex Lege Moysi & Prophetis, à mane usque ad vesperam. 24 * Et quidam credebant his quæ dicebantur: F quidam vero non credebant. 25 * Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros, 26 * dicens: † Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis: & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. 27 * Incrassatum est enim cor populi hujus, G & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos. 28 * Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient. 29 * Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se quæstionem. 30 * Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum, 31 * prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

† *Isa.* 6. c. 9. *Matth.* 13. b. 14. *Marc.* 4. b. 12. *Luc.* 8. b. 10. *Ioa.* 12. f. 40. *Rom.* 11. b. 8

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPVT I.

Paulus commendato suo munere Euangelico, ob magnum prædicandi Euangelii zelum, optabat Romanos invisere; ostendens Ethnicos qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum à se abjecerant, colendo creaturarum imagines, meritò à Deo desertos: & in pœnam illius in abominandas, quæ hic recensentur, incidisse scelera.

¶ Act. 13. a. 2

PAulus, servus Iesu Christi, vocatus 1 Apostolus, † segregatus in Euangelium Dei, A * quod ante promiserat 2 per Prophetas suos in Scripturis sanctis * de Filio suo, qui factus est ei ex semine 3 David secundum carnem, * qui prædestinatus 4 est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri: * per quem accepimus gratiam, & Apo- 5 stolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus. * in quibus 6 estis & vos vocati Iesu Christi: * omnibus 7 qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. * Primum 8 quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. * Testis enim mihi est Deus, cui servio in 9 spiritu meo in Euangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio B * semper in orationibus meis: obsecrans, 10 si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. * Desidero enim videre 11 vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritua-

12 ritualis ad confirmandos vos: * id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invi-
13 cem est, fidem vestram atque meam. * Nolo autem vos ignorare fratres: quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris
14 gentibus, * Græcis ac Barbaris, sapienti-
15 bus & insipientibus debitor sum: * ita (quod in me) promptum est & vobis, qui
16 Romæ estis, euangelizare. * Non enim erubesco Euangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo pri-
17 mum, & Græco. * Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum
18 est: † Iustus autem ex fide vivit. * Revelatur enim ira Dei de cælo, super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia deti-
19 nent: * quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manife-
20 stavit. * Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabi-
21 les. * † Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor
22 eorum: * dicentes enim se esse sapientes,
23 stulti facti sunt. * Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum,
24 & quadrupedum, & serpentium. * Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:
25 * qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est
26 benedictus in sæcula. Amen. * Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra

† *Heb.* 2. 4. 4. *Hebr.* 10. g. 38. *Gal.* 3. b. 11.

† *Eph.* 4. c. 17

contra naturam. * Similiter autem & 27 masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. * Et sicut 28 non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, * re- 29 pletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, * detractores, Deo odibiles, 30 contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, * insipientes, incompositos, sine affectio- 31 ne, absque fœdere, sine misericordia. * Qui cum justitiam Dei cognovissent, 32 non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

CAPVT II.

Iudæos redarguit qui ex data sibi lege Gentes condemnabant, eadem ipsi patrantes, cum Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera; adeoque etiam Gentes, ea quæ legis sunt naturali lumine præstantes, pro circumcisis habendæ sint, eosque judicaturæ, qui ex sola legis cognitione & carnis circumcisione gloriantur, contraria legi operantes.

† Mat. 7. 4. 2. PRopter quod inexcusabilis es ô homo 1 omnis, qui judicas. † In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. * Scimus enim 2 quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. * Existimas 3 autem hoc ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? * An divitias bonitatis ejus, 4 & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœniten-

5 pœnitentiam te adducit? * Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reve-
6 lationis justi judicii Dei, * † qui reddet uni-
7 cuique secundum opera ejus: * iis quidem, qui secundum patientiam boni ope-
8 ris, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: * iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem ini-
9 quitati, ira & indignatio. * Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci:
10 * gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græ-
11 co: * † non enim est acceptio persona-
12 rum apud Deum. * Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per le-
13 gem judicabuntur. * † Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed facto-
14 res legis justificabuntur. * Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:
15 * qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam
16 defendentibus, * in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Euan-
17 gelium meum, per Iesum Christum. * Si autem tu Iudæus cognominaris, & re-
18 quiescis in lege, & gloriaris in Deo, * & nosti voluntatem ejus, & probas utiliora,
19 instructus per legem, * confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in
20 tenebris sunt, * eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam
21 scientiæ & veritatis in lege. * Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui præ-
22 dicas non furandum, furaris: * qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abomi-
23 naris idola, sacrilegium facis: * qui in le-

† *Mat.* 16. d. 27.

† *Deut.* 16. d. 17. 2 *Par.* 19. c. 7 *Iob.* 34 b. 19. *Act.* 10. c. 34. *Mat.* 7 d. 21. † *Iac.* 1. d. 22.

ge gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. * († Nomen enim Dei 24 per vos blasphematur inter Gentes, sicut D scriptum est.) * Circumcisio quidem 25 prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. * Si igitur præputium 26 justitias legis custodiat; nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? * & judicabit id quod ex natura est 27 præputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es? * Non enim qui in manife- 28 sto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: * sed qui in abs- 29 condito, Judæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

† *Isa.* 52. *b.* 5 *Eze.* 36. *c.* 20.

CAPUT III.

Quodam modo præcellunt Judæi propter factas illis à Deo promissiones, quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli: omnes autem & Judæi & Gentiles peccato sunt obnoxii: à quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

QVid ergo amplius Judæo est? aut quæ 1 utilitas circumcisionis? * Multum 2 per omnem modum. Primum quidem, A quia credita sunt illis eloquia Dei. * quid 3 enim si quidam illorum non crediderunt? † Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. * † Est autem Deus 4 verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, † Vt justificeris in sermonibus tuis: & vincas cum judicaris. * Si au- 5 tem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? * (secundum 6 hominem dico.) Absit. alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? * Si 7 enim veritas Dei in meo mendacio abundavit

† 2 *Tim.* 2. *c.* 13 † *Joa.* 3. *d.* 33. *Psal.* 115. *a.* 11. † *Psal.* 50. *a.* 6

davit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego
8 tamquam peccator judicor? * & non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est.
9 * Quid B ergo? præcellimus eos? Nequaquam. † Causati enim sumus, Judæos & Græcos omnes sub peccato esse,
10 * sicut scriptum est:
11 † Quia non est justus quisquam:
12 * non est intelligens, non est requirens Deum. * Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
13 * † Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: † Venenum aspidum sub labiis eorum:
14 * † Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est:
15 * † Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem:
16 * Contritio, & infelicitas in viis eorum:
17 * & viam pacis non cognoverunt:
18 * † Non est timor Dei ante oculos eorum.
19 * † Scimus autem, quoniam quæcumque lex lo- C quitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo:
20 * quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.
21 * Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est; testificata à lege & Prophetis.
22 * Justitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio:
23 * Omnes enim peccaverunt, & egent
24 gloria Dei. * Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu,
25 * quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum
26 * in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.
27 * Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa D est. Per quam legem? Factorum? Non: sed

† Gal. 5. d. 22
† Psal. 13. a. 4
† Psal. 5. c. 11
† Psal. 139. a. 4.
† Psal. 9. b. 7.
† Isa. 59. b. 7 Prov. 1. b. 16
† Psal. 35. a. 2
† Gal. 2. d. 16

per legem fidei. * Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. * An Judæorum Deus tantum? nonne & Gentium? Immo & Gentium. * quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. * Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus. 28 29 30 31

CAPUT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio: sed ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem, quam postea accepit; factus, non lege sed justitia fidei, pater omnium qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deo se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cum tam ipse quam uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

QVid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? 1 A

* Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. 2

* Quid enim dicit Scriptura? † Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam. 3

* Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. 4

* Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei. 5

* Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus. 6

* † Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. 7

* Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. 8

* Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. 9 B

* Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. 10

* † Et signum accepit 11

† Gen. 15.b.6 Gal. 3.a.6. Jac. 2.d.23.

† Psal. 31.a.1

† Gen. 17.b.10.11.

cepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut re-
12 putetur & illis ad justitiam: * & sit pater circumcisionis, non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris no-
13 stri Abrahæ. * Non enim per legem pro-
C missio Abrahæ, aut semini ejus, ut heres
14 esset mundi: sed per justitiam fidei. * Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita
15 est fides, abolita est promissio. * Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex; nec
16 prævaricatio. * Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium
17 nostrum (* sicut scriptum est: † Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea
18 quæ sunt: * qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: † Sic erit
19 semen tuum. * Et non infirmatus est fide,
D nec consideravit corpus suum emortuum cum jam fere centum esset annorum, &
20 emortuam vulvam Saræ. * In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam
21 Deo: * plenissime sciens quia quæcumque
22 promisit, potens est & facere. * Ideo &
23 reputatum est illi ad justitiam. * Non est autem scriptum tantum propter ipsum,
24 quia reputatum est illi ad justitiam: * sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis.
25 * qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

† *Gen. 17.a.4*

† *Gen. 15.b.5*

CAPVT V.

Ex fide, inquit, justificati, non solum spe gloriamur

gloriamur, verum etiam in adversitatibus: nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multo magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius: & sicut per unam Adæ inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus; ita per unius Christi obedientiam, ex multis delictis justificamur ad vitam.

1 IVstificati ergo ex fide, pacem habeamus A ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: 2 * † per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. 3 * Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: † scientes quod tribulatio patientiam operatur: 4 * patientia autem probationem, probatio vero spem, 5 * spes autem non confundit: † quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. 6 * Vt quid enim Christus, cum adhuc B infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? 7 * Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. 8 * Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus 9 * Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. 10 * Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. 11 * Non solum autem: C sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. 12 * Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. 13 * Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. 14 * Sed regnavit mors

† *Eph.* 2.d.18

† *Iac.* 1.a.3.

† *Heb.* 9.d.14 1 *Pet.* 3.c.18

mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma
5 futuri. * Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi
6 in plures abundavit. * Et non sicut per
D unum peccatum, ita & donum. nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in
7 justificationem. * Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per
8 unum Iesum Christum. * Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem
9 vitæ. * Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi
10 constituentur multi. * Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Vbi autem abundavit delictum, superabundavit gra-
11 tia. * ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus; sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentiis, sed soluti à lege, liberatique per Christi gratiam à peccato, & servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ ad vitam, quæ prius tradideramus immunditiæ ad mortem.

1 QVid ergo dicemus? permanebimus in
2 peccato ut gratia abundet? * Absit.
A Qui enim mortui sumus peccato, quomodo

diam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. * Qui & 28 summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim.* Timentes autem 29 ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quattuor, optabant diem fieri.* Nautis vero quærentibus fu- 30 gere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere, * dixit Paulus 31 centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

* Tunc absciderunt milites funes sca- 32 phæ, & passi sunt eam excidere.* Et cum 33 lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes F sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes. * Propter quod rogo vos 34 accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit.* Et cum hæc dixisset, sumens panem, 35 gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cœpit manducare. * Ani- 36 mæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. * Eramus vero uni- 37 versæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex. * Et satiati cibo alleviabant na- 38 vem, jactantes triticum in mare. * Cum 39 autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum vero quendam considerabant habentem littus, in quem cogita- G bant, si possent, ejicere navem. * Et cum 40 anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus. * Et cum 41 incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur à vi maris. * Militum autem consilium 42 fuit ut custodias occiderent: nequis cum natasset, effugeret.* Centurio autem vo- 43 lens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque

sitque eos, qui possent natare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire:
44 * & ceteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPVT XXVIII.

Paulus ceterique ipsius comites humane à Barbaris excipiuntur in insula Melita, in qua percussus à vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publii principis insulæ sanitati restituit, ac alios multos curat: & ab eo loco navigantes tandem Romam perveniunt, ubi Paulus convocatis primis Iudæorum causam exponit cur Cæsarem appellaverit: dieque ab ipsis constituto prædicat de Christo, cujus verbis multi non credunt, quod Paulus ostendit ab Isaia prædictum esse; & per biennium de fide in Christum prædicat omnibus ad ipsum accedentibus.

1 A ET cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis.
2 * Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus.
3 * Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore cum processisset, invasit manum ejus.
4 * Vt vero viderunt B Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Vtique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere.
5 * Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.
6 * At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum.
7 * In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit.
8 * Contigit autem, pa-

trem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & cum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum. * Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates accedebant, & curabantur: * qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. * Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum. * Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. * Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos; * ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam. * Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam. * Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. * Post tertium autem diem convocavit primos Iudæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Ierosolymis traditus sum in manus Romanorum: * qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me. * Contradicentibus autem Iudæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. * Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum. * At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Iudæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum. * Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur. * Cum

9 C 10 11 12 13 14 15 D 16 17 18 19 E 20 21 22 23

con-

constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Iesu ex Lege Moysi & Pro-
24 phetis, à mane usque ad vesperam. * Et
F quidam credebant his quæ dicebantur:
25 quidam vero non credebant. * Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros,
26 * dicens: † Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis: & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis.
27 * Incrassatum est enim cor populi hujus,
G & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelli-
28 gant, & convertantur, & sanem eos. * Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi au-
29 dient. * Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se quæ-
30 stionem. * Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes, qui
31 ingrediebantur ad eum, * prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Iesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

† *Isa.* 6 *c.* 9. *Matth.* 13. *b.* 14. *Marc.* 14. *b.* 12. *Luc.* 8. *b.* 10. *Ioa.* 12 *f.* 40. *Rom.* 11. *b.* 8

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS.

CAPVT I.

Paulus commendato suo munere Euangelico, ob magnum prædicandi Euangelii zelum, optabat Romanos invisere; ostendens Ethnicos qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum à se abjecerant, colendo creaturarum imagines, meritò à Deo desertos: & in pœnam illius in abominanda, quæ hic recensentur, incidisse scelera.

† *Act.* 13.2.2

1 PAulus, servus Iesu Christi, vocatus Apostolus, † segregatus in Euangelium Dei, A 2 * quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis 3 * de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, 4 * qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi Domini nostri: 5 * per quem accepimus gratiam, & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus 6 Gentibus pro nomine ejus, * in quibus 7 estis & vos vocati Iesu Christi: * omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. 8 * Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. 9 * Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Euangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio B 10 * semper in orationibus meis: obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. 11 * Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritua-

12 ritualis ad confirmandos vos : * id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invi-
13 cem est, fidem vestram atque meam. * Nolo autem vos ignorare fratres : quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris
14 gentibus, * Græcis ac Barbaris, sapienti-
15 bus & insipientibus debitor sum : * ita (quod in me) promptum est & vobis, qui
16 Romæ estis, euangelizare. * Non enim erubesco Euangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo pri-
17 mum, & Græco. * Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem : sicut scriptum
18 est: † Iustus autem ex fide vivit. * Revela-
C tur enim ira Dei de cælo, super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia deti-
19 nent: * quia quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manife-
20 stavit. * Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur : sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas : ita ut sint inexcusabi-
21 les. * † Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor
22 eorum : * dicentes enim se esse sapientes,
23 stulti facti sunt. * Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum,
24 & quadrupedum, & serpentium. * Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam : ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis:
25 * qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium : & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est
26 benedictus in sæcula. Amen. * Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est

† *Heb.* 2. a. 4. *Hebr.* 10. g. 38. *Gal.* 3. b. 11.

† *Eph.* 4. c. 17

contra naturam. * Similiter autem & masculi, relicto naturali usu feminę, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. * Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, * repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, * detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, * insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. * Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

27 D 28 29 30 31 32

CAPUT II.

Iudaos redarguit qui ex data sibi lege Gentes condemnabant, eadem ipsi patrantes, cum Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera; adeo ut etiam Gentes, ea qua legis sunt naturali lumine prastantes, pro circumcisis habenda sint, eosque judicatura, qui ex sola legis cognitione & carnis circumcisione gloriantur, contraria legi operantes.

† Mat. 7. 4. 2.

PRopter quod inexcusabilis es ô homo omnis, qui judicas. † In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. * Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. * Existimas autem hoc ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? * An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poeniten-

1 A 2 3 4

5 poenitentiam te adducit? * Secundum autem duritiam tuam, & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reve-
6 lationis justi judicii Dei, * † qui reddet uni-
7 cuique secundum opera ejus: * iis quidem, qui secundum patientiam boni ope-
B ris, gloriam, & honorem, & incorruptio-
8 nem quærunt, vitam æternam: * iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem ini-
9 quitati, ira & indignatio. * Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum, & Græci:
10 * gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græ-
11 co: * † non enim est acceptio persona-
12 rum apud Deum. * Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per le-
13 gem judicabuntur. * † Non enim audito-
C res legis justi sunt apud Deum, sed facto-
14 res legis justificabuntur. * Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:
15 * qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam
16 defendentibus, * in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Euan-
17 gelium meum, per Iesum Christum. * Si autem tu Iudæus cognominaris, & re-
18 quiescis in lege, & gloriaris in Deo, * & nosti voluntatem ejus, & probas utiliora,
19 instructus per legem, * confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in
20 tenebris sunt, * eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam
21 scientiæ & veritatis in lege. * Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui præ-
22 dicas non furandum, furaris: * qui dicis non moechandum, moecharis: qui abomi-
23 naris idola, sacrilegium facis: * qui in le-

† *Mat. 16. d. 27.*

† *Deut. 16. d. 17. 2 Par. 19. c. 7 Iob. 34 b. 19. Act. 10. c. 34. Mat. 7 d. 21.*

† *Iac. 1. d. 22.*

ge gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. * († Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.) * Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. * Si igitur præputium justitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? * & judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es? * Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: * sed qui in abscondito, Iudæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

† Isa. 52. b. 5 Eze. 36. c. 20.

24 D 25 26 27 28 29

CAPVT III.

Quodam modo præcellunt Iudæi propter factas illis à Deo promissiones, quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli: omnes autem & Judæi & Gentiles peccato sunt obnoxii: à quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

QVid ergo amplius Iudæo est? aut quæ utilitas circumcisionis? * Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. * quid enim si quidam illorum non crediderunt? † Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. * † Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: † Vt justificeris in sermonibus tuis: & vincas cum judicaris. * Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? * (secundum hominem dico.) Absit. alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? * Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit

† 2 Tim. 2. c. 13 † Ioa. 3. d. 33. Psal. 115. a. 11. † Psal. 50. a. 6

1 2 A 3 4 5 6 7

davit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego
8 tamquam peccator judicor? * & non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bo-
9 na: quorum damnatio justa est. * Quid ergo? praecellimus eos? Nequaquam. † Causati enim sumus, Iudaeos & Graecos omnes sub peccato esse, * sicut scriptum est:
† Quia non est justus quisquam: * non est intelligens, non est requirens Deum. * Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. * † Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: † Venenum aspidum sub labiis eorum: * † Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: * † Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: * Contritio, & infelicitas in viis eorum: * & viam pacis non cognoverunt: * † Non est timor Dei ante oculos eorum. * † Scimus autem, quoniam quaecumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: * quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. * Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est; testificata à lege & Prophetis. * Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio: * Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei. * Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Iesu, * quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae suae, propter remissionem praecedentium delictorum * in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. * Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed

† Gal. 5.d.22

† Psal. 13.a.4

† Psal. 5.c.11

† Psal. 139.a.4.

† Psal. 9.b.7.

† Isa. 59.b.7

Prov. 1.b.16

† Psal. 35.a.2

† Gal. 2.d.16

per legem fidei. * Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. * An Iudæorum Deus tantum? nonne & Gentium? Immo & Gentium. * quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. * Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus. 28 29 30 31

CAPVT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio: sed ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem, quam postea accepit; futurus, non lege sed justitia fidei, pater omnium qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deo se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cum tam ipse quam uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

1 A QVid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? 2 * Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. 3 * Quid enim dicit Scriptura? † Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam. 4 * Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. 5 * Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei. 6 * Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus. 7 * † Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. 8 * Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. 9 B * Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. 10 * Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. 11 * † Et signum accepit

† Gen. 15. b. 6 Gal. 3. a. 6. Iac. 2. d. 23.

† Psal. 31. a. 1

† Gen. 17. b. 10. 11.

cepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut re-
12 putetur & illis ad justitiam: * & sit pater circumcisionis, non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris no-
13 stri Abrahæ. * Non enim per legem pro-
C missio Abrahæ, aut semini ejus, ut heres
14 esset mundi: sed per justitiam fidei. * Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita
15 est fides, abolita est promissio. * Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex; nec
16 prævaricatio. * Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium
17 nostrum (* sicut scriptum est: † Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea
18 quæ sunt: * qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: † Sic erit
19 semen tuum. * Et non infirmatus est fide,
D nec consideravit corpus suum emortuum cum jam fere centum esset annorum, &
20 emortuam vulvam Saræ. * In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam
21 Deo: * plenissime sciens quia quæcumque
22 promisit, potens est & facere. * Ideo &
23 reputatum est illi ad justitiam. * Non est autem scriptum tantum propter ipsum,
24 quia reputatum est illi ad justitiam: * sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis.
25 * qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

† *Gen. 17.a.4*

† *Gen. 15.b.5*

CAPVT V.

Ex fide, inquit, justificati, non solum spe gloriarum

gloriamur, verum etiam in adversitatibus: nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multo magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius: & sicut per unam Adæ inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus; ita per unius Christi obedientiam, ex multis delictis justificamur ad vitam.

IVstificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: * † per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. * Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: † scientes quod tribulatio patientiam operatur: * patientia autem probationem, probatio vero spem, * spes autem non confundit: † quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. * Vt quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? * Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. * Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus * Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. * Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. * Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. * Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. * Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. * Sed regnavit mors

[margin: 1 A 2 3 4 5 6 B 7 8 9 10 11 C 12 13 14]

mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma 15 futuri. * Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi 16 in plures abundavit. * Et non sicut per D unum peccatum, ita & donum. nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in 17 justificationem. * Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per 18 unum Iesum Christum. * Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem 19 vitæ. * Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi 20 constituentur multi. * Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Vbi autem abundavit delictum, superabundavit gra- 21 tia. * ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

CAPVT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus; sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentiis, sed soluti à lege, liberatique per Christi gratiam à peccato, & servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ ad vitam, quæ prius tradideramus immunditiæ ad mortem.

1 QVid ergo dicemus? permanebimus in 2 peccato ut gratia abundet? * Absit. A Qui enim mortui sumus peccato, quomodo

do adhuc vivemus in illo? * An ignoratis 3
quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?
* † Consepulti enim sumus cum illo per 4
baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, † ita & nos in novitate vitæ ambulemus. * Si enim complantati facti su- 5
mus similitudini mortis ejus: simul & re- B
surrectionis erimus. * Hoc scientes, quia 6
vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato. * Qui enim mortuus 7
est, justificatus est à peccato. * Si autem 8
mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: * scientes quod Christus resur- 9
gens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. * Quod enim 10
mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.* Ita & vos 11
existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro. * Non ergo regnet pec- 12
catum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. * Sed neque 13
exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes:& membra vestra arma justitiæ Deo. * Peccatum enim 14
vobis non dominabitur: non enim sub le- C
ge estis, sed sub gratia.* Quid ergo? pec- 15
cabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. * † Nescitis quo- 16
niam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam? * Gratias autem Deo, quod fui- 17
stis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. * Liberati autem à peccato, 18
servi facti estis justitiæ. * Humanum di- 19
co, propter infirmitatem carnis vestræ: D
sicut enim exhibuistis membra vestra ser-

vire

vire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra
20 servire justitiæ in sanctificationem. * Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis ju-
21 stitiæ. * Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?
22 Nam finis illorum mors est. * Nunc vero liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatio-
23 nem, finem vero vitam æternam. * Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris cujus vir defunctus est, nos per Christum soluti sumus à lege, qua peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritus: occasione autem legis peccatum judicantis, magis se exeruit & crevit peccatum, quanquam lex sancta esset ac spiritualis: imo & nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea quæ secundum rationem detestamur, legique sunt contraria.

1 A AN ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine do-
2 minatur, quanto tempore vivit? * † Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir
3 ejus, soluta est à lege viri. * Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri: ut non sit ad-
4 ultera si fuerit cum alio viro. * Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.
5 * Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructifica-
6 rent morti. * nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut ser-

† 1 Cor. 7. 8. 39

serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ. * Quid ergo dicemus? 7 lex peccatum est? Absit. Sed peccatum B non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: † Non concupisces. * Occasione autem 8 accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. * Ego autem vivebam sine lege aliquando. 9 Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. * Ego autem mortuus sum: & in- 10 ventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. * Nam pecca- 11 tum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. * † Ita- 12 que lex quidem sancta, & mandatum san- C ctum, & justum, & bonum. * Quod ergo 13 bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. * Scimus enim quia lex spiri- 14 tualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato. * Quod enim operor, 15 non intelligo. non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. * Si autem quod nolo, illud facio: 16 consentio legi, quoniam bona est. * Nunc 17 autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. * Scio 18 enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. * Non enim quod volo, bonum, hoc fa- 19 cio: sed quod nolo malum, hoc ago. * Si 20 autem quod nolo, illud facio: jam non ego D operor illud, sed quod habitat in me, peccatum. * Invenio igitur legem, volenti 21 mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet: * condelector enim legi Dei 22 secundum interiorem hominem: * video 23 autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivan-

tem

tem me in lege peccati, quæ est in membris meis. *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem, legi peccati.

CAPVT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum quem acceperunt: spiritum inquam adoptionis, qui Dei filios ac futuræ gloriæ cum Christo coheredes efficit; ad cujus gloriæ revelationem non solum universa aspirat creatura, vanitati interim subjecta; sed & hi qui spiritus acceperunt primitias, illam certa spe expectant, spiritu eos roborante, & quid orandum sit instruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga suos exhibitam in Christo charitatem, asserens nihil posse eos à charitate Dei separare quæ est in Christo Iesu.

1 A NIhil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non se-2 cundum carnem ambulant. *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberavit me 3 à lege peccati & mortis. *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de pec-4 cato damnavit peccatum in carne, *ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed se-5 cundum spiritum. *Qui enim secundum carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt. qui vero secundum spiritum sunt: quæ sunt 6 spiritus, sentiunt. *Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita & 7 pax. *quoniam sapientia carnis inimica B est Deo: legi enim Dei non est subjecta: 8 nec enim potest. *Qui autem in carne 9 sunt, Deo placere non possunt. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis

autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. * Si autem Christus in vo- 10 bis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. * Quod si Spiritus ejus, 11 qui suscitavit Iesum à mortuis, habitat C in vobis: qui suscitavit Iesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. * Ergo fratres debitores su- 12 mus non carni, ut secundum carnem vivamus. * Si enim secundum carnem vi- 13 xeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. * Qui- 14 cumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. * † Non enim accepistis spiri- 15 tum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) * Ipse e- 16 nim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. * Si autem 17 filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur. * Existimo 18 enim, quod non sunt condignæ passiones D hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. * Nam expectatio 19 creaturæ, revelationem filiorum Dei expectat. * Vanitati enim creatura subjecta 20 est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe: * quia & ipsa creatura 21 liberabitur à servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. * Scimus 22 enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. * Non solum au- 23 tem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. * Spe enim salvi 24 facti sumus. Spes autem quæ videtur, E non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? * Si autem quod non videmus, 25 speramus: per patientiam expectamus. * Similiter autem & spiritus adjuvat in- 26 firmita-

† *2 Tim. 1. 6. 7. Gal. 4. a. 5.*

firmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabi-
27 libus. * Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum
28 Deum postulat pro sanctis. * Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum
29 propositum vocati sunt sancti. * Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse pri-
30 mogenitus in multis fratribus. * Quos
F autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.
31 * Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus
32 pro nobis, quis contra nos? * Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?
33 * Quis accusabit adversus electos Dei?
34 Deus qui justificat, * quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat * pro nobis.
35 * Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio?
36 an gladius? * (sicut scriptum est. † Quia propter te mortificamur tota die: æsti-
37 mati sumus sicut oves occisionis.) * Sed in his omnibus superamus propter eum
38 qui dilexit nos. * Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,
39 * neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

† *Psal.* 43. *d.* 23.

CAPUT IX.

Propter Iudæorum ruinam, de qua vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit,

asserit, Israelitis factas à Deo Abrahæ filiis: nimirum cum illæ non pertineant ad omnes carnales Abrahæ filios, sed tantum ad eos qui ex Iudæis & Gentilibus gratuita Dei electione filii Abrahæ per fidem constituuntur: Deus autem cujus vult miseretur, & quem vult indurat: Iudæi vero quia non ex fide Christi quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quærebant, sunt in sua iniquitate relicti, Gentibus per fidem Christi justificatis.

1 Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente A conscientia mea in Spiritu sancto: * 2 quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. * 3 † Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, * 4 qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: * 5 quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, B qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. * 6 Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ: * 7 neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: † sed in Isaac vocabitur tibi semen: * 8 id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed † qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. * 9 Promissionis enim verbum hoc est: C † Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. * 10 Non solum autem illa: † sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac, patris nostri. * 11 Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) * 12 non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: * 13 † Quia major serviet minori sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. * 14 Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit. * 15 Moysi enim dicit: † Misere-

† *Act.* 9. *a.* 2. 1 *Cor.* 15. *b.* 9
† *Genes.* 21. *b.* 12.
† *Galat.* 4. *d.* 28
† *Genes.* 18. *b.* 10.
† *Genes.* 25. *c.* 24.
† *Gen.* 25. *c.* 23. *Mal.* 1. *a.* 2.

D † Miserebor cujus misereor: & misericor- † *Exod.* 33.
16 diam præstabo cujus miserebor. * Igitur *d.* 19.
non volentis, neque currentis, sed mise-
17 rentis est Dei. * Dicit enim Scriptura
Pharaoni: † Quia in hoc ipsum excitavi † *Exod.* 9. *d.* 16
te, ut ostendam in te virtutem meam: &
ut annuntietur nomen meum in universa
18 terra. * Ergo cujus vult miseretur, &
19 quem vult indurat * Dicis itaque mihi:
Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus
20 quis resistit? * O homo, tu quis es, qui
E respondeas Deo? † Numquid dicit fig- † *Sap.* 15. *b.* 7
21 mentum ei, qui se finxit. Quid me fecisti *Isa.* 45 *b.* 9.
sic?* Annon habet potestatē figulus luti, *Ier.* 18. *a.* 6.
ex eadem massa facere aliud quidem vas
in honorem, aliud vero in contumeliam?
22 * Quod si Deus volens ostendere iram, &
notam facere potentiam suam, sustinuit
in multa patientia, vasa iræ, apta in in-
23 teritum, * ut ostenderet divitias gloriæ
suæ in vasa misericordiæ, quæ præpara-
24 vit in gloriam. * Quos & vocavit nos
non solum ex Iudæis, sed etiam ex Gen-
25 tibus, * sicut in Osee dicit: † Vocabo † *Osee* 2 *d.* 23.
F non plebem meam, plebem meam: & non *1 Petr.* 2. *b.* 10
dilectam, dilectam: & non misericordiam
consecutam, misericordiam consecutam.
26 * † Et erit: In loco, ubi dictum est eis: † *Osee* 1 *b.* 10.
Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filii
27 Dei vivi. * Isaias autem clamat pro Is-
rael: † Si fuerit numerus filiorum Israel † *Isa.* 10. *c.* 22.
tamquam arena maris, reliquiæ salvæ
28 fient. * Verbum enim consummans, &
abbrevians in æquitate: quia verbum bre-
29 viatum faciet Dominus super terram: * &
G sicut prædixit Esaias: † Nisi Dominus sa- † *Isa.* 1. *c.* 9.
baoth reliquisset nobis semen, sicut Sodo-
ma facti essemus, & sicut Gomorrha simi-
30 les fuissemus. * Quid ergo dicemus? Quod
gentes, quæ non sectabantur justitiam,
apprehenderunt justitiam, justitiam au-
31 tem, quæ ex fide est. * Israel vero se-
ctando legem justitiæ, in legem justitiæ
32 non pervenit. * Quare? Quia non ex fi-
de,

de, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, * sicut scri- 33 ptum est: † Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis, qui credit in eum, non confundetur.

† Isa. 8. c. 14. & 28. d. 26. 1 Petr. 2. b. 7.

CAPVT X.

Orat Apostolus pro Iudæis, quos zelum Dei & legis habere asserit non secundum scientiam: nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitiæ ex operibus legis ab ea quæ ex fide est, quæ tam Iudæo quam Græco in Christum credenti communis est: ubique autem terrarum prædicata est Christi fides: quam repellentibus Iudæis, susceperunt Gentes.

FRatres, voluntas quidem cordis mei, 1 A & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. * Testimonium enim perhibeo 2 illis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. * Ignorantes 3 enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. * Finis enim legis, Christus, ad justitiam 4 omni credenti. * Moyses enim scripsit, 5 quoniam justitiam, quæ ex lege est, † qui fecerit homo vivet in ea. * Quæ autem 6 ex fide est justitia, sic dicit: † Ne dixeris B in corde tuo: quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere: * Aut quis de- 7 scendet in abyssum? hoc est, Christum à mortuis revocare. * Sed quid dicit Scri- 8 ptura? † Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus. * Quia si confitearis in 9 ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris. * Corde enim credi- 10 tur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem. * Dicit enim Scriptura: † O- 11 mnis, qui credit in illum, non confundetur. * Non enim est distinctio Iudæi & 12 Græci:

† Levit. 18. a. 5 Ezech. 20. b. 11. † Deut. 30. c. 12. † Deut. 30. c. 14. † Isa. 28. d. 16.

C Græci; nam idem Dominus omnium, di-
13 ves in omnes qui invocant illum. * † Omnis enim, quicumque invocaverit no-
14 men Domini, salvus erit. * Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine
15 prædicante? * Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: † Quam speciosi pedes euangelizantium
16 pacem, euangelizantium bona! * Sed non omnes obediunt Euangelio. Isaias enim dicit: † Domine quis credidit auditui no-
17 stro? * Ergo fides ex auditu, auditus au-
18 tem per verbum Christi. * Sed dico:
D Numquid non audierunt? † Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in
19 fines orbis terræ verba eorum. * Sed dico: Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: † Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam.
20 * Isaias autem audet, & dicit: † Inventus sum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.
21 * Ad Israel autem dicit: † Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.

† Ioel. 2. g. 22. Act. 2. c. 21.
† Isai. 52. b. 7 Nah. 1. d. 15.
† Isai. 53. a. 1 Ioa. 12 f. 38.
† Psal. 18. a. 5
† Deut. 32. c. 21.
† Isai. 65. a. 1
† Isai. 65. a. 2

CAPUT XI.

Deus quosdam ex populo Iudaico gratuita sua electione sibi servavit, per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in sua cæcitate juxta Prophetarum vaticinia relictis, ac Gentibus in locum ipsorum ex gratuita Dei bonitate assumptis: quas monet Apostolus ne adversus Iudæos glorientur: quodque Iudæi ad tempus deserti tandem ad Christum convertentur: exclamans ob divinæ sapientiæ incomprehensibilitatem.

1 A DIco ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de

tribu Benjamin: * Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? 2

† 3 Reg. 19. d. 10. * † Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. 3

* Sed quid dicit illi divinum responsum? 4

† 3 Reg. 10. d. 18. † Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. * Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. 5

* Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. 6

* Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati sunt: 7 B

* sicut scriptum est: † Dedit illis Deus spiritum cõpunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. 8

† Isai. 6. c. 9. Matth. 13. b. 14. Ioa. 12. f. 48. Actor. 28. f. 26. † Ps. 68 c. 23.

* Et David dicit: † Fiat mensa eorum in laqueum: & in captionem, & in scandalum & in retributionem illis. 9

* Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva. 10

* Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus ut illos æmulentur. 11

* Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum? 12

* Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. 13

* si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis. 14

* Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? 15

* Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. 16

* Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus es, 17 C

* noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu 18

radicem

19 radicem portas, sed radix te. * Dices er-
20 go: Fracti sunt rami ut ego inserar. * Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed
21 time. * Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat.
22 * Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu
23 excidêris. * Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est
24 enim Deus iterum inserere illos. * Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum na-
25 turam inserentur suæ olivæ? * Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, (ut
D non sitis vobisipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec ple-
26 nitudo Gentium intraret, * & sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: † Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat
27 impietatem à Iacob. * Et hoc illis à me testamentum: cum abstulero peccata eo-
28 rum. * Secundum Euangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem
29 autem, charissimi propter patres. * Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio
30 Dei. * Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulita-
31 tem illorum: * ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & i-
32 psi misericordiam consequantur. * Conclusit enim Deus omnia in incredulitate:
33 ut omnium misereatur. * O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, &
34 investigabiles viæ ejus! * † Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consilia-
35 rius ejus fuit? * Aut quis prior dedit illi,
36 & retribuetur ei? * Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen.

† *Isaiæ* 59. *d.* 20.

† *Sap.* 9. *c.* 13. *Isa.* 40. *d.* 13. 1 *Cor.* 2. *d.* 16.

CAPVT XII.

Instruit Romanos ut à sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se efferentes, aut illorum limites transgredientes, sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

† Phil. 4. d. 18 · † Ephes. 5. d. 17 · 1 Thes. 4. a. 3 · † 1 Cor. 12. b. 11. Ephes. 4 b. 7. · † Amos. 5. d. 15 · † Ephes. 4. a. 3 · † 1 Pet. 2. c. 17 · † Heb. 13. a. 1 · 1 Petr. 3. b. 9.

1 OBsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, † ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo (A) placentem, rationabile obsequium vestrum. 2 * Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri: † ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. 3 * Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: † & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. 4 * Sicut enim in uno (B) corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: 5 * ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. 6 * Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes: sive prophetiam secundum rationem fidei, 7 * sive ministerium in ministrando, 8 sive qui docet in doctrina, * qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate. 9 * Dilectio sine simulatione. † Odientes malum, adhærentes bono: 10 *† Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes: 11 *† Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes: 12 * Spe gaudentes: (C) In tribulatione patientes: Orationi instantes: 13 * Necessitatibus sanctorum communicantes: † Hospitalitatem sectantes. 14 * Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. 15 * Gaudere cum gaudentibus,

16 dentibus, flere cum flentibus: * Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, D sed humilibus consentientes. Nolite esse 17 prudentes apud vosmetipsos: * Nulli malum pro malo reddentes: † providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam 18 coram omnibus hominibus. * † Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus 19 hominibus pacem habentes: * † Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim: † Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus. 20 * Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput 21 ipsius. * Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

† 2 *Cor.* 1. *d.* 21
† *Heb.* 12. *d.* 14.
† *Eccli.* 28. *a.* 1. 2. 3.
Matt. 5. *g.* 39.
† *Deut.* 32. *c.* 35.
Heb. 10 *f.* 30.
Prov. 25. *d.* 21.

CAPVT XIII.

Hortatur ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquam civilem tantum gerant magistratum, omnibusque debita reddant: de proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur: & de tempore gratiæ, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis, amplectantur Christi virtutes.

1 A OMnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo or-2 dinatæ sunt. * Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: 3 * nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac; & habebis laudem 4 ex illa: * Dei enim minister est tibi in B bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui 5 malum agit. * Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed eti-6 iam propter conscientiam. * Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt,

Sap. 6. *a.* 4.
1 *Petr.* 2. *c.* 13

sunt, in hoc ipsum servientes. *†Reddite 7 ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. * Nemini 8 quidquam debeatis, nisi ut invicem C diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit. * Nam: † Non adulterabis: 9 Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: † Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Dilectio proximi 10 malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. * Et hoc scientes 11 tempus: quia hora est jam nos de somno D surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. * Nox præcessit, 12 dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. *Sicut in die honeste ambulemus; 13 † non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione: * † sed induimini Dominum Iesum 14 Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis.

†Matt. 22. c. 21. † Exod. 20. c. 14. Deut. 5 b. 18. † Levit. 19. d. 18. Matth. 22. d. 39. Marc. 12. c. 31. Gal. 5. c. 14. Iacob. 2 b. 8. † Luc. 21. f. 34. †Galat. 5. c. 16 1 Pet. 2 c. 11.

CAPUT XIV.

Fide firmiores debent eos qui adhuc infirmi sunt fovere & non contemnere, & nec hi nec illi judicare quemquam ob ciborum aut dierum discrimen, scientes quod omnes eumdem habeamus Dominum, cui & vivimus & morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est: & quamquam nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

INfirmum autem in fide assumite, non in 1 disceptationibus cogitationum. * Alius 2 enim credit se manducare omnia: qui A autem infirmus est, olus manducet. * Is 3 qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem

cantem non judicet: Deus enim illum assumpsit. 4 * † Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum. 5 * Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet. 6 * Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui B manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo. 7 * Nemo enim nostrum sibi vivit, & nemo 8 sibi moritur. * Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. 9 * In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur. 10 * Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? † Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. 11 * scriptum est enim: † Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne C genu: & omnis lingua confitebitur Deo. 12 * Itaque unusquisque nostrum pro se rationem 13 reddet Deo. * Non ergo amplius invicem judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel 14 scandalum. * Scio, & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi 15 commune est. * Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundum charitatem ambulas: † Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus 16 est. * Non ergo blasphemetur bonum 17 nostrum. * Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia, & pax, & gaudium 18 in Spiritu sancto, * qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est 19 hominibus. * Itaque quæ pacis sunt, se-D ctemur: & quæ ædificationis sunt, in invi-20 cem custodiamus. * Noli propter escam destruere opus Dei. † Omnia quidem sunt mun-

† Iacob. 4.d.12

† 2 Cor. 5.b.10

Isa. 45. d. 23.

† Phil. 2. b.10

† 1 Cor. 8.d.12

† Tit. 1. d. 15.

munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. * † Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. * Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo quod probat. * Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

† 1 Cor. 8. d. 18

21 22 23

CAPVT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre & sublevare imperfectiones, non suæ sed proximorum utilitati ac mutuæ paci studentes: Christus juxta facta patribus promissiones prædicavit Judæis; Gentibus vero ex misericordia Apostoli, non præviis promissionibus. Excusat se Paulus quod liberius Romanis scripserit, tamquam Gentium Apostolus, ostendens quomodo sit hoc munus executus: dicens quod ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam à Macedonibus eleemosynam elargitus fuerit Ierosolymitanæ Ecclesiæ, petens ut pro se interim orent.

DEbemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. * Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. * Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: † Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. * Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus. * Deus autem patientiæ & solatii, † det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum: * ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi. * Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei. * Dico enim

† Ps. 68 b. 10.
† 1 Cor. 1. b. 10

1 A 2 3 4 5 6 B 7 8

enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.
9 * Gentes autem super misericordia hono-
C rare Deum, sicut scriptum est: † Propter-
ea confitebor tibi in Gentibus Domine,
10 & nomini tuo cantabo. * Et iterum di-
cit: Lætamini Gentes cum plebe ejus.
11 * Et iterum: † Laudate omnes Gentes
Dominum: & magnificate eum omnes po-
12 puli. * Et rursus Isaias ait: † Erit radix
Iesse, & qui exurget regere Gentes, in
13 eum Gentes sperabunt. * Deus autem
spei repleat vos omni gaudio & pace in
credendo: ut abundetis in spe, & virtute
14 Spiritus sancti. * Certus sum autem fra-
tres mei & ego ipse de vobis, quoniam &
ipsi pleni estis dilectione, repleti omni sci-
entia, ita ut possitis alterutrum monere.
15 * Audacius autem scripsi vobis fratres ex
D parte, tamquam in memoriam vos redu-
cens: propter gratiam quæ data est mihi
16 à Deo, * ut sim minister Christi Iesu in
Gentibus: sanctificans Euangelium Dei,
ut fiat oblatio Gentium accepta, & san-
17 ctificata in Spiritu sancto. * Habeo igi-
tur gloriam in Christo Iesu ad Deum.
18 * Non enim audeo aliquid loqui eorum,
quæ per me non efficit Christus in obe-
19 dientiam Gentium, verbo & factis: * in
virtute signorum & prodigiorum, in vir-
tute Spiritus sancti: ita ut ab Ierusalem
per circuitum usque ad Illyricum reple-
20 verim Euangelium Christi. * Sic autem
E prædicavi Euangelium hoc, non ubi no-
minatus est Christus, ne super alienum
fundamentum ædificarem: sed sicut scri-
21 ptum est: * † Quibus non est annuntiatum
de eo, videbunt: & qui non audierunt,
22 intelligent. * Propter quod & impediebar
plurimum venire ad vos, & prohibitus
23 sum usque adhuc. * Nunc vero ulterius
locum non habens in his regionibus, cu-
piditatem autem habens veniendi ad vos

ex

† *Ps.* 17 *d.* 50. 2 *Reg.* 22. *d.* 50.

† *Psal.* 106. *a.* 1.

† *Isa.* 11 *c.* 10.

† *Isaiæ* 52. *d.* 15.

ex multis jam præcedentibus annis: * cum 24 in Hispaniam proficisci cœpero, spero F quod præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primum ex parte fruitus fuero. * Nunc igitur proficiscar 25 in Ierusalem ministrare sanctis. * Pro- 26 baverunt enim Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem. * Placuit 27 enim eis: & debitores sunt eorum. † Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis. * Hoc igitur cum consum- 28 mavero, & assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam. * Scio 29 autem quoniam veniens ad vos, in abun- G dantia benedictionis Euangelii Christi veniam. * Obsecro ergo vos fratres per 30 Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, * ut liberer ab infidelibus qui sunt 31 in Iudæa, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Ierusalem sanctis, * ut veniam 32 ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum. * Deus autem pa- 33 cis sit cum omnibus vobis. Amen.

† 1 Cor. 9. b. 11

CAPVT XVI.

Commendat Apostolus quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum præeminentias nominatim salutandos; quosdam vero vitandos hortatur, & de aliis dicit quod salutant Romanos.

COmmendo autem vobis Phœben so- 1 rorem nostram, quæ est in ministerio A Ecclesiæ, quæ est in Cenchris: * ut eam 2 suscipiatis in Domino digne sanctis: & assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi. * Salutate † Priscam 3 & Aquilam adjutores meos in Christo Iesu; (* qui pro anima mea suas cer- 4 vices supposuerunt: quibus non solus ego

† Act. 2. a. 2. & 16.

ego gratias ago, sed & cunctæ eccle-
5 siæ Gentium) * & domesticam Eccle-
siam eorum. Salutate Epænetum dile-
ctum mihi, qui est primitivus Asiæ in
6 Christo. * Salutate Mariam, quæ mul-
7 tum laboravit in vobis. * Salutate An-
dronicum & Iuniam, cognatos & con-
captivos meos: qui sunt nobiles in A-
postolis, qui & ante me fuerunt in Chri-
8 sto. * Salutate Ampliatum dilectissi-
9 mum mihi in Domino. * Salutate Vrba-
B num adjutorem nostrum in Christo Iesu.
10 & Stachyn dilectum meum. * Salutate
11 Apellen probum in Christo. * Salutate
eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salu-
tate Herodionem cognatum meum. Sa-
lutate eos, qui sunt ex Narcissi domo, qui
12 sunt in Domino. * Salutate Tryphænam
& Tryphosam, quæ laborant in Domi-
no. Salutate Persidem charissimam, quæ
13 multum laboravit in Domino. * Saluta-
te Rufum electum in Domino, & ma-
14 trem ejus, & meam. * Salutate Asyn-
critum, Phlegontem, Herman, Patro-
bam, Hermen; & qui cum eis sunt, fra-
15 tres. * Salutate Philologum & Iuliam,
C Nereum & sororem ejus, & Olympia-
dem, & omnes, qui cum eis sunt, san-
16 ctos. * Salutate invicem in osculo san-
cto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Chri-
17 sti. * Rogo autem vos fratres, ut obser-
vetis eos, qui dissensiones & offendicula,
præter doctrinam quam vos didicistis, fa-
18 ciunt; & declinate ab illis. * Hujusce-
modi enim Christo Domino nostro non
serviunt, sed suo ventri: & per dulces ser-
mones, & benedictiones, seducunt cor-
19 da innocentium. * Vestra enim obedientia
in omnem locum divulgata est. Gaudeo
igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse
20 in bono, & simplices in malo. * Deus au-
tem pacis conterat Satanam sub pedibus
vestris velociter. Gratia Domini nostri
21 Iesu Christi vobiscum. * † Salutat vos

† Act. 16, a. 1

 Timo-

Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei. * Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino. * Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus, frater. * Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen. * Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti, (* quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti, * soli sapienti Deo, per Iesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

D 22 23 24 25 26 27

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

CAPVT I.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis: ceterum dolet quod de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quod missus ad prædicandum Euangelium paucos baptizaverit: ostendens etiam reprobatam mundi sapientiam, & electos simplices: sicut & sita est salus in Christi morte, cujus prædicatio judicatur mundo stultitia, credentibus vero virtus ac sapientia: ideo enim contemptibilia mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.

1 PAulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater, A 2 * Ecclesiæ Dei, quæ est Co-

Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro. 3 * Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. 4 * Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: 5 * quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia: 6 * sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: 7 * ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Iesu Christi, 8 * qui & confirmabit vos usque in B finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Iesu Christi. 9 * † Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii ejus Iesu Christi Domini nostri. 10 * Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. 11 * Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab iis qui sunt Chloës, quia contentiones sunt inter vos. 12 * Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem † Apollo: ego vero Cephæ: ego autem Christi. 13 * Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? 14 * Gratias C ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, † nisi Crispum & Cajum: 15 * ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. 16 * Baptizavi autem & Stephanæ domum: ceterum nescio si quem alium baptizaverim. 17 * Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: † non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. 18 * Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, † id est nobis, Dei virtus est. 19 * Scriptum est enim: † Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

† *1 Thes. 5. d. 24*

† *Act. 18. f. 24.*

† *Act. 18. b. 8*

† *2 Pet. 1. c. 16* *Infra 2 a. 1, 4.*

† *Rom. 1. b. 16*

Isa. 29 c. 14.

† Isa. 33. c. 18. 20 * † Vbi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? 21 * Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. 22 * Quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt: 23 * nos autem prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; 24 * ipsis autem vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: D 25 * quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. 26 * Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: 27 * sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: 28 * & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: 29 * ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus. 30 * Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & † justitia, & sanctificatio, & redemptio: 31 * ut quemadmodum scriptum est: † Qui gloriatur, in Domino glorietur.

† Ier. 23. a. 5

† Ier. 9. g. 22, 23. 2 Cor. 10. d. 17.

CAPVT II.

Ostendit Paulus se Christum & hunc crucifixum magna modestia verbisque simplicibus prædicasse Corinthiis; quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam, quæ solo Dei spiritu cognosci potest: animalis enim non percipit quæ Dei sunt.

† Supra 1. c. 17

1 A ET ego, cum venissem ad vos, fratres, veni † non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi. 2 * Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum,

3 stum, & hunc crucifixum. * † Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo 4 fui apud vos: * & sermo meus, & prædicatio mea, † non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spi- 5 ritus & virtutis: * ut fides vestra non sit B in sapientia hominum, sed in virtute Dei. 6 * Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui de- 7 struuntur: * sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in glo- 8 riam nostram, * quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifi- 9 xissent. * Sed sicut scriptum est: † Quod C oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit 10 Deus iis, qui diligunt illum: * nobis autem revelavit Deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam 11 profunda Dei. * Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo 12 cognovit, nisi spiritus Dei. * Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ 13 à Deo donata sunt nobis: * † quæ & lo- D quimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritua- 14 libus spiritualia comparantes. * Animalis autem homo, non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter exa- 15 minatur. * Spiritualis autem judicat om- 16 nia: & ipse à nemine judicatur. * † Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

† *Act.* 18. a. 1
† 2 *Pet.* 1. c. 17
† *Isa.* 64. a. 4.
† 2 *Pet.* 1. c. 16
† *Isa.* 40. d. 13. *Sap.* 9. c. 13. *Rom.* 11. d. 34.

CAPUT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus prædicare recondita fidei mysteria:

contendebant enim de his qui tantum ministri erant, cum solus Deus possit gratiæ ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum: super quod quis bene aut male superædificaverit, patebit in die examinis. Non est violandum Dei templum quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

ET ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo, * lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. * Cum enim sit inter vos zelus, & contentio: nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? * Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? * Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. * Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. * Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus. * † Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. † Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. * Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. * Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Vnusquisque autem videat quomodo superædificet. * Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. * Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, * uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim (Domini) declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. * Si cujus opus manserit quod superædificavit,

Margin: 1 A 2 3 4 5 6 7 B 8 9 10 11 C 12 13 14

† *Psal.* 61. *v.* 13.
† *Galat.* 6. *b.* 5.

15 ficavit, mercedem accipiet. * Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per
16 ignem. * Nescitis quia templum Dei estis,
17 & Spiritus Dei habitat in vobis? * Si quis
D autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. † Templum enim Dei sanctum
18 est, quod estis vos. * Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc
19 sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. * Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: † Comprehen-
20 dam sapientes in astutia eorum. * Et iterum: † Dominus novit cogitationes sa-
21 pientium, quoniam vanæ sunt. * Nemo
22 itaque glorietur in hominibus. * Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia
23 enim vestra sunt: * vos autem Christi: Christus autem Dei.

† Infra 6. d. 19. 2 Cor. 6. c. 16.
† Iob 5. c. 13.
† Psal. 93. b. 11.

CAPUT IV.

Non temere judicandum est de Dei ministris: reprehenduntur Corinthii qui de ministris & acceptis donis gloriabantur, ac si illa à se haberent, & se extollentes contemnebant etiam Apostolos, quamquam Paulus illos in Christo genuerat: dicit se brevi venturum Corinthum, quo Pseudoapostolos redarguat.

1 Sic nos existimet homo ut ministros
A Christi, & dispensatores mysteriorum
2 Dei. * Hic jam quæritur inter dispensato-
3 res, ut fidelis quis inveniatur. * Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum
4 judico. * Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui au-
5 tem judicat me, Dominus est. * Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit unicui-

2 Cor. 6. a. 4.

que à Deo. * Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. * Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? * Iam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus. * Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. * Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. * Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, * & † laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: * blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. * Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. * Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. * Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi. * Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Iesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. * Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. * Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit; & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. * Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. * Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

Margin: 5, B, 7, 8, 9, 10, C, 11, 12, 13, 14, 15, D, 16, 17, 18, 19, 20, 21

† Act. 20. g. 34. 1 Thes. 2. b. 9. 2 Thes. 3. b. 8.

C A-

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quod in incestu publice viventem tolerarent; quem absens tradit Satanæ, monens ut expurgato vitiorum fermento, puri Pascha celebrent: nec vult eos commisceri Christianis palam criminosis.

1 A OMnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis 2 habeat. * Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis ut tollatur de medio ve-3 strum qui hoc opus fecit. * † Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum, qui sic ope-4 ratus est, * in nomine Domini nostri Iesu B Christi, congregatis vobis & meo spiritu, 5 cum virtute Domini nostri Iesu, * tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Ie-6 su Christi. * Non est bona gloriatio vestra. † Nescitis quia modicum fermentum 7 totam massam corrumpit? * Expurgate ve-C tus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum 8 immolatus est Christus. * Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis 9 sinceritatis & veritatis. * Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis. 10 * non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo 11 exiisse. * Nunc autem scripsi vobis non D commisceri; si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: 12 cum ejusmodi nec cibum sumere. * Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judica-13 tis? * nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobisipsis.

† *Lev. 18. b. 12. & 20. b. 11.*
† *Colos. 2. a. 5.*
† *Gal. 5. b. 9.*

CAPVT VI.

Corripit eos quod judicio contenderent coram judice ethnico; enumerans quadam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt: quadam licere dicit quæ non expediant: & varias ob causas ostendit vitandam fornicationem.

1 AVdet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos? A * 2 An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? * 3 Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia? * 4 Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum. * 5 Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? * 6 Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles? * 7 † Iam B quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? * 8 Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. * 9 An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, * 10 neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. * 11 Et hæc C quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. * 12 Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. * 13 Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino; & Dominus cor-

† *Matt.* 5. *f.* 39. *Luc.* 6. *c.* 29. *Rom.* 12. *d.* 17. 1 *Thes.* 4. *b.* 6.

14 corpori. * Deus vero & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem su-
15 am. * Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis?
16 Absit. * An nescitis quoniam qui adhæret
D meretrici, unum corpus efficitur? † Erunt
17 enim (inquit) duo in carne una. * Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.
18 * Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum
19 peccat. * An nescitis quoniam † membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non
20 estis vestri? * † Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

† Gen. 2. d. 24 Matth. 19. a. 5 Marc. 10. a. 8 Ephes. 5 g. 31.
† Sup. 3 d. 17. 2 Cor. 6 c. 16.
† Infra 7. d. 23 1 Petr. 1. d. 18

CAPUT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu & indissolubili vinculo, innuptis commendans cælibatum: & quomodo fidelis cum conjuge infideli se habere debeat: quodque unusquisque in quo vita statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginitatem matrimonio præfert, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut cui velit in Domino nubat.

1
A DE quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tange-
2 re: * propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæ-
3 que suum virum habeat. * † Vxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor vi-
4 ro. * Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mu-
5 lier. * Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinen-
6 tiam vestram. * Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum impe-

† 1 Pet. 3. b. 7.

rium

rium. * Volo enim omnes vos esse sicut 7 meipsum: sed unusquisque proprium do- B num habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic. * Dico autem non nuptis, & vi- 8 duis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. * Quod si non se continent, nu- 9 bant. Melius est enim nubere, quam uri. * Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, 10 præcipio non ego, sed Dominus, † uxorem à viro non discedere: * quod si dis- 11 cesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. * Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si 12 quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. * Et si qua mulier fidelis ha- 13 bet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: * san- 14 ctificatus est enim vir infidelis per mulie- C rem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. * Quod si infidelis discedit, discedat: 15 non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus. * Unde enim scis mulier, si 16 virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies? * nisi unicuique 17 sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo. * Circumcisus 18 aliquis vocatus est? non adducat præputi- D um. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. * Circumcisio nihil est, & 19 præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei. * † Unusquisque in qua vo- 20 catione vocatus est, in ea permaneat. * Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed 21 & si potes fieri liber, magis utere. * Qui 22 enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. * † Pretio empti e- 23 stis, nolite fieri servi hominum. * Unus- 24 quisque in quo vocatus est, fratres, in hoc E perma-

† *Matt.* 5. c. 32 & 19. b. 9. *Marci* 10. b. 9 *Luc.* 16 d. 18.

† *Eph.* 4. a. 1.

† *Sup.* 6. d. 20 1 *Petr.* 2. d. 18

25 permaneat apud Deum. * De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.
26 * Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum
27 est homini sic esse. * Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab
28 uxore? noli quærere uxorem. * Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego
29 autem vobis parco. * Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non ha-
30 bentes sint: * & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possi-
31 dentes: * & qui utuntur hoc mundo, tam-
F quam non utantur: præterit enim figura
32 hujus mundi. * Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat
33 Deo. * Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat
34 uxori, & divisus est. * Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomo-
35 do placeat viro. * Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedi-
36 mento Dominum obsecrandi. * Si quis au-
G tem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat,
37 si nubat. * Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem
38 suam, bene facit. * Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: &
39 qui non jungit, melius facit. * † Mulier alligata

† Rom. 7. a. 2.

rium. * Volo enim omnes vos esse sicut 7 meipsum: sed unusquisque proprium do- B num habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic. * Dico autem non nuptis, & vi- 8 duis: bonum est illis si sic permaneant, sic- ut & ego.* Quod si non se continent, nu- 9 bant. Melius est enim nubere, quam uri.

* Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, 10 præcipio non ego, sed Dominus, † uxo- rem à viro non discedere: * quod si dis- 11 cesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. * Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si 12 quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non di- mittat illam.* Et si qua mulier fidelis ha- 13 bet virum infidelem, & hic consentit ha- bitare cum illa, non dimittat virum: * san- 14 ctificatus est enim vir infidelis per mulie- C rem fidelem, & sanctificata est mulier in- fidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Quod si infidelis discedit, discedat: 15 non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem voca- vit nos Deus. * Vnde enim scis mulier, si 16 virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies? * nisi unicuique 17 sicut divisit Dominus, unumquemque sic- ut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo. * Circumcisus 18 aliquis vocatus est? non adducat præputi- D um. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. * Circumcisio nihil est, & 19 præputium nihil est: sed observatio man- datorum Dei. * † Vnusquisque in qua vo- 20 catione vocatus est, in ea permaneat.

* Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed 21 & si potes fieri liber, magis utere. * Qui 22 enim in Domino vocatus est servus, liber- tus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. * † Pretio empti e- 23 stis, nolite fieri servi hominum. * Vnus- 24 quisque in quo vocatus est, fratres, in hoc E perma-

† *Matt. 5. c. 32 & 19. b. 9. Marci 10. b. 9 Luc. 16 d. 18.*

† *Eph. 4. a. 1.*

† *Sup. 6. d. 20 1 Petr. 2. d. 18*

25 permaneat apud Deum. * De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.
26 * Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum
27 est homini sic esse. * Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab
28 uxore? noli quærere uxorem. * Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego
29 autem vobis parco. * Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non ha-
30 bentes sint: * & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possi-
31 dentes: * & qui utuntur hoc mundo, tam-
F quam non utantur: præterit enim figura
32 hujus mundi. * Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat
33 Deo. * Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat
34 uxori, & divisus est. * Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomo-
35 do placeat viro. * Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedi-
36 mento Dominum obsecrandi. * Si quis au-
G tem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat,
37 si nubat. * Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem
38 suam, bene facit. * Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: &
39 qui non jungit, melius facit. * † Mulier alligata

† Rom. 7.a.2

ligata est legi quanto tempore vir ejus vivit. quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino.* Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam. 40

CAPVT VIII.

Quamquam idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cum idolum nullius sit efficaciæ aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante conscientia, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere, hominem efficit meliorem.

DE iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat.* Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. * Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. * De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus. * Nam et si sunt qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi:) * nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. * Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur. * Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus.* Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. * Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? * † Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mor-

1 A 2 3 4 B 5 6 7 C 8 9 10 D 11

† Rom. 14. c. 19.

12 mortuus est?* Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum 13 infirmam, in Christum peccatis.* † Quapropter si esca scandalizat fratrem meum; non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

† Rom. 14. d. 21.

CAPVT IX.

Non accipiebat Paulus victum à Corinthiis quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licet hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit quo plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

1 A NOn sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis 2 in Domino? * Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino. 3 * mea defensio apud eos, qui me interro4 gant, hæc est. * Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi? 5 * Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Ce6 phas? * Aut ego solus, & Barnabas, non 7 habemus potestatem hoc operandi? * Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non 8 manducat? * Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? 9 * Scriptum est enim in lege Moysi: † Non B alligabis os bovi trituranti. Numquid de 10 bobus cura est Deo?* An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus perci11 piendi.* † Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra meta-

† Deut. 25. a. 4. 1 Tim. 5. c. 18.

† Rom. 15. f. 27.

metamus? * Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. * † Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant? * Ita & Dominus ordinavit iis, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio vivere. * Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. * Nam si euangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizavero. * Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est: * Quæ est ergo merces mea? Vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium, ut non abutar potestate mea in Euangelio. * Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem. * Et factus sum Iudæis tamquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer. * iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem. iis qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. * Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. * Omnia autem facio propter Euangelium; ut particeps ejus efficiar. * Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis. * Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. * Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi

† *Deut.* 18. a. 1

12 13 14 15 C 16 17 18 19 20 21 D 22 23 24 25 26

27 quasi aërem verberans: * sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

CAPUT X.

Commemoratione ingratorum Judæorum frequenter ob varia peccata à Deo punitorum, hos à similibus absterret: de tentatione humana, & Dei in tentationibus auxilio: non solum idololatria fugienda est, sed & mensa eorum qui idolothytis vescuntur; tum quod per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quod scandalo sint infirmioribus.

1 A NOlo enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes † sub nube fuerunt, & omnes † mare transierunt; 2 * † & omnes in Moyse baptizati sunt, in 3 nube, & in mari: * † & omnes eamdem 4 escam spiritalem manducaverunt, * † & omnes eumdem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Chri-5 stus) * sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: † nam prostrati sunt in 6 deserto. * Hæc autem in figura facta sunt B nostri, ut non simus concupiscentes ma-7 lorum, † sicut & illi concupierunt. * neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est. * Sedit populus manducare & bibere, & 8 surrexerunt ludere. * Neque fornicemur, † sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die vigintitria millia. 9 * Neque tentemus Christum: † sicut quidam eorum tentaverunt, & à serpentibus 10 perierunt. * † Neque murmuraveritis, sic-C ut quidam eorum murmuraverunt, & per-11 ierunt ab exterminatore. * Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in 12 quos fines sæculorum devenerunt. Itaque qui se existimat stare, videat ne ca-13 dat. * Tentatio vos non apprehendat nisi huma-

† Exod. 13. d. 21. † Num. 9. d. 22 † Exod. 14. c. 22. † Exod. 16. d. 15. † Exod. 17. b. 6 Num. 20. b. 10. † Num. 26. g. 65. † Psal. 105. c. 14. † Exod. 32. b. 6 † Num. 29. a. 1 † Num. 21. b. 5, 6. † Num. 11. a. 1 & 14. a. 1.

humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere. * Propter 14 quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura: * Vt prudentibus loquor, vos ipsi 15 judicate quod dico. * Calix benedictio- 16 nis, cui benedicimus, nonne communica- D tio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? * Quoniam unus panis, unum 17 corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. * Videte Israel secundum 18 carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? * Quid ergo? dico quod 19 idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum, sit aliquid? * Sed quæ immolant 20 Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. E Nolo autem vos sociosfieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: * non potestis men- 21 sæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. * An æmulamur Dominum? 22 Numquid fortiores illo sumus? † Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. * O- 23 mnia mihi licent, sed non omnia ædificāt. * Nemo quod suum est quærat, sed quod 24 alterius. * Omne, quod in macello vænit, 25 manducate, nihil interrogantes propter F conscientiam. * † Domini est terra, & ple- 26 nitudo ejus. * Si quis vocat vos infidelium, 27 & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. * Si quis autem dixe- 28 rit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam: * conscientiam 29 autem dico non tuam, sed alterius. Vt G quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia? * Si ego cum gratia par- 30 ticipo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? * † Sive ergo manducatis, sive 31 bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. * Sine offensione esto- 32

† *Supr. 6. c. 12. Eccl. 17. d. 31.*

† *Psal. 25. a. 1*

† *Col. 3. c. 17.*

te

te Iudæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:
33 * sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPVT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite: Corinthios reprehendit quod ad celebrandam cœnam Dominicam invicem non expectarent, sed inter se dissiderent: referens interim Sacramenti Eucharistiæ à Christo institutionem, & scelus ac pœnam indigne ad illud accedentium.

1 IMitatores mei estote, sicut & ego Christi. 2 * Laudo autem vos fratres, quod A per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. 3 * Volo autem vos scire, † quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris vir: caput vero Christi, Deus. 4 * Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. 5 * Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur. 6 * Nam si non velatur mulier, B tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum. 7 * Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. 8 * Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. 9 * † Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. 10 * Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos. 11 * Verumtamen neque C vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino. 12 * Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo. 13 * Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum? 14 * Ne ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi: 15 * mulier vero si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. 16 * Si

† Ephes. 5.c.23.

† Gen. 2.d.22

quis autem videtur contentiosus esse: nos D talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. * Hoc autem præcipio: non 17 laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis. * Primum quidem conve- 18 nientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo. * Nam 19 oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. * Conve- 20 nientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. * Vnus- 21 quisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. * Numquid domos 22 non habetis ad manducandum & biben- E dum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo. * Ego enim accepi à Domino quod & 23 tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, * & gratias agens fregit, & dixit: † Ac- 24 cipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. * Si- 25 militer & calicem, postquam cœnavit di- F cens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. * Quotiescumque enim manducabitis 26 panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat. * † Ita- 27 que quicumq; manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini. * † Pro- 28 bet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. * Qui enim 29 manducat & bibit indigne, judicium sibi G manducat & bibit: non dijudicans corpus Domini. * Ideo inter vos multi infirmi & 30 imbecilles, & dormiunt multi. * Quod si 31 nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. * Dum judicamur autem, 32 à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo

† Matt. 26. c. 26. Marc. 14. c. 22. Luc. 22 b. 17.

† Ioan. 6. f. 59.

† 2 Cor. 13. b. 5

33 mundo damnemur. * Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invi-
34 cem expectate. * Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cetera autem, cum venero, disponam.

CAPVT XII.

Variis dantur varia ejusdem Spiritus sancti charismata, ut in modum humani corporis quisque suo fungatur officio, & mutua se opera omnes indigere cognoscentes, mutuo se foveant: & ita Christus suæ providit Ecclesiæ de variis hominum statibus.

1 DE spiritualibus autem, nolo vos ig-
2 norare fratres. * Scitis quoniam cum A Gentes essetis, ad simulachra muta prout
3 ducebamini euntes. * Ideo notum vobis facio, † quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu
4 sancto. * Divisiones vero gratiarum sunt,
5 idem autem Spiritus: * Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus:
6 * Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omni-
7 bus. * Vnicuique autem datur manifesta-
8 tio Spiritus ad utilitatem. * Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem
9 Spiritum: * alteri fides in eodem Spiritu: B alii gratia sanitatum in uno Spiritu:
10 * alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.
11 * † Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout
12 vult. * Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen
13 corpus sunt: ita & Christus. * Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sive Gentiles,

† *Marc. 9. f. 39*

† *Rom. 12. a. 6* *Ephes. 4. b. 6.*

sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus. * Nam & corpus 14 non est unum membrum, sed multa. * Si 15 dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore? * Et si dixerit auris: Quoniam non 16 sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? * Si totum cor- 17 pus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: C ubi odoratus? * Nunc autem posuit Deus 18 membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. * Quod si essent omnia u- 19 num membrum, ubi corpus? * Nunc au- 20 tem multa quidem membra, unum autem corpus. * Non potest autem oculus dice- 21 re manui: Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii. * Sed multo magis quæ videntur 22 membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt: * & quæ putamus ignobiliora 23 membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. * Honesta autem nostra nul- 24 lius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, * ut non sit schisma in corpore, 25 sed idipsum pro invicem sollicita sint membra. * Et si quid patitur unum mem- 26 brum, compatiuntur omnia membra: sive D gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. * Vos autem estis corpus 27 Christi, & membra de membro. * † Et 28 quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. * Numquid omnes A- 29 postoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? * numquid omnes 30 virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

† Ephes. 4. c. 11.

31 tur? * Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

CAPUT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac praecellentiam supra fidem & spem, reliquaque Dei dona.

1 A SI linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum 2 tinniens. * Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem 3 non habuero, nihil sum. * Et si distribue- B ro in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, 4 nihil mihi prodest. * Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non 5 agit perperam, non inflatur, * non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non ir- 6 ritatur, non cogitat malum, * non gaudet super iniquitate, congaudet autem veri- 7 tati: * omnia suffert, omnia credit, omnia 8 sperat, omnia sustinet. * Charitas num- C quam excidit: sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia 9 destruetur. * Ex parte enim cognoscimus, 10 & ex parte prophetamus. * Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur 11 quod ex parte est. * Cum essem parvulus, D loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant 12 parvuli. * Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem co- 13 gnoscam sicut & cognitus sum. * Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.

CAPUT XIV.

Donum linguarum inferius esse dicit dono

dono prophetiæ; imo inutile, si desit qui interpretetur: tradit ergo eis normam qua his donis ordinate utantur: & mulieres in Ecclesiis silere jubet.

1 SEctamini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis. A 2 * Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria. 3 * Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. 4 * Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat. 5 * Volo autem omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædificationẽ accipiat. 6 * Nunc autem, fratres, si venero ad B vos linguis loquens; quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? 7 * Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint; quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur? 8 * Etenim si incertam vocem det tuba; quis parabit se ad bellum? 9 * Ita & C vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis; quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes. 10 * Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est. 11 * Si ergo nescíero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus. 12 * Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis. 13 * Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. 14 * Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. 15 * Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. 16 * Ceterum si benedixeris spiritu; qui supplet

plet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam
17 quid dicas, nescit. * nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur.
18 * Gratias ago Deo meo, quod omnium
19 vestrum lingua loquor. * Sed in Ecclesia
D volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam: quam decem millia ver-
20 borum in lingua. * Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote:
21 sensibus autem perfecti estote. * In lege scriptum est: † Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic
22 exaudient me, dicit Dominus. * Itaque
E linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infideli-
23 bus, sed fidelibus. * Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut
24 infideles: nonne dicent quod insanitis? * Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab
25 omnibus, dijudicatur ab omnibus: * occulta cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronun-
26 tians quod vere Deus in vobis sit. * Quid
F ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad
27 ædificationem fiant. * Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.
28 * Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.
29 * Prophetæ autem duo, aut tres dicant, &
30 ceteri dijudicent. * Quod si alii revela-
31 tum fuerit sedenti, prior taceat. * Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortentur:
32 * & spiritus prophetarum prophetis sub-
33 jecti sunt. * Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Eccle-
34 siis sanctorum doceo. * Mulieres in Ecclesiis

† *Isa.* 28. c. 11.

ſiis taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut † & lex dicit. G

† *Gen. 3. c. 16*

* Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in Eccleſia. 35
* An à vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos pervenit? 36
* Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata. 37
* Si quis autem ignorat, ignorabitur. 38
* Itaque fratres æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere. 39
* Omnia autem honeſte, & ſecundum ordinem fiant. 40

CAPVT XV.

Chriſtum docet à mortuis reſurrexiſſe, multiſque ac demum Paulo qui ſe minimum dicit Apoſtolorum apparuiſſe: ac noſtram hic aſtruit reſurrectionem, & ordinem ac modum ejus, una cum diverſa reſuſcitatorum gloria; non in anima ſolum; ſed etiam in corpore: mors autem in reſurrectione abſorbebitur.

Gal. 1. b. 11.

NOtum autem vobis facio, fratres, Euangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, 1 A
* per quod & ſalvamini: qua ratione prædicaverim vobis, ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis. 2
* Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris † ſecundum Scripturas: 3
* ‡ & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas: 4
* & quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim: 5
* Deinde viſus eſt plus quam quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manent uſque adhuc, quidam autem dormierunt: 6
* Deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus: 7
* Noviſſime autem omnium tamquam abortivo, viſus eſt & mihi. 8
* † Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. 9
* Gratia autem Dei ſum id quod 10

† *Iſaiæ 53. b. 5*
‡ *Ioan. 2. a. 2. Ioa. 20 c. 19.*
† *Act. 9. a. 3. Eph. 3. b. 8.*

quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei me-
11 cum: * Sive enim ego, sive illi, sic prædi-
12 camus, & sic credidistis. * Si autem Christus prædicatur quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?
13 * Si autem resurrectio mortuorum non
14 est: neque Christus resurrexit. * Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides ve-
15 stra: * invenimur autem & falsi testes
C Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum; quem non suscitavit, si mortui non
16 resurgunt. * Nam si mortui non resur-
17 gunt, neque Christus resurrexit. * Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis ve-
18 stris. * Ergo & qui dormierunt in Chri-
19 sto, perierunt. * Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores
20 sumus omnibus hominibus.* Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ
21 dormientium: * † quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurre-
22 ctio mortuorum. * Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes
23 vivificabuntur. * † Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventu ejus
24 crediderunt. * Deinde finis; cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum, & potestatem, &
25 virtutem. * Oportet autem illum regna-
D re, † donec ponat omnes inimicos sub pe-
26 dibus ejus. * Novissima autem inimica destruetur mors: † Omnia enim subjecit
27 sub pedibus ejus. Cum autem dicat: * Omnia subjecta sunt ei; sine dubio præter
28 eum, qui subjecit ei omnia. * Cum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & Ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi om-

† *Col.* 1 *c.* 18. *Apo.* 1 *b.* 5.
† 1 *The.* 4. *b.* 15
† *Psal.* 109. *a.* 1. *Heb.* 1. *d.* 13. & 10. *c.* 13.
† *Psal.* 8. *c.* 8. *Heb.* 2. *b.* 8.

omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.
* Alioquin quid facient qui baptizantur 29 pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?* ut 30 quid & nos periclitamur omni hora?
* Quotidie morior per vestram gloriam, 31 fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. * Si (secundum hominem) ad 32 bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? † manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.
* Nolite seduci: Corrumpunt mores bo- 33 nos colloquia mala. * Evigilate justi, & 34 nolite peccare; ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.* Sed dicet aliquis: Quomodo resur- 35 gunt mortui? qualive corpore venient?
* Insipiens, tu quod seminas non vivifi- 36 catur, nisi prius moriatur. * Et quod se- 37 minas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum. * Deus autem 38 dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus. * Non omnis 39 caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.* Et corpora cælestia, 40 & corpora terrestria: sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium.
* Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & 41 alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: * sic & resurrectio 42 mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. * Seminatur in 43 ignobilitate, surget in gloria: Seminatur in infirmitate, surget in virtute. * Semi- 44 natur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est: * † Factus est pri- 45 mus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. * Sed non prius quod spiritale est, 46 sed quod animale: deinde quod spiritale.
* Primus homo de terra, terrenus: secun- 47

† Isaiæ 22. c. 3. Sap. 2. b. 6.

† Gen. 2. b. 7.

dus

48 dus homo de cælo, cælestis. * Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis,
49 tales & cælestes. * Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus & ima-
50 ginem cælestis. * Hoc autem dico fratres: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorru-
51 ptelam possidebit. * Ecce mysterium vo-
G bis dico: Omnes quidem resurgemus, sed
52 non omnes immutabimur.* In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrup-
53 ti: & nos immutabimur. * Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalita-
54 tem. * Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: † Absorpta est mors in victoria.
55 * Vbi est mors victoria tua? ubi est mors
56 stimulus tuus? * Stimulus autem mortis peccatum est: virtus vero peccati lex.
57 * † Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum
58 Christum. * Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

† *Osee* 13. *d.* 14. *Heb.* 2. *d.* 14.

† *Iosu.* 5. *a.* 5.

CAPUT XVI.

Vbi de colligenda pro Christianis qui Ierosolymis agebant eleemosyna hortatus esset, commendat eis Timotheum ac Stephanæ familiam: deinde salutationes subjungit.

1 A DE collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ,
2 ita & vos facite. * Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non,
3 cum venero, tunc collectæ fiant. * Cum autem præsens fuero: quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre grati-
4 am vestram in Ierusalem. * Quod si dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.
5 * Veniam autem ad vos, cum Macedoniam

niam pertransiero: nam Macedoniam pertransibo. * Apud vos autem forsitan 6 manebo, vel etiam hiemabo: ut vos me deducatis quocumque iero. * Nolo enim vos 7 modo in transitu videre, spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. * Permanebo au- 8 tem Ephesi usque ad Pentecosten. * Ostium 9 enim mihi apertum est magnum, & evidens: & adversarii multi. * Si autem 10 venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos: opus enim Domini operatur, sicut & ego. * Ne quis ergo illum sper- 11 nat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: expecto enim illum cum fratribus. * De Apollo autem fratre vobis 12 notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cum ei vacuum fuerit. * Vi- 13 gilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini. * omnia vestra in charitate fi- 14 ant. * Obsecro autem vos fratres, nostis 15 domum Stephanę, & Fortunati, & Achaici: quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorum ordinaverunt seipsos: * ut & vos subditi sitis ejusmodi, 16 & omni cooperanti, & laboranti. * Gau- 17 deo autem in præsentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaici: quoniam id, quod vobis deerat, ipsi suppleverunt: * refecerunt 18 enim & meum spiritum, & vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt. * Sa- 19 lutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila & Priscilla cum domestica sua Ecclesia: apud quos & hospitor. * Salutant vos omnes fratres. Sa- 20 lutate invicem in osculo sancto. * Saluta- 21 tio, mea manu Pauli. * Si quis non amat 22 Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema, Maran Atha. * Gratia Domini 23 nostri Iesu Christi vobiscum. * Charitas 24 mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.

EPI-

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD CORINTHIOS SECVNDA.

CAPVT I.

Ostendit Apostolus ex quantis in Asia ortis adversitatibus eripuerit eum Dominus, ut & ipse alios consolaretur: deinde manifestans cordis sui ac doctrinæ sinceritatem, ostendit quod licet juxta id quod proposuerat, ad eos non venerit, nulla ipsius id actum esse levitate; asserens firmam esse suæ prædicationis veritatem.

1 A PAulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa 2 Achaia. * Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. 3 * † Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, 4 & Deus totius consolationis, * qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo. * Quo- 5 niam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat con- 6 solatio nostra. * Sive autem tribulamur B pro vestra exhortatione & salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earum- 7 dem passionum, quas & nos patimur: * ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis 8 & consolationis. * Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra,

† Ephes. 1. a. 3. 1 Petr. 1. a. 2.

stra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. * Sed ipsi 9 in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos: * qui de 10 tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus quoniam & adhuc eripiet, * adjuvantibus & vobis in oratione pro 11 nobis: ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis. * Nam gloria nostra 12 hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate C Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei, conversati sumus in hoc mundo: abundantius autem ad vos. * Non e- 13 nim alia scribimus vobis, quam quæ legistis, & cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis, * sicut & co- 14 gnovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die Domini nostri Iesu Christi. * Et hac confidentia 15 volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis: * & per vos transire in 16 Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. * Cum ergo hoc voluissem, numquid le- 17 vitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me EST & NON? * Fidelis autem Deus, quia 18 sermo noster, qui fuit apud vos, non est D in illo EST & NON. * Dei enim fi- 19 lius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Silvanum, & Timotheum, non fuit EST & NON, sed EST in illo fuit. * Quotquot enim 20 promissiones Dei sunt, in illo EST: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram. * Qui autem confirmat nos vobis- 21 cum in Christo, & qui unxit nos Deus: * qui & signavit nos, & dedit pignus Spi- 22 ritus in cordibus nostris. * Ego autem 23 testem Deum invoco in animam meam, quod

quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.

CAPUT II.

Ostendit quod ad ipsos non venerit ne majoris esset causa tristitiæ, exhortans ut fornicarium illum recipiant in gratiam: simul indicans quod magno quidem labore, magno tamen etiam fructu prædicaverit, licet prædicationis suæ fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

1 STatui autem hoc ipsum apud me, ne 2 iterum in tristitia venirem ad vos. * Si A enim ego contristo vos: & quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? 3 * Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum 4 gaudium, omnium vestrum est. * Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut contristemini: sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis. 5 * Si quis autem contristavit, non me con- B tristavit: sed ex parte, ut non onerem o- 6 mnes vos. * Sufficit illi, qui ejusmodi est, 7 objurgatio hæc, quæ fit à pluribus: * ita ut è contrario magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiori tristitia ab- 8 sorbeatur qui ejusmodi est. * Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum 9 charitatem. * Ideo enim & scripsi, ut C cognoscam experimentum vestrum, an in 10 omnibus obedientes sitis. * Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego quod donavi, siquid donavi, propter vos in 11 persona Christi, * ut non circumveniamur à satana: non enim ignoramus cogi- 12 tationes ejus. * Cum venissem autem Troadem propter Euangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in Domino,

 * non

13 D * non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedoniam. 14 * Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco: 15 * quia Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt: 16 * aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? 17 * Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CAPVT III.

Non eget Apostolus hominum commendatione, cum fructus suæ prædicationis eum commendet: multo enim maiori in honore esse debent ministri novi testamenti ac Spiritus, quam veteris testamenti ac litteræ: & quod Iudæi velamen adhuc habebant super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum aufertur.

1 A INcipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis? 2 * Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus: 3 * manifestati quod epistola estis Christi, ministrata B à nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. 4 * Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum: 5 * non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est: 6 * qui & idoneos nos fecit ministros novi testamenti; non littera, sed Spiritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat. 7 * Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israel in faciem

Moysi,

Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ 8 evacuatur: * quomodo non magis mi- 9 nistratio Spiritus erit in gloria? * Nam si C ministratio damnationis gloria est: multo magis abundat ministerium justitiæ in 10 gloria. * Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem 11 gloriam. * Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in 12 gloria est: * Habentes igitur talem spem, 13 multa fiducia utimur: * † & non sicut † *Exod. 34. d. 33.* Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in 14 faciem ejus, quod evacuatur, * sed obtusi sunt sensus eorum. Vsque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, 15 (quoniam in Christo evacuatur) * sed D usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor 16 eorum. * Cum autem conversus fuerit 17 ad Dominum, auferetur velamen. * † Do- † *Ioan. 4. c. 24.* minus autem Spiritus est: Vbi autem Spi- 18 ritus Domini, ibi libertas. * Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tamquam à Domini Spiritu.

CAPVT IV.

Quod sincera Apostolorum prædicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, præterquam iis quorum mentes excæcatæ sunt: quod multa adversa patiantur Apostoli, numquam tamen succumbunt: momentanea autem tribulatio parit magnam æternamque gloriam.

1 A IDeo, habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, 2 non deficimus, * sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam homi-

 num

num coram Deo. * Quod si etiam opertum est euangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum: * in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Euangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei. * Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Iesum: * quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Iesu. * Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. * In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: * persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus: * semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. * Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Iesum: ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. * Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis. * Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: † Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: * scientes quoniam qui suscitavit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum. * Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. * Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem. * Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, * non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur.

† *Psal.* 115. *a.* 1.

tur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

CAPUT V.

Ex certa spe futuræ gloriæ desiderant Apostoli absolvi à corpore, cum aliter ea frui non possint: semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere, dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis: & legatione pro Christo fungentes, ne ipsum quidem Christum, quem prædicant, & cujus morte reconciliatus est Deo mundus, jam secundum carnem noverunt.

1 A SCimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam 2 in cælis. * Nam & in hoc ingemiscimus, † habitationem nostram, quæ de cælo est, 3 superindui cupientes: * si tamen vestiti, 4 non nudi inveniamur. * Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mor-5 tale est, à vita. * Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pi-6 gnus spiritus. * Audentes igitur semper, B scientes quoniam dum sumus in corpore, 7 peregrinamur à Domino: (* per fidem enim ambulamus, & non per speciem) 8 * audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & 9 præsentes esse ad Dominum. * Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsen-10 tes, placere illi. * † Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. 11 * Scientes ergo timorem Domini, homi-C nibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis ve-12 stris manifestos nos esse. * Non iterum com-

† *Apoc.* 16. c. 13.

† *Rom.* 14. b. 10.

commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde. * Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis. * Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: * & pro omnibus mortuus est Christus: ut, & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. * Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus. * Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: † ecce facta sunt omnia nova. * Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis. * quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. * Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. * Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.

13 14 15 16 D 17 18 19 20 21

† *Isai.* 43. c. 19. *Apoc.* 21. b. 5.

CAPUT VI.

Exhortatur ne acceptam negligant gratiam, ostendens quantum laboraverit ut probatum se Dei ministrum exhiberet, & admonens ut à convictu & consortio infidelium separentur.

ADjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. * Ait enim: † Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. * † nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: * sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos

1 2 A 3 4

† *Isa.* 49. c. 8.

† 1 *Cor.* 10. g. 32.

sos † sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitati- 5 bus, in angustiis, * in plagis, in carceri- B bus, in seditionibus, in laboribus, in vigi- 6 liis, in jejuniis, * in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate; in Spiritu 7 sancto, in charitate non ficta, * in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ 8 à dextris, & à sinistris: * per gloriam, & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam: ut seductores, & veraces; sicut 9 qui ignoti, & cogniti: * quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mor- 10 tificati: * quasi tristes, semper autem gau- C dentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & o- 11 mnia possidentes. * Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatum 12 est. * Non angustiamini in nobis: angu- 13 stiamini autem in visceribus vestris: * eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini & vos. 14 * Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tene- 15 bras? * Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? 16 * Qui autem consensus templo Dei cum D idolis? † Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: † Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. 17 * Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immun- 18 dum ne tetigeritis: * & ego recipiam vos: † & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.

† 1 Cor. 4. a. 1.

† 1 Cor. 3. d. 27 & 6. d. 19.

† Levit. 26. b. 12.

† Ier. 31. a. 9

CAPVT VII.

Ostendit Apostolus quanto amore Corinthios prosequebatur, & quantum de correcta ipsorum vita in magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantum-

ve bonum pepererit tristitia, quam ex sua acceperant epistola.

HAs ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. * Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. * Non ad condemnationem vestram dico. prędiximus enim quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum. * Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores. * Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi. * Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem. * Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit; * nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. * † Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. * Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. * Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec

[Margin: 1 A; 2; 3; 4; 5 B; 6; 7; 8; 9 C; 10; 11; 12 D]

† 1 Pet. 2. c. 19.

nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam solicitudinem nostram, 13 quam habemus pro vobis * coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est 14 spiritus ejus ab omnibus vobis. * & si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus, sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta 15 est: * & viscera ejus abundantius in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & 16 tremore excepistis illum. * Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

CAPVT VIII.

Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus qui Ierosolymis agebant prompto animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo; admonens ut quod jam dudum facere proposuerant, id nunc pro cujusque facultate præstent: & ministros collaudat quos ad eam mittit colligendam.

1 A NOtam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Eccle- 2 siis Macedoniæ: * quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit; & altissima paupertas eorum, abundavit in divitias simplicitatis 3 eorum: * quia secundum virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem 4 voluntarii fuerunt, * cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerii, quod fit in San- 5 ctos. * Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, de- 6 inde nobis per voluntatem Dei; * itaut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœ- B pit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam 7 istam. * Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitu-

licitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis. * Non quasi imperans dico: sed per aliorum solicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans. * Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. * Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: * nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. * Si enim voluntas prompta est; secundum id quod habet, accepta est, C non secundum id quod non habet. * Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. * In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: * † Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit. * Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi, * quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. * Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est D in Euangelio per omnes Ecclesias: * non solum autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram: * devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur à nobis. * † Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. * Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe solicitum esse: nunc autem multo solicitiorem, confidentia multa in vos, * sive pro Tito, qui est socius

8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

† Exod. 15. d. 18.

† Rom. 12. d. 17.

cius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri. Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi. 24 * Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

CAPUT IX.

Prosequitur hortando ad eleemosynam prompte & abundanter tribuendam; admonens ne ex hoc inopiam metuant, sed divinæ fidant providentiæ: variosque recenset illius eleemosynæ fructus.

1 A NAm de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis. 2 * Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos. 3 * Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati sitis: 4 * ne cum venerint B Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia. 5 * Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tanquam avaritiam. 6 * Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. 7 * Vnusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: † hilarem enim datorem diligit Deus. 8 * Potens est autem Deus omnem C gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, 9 * sicut scriptum est: † Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi. 10 * Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen

† *Eccli.* 35. *b.* 11.

† *Psal.* 111. *b.* 9.

semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ: * ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. * Quoniam ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, * per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, * & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. * Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPVT X.

Incipit suam aperire potestatem, & exantlatos pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui ipsum deprimentes & abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impediebant.

IPse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem & modestiam Christi, qui in facie quidē humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. * Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam confidentiam qua existimor audere, in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. * In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. * Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, * & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, * & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia. * Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se: quia sicut

8 sicut ipse Christi est, ita & nos. * Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructio-
9 nem vestram : non erubescam. * Vt autem non existimer tamquam terrere vos
10 per epistolas : * quoniam quidem episto-
C læ, inquiunt, graves sunt & fortes : præsentia autem corporis infirma, & sermo
11 contemptibilis : * hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in fa-
12 cto. * Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant : sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmet-
13 ipsos nobis. * Nos autem non in immen-
D sum gloriabimur, † sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.
14 * Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos : usque ad vos enim pervenimus in Euangelio Christi.
15 * non in immensum gloriantes in alienis laboribus : spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundan-
16 tiam, * etiam in illa, quæ ultra vos sunt, euangelizare, non in aliena regula in iis
17 quæ præparata sunt gloriari. * † Qui au-
18 tem gloriatur, in Domino glorietur. * Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est ; sed quem Deus commendat.

† *Ephes.* 4. *b.* 8.

† *Ier.* 9. *g.* 23. 1 *Cor.* 1 *d.* 31.

CAPVT XI.

Propter pseudoapostolos pervertentes Pauli prædicationem metuens Corinthiis, ostendit quare nihil subsidii ab eis acceperit : deinde ut ostendat plus fidei sibi restituendum esse, quam illis, sua recenset encomia ; & primum adversa quæ perpessus est ; prædicando Christi fidem, & labores ac solicitudines.

1 A VTinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed & supportate me:

* Æmu-

* Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. * Timeo autem, ne † sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri; & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. * Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Euangelium, quod non recepistis: recte pateremini. * Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis. * Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in omnibus autem manifestati sumus vobis. * Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Euangelium Dei euangelizavi vobis? * Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. * Et cum essem apud vos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt à Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo. * Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. * Quare? Quia non diligo vos? Deus scit. * Quod autē facio, & faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionē, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos. * Nam ejusmodi pseudoapostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. * Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis. * non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum. * Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier) * quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. * Quoniam multi gloriantur secundum carnem:

† *Gen.* 3. a. 4.

19 carnem: & ego gloriabor. * Libenter enim suffertis insipientes: cum sitis ipsi
20 sapientes, * Sustinetis enim si quis vos E in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in
21 faciem vos cædit. * Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insi-
22 pientia dico) audeo & ego: * Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: Semen
23 Abrahæ sunt, & ego: * Ministri Christi F sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mor-
24 tibus frequenter. * A Iudæis quinquies,
25 † quadragenas, una minus, accepi. * † Ter virgis cæsus sum, † semel lapidatus sum, † ter naufragium feci, nocte & die in
26 profundo maris fui, * in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in
27 falsis fratribus: * in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis
28 multis, in frigore & nuditate: * præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesia-
29 rum. * Quis infirmatur, & ego non infir- G mor? quis scandalizatur, & ego non uror?
30 * Si gloriari oportet: quæ infirmitatis
31 meæ sunt, gloriabor. * Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi: qui est benedictus
32 in sæcula, scit quod non mentior. * † Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut
33 me comprehenderet: * & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

† *Deut.* 25. a. 3
† *Act.* 16. e. 22.
† *Act.* 14. c. 18.
† *Act.* 27. a. 2
† *Act.* 9. d. 24

CAPUT XII.

Narrat factas sibi ante annos 14 divinas visiones, & de dato sibi carnis stimulo, ostendens quod cum compulerint ut se lau-

* Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. * Timeo autem, ne † sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri; & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. * Nam si is qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Euangelium, quod non recepistis: recte pateremini. * Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis. * Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in omnibus autem manifestati sumus vobis. * Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Euangelium Dei euangelizavi vobis? * Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. * Et cum essem apud vos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt à Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo. * Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. * Quare? Quia non diligo vos? Deus scit. * Quod autẽ facio, & faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionẽ, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos. * Nam ejusmodi pseudoapostoli, sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. * Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in Angelum lucis. * non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum. * Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier) * quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. * Quoniam multi gloriantur secundum carnem

† *Gen.* 3. a. 4.

19 carnem: & ego gloriabor. * Libenter enim suffertis insipientes: cum sitis ipsi
20 sapientes, * Sustinetis enim si quis vos E in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in
21 faciem vos cædit. * Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insi-
22 pientia dico) audeo & ego: * Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: Semen
23 Abrahæ sunt, & ego: * Ministri Christi F sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mor-
24 tibus frequenter. * A Iudæis quinquies,
25 † quadragenas, una minus, accepi. *† Ter virgis cæsus sum, † semel lapidatus sum, † ter naufragium feci, nocte & die in
26 profundo maris fui, * in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in
27 falsis fratribus: * in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in jejuniis
28 multis, in frigore & nuditate: * præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesia-
29 rum. * Quis infirmatur, & ego non infir-G mor? quis scandalizatur, & ego non uror?
30 * Si gloriari oportet: quæ infirmitatis
31 meæ sunt, gloriabor. * Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi: qui est benedictus
32 in sæcula, scit quod non mentior. * † Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut
33 me comprehenderet: * & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

† Deut. 25.a.3
† Act. 16. c.22.
† Act. 14. c.18.
† Act. 27.a.2
† Act. 9.d.24

CAPVT XII.

Narrat factas sibi ante annos 14 divinas visiones, & de dato sibi carnis stimulo, ostendens quod eum compulerint ut se lau-

se laudaret cum ab illis potius debuisset commendari propter accepta ab ipso beneficia, pro quorum salute adhuc immolari paratus est: sed metuit ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos.

SI gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones & revelationes Domini. * † Scio hominem in Christo ante annos quattuordecim, (sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. * Et scio hujusmodi hominem, (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) * quoniam raptus est in Paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. *Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. * Nam, & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me. * Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet. * Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet à me: * & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. * Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: Cum enim infirmor, tunc potens sum. * Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim à vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum: * signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos, in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus. * Quid est enim quod minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos?

† Act. 9. a. 3.

14 vos? Donate mihi hanc injuriam. * Ecce, tertio hoc paratus sum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes
15 filiis. * Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minus di-
16 ligar. * Sed esto: ego vos non gravavi: sed cum essem astutus, dolo vos cepi.
17 * Numquid per aliquem eorum, quos misi
18 ad vos, circumveni vos? * Rogavi Ti-
F tum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vesti-
19 giis? * Olim putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter
20 ædificationem vestram. * Timeo enim,
G ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos, & ego inveniar à vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes,
21 seditiones sint inter vos: * ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis qui peccaverunt, quo ad pœnitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severe eos castigare data sibi à Christo potestate, cujus virtutem merito deberent in seipsis agnoscere, additque generalem exhortationem, & salutationes.

1 ECce tertio hoc venio ad vos: † In ore
A duorum vel trium testium stabit om-
2 ne verbum. * Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis qui ante peccaverunt, & ceteris omnibus, quoniam si
3 venero iterum, non parcam. * An experimen-

† Deut. 19. b.15. Matth. 18. b.16. Ioan. 8. c.17. Hebr. 10. c.28.

rimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? * Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. * Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Iesus in vobis est? nisi forte reprobi estis. * Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi. * Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi simus. * Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. * Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem. * Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem. * De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. * Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. * Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD GALATAS.

CAPVT I.

Reprehendit Galatas Apostolus quod abduci se permiserint à veritate quam ab ipso acceperant, cum sola hæc tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, & tanta solertia postea illam docuerit, quanta ipsam antea impugnabat: addens quomodo ipsum Deus ad euangelizandum segregaverit.

1 A PAulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitavit eum à mortuis: 2 * & qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ. 3 * Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo, 4 * qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundum voluntatem Dei & patris nostri, 5 * cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen. 6 * Miror quod sic tam cito transB ferimini, ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in alind Euangelium: 7 * quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Euangelium Christi. 8 * Sed licet nos, aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizavimus vobis, anathema sit. 9 * Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis vobis euangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit. 10 * Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. 11 * † Notum enim vobis facio, fratres, Euangelium

† 1 Cor. 15. a. 1.

angelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem: * † neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi. * Audistis enim conversationem meam aliquando in Iudaismo: quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, * & proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. * Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, * ut revelaret Filium suum in me, ut euangelizarem illum in Gentibus: continuo non acquievi carni & sanguini, * neque veni Ierosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abii in Arabiam: & iterum reversus sum Damascum: * deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim: * alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. * Quæ autem scribo vobis; ecce coram Deo, quia non mentior. * Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ. * Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ erant in Christo: * tantum autem auditum habebant: Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat: * & in me clarificabant Deum.

† Ephes. 3. a. 3.

12 C 13 14 15 16 17 D 18 19 20 21 22 23 24

CAPVT II.

Paulus Euangelii veritatem libere semper docuit inter Gentes, approbantibus id primis Apostolis, & nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palam reprehendit Cepham, ostendens quod non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

DEinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. * Ascendi autem

1 A 2

tem secundum revelationem: & contuli cum illis euangelium, quod prædico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in vacuum 3 currerem, aut cucurrissem. * Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Genti-4 lis, compulsus est circumcidi: * sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut 5 nos in servitutem redigerent. * Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Euangelii permaneat apud vos: 6 *ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, B (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. † Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse ali-7 quid, nihil contulerunt. * Sed econtra cum vidissent quod creditum est mihi Euangelium præputii, sicut & Petro cir-8 cumcisionis: (* qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, o-9 peratus est & mihi inter Gentes)* & cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis: ut nos in Gen-10 tes, ipsi autem in circumcisionem: * tantum ut pauperum memores essemus: quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere. 11 * Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia repre-12 hensibilis erat. * Prius enim quam veni-C rent quidam à Iacobo, cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahebat & segregabat se, timens eos qui ex cir-13 cumcisione erant. * Et simulationi ejus consenserunt ceteri Iudæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulatio-14 nem. * Sed cum vidissem quod non recte ambularent ad veritatem Euangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cum Iudæus sis, gentiliter vivis, & non Iudaice: 15 quomodo Gentes cogis Iudaizare? * Nos natu-

† Deut. 10. d. 17. Iob. 34. b. 19. Sap. 6. b. 8. Eccli. 35. b. 16. Rom. 2. b. 11. Ephes. 6 b. 9. Colos. 3. d. 25. Actor. 10. d. 34. 1 Petr. 1. c. 17

natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. * Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: † propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. * Quod si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit. * Si enim quæ destruxi, iterum hæc ædifico: prævaricatorem me constituo. * Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci. * Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. * Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

† Rom. 3.c.20.

CAPVT III.

Sicut Abrahæ, ita & posteris, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus: subditi autem legi, cum nemo præstet legem, maledicti sunt: sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit: promissiones vero factæ Abrahæ per fidem complentur, licet interim lex tamquam pædagogus data fuerit, quæ non poterat justificare.

O Insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus? * Hoc solum à vobis volo discere: ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? * Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? * Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa. * Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? * Sicut scriptum est:

est: † Abraham credidit Deo, & reputa- † *Gen. 15. b. 6 Rom. 4 a. 3. Iacob. 2 d. 23.*
7 tum est illi ad justitiam. * Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii sunt filii
8 Abrahæ. * Providens autem Scriptura,
B quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: † Quia benedicentur
9 in te omnes Gentes. * Igitur qui ex fide † *Gen. 12. a. 3.*
sunt, benedicentur cum fideli Abraham.
10 * Quicumque enim ex operibus legis *Eccli. 44. d. 20.*
sunt, sub maledicto sunt: Scriptum est enim: † Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in † *Deut. 27. d. 26.*
11 Libro legis, ut faciat ea. * Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: † quia justus ex fide vivit. † *Hab. 2. a. 4.*
12 * Lex autem non est ex fide, sed, † Qui *Rom. 1 b. 17.*
13 fecerit ea, vivet in illis. * Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: † *Lev. 18. a. 5*
† Maledictus omnis qui pendet in ligno: † *Deut. 21. d. 25.*
14 * ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem
15 Spiritus accipiamus per fidem. * Fratres
C (secundum hominem dico) † tamen hominis confirmatum testamentum nemo † *Heb. 9. d. 17*
16 spernit, aut superordinat. * Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est
17 Christus. * Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam pro-
18 missionem. * Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus. * Quid
19 igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.
20 * Mediator autem unius non est: Deus au-
21 tem unus est. * Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset ju- † *Rom. 3. b. 9.*
22 stitia. * † Sed conclusit Scriptura omnia sub

sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. * Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat. * Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. * At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo. * Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. * † Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. * Non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Iesu. * Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem heredes.

† *Rom. 6. a. 3.*

CAPVT IV.

Ante Christum natum, Iudæi, in modum heredis adhuc parvuli, sub lege continebantur, tamquam sub tutore: conatur autem eos à legis servitute revocare, cum fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans quanto fervore ipsum ac prædicationem ipsius antea acceperant: & simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filiis, duo testamenta designantibus: per quod docet legis æmulatores à Christi hereditate ejiciendos.

DIco autem: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, cum sit dominus omnium: * sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præfinitum tempus à patre: * ita & nos cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. * At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, * ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. * Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater. * Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius: & heres per Deum.

* Sed

8 * Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis.
9 * Nunc autem cum cognoveritis Deum, B immo cogniti sitis à Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma & egena ele-
10 menta, quibus denuo servire vultis? * Dies observatis, & menses, & tempora, & an-
11 nos. * Timeo vos, ne forte sine causa
12 laboraverim in vobis. * Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres obsecro vos:
13 Nihil me læsistis. * Scitis autem quia per infirmitatem carnis euangelizavi vobis jampridem, & tentationem vestram in
14 carne mea * non sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me,
15 sicut Christum Iesum. * Vbi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos
16 vestros eruissetis, & dedissetis mihi. * Ergo inimicus vobis factus sum, verum di-
17 cens vobis? * Æmulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, ut illos æmule-
18 mini. * Bonum autem æmulamini in bono C semper: & non tantum cum præsens sum
19 apud vos. * Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.
20 * Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor
21 in vobis. * Dicite mihi qui sub lege vul-
22 tis esse, legem non legistis? * Scriptum est enim; Quoniam Abraham duos filios habuit: † unum de ancilla, † & unum de
23 libera. * Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per re-
24 promissionem: * quæ sunt per allegoriam D dicta: Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem in monte Sina, in servitutem
25 generans: quæ est Agar: * Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Ierusalem, & servit cũ filiis suis.
26 * Illa autem, quæ sursum est Ierusalem,
27 libera est; quæ est mater nostra. * Scriptum est enim: † Lætare sterilis, quæ non paris; erumpe, & clama, quæ non parturis:

† *Gen.* 16. d. 15.
† *Gen.* 21. a. 2
† *Isa.* 54. a. 1.

ris: quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum. * † Nos autem fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. * Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc. * Sed quid dicit Scriptura? † Ejice ancillam, & filium ejus: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. * Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

† Rom. 9. b. 8. — 28, 29

† Gen. 21. d. 16. — 30, 31

CAPVT V.

Qui legis operibus justificari cupit, expers est fructus Christi, in quo nec prodest circumcisio nec præputium, sed fides viva: hortatur ergo ut caveant à seductoribus, studeantque mutuæ dilectioni caro autem semper repugnans spiritui trahit ad carnis opera, quæ separant à regno cælorum: spiritus autem adfert fructus quibus illud consequimur, etiam si legis opera non præstemus.

STate, & nolite iterum jugo servitutis contineri. * † Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. * Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. * Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratia excidistis. * Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ expectamus. * Nam in Christo Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur. * Currebatis bene: quis vos impedivit veritati non obedire? * Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos. * † Modicum fermentum totam massam corrumpit. * Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos portabit judicium, quicumque est ille. * Ego autem fratres, si circumcisionem adhuc prædico: quid adhuc

† Act. 15. a. 1. 2. — 1, 2, A, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9

† 1 Cor. 5. b. 6. — B, 10, 11

huc persecutionem patior? Ergo evacua-
11 tum est scandalum crucis. * Utinam &
13 abscindantur qui vos conturbant. * Vos
enim in libertatem vocati estis fratres:
tantum ne libertatem in occasionem detis
carnis, sed per charitatem Spiritus servite
14 invicem. * Omnis enim lex in uno sermo-
C ne impletur: † Diliges proximum tuum
15 sicut teipsum. * Quod si invicem morde-
tis, & comeditis: videte ne ab invicem
16 consumamini. * Dico autem: Spiritu am-
bulate, & desideria carnis non perficietis.
17 * Caro enim concupiscit adversus spiri-
tum: spiritus autem adversus carnem: hæc
enim sibi invicem adversantur: ut non
18 quæcumque vultis, illa faciatis. * Quod
si spiritu ducimini, non estis sub lege.
19 * Manifesta sunt autem opera carnis:
quæ sunt fornicatio, immunditia, impu-
20 dicitia, luxuria, * idolorum servitus, ve-
neficia, inimicitiæ, contentiones, æmu-
21 lationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, * in-
vidiæ, homicidia, ebrietates, comessatio-
nes, & his similia: quæ prædico vobis,
D sicut prædixi, quoniam qui talia agunt,
22 regnum Dei non consequentur. * Fructus
autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax,
patientia, benignitas, bonitas, longani-
23 mitas, * mansuetudo, fides, modestia,
continentia, castitas. Adversus hujusmo-
24 di non est lex. * Qui autem sunt Christi,
carnem suam crucifixerunt cum vitiis &
25 concupiscentiis. * Si spiritu vivimus, spi-
26 ritu & ambulemus. * Non efficiamur ina-
nis gloriæ cupidi, invicem provocantes,
invicem invidentes.

† *Levit.* 19. *d.* 18. *Matth.* 22. *d.* 39. *Rom.* 13. *b.* 8. 1 *Petr.* 2. *c.* 11.

CAPUT VI.

Cum humilitate juvandus est proximus, nec aliorum laudes curandæ: semperque bene operandum est, ut tempore suo metamus vitam æternam: rursum monet ut caveant à seductoribus, qui cum legem suadeant, ipsi illam non observant: Paulus autem in solo Christo crucifixo

crucifixo gloriatur, ad quem nec circumcisio, nec præputium quidquam faciunt.

FRatres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. * Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. * Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. * Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. * † Vnusquisque enim onus suum portabit. * Communicet autem, is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis. * Nolite errare: Deus non irridetur. * Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. * † Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. * Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. * Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. * Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. * Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. * Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. * In Christo enim Iesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura. * Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei. * De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. * Gratia Domini nostri Iesu Christi, cum spiritu vestro, fratres. Amen.

† 1 *Cor.* 3. *b.* 8.

† 1 *Thes.* 3. *c.* 12

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD EPHESIOS.

CAPUT I.

Deum benedicit Apoſtolus, qui prædeſtinatos plurimis iiſque maximis per Chriſtum filium affecit beneficiis: agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Epheſiorum erga proximos: orans ut perfectam adipiſcantur ſapientiam: oſtendens etiam Chriſti à mortuis ſuſcitati exaltationem, qui conſtitutus eſt caput ſuper omnem Eccleſiam.

1 A PAulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, omnibus ſanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto 2 Ieſu. * Gratia vobis & pax à Deo Patre 3 noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. * † Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto, 4 * ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus in charitate. 5 * Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundum 6 propoſitum voluntatis ſuæ, * in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificavit nos 7 in dilecto filio ſuo. * In quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum, ſecundum divitias 8 gratiæ ejus, * quæ ſuperabundavit in no- 9 bis, in omni ſapientia & prudentia: * ut notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum ejus, 10 quod propoſuit in eo, * in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis, & quæ in terra 11 ſunt, in ipſo: * In quo etiam & nos ſor-

† 2 Cor. 1. a. 5. 1 Petr. 1. a. 3.

te vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ: * ut 12 simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo: * In quo & vos, 13 cum audissetis verbum veritatis, (Euan- C gelium salutis vestræ) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, * qui est pignus hereditatis nostræ, in 14 redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius. * Propterea & ego audiens 15 fidem vestram, quæ est in Domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, * non ces- 16 so gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: * ut De- 17 us, Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitione ejus; * illuminatos 18 oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, * & quæ sit su- 19 pereminens magnitudo virtutis ejus in D nos, qui credimus † secundum operationem potentiæ virtutis ejus, * quam ope- 20 ratus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, * supra omnem princi- 21 patum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. * † Et omnia subjecit sub pe- 22 dibus ejus: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, * quæ est corpus ip- 23 sius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

† *Infr.* 3. *b.* 7.

† *Psal.* 8. *c.* 8.

CAPVT II.

Peccatis antea mortui, per Christum vivificati sunt, non suis operibus, sed gratia per fidem: ostendit Gentes quæ prius alienæ erant à Dei promissionibus, jam per Christum & fidem, quæ Dei donum est, factas esse sanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis & Prophetis.

Et

1 ET vos, cum essetis mortui delictis & *Colos. 2. c. 13.*
2 peccatis vestris, * in quibus aliquando
A ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aëris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios
3 diffidentiæ, * in quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura fi-
4 lii iræ, sicut & cæteri: * Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam
5 charitatem suam, qua dilexit nos, * &
B cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis sal-
6 vati) * & conresuscitavit, & consedere
7 fecit in cælestibus in Christo Iesu: * ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonita-
8 te super nos in Christo Iesu. * Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex
9 vobis, Dei enim donum est; * non ex ope-
10 ribus, ut nequis glorietur. * Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut
11 in illis ambulemus. * Propter quod me-
C mores estote, quod aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne, manu
12 facta: * quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc
13 mundo. * Nunc autem in Christo Iesu, vos, qui aliquando eratis longe, facti estis
14 prope in sanguine Christi. * Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, ini-
15 micitias in carne sua: * legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, fa-
16 ciens pacem, * & reconciliet ambos in
D uno corpore Deo per crucem, interficiens
17 inimicitias in semetipso. * Et veniens euangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis;

&

& pacem iis, qui prope. * † quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. * Ergo jam non estis hospites, & advenæ: sed estis cives sanctorum, & domestici Dei: * superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: * in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: * in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

† Rom. 5. a. 2.

CAPVT III.

Paulus docuit hoc mysterium, Prophetis & Apostolis revelatum, quod Gentes essent per Christum participes promissionum Dei; quem orat ut spiritu corroborentur, & in charitate radicati, ad plenum in divinis mysteriis edoceantur.

HVjus rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Iesu, pro vobis Gentibus, * si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis: * quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi: * prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi: * quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu, * Gentes esse coheredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Iesu per Euangelium: * Cujus factus sum minister, secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi † secundum operationem virtutis ejus. * † Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, In Gentibus euangelizare investigabiles divitias Christi, * & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit. * ut innotescat principatibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, * se-

† Sup. 1 d. 19.
† 1 Cor. 15. b. 9

quu-

cundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Iesu Domino nostro: 12 * In quo habemus fiduciam, & accessum 13 in confidentia per fidem ejus. * Propter C quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra. 14 * Hujus rei gratia flecto genua mea ad 15 Patrem Domini nostri Iesu Christi, * ex quo omnis paternitas in cælis & in terra 16 nominatur. * ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, 17 * Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fun-18 dati, * ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, 19 * scire etiam supereminentem scientiæ D claritatem Christi, ut impleamini in om-20 nem plenitudinem Dei. * Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis: 21 * Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

CAPUT IV.

Ad unitatem spiritus hortatur, ostendens Christum diversa diversis dedisse charismata, & ad sui corporis ædificationem varios in Ecclesia instituisse ordines ad finem usque mundi: monet igitur ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursumque monet ut in hoc corpore manentes, separentur ab iis qui mente excæcati sequuntur effrane carnis desideria, & novos induant mores, damnatis prioribus.

1 A OBsecro itaque vos ego vinctus in Domino, † ut digne ambuletis vocatio-2 ne, qua vocati estis, * cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, 3 supportantes invicem in charitate, * † so-

† Phil. 1.d.27 1 Cor. 7.b.10 † Rom. 12. c. 10.

liciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. * Vnum corpus,& unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. * Vnus Dominus, una fides, unum baptisma. * † Vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. * † Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. * Propter quod dicit: † Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. * Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? * Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia. * Et ipse dedit quosdam quidem † Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores, & doctores * ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: * donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: * ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. * Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: * ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. * † Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, * tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, * qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis

4 5 6 B 7 8 9 10 11 12 C 13 14 15 16 D 17 E 18 19

† Mal. 2. b. 10
† Rom. 12. a. 3
1 Cor. 12. b. 11.
2 Cor. 10. d. 15.
† Psal. 67. d. 19.
† 1 Cor. 12. d. 28.
† Rom. 1. c. 9.

mnis

20 omnis, in avaritiam. * Vos autem non ita
21 didicistis Christum, * si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est ve-
22 ritas in Iesu. * † deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum
23 desideria erroris. * † Renovamini autem
24 spiritu mentis vestræ, * † & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis.
25 * † Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invi-
26 cem membra. * † Irascimini, & nolite
F peccare: sol non occidat super iracundi-
27 am vestram. * Nolite locum dare diabo-
28 lo: * † qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tri-
29 buat necessitatem patienti. * Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei,
30 ut det gratiam audientibus. * Et nolite
G contristare Spiritum sanctum Dei: in quo
31 signati estis in diem redemptionis. * Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis,
32 cum omni malitia. * † Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.

† *Colos.* 3. *b.* 8.
† *Rom.* 6. *a.* 4. *Colos.* 3 *b.* 12.
† 1 *Pet.* 2. *a.* 3.
† *Zach.* 8. *c.* 16.
† *Psal.* 4. *b.* 5.
† *Iacob.* 4. *b.* 7.
† *Colos.* 3. *b.* 12

CAPUT V.

Hortatur ut Christum imitentur, longe separati ab omni vitio ac scelerato, & redimentes tempus assumant spiritualia, quæ tradit, exercitia: uxores vult subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

1 ESTote ergo imitatores Dei, sicut filii
2 charissimi: * † & ambulate in dilectio-
A ne, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. * † For-

† *Ioan.* 13. *d.* 34. & 15. *b.* 12.
1 *Ioan.* 4. *d.* 13
† *Colos.* 3. *a.* 5.

 nicatio-

nicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos; * aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio. * Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. * † Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. * Nolite ergo effici participes eorum. * Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filii lucis ambulate: * fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate; * probantes quid sit beneplacitum Deo: * & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. * Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. * Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est. * Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. * Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: † non quasi insipientes, * sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. * † Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. * Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto, * loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, * gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, Deo & Patri. * Subjecti invicem in timore Christi. * † Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: * † quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ: Ipse, salvator corporis ejus. * Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulie-

Margin notes: † Matt. 24. a. 4. Marc. 13. a. 5. Luc. 21. b. 8. 2 Thes. 2. a. 3. † Colos. 4. a. 5. † Rom. 12. a. 3. 1 Thes. 4. a. 9. † Gen. 3. c. 16. Colo. 3. c. 18. † 1 Pet. 3. a. 1. 1 Cor. 11. a. 3.

Verse numbers: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24. Section letters: B, C, D, E.

25 mulieres viris suis in omnibus. * † Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro 26 ea, * ut illam sanctificaret, mundans lava- 27 cro aquæ in verbo vitæ, * ut exhiberet F ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immacu- 28 lata. * Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem 29 diligit, seipsum diligit. * Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ec- 30 clesiam: * quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus & de ossibus ejus. 31 * † Propter hoc relinquet homo patrem, G & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: 32 & erunt duo in carne una. * Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in 33 Christo & in Ecclesia. * Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.

† *Col.* 3. c. 19.

† *Gen.* 2. *d.* 28 *Matth.* 19. *a.* 5 *Marc.* 10. *a.* 7 1 *Cor.* 6. *d.* 16

CAPUT VI.

Filii parentibus, servique dominis obediant: rursumque parentes erga filios, & domini erga servos sui memores sint officii: monet Dei armaturam, cujus partes explicat, induendam, ad resistendum spiritualibus inimicis, petens etiam ut pro se orent.

1 FIlii, obedite parentibus vestris in Do- 2 mino; hoc enim justum est. * † Hono- A ra patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione: 3 * ut bene sit tibi, & sis longævus super 4 terram. * Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini. 5 * † Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis 6 vestri, sicut Christo: * non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem

† *Col.* 3. *d.* 20. *Exod.* 20. *c. d.* *Deut.* 5 *c.* 16. *Eccli.* 3. *b.* 9. *Matth.* 15. *a.* 4 *Mar.* 7. *b.* 10.

† *Col.* 3. *a.* 22. *Tit.* 2. *c.* 9. 1 *Petr.* 2. *c.* 18.

Dei ex animo, * cum bona voluntate 7 servientes, sicut Domino, & non hominibus: * scientes quoniam unusquisque, 8 quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber. B
* Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, 9 & vester Dominus est in cælis: † & personarum acceptio non est apud eum.
* De cetero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. * Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. * quoniam 12 non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus. * Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere 13 in die malo, & in omnibus perfecti stare. C
* State ergo succincti lumbos vestros in 14 veritate, & induti loricam justitiæ, * & 15 calceati pedes in præparatione Euangelii pacis: * in omnibus sumentes scutum 16 fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: * † & galeam salu- 17 tis assumite; & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) * per omnem orationem 18 & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu; & in ipso † vigilantes in omni D instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis; * † & pro me, ut detur mihi ser- 19 mo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelii: * pro 20 quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.
* Vt autem & vos sciatis quæ circa me 21 sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino: * quem misi ad 22 vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.
* Pax fratribus, & charitas cum fide, à 23 Deo Patre, & Domino Iesu Christo.

* Gratia

† Deut. 10. d. 17. 2 Par. 19. c. 7. Job 34. b. 19. Sap. 6. b. 8. Ecc. 35. b. 16. Rom. 2. b. 11. Col. 3. d. 25. Actor. 10. e. 34. 1 Petr. 1. c. 17.
† Isa. 59 d. 17. 1 Thess. 5. b. 8.
† Col. 4. a. 2.
† 2 Thes. 3. a. 1.

24 * Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

CAPVT I.

Ex magno affectu quem habet erga Philippenses, manifestat eis quod pressuræ suæ in majorem Euangelii fructum cesserint: quam utilitatem si non spectaret, omnino dissolvi cuperet, & esse cum Christo: eosque adhortatur, ut digne ad Christi Euangelium conversentur, dicens, quod pro ipso jam afflictiones sustinuerint.

1 A PAulus & Timotheus, servi Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis, & diaconibus. 2 * Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. 3 * Gratias ago Deo meo in omni 4 memoria vestri, * semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum 5 gaudio deprecationem faciens, * super communicatione vestra in Euangelio 6 Christi à prima die usque nunc. * confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem 7 Christi Iesu. * sicut est mihi justum hoc B sentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Euangelii, socios gaudii mei omnes vos esse. 8 * Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu 9 Christi. * Et hoc oro, ut charitas vestra magis

magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu: * ut probetis potiora, ut sitis 10 sinceri, & sine offensa in diem Christi, * repleti fructu justitiæ per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei. * Scire 11 12 autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Euangelii: * ita ut vincula mea manifesta 13 fierent in Christo in omni prætorio, & in ceteris omnibus; * & plures è fratribus 14 in Domino confidentes vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. * Quidam quidem & propter 15 invidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant, * quidam ex charitate, 16 scientes quoniam in defensionem Euangelii positus sum. * Quidam autem ex 17 contentione Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. * Quid enim? Dum 18 omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuntietur; & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. * Scio enim 19 quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, & subministrationem Spiritus Iesu Christi, * secundum expe- 20 ctationem & spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. * Mihi enim vivere Christus 21 est, & mori lucrum. * Quod si vivere in 22 carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. * Coarctor autem è duo- 23 bus: desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: * per- 24 manere autem in carne, necessarium propter vos. * Et hoc confidens scio quia 25 manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, & gaudium fidei: * ut gratulatio vestra abundet in Chri- 26 sto Iesu in me, per meum adventum iterum ad vos. * † Tantum digne Euangelio 27 Chri-

C

D

† *Ephes.* 4. 4. 1. *Col.* 1. 6. 10. 1 *Thes.* 2. c. 12.

Christi conversamini: ut sive cum venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, 28 collaborantes fidei Euangelii: * & in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & 29 hoc à Deo: * quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, 30 sed ut etiam pro illo patiamini: * idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

CAPVT II.

Ad mutuam dilectionem & concordiam, animique modestiam miro affectu eos hortatur, exemplo Christi, in cujus nomine omne genu nunc flectitur, utque suam in timore operentur salutem: congratulatur tum illis quod inter malos sancte vivant, tum sibi quod tales habeat discipulos: Timotheum laudat à sincera Euangelii prædicatione & obedientia; similiter & Epaphroditum, quem ad eos mittit, postquam ab ægritudine convaluit.

1 A SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: 2 * implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, 3 *nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem 4 arbitrantes, * non quæ sua sunt singuli 5 considerantes, sed ea quæ aliorum. *Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo 6 Iesu: * qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem 7 Deo: * sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut 8 homo. * † Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem au- 9 tem crucis. * Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod

† Hebr. 2. b. 9.

est super omne nomen: * † ut in nomine 10 Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum: * & omnis lingua 11 confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. * Itaque 12 charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. * Deus est enim, qui operatur in vo- 13 bis & velle, & perficere, pro bona voluntate. * † Omnia autem facite sine mur- 14 murationibus, & hæsitationibus: * ut si- 15 tis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ & perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. * verbum vitæ conti- 16 nentes ad gloriam meam in die Christi, C quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. * Sed & si immolor su- 17 pra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis. * Idipsum autem & vos gaudete, & 18 congratulamini mihi. * Spero autem in 19 Domino Iesu, † Timotheum me cito mittere ad vos: ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt. * Neminem 20 enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit. * † Om- 21 nes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. * Experimentum au- 22 tem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Euangelio. * Hunc 23 igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt. * Confido au- 24 tem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito. * Necessarium autem existi- 25 mavi, Epaphroditum fratrem, & coope- D ratorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos: * quoniam 26 quidem omnes vos desiderabat: & mœstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum. * Nam & infirmatus est 27 usque

† *Isaiæ* 45. d. 24. *Rom.* 14. b. 21.

† 1 *Pet.* 4. c. 9.

† *Act.* 16. a. 1

† 1 *Cor.* 13. b. 5

usque ad mortem : sed Deus misertus est ejus, non solum autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam ha-
28 berem. * Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tri-
29 stitia sim. * Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum
30 honore habetote. * quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPUT III.

Nemo in legalibus gloriari potest, alioqui Paulo id maxime conveniret : qui tamen omnia hæc detrimentum arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipisceretur, semper proficiens ut tandem perfectionem consequeretur : quapropter Philippenses hortatur ut ipsum, & non dyscolos, crucis Christi inimicos, imitentur.

1 A DE cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem neces-
2 sarium. * Videte canes, videte malos o-
3 perarios, videte concisionem. * Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non
4 in carne fiduciam habentes: * quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego
5 magis, * circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, † secundum legem Phari- † *Act.* 23. 6. 6
6 sæus, * secundum æmulationem perse- quens Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela.
7 * Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbi-
B tratus sum propter Christum detrimenta.
8 * Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei : propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucr faciam,

ciam, * & inveniar in illo, non habens 9 meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Iesu: quæ ex Deo est justitia in fide, * ad cognoscen- 10 dum illum, & virtutem resurrectionis e- C jus, & societatem passionum illius: con- figuratus morti ejus: * si quo modo oc- 11 curram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis. * non quod jam acceperim, aut 12 jam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam in quo & compre- hensus sum à Christo Iesu. * Fratres, 13 ego me non arbitror comprehendisse. V- num autem, quæ quidem retro sunt obli- viscens, ad ea vero quæ sunt priora ex- tendens meipsum, * ad destinatum per- 14 sequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. * Quicumque ergo 15 perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revela- bit. * Verumtamen ad quod perveni- 16 mus, ut idem sapiamus, & in eadem per- D maneamus regula. * Imitatores mei esto- 17 te fratres, & observate eos qui ita am- bulant, sicut habetis formam nostram. * † Multi enim ambulant, quos sæpe di- 18 cebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi: * quorum finis 19 interitus: quorum deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. * Nostra autem conversatio in 20 cælis est: unde etiam Salvatorem expe- ctamus Dominum nostrum Iesum Chri- stum, * qui reformabit corpus humilita- 21 tis nostræ, configuratum corpori clarita- tis suæ, secundum operationem, qua e- tiam possit subjicere sibi omnia.

† *Rom. 6.c.17.*

CAPVT IV.

Ad perseverantiam & spirituale gaudium, modestiam, preces & gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipsis exoptans; utque mordicus teneant quæcumque Dei sunt;

sunt; laudans ipsos, quod per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

1 A Itaque fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea: sic state in Domino, charissimi.
2 * Euodiam rogo, & Syntychen deprecor,
3 idipsum sapere in Domino. * Etiam rogo & te germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Euangelio cum Clemente, & ceteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vi-
4 tæ. * Gaudete in Domino semper: iterum
5 dico gaudete. * Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est.
6 * Nihil soliciti sitis: sed in omni oratio-B ne, & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud
7 Deum. * Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras, in Christo Iesu.
8 * De cetero fratres quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, siqua virtus, siqua laus disciplinæ, hæc cogitate.
9 * Quæ & didicistis, & accepistis, & au-C distis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus
10 pacis erit vobiscum. * Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruistis pro me sentire: sicut & sentiebatis: occupati autem
11 eratis. * Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, suffi-
12 ciens esse. * Scio & humiliari, scio & abundare; (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abun-
13 dare, & penuriam pati. * omnia possum
14 in eo, qui me confortat. * Verumtamen bene fecistis, communicantes tribulatio-
15 ni meæ. * Scitis autem & vos Philippen-D ses, quod in principio Euangelii, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati &
16 accepti, nisi vos soli: * quia & Thessalonicam

nicam semel & bis in usum mihi misistis. * Non quia quæro datum, sed requiro 17 fructum abundantem in ratione vestra. * Habeo autem omnia, & abundo: re- 18 pletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. * † Deus autem 19 meus impleat omne desiderium vestrum, secundum divitias suas, in gloria in Christo Iesu. * Deo autem & Patri nostro 20 gloria in sæcula sæculorum: Amen. * Sa- 21 lutate omnem sanctum in Christo Iesu. * Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. 22 Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. * Gratia Do- 23 mini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

† Rom. 12. a. 1

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

CAPVT I.

Audita fide, charitate ac spe Colossensium, orat pro ipsis Apostolus, quo in scientia Dei bonisque operibus proficiant: Christum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata sunt, & qui caput est Ecclesiæ, quo omnia pacificata sunt: hortatur ergo ut immobiles in fide permaneant: seque dicit effectum Christi ministrum, ad prædicandum mysterium à sæculis absconditum, & nunc manifestatum.

PAulus Apostolus Iesu Christi per vo- 1 luntatem Dei, & Timotheus frater: A * eis, qui sunt Colossis, sanctis, & 2 fidelibus fratribus in Christo Iesu. * Gra- 3 tia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domi-

Domino Iesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Iesu Christi,
4 semper pro vobis orantes: * audientes fidem vestrã in Christo Iesu, & dilectionem
5 quam habetis in sanctos omnes, * propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: quam audistis in verbo veritatis Eu-
6 angelii: * quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in vobis, ex ea die qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veri-
7 tate, * sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro
8 vobis minister Christi Iesu, * qui etiam
B manifestavit nobis dilectionem vestram
9 in spiritu. * Ideo & nos ex qua die audivimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia & in-
10 tellectu spiritali: * ut ambuletis digne Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scien-
11 tia Dei: * in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia & longanimitate cum
12 gaudio, * gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sancto-
13 rum in lumine: * qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum
14 filii dilectionis suæ; * in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remis-
15 sionem peccatorum: * qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ:
16 * † quoniam in ipso condita sunt univer- † *Ioan. 1. a. 3.*
C sa in cælis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per
17 ipsum, & in ipso creata sunt: * & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.
18 * Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, † qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum
19 tenens. * quia in ipso complacuit, om-
20 nem plenitudinem inhabitare: * & per eum

† *1 Cor. 15. c. 21.*
Apoc. 1. b. 5.

eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt. * Et vos 21 cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis: * nunc autem 22 reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso: * si tamen permanetis in fide fundati, & 23 stabiles, & immobiles à spe Euangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est, cujus D factus sum ego Paulus minister. * Qui 24 nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia: * cujus factus sum ego mini- 25 ster secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei: * mysterium, quod absconditum fuit 26 à sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, * quibus 27 voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ, * quem 28 nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu. * in 29 quo & laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPVT II.

Hortatur ut caveant ne ullis aut persuasionibus aut imposturis philosophorum, seu legem inducere volentium, seducantur à Christi fide: per quem à peccatis, à potestate diaboli, & ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

VOlo enim vos scire qualem sollicitu- 1 dinem habeam pro vobis, & pro iis A qui sunt Laodiciæ, & quicumque non vide-

2 viderunt faciem meam in carne: * ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii
3 Dei patris & Christi Iesu: * in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abs-
4 conditi. * Hoc autem dico, ut nemo vos
5 decipiat in sublimitate sermonum. * † Nam et si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum ejus, quæ
6 in Christo est, fidei vestræ. * Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in
7 ipso ambulate, * radicati, & superædifi-
B cati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum
8 actione. * Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum
9 Christum: * quia in ipso inhabitat omnis
10 plenitudo divinitatis corporaliter: * & estis in illo repleti, qui est caput omnis
11 principatus, & potestatis: * in quo & cir-
C cumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed
12 in circumcisione Christi: * consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit il-
13 lum à mortuis. * † Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis
14 omnia delicta: * delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de me-
15 dio, affigens illud cruci: * & expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semet-
16 ipso. * Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut
17 neomeniæ, aut sabbatorum: * quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.
18 * † Nemo vos seducat volens in humili-
D tate, & religione angelorum, quæ non vi-

† 1 Cor. 5. a. 3.

† Ephes. 2. a. 1.

† Matt. 24. a. 4

dit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, * & non tenens caput, ex quo totum corpus, per nexus & conjunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum Dei. * Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis? * Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis: * quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundum præcepta & doctrinas hominum: * quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

19

20

21

22

23

CAPVT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hic explicat, novum induant, in quo non est distinctio nationis aut conditionis; assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes: docet deinde quomodo se habere debeant uxores & mariti, filii & patres, servi ac domini.

IGitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: * quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. * Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. * Cum Christus apparuerit, vita vestra; tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. * † Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: * propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis: * in quibus & vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis. * † Nunc autem deponite & vos omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. * Nolite mentiri invicem, expoliantes vos

† Ephes. 5. a. 3. † Rom. 6. a. 4. Eph. 4. e. 23. Hebr. 12. a. 1 Petr. 2. a. 1. & 4. a. 2.

1 A 2 3 4 5 6 7 8 B 9

vos veterem hominem cum actibus suis,
10 * & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem
11 ejus qui creavit illum. * ubi non est Gentilis, & Iudæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, servus, & liber:
12 sed omnia, & in omnibus Christus. * † Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: † Ephes. 6. b. 12
13 * supportantes invicem, & donantes vo-
C bismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit
14 vobis, ita & vos. * Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vincu-
15 lum perfectionis: * & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis
16 in uno corpore: & grati estote. * Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in
17 cordibus vestris Deo. * † Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum. † 2 *Cor.* 10. g. 31.
18 * † Mulieres subditæ estote viris, sicut
19 oportet, in Domino. * Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas. † *Ephes.* 5. c. 22. 1 *Petr.* 3. a. 1.
20 * † Filii obedite parentibus per omnia:
D hoc enim placitum est in Domino. † *Ephes.* 6. a. 1.
21 * † Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo † *Ephes.* 6. a. 4.
22 fiant * Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simpli- *Tit.* 2. c. 9.
23 citate cordis, timentes Deum. * Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut 1 *Petr.* 2. c. 18.
24 Domino, & non hominibus: * scientes quod à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo servite.
25 * † qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit: & non est personarum acceptio apud Deum. † *Rom.* 2. b. 5.

CAPVT IV.

Pro se cupit ipsos precari, & caute ac discrete cum infidelibus conversari: mittitque qui manifestent ea quæ apud ipsum aguntur, & variorum salutationes adscribit, cupiens ut & hæc & similiter Laodicensium epistola apud utramque legatur Ecclesiam.

1 A Domini, quod justum est & æquum, servis præstate: scientes quod & vos 2 Dominum habetis in cælo. * † Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: 3 * † orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) 4 * ut manifestem illud ita ut oportet me loqui. 5 * † In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt; tempus redimentes. 6 B * Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere. 7 * Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino: 8 * quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra, 9 * cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis. 10 C * Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum: 11 * & Iesus, qui dicitur Iustus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio. 12 * Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Iesu, semper solicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei. 13 D * Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiciæ, & qui Hierapoli. 14 * Salutat vos † Lucas medi-

† Luc. 18. a. 1
† 1 Thes. 5. d. 17
Ephes. 6. c. 18.
2 Thes. 3. a. 1.
† Ephes. 5. d. 15.
† 2 Tim. 4. a. 1.

15 medicus charissimus, & Demas. * Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesi-
16 am. * Et cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium Ecclesia legatur: & eam, quæ Laodicensium
17 est, vos legatis. * Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domi-
18 no, ut illud impleas. * Salutatio, mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

CAPVT I.

Thessalonicenses commendat, actis Deo gratiis, quod susceptam semel fidem servaverint, Pauli, imo ipsius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palam ostendentes, quem apud ipsos fructum, Pauli prædicatio habuerit.

1 A PAulus, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre, & Domino Iesu Christo.
2 * Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memo-
B riam vestri facientes in orationibus no-
3 stris sine intermissione, * memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Iesu Christi,
4 ante Deum & Patrem nostrum: * scientes fratres, dilecti à Deo, electionem vestram:
5 * quia Euangelium nostrum non fuit ad
C vos in sermone tantum, sed & in virtute, in

& in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. * Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus sancti: * ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia. * A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, & in Achaia, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui. * Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo conversi estis ad Deum à simulacris, servire Deo vivo, & vero, * & expectare Filium ejus de cælis (quem suscitavit ex mortuis) Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

6

7

8
D

9

10

CAPVT II.

Ostendit quam sincerum se exhibuerit in prædicando ipsis Euangelio, gratias Deo agens quod susceptum Dei verbum sedulo servaverint, passi multa à contribulibus, sicut Ecclesiæ Iudææ à Iudæis, qui una cum Christo etiam pios omnes persequuntur: declarat etiam quam ardentem gerat erga ipsos affectum.

NAm ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit: * sed ante passi, & † contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Euangelium Dei in multa solicitudine. * Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo, * sed sicut probati sumus à Deo ut crederetur nobis Euangelium: ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. * Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ: Deus testis est: * nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque

† *Act.* 16. d. 19.

1
A
2

3

4

5

6
B

7 que ab aliis. * Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos. 8 * Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis. 9 * Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: † nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Euangelium Dei. 10 * Vos testes estis, & Deus, quam sancte C & juste, & sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus: 11 * sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios 12 suos) * deprecantes vos & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum & 13 gloriam. * Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. 14 * vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis: 15 * qui D & Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur; 16 * prohibentes nos Gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem. 17 * Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio: 18 * quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impedivit nos satanas. 19 * Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in adventu ejus?

† *Act.* 20. g. 34. 1 *Cor.* 4. c. 12 2 *Thess.* 3. *b*. 8.

ejus? * vos enim estis gloria nostra & gaudium.

CAPVT III.

Metuens ne propter suas afflictiones à fide moverentur, misit ad eos Timotheum, qui ipsos roboraret: illo autem reverso gratias Deo agit, quod in fide ac dilectione firmi permanserint: ostendens quantum cupiat illos invisere, ut suppleat quod deest fidei ipsorum.

PRopter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis: * † & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: * ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus. * Nam & cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. * Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte tentaverit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. * Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos: * ideo consolati sumus fratres in vobis, in omni necessitate & tribulatione nostra, per fidem vestram, * quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino. * Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum, * nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea quæ desunt fidei vestræ? * Ipse autem Deus & Pater noster, & Dominus noster Iesus Christus, dirigat viam nostram ad vos. * Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem

† *Act.* 16. a. 1

ritatem vestram in invicem, & in omnes, 13 quemadmodum & nos in vobis: * ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur ut tradita sibi praecepta observent, abstinentes à fornicatione, ac se mutuo diligentes, manibusque operantes, quo nullius quicquam desiderare cogantur: docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinata tristitia se crucient propter eos qui moriuntur.

1 A DE cetero ergo, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis. 2 * Scitis enim quæ præcepta dederimus vobis per Dominum Iesum. 3 * † Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione; 4 * ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere 5 in sanctificatione, & honore; * non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ 6 ignorant Deum: * & ne quis supergre- B diatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, 7 & testificati sumus. * non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in 8 sanctificationem. * Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in 9 nobis. * De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis † ipsi enim vos à Deo didicistis ut diligatis invi- 10 cem. * Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus au- 11 tem vos fratres ut abundetis magis, * & C operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus

† *Rom.* 12. *a.* 2 *Ephes.* 5. *d.* 17

† *Ioan.* 13. *d.* 34. & 15. *b.* 17. 1 *Ioan.* 2. *b.* 10 & 4. *d.* 13.

 vestris,

vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis. * Nolumus 12 autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. * Si enim credimus 13 quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. * Hoc enim vobis dici- 14 mus in verbo Domini, † quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt. * Quoniam ipse Dominus in jussu, 15 & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. * Deinde nos, qui 16 vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. * Itaque consolamini invicem in verbis 17 istis.

† 1 Cor. 15. d. 23.

CAPVT V.

Diem judicii dicit insperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cum semper ad illum se præparent, ad quod illos etiam hortatur: monet quoque de obedientia erga suos præfectos, & quomodo erga invicem & erga Deum se habere debeant: orat pro ipsis, utque pro se orent precatur.

De temporibus autem, & momentis, 1 fratres non indigetis ut scribamus vobis. * † Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. * cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient. * Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat: * omnes enim vos filii lucis estis & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. * Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrii simus

† 1 Pet. 3. c. d. Apoc. 3. a. 3. & 16. c. 15.

7 simus. * Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.
8 * Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, † induti loricam fidei & charitatis,
9 & galeam spem salutis: * quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum
10 Christum, * qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum
11 illo vivamus. * Propter quod consolamini invicem, & ædificate alterutrum, sicut &
12 facitis. * Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos,
13 * ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. * Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad
15 omnes. * † Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, & in omnes.
16 * Semper gaudete. * † Sine intermissione
17 orate. * In omnibus gratias agite: hæc est
18 enim voluntas Dei in Christo Iesu, in om-
19 nibus vobis. * Spiritum nolite extingue-
20 re. * Prophetias nolite spernere. * Omnia
21 autem probate: quod bonum est tenete.
22 * Ab omni specie mala abstinete vos.
23 * Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Iesu Christi servetur.
24 * † Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam
25 faciet. * Fratres orate pro nobis. * Salu-
26 tate fratres omnes in osculo sancto. * Ad-
27 iuro vos per Dominum, ut legatur epistola
28 hæc omnibus sanctis fratribus. * Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

† *Isaiæ* 59. *c.* 17. *Eph.* 6. *c.* 17.

† *Pro.* 17. *c.* 13. *&* 20. *d.* 22. *Rom.* 12. *d.* 17. 1 *Petr.* 3. *b.* 9. *Ecc.* 28 *c.* 22.

† *Lucæ* 18. *a.* 1 *Coloss.* 4. *a.* 2.

† 1 *Cor.* 1. *b.* 9.

EPI-

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD THESSALONICENSES II.

CAPVT I.

Gratias Deo agit pro fide ac tolerantia Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios vero ultionem in die judicii recepturos; orans ut digni habeantur vocatione Dei.

PAulus, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo, * Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem: * ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis * in exemplum justi judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. * si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: * & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis ejus, * in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi. * qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus: * cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus

nibus qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super vos in die il-
11 lo. * In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem
12 bonitatis, & opus fidei in virtute, * ut clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo, secundum gratiam Dei nostri, & Domini Iesu Christi.

CAPUT II.

De die Domini monet ne credant seductoribus, ostendens venturum prius filium perditionis, qui varia edet prodigia fallaciæ, quibus reprobi seducentur: de electione & fide Thessalonicensium gratias agit, monens ut servent acceptas ab ipso traditiones, & pro eorum consolatione ac confirmatione orat.

1 A ROgamus autem vos fratres, per adventum Domini nostri Iesu Christi, &
2 nostræ congregationis in ipsum: * ut non cito moveamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.
3 * † Nequis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perdi-
4 tionis, * qui adversatur, & extollitur su-
B pra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat osten-
5 dens se tamquam sit Deus. * Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hæc di-
6 cebam vobis? * Et nunc quid detineat sci-
7 tis, ut reveletur in suo tempore. * Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de
8 medio fiat. * Et tunc revelabitur ille iniquus, † quem Dominus Iesus interficiet
C spiritu oris sui, & destruet illustratione
9 adventus sui eum: * cujus est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus,

† Eph. 5. b. 6.

† Isa. 11. a. 4

* &

* & in omni seductione iniquitatis iis 10 qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, * ut judicentur omnes, 11 qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. * Nos autem debemus 12 gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis: * in qua & vo- 13 cavit vos per Evangelium nostrum, in ac- D quisitionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi. * Itaque fratres state: & tenete 14 traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram. * Ipse 15 autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, * exhortetur corda ve- 16 stra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

CAPVT III.

Cupit ut pro se precentur, confidens quod servaturi sint ipsius præcepta, monetque ut subtrahant se à Christianis nolentibus servare quæ ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipse fecerat Paulus apud eos fecerat: cavet tamen ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

Eph. 6. c. 18. Col. 4. a. 3.

DE cetero fratres orate pro nobis, ut 1 sermo Dei currat, & clarificetur, sicut A & apud vos: * & ut liberemur ab impor- 2 tunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides. * Fidelis autem Deus est, 3 qui confirmabit vos, & custodiet à malo. * Confidimus autem de vobis in Domino, 4 quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis. * Dominus autem dirigat corda 5 vestra in charitate Dei, & patientia Chri- B sti. * Denuntiamus autem vobis fratres in 6 nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante in-

inordinate, & non secundum traditio-
7 nem, quam acceperunt à nobis. * Ipsi enim
scitis quemadmodum oporteat imitari
nos: quoniam non inquieti fuimus inter
8 vos: * † neque gratis panem manducavi-
mus ab aliquo, sed in labore, & in fatiga-
tione, nocte & die operantes, ne quem ve-
9 strum gravaremus. * Non quasi non ha-
buerimus potestatem, sed ut nosmetipsos
formam faceremus vobis ad imitandum
10 nos. * Nam & cum essemus apud vos, hoc
C denuntiabamus vobis quoniam si quis non
11 vult operari, nec manducet. * Audivimus
enim inter vos quosdam ambulare inquie-
te, nihil operantes, sed curiose agentes.
12 * Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntia-
mus, & obsecramus in Domino Iesu Chri-
sto: ut cum silentio operantes, suum pa-
13 nem manducent. * † Vos autem fratres
14 nolite deficere benefacientes. * Quod si
D quis non obedit verbo nostro per episto-
lam, hunc notate, & ne commisceamini
15 cum illo, ut confundatur: * & nolite quasi
inimicum existimare, sed corripite ut fra-
16 trem. * Ipse autem Dominus pacis, det vo-
bis pacem sempiternam in omni loco. Do-
17 minus sit cum omnibus vobis. * Saluta-
tio, mea manu Pauli: quod est signum in
18 omni epistola. ita scribo. * Gratia Domini
nostri Iesu Christi cum omnibus vobis.
Amen.

† *Act.* 20. g. 34. 1 *Cor.* 4. c. 12 1 *Thes.* 2. b. 9.

† *Gal.* 6. c. 9.

EPI-

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM PRIMA.

CAPVT I.

Praeceptum revocat quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam à perversa doctrina & tradenda sana: lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quod eum ab Ecclesiæ persecutione ad Apostolatum vocaverit: qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet ut strenuam agat militem.

PAulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ: * † Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro. * Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent, * neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. * Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. * A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, * volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. * † Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur: * sciens hoc quia lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis,

† Act. 16. a. 1

† Rom. 7. c. 12

10 dis, & matricidis, homicidis, * fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid
11 aliud sanæ doctrinæ adversatur, * quæ est
C secundum Euangelium gloriæ beati Dei,
12 quod creditum est mihi. * Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me existima-
13 vit, ponens in ministerio: * qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incre-
14 dulitate. * Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide, & dilectio-
15 ne, quæ est in Christo Iesu. * Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: † quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus
16 ego sum. * Sed ideo misericordiam con-
D secutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt
17 illi, in vitam æternam. * Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum.
18 Amen. * Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam
19 militiam, * habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, cir-
20 ca fidem naufragaverunt: * ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

† *Mat.* 9. *b.* 3. *Marc.* 2. c. 17.

CAPUT II.

Vult pro regibus & magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones, unumque dicit esse Deum & unum mediatorem: quomodo orare debeant vir ac mulier, & quomodo hæc ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

1 A OBsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulatio-

 nes,

nes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus: * pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. * hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, * qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. * Vnus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: * qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis: * in quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate. * Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. * † Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: * sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. * Mulier in silentio discat cum omni subjectione. * † Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio. * † Adam enim primus formatus est, deinde Heva: * † & Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. * Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

2 3 4 5 B 6 7 C 8 9 10 11 12 D 13 14 15

† 1 *Pet.* 3.a.3. † 1 *Cor.* 14.f.34. † *Gen.* 1.d.27. † *Gen.* 3.b.6.

CAPVT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat quomodo conversari debeat in Ecclesia quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

† *Tit.* 1.b.7.

FIdelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. * † Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, pru-

1 2 A

prudentem, ornatum, pudicum, hospita-
3 lem, doctorem, * non vinolentum, non
percussorem, sed modestum; non litigio-
4 sum, non cupidum, sed * suæ domui bene
præpositum, filios habentem subditos
5 cum omni castitate. * Si quis autem do-
B mui suæ præesse nescit, quomodo Eccle-
6 siæ Dei diligentiam habebit? * Non neo-
phytum: ne in superbiam elatus, in judi-
7 cium incidat diaboli. * Oportet autem
illum & testimonium habere bonum ab
iis qui foris sunt, ut non in opprobrium
8 incidat, & in laqueum diaboli. * Diaco-
C nos similiter pudicos, non bilingues, non
multo vino deditos, non turpe lucrum se-
9 ctantes: * habentes mysterium fidei in
10 conscientia pura. * Et hi autem proben-
tur primum: & sic ministrent, nullum cri-
11 men habentes. * Mulieres similiter pudi-
cas, non detrahentes, sobrias, fideles in
12 omnibus. * Diaconi sint unius uxoris
viri: qui filiis suis bene præsint, & suis
13 domibus. * Qui enim bene ministrave-
rint, gradum bonum sibi acquirent, &
multam fiduciam in fide, quæ est in Chri-
14 sto Iesu. * Hæc tibi scribo, sperans me
15 ad te venire cito. * si autem tardavero,
D ut scias quomodo oporteat te in domo
Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vi-
vi, columna & firmamentum veritatis.
16 * Et manifeste magnum est pietatis sa-
cramentum, quod manifestatum est in
carne, justificatum est in spiritu, appa-
ruit angelis, prædicatum est Gentibus,
creditum est in mundo, assumptum est in
gloria.

CAPUT IV.

*Prædicit quosdam falsam tradituros do-
ctrinam, potissimum de nuptiis ac cibis: di-
scipulum autem monet ut spreta vana do-
ctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corpora-
li exercitationi præfertur: & quamquam sit
adolescens, præbeat se reliquis exemplum.*

nes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus: * pro regibus, & omnibus qui 2 in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. * hoc enim bonum est, & 3 acceptum coram Salvatore nostro Deo, * qui omnes homines vult salvos fieri, & 4 ad agnitionem veritatis venire. * Vnus 5 enim Deus, unus & mediator Dei & ho- B minum homo Christus Iesus: * qui dedit 6 redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis: * in quo 7 positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor C Gentium in fide, & veritate. * Volo er- 8 go viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. * † Si- 9 militer & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: * sed quod 10 decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. * Mulier in silentio dis- 11 cat cum omni subjectione. * † Docere au- 12 tem mulieri non permitto, neque domi- D nari in virum; sed esse in silentio. * † A- 13 dam enim primus formatus est, deinde Heva: * † & Adam non est seductus, mu- 14 lier autem seducta in prævaricatione fuit. * Salvabitur autem per filiorum 15 generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

† 1 Pet. 3. a. 3.

† 1 Cor. 14. f. 34.

† Gen. 1. d. 27.

† Gen. 3. b. 6.

CAPVT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat quomodo conversari debeat in Ecclesia quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

Fidelis sermo: Si quis episcopatum de- 1 siderat, bonum opus desiderat. * † O- 2 portet ergo episcopum irreprehensibi- A lem esse, unius uxoris virum, sobrium, pru-

† Tit. 1. b. 7.

prudentem, ornatum, pudicum, hospita-
3 lem, doctorem, * non vinolentum, non
percussorem, sed modestum; non litigio-
4 sum, non cupidum, sed * suæ domui bene
præpositum, filios habentem subditos
5 cum omni castitate. * Si quis autem do-
B mui suæ præesse nescit, quomodo Eccle-
6 siæ Dei diligentiam habebit? * Non neo-
phytum: ne in superbiam elatus, in judi-
7 cium incidat diaboli. * Oportet autem
illum & testimonium habere bonum ab
iis qui foris sunt, ut non in opprobrium
8 incidat, & in laqueum diaboli. * Diaco-
C nos similiter pudicos, non bilingues, non
multo vino deditos, non turpe lucrum se-
9 ctantes: * habentes mysterium fidei in
10 conscientia pura. * Et hi autem proben-
tur primum: & sic ministrent, nullum cri-
11 men habentes. * Mulieres similiter pudi-
cas, non detrahentes, sobrias, fideles in
12 omnibus. * Diaconi sint unius uxoris
viri: qui filiis suis bene præsint, & suis
13 domibus. * Qui enim bene ministrave-
rint, gradum bonum sibi acquirent, &
multam fiduciam in fide, quæ est in Chri-
14 sto Iesu. * Hæc tibi scribo, sperans me
15 ad te venire cito. * si autem tardavero,
D ut scias quomodo oporteat te in domo
Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vi-
vi, columna & firmamentum veritatis.
16 * Et manifeste magnum est pietatis sa-
cramentum, quod manifestatum est in
carne, justificatum est in spiritu, appa-
ruit angelis, prædicatum est Gentibus,
creditum est in mundo, assumptum est in
gloria.

CAPUT IV.

*Prædicit quosdam falsam tradituros do-
ctrinam, potissimum de nuptiis ac cibis: di-
scipulum autem monet ut spreta vana do-
ctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corpora-
li exercitationi præfertur: & quamquam sit
adolescens, præbeat se reliquis exemplum.*

 Spi-

† 2 Tim. 3. a. 1. 1 Petr. 3. a. 3. Iudæ d. 18.

1 A Spiritus autem manifeste dicit, quia † in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, 2 * in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, 3 * prohibentium nubere, abstinere à ci- B bis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem. 4 * Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: 5 * sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. 6 * Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es. 7 * † Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem. 8 * Nam corpo- C ralis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. 9 * Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. 10 * In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium. 11 * Præcipe hæc, & doce. 12 * Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. 13 * Dum venio, attende lectioni, 14 exhortationi, & doctrinæ. * Noli D negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii. 15 * Hæc meditare; in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. 16 * Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.

† 2 Tim. 2. d. 23. Tit. 3. c. 9.

CAPVT V.

Docet quomodo seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores ac junio-

juniores viduas : & de conditionibus in eligenda vidua requisitis : presbyteri probe suo fungentes munere dupliciter honorentur : nec facile adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publice arguat : hæc mandata servet, nemini cito manus imponens : modico vino utatur : & de variis hominum peccatis.

1 A SEniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem ; juvenes, ut fratres ;
2 * anus, ut matres, juvenculas, ut sorores,
3 in omni castitate : * Viduas honora, quæ
4 vere viduæ sunt. * Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet : discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus : hoc enim acceptum
5 est coram Deo. * Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac
6 die. * Nam quæ in deliciis est, vivens mor-
7 tua est. * Et hoc præcipe, ut irreprehensi-
8 biles sint. * Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fi-
9 dem negavit, & est infideli deterior. * Vi-
B dua eligatur non minus sexaginta anno-
10 rum, quæ fuerit unius viri uxor, * in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum sub-
11 secuta est. * Adolescentiores autem viduas devita. Cum enim luxuriatæ fuerint
12 in Christo, nubere volunt : * habentes damnationem, quia primam fidem irritam
13 fecerunt. * simul autem & otiosæ discunt circuire domos : non solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non
14 oportet. * Volo ergo juniores nubere, fi-
C lios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti
15 gratia. * Iam enim quædam conversæ
16 sunt retro satanam. * Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia ; ut iis quæ vere viduæ sunt, sufficiat.

ficiat. * Qui bene præsunt presbyteri, 17 duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. * Di- 18 cit enim Scriptura: † Non alligabis os bovi trituranti. Et: ‡ Dignus est operarius mercede sua. * Adversus presbyterum 19 accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. * peccantes co- 20 ram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant. * Testor coram Deo & Christo 21 Iesu, & electis angelis; ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando. * Manus cito nemi- 22 ni imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. * Noli adhuc aquam bibere, sed modico 23 vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. * Quorun- 24 dam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur. * Similiter & facta 25 bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

† *Deut.* 25. a. 4
1 Cor. 9. a. 9.
‡ *Matt.* 10 b. 10.
Luc. 10 a. 7.

CAPVT VI.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus: fugiendi sunt qui in his rebus vana docent: quantum mali inducat avaritia; qua devitata hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servata fide quam in Baptismo confessus est, usque in finem usque servet hæc mandata: divites autem reprimat à superbia, inducens ad eleemosynas.

QVicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. * Qui autem fideles ha- 2 bent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare. * Si quis 3 aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei,

ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ:
4 * superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones,
5 blasphemiæ, suspiciones malæ, * conflictationes
B hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium
6 quæstum esse pietatem. * Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.
7 * † Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid
8 possumus. * † Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.
9 * Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perdi-
10 tionem. * Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inseruerunt se do-
11 loribus multis. * Tu autem ô homo Dei
C hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, man-
12 suetudinem. * Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessio-
13 nem coram multis testibus. * Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit † sub Pontio Pilato, bonam confessio-
14 nem: * ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile, usque in adventum Do-
15 mini nostri Iesu Christi: * quem suis temporibus ostendet † beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium:
16 * qui solus habet immortalitatem, & lu-
D cem inhabitat inaccessibilem: † quem nullus hominum vidit, sed nec vidêre potest: cui honor, & imperium sempiternum.
17 Amen. * Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, † neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum)
18 * bene agere, divites fieri in bonis operibus,

† *Iob* 1. *d.* 21. *Eccl.* 5. *c.* 14.
† *Prov.* 27. *d.* 26.
† *Matt.* 27. *b.* 10. *Ioa.* 18. *g.* 37.
† *Apo.* 17. *d.* 14. & 19. *c.* 16.
† *Ioa.* 1. *c.* 18. 1 *Ioa.* 4. *c.* 12.
† *Luca* 12. *b.* 15.

[illegible] in novitate sp[illegible]
[illegible] litteræ. * Q[illegible]
lex peccatum est? Ab[illegible]
non cognovi, nisi per leg[illegible]
[illegible] nesciebam, [illegible]
Non concupisces. * O[illegible]
accepta, peccatum per [illegible]
[illegible] in me omnem c[illegible]
Sine lege enim peccatum [illegible]
* Ego autem vivebam [illegible]
[illegible] venisset mand[illegible]
[illegible] * Ego autem mor[illegible]
[illegible] est mihi mandatu[illegible]
[illegible] esse ad mortem. [illegible]
[illegible] accepta p[illegible]
[illegible] me, & per illud oc[illegible]
[illegible] sancta, & [illegible]
[illegible] & bonum. [illegible]
[illegible] est mihi factum est [illegible]
[illegible] ut appareat [illegible]
[illegible] est mihi [illegible]
[illegible] peccans p[illegible]
[illegible] * Scimus enim [illegible]
[illegible] carnalis [illegible]
[illegible] * Quod [illegible]
[illegible] enim qu[illegible]
[illegible] : sed quod odi [illegible]
[illegible] quod nolo, [illegible]
[illegible] quoniam bona [illegible]
[illegible] ego operor [illegible]
[illegible] in me peccat[illegible]
[illegible] habitat in m[illegible]
[illegible] Nam velle, [illegible]
[illegible] bonum, n[illegible]
[illegible] volo, bon[illegible]
[illegible] malum, h[illegible]
[illegible] facio: [illegible]
[illegible] habitat [illegible]
[illegible] leg[illegible]
[illegible] quoni[illegible]
[illegible] hominem [illegible]
[illegible] in membr[illegible]
[illegible] meæ, [illegible]

in te
rum.
itum † *Rom. 8. c. 15*
& so-
testi-
ctum
ndum
& vo-
secum- † *Tit. 3. b. 5.*
ropo-
est no-
cula-
per il-
Chri-
lumi-
n per
n ego † *1 Tim. 2. a. 7.*
gister
n hæc
enim
po-
iu: il-
n ver-
in di-
posi-
, qui
versi
qui-
Dei
hori † *Inf. 4. d. 19*
& ca-
n Ro-
& in-
nife-
nan-
nelius

ere do-
s men-
Christi:
iloquia
de ma-
gna

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM PRIMA.

CAPVT I.

Praeceptum revocat quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam à perversa doctrina & tradenda sana: lex ob iniustos posita est: Deo gratias agit, quod eum ab Ecclesiæ persecutione ad Apostolatum vocaverit: qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet ut strenuum agat militem.

1 A PAulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ: 2 * † Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro. 3 * Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent, 4 * neque intenderent fabulis, B & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. 5 * Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. 6 * A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, 7 * volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. 8 * † Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur: 9 * sciens hoc quia lex iusto non est posita, sed iniustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis,

† Act. 16. a. 1

† Rom. 7. c. 12

10 dis, & matricidis, homicidis, * fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid
11 aliud sanæ doctrinæ adversatur, * quæ est
C secundum Euangelium gloriæ beati Dei,
12 quod creditum est mihi. * Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me existima-
13 vit, ponens in ministerio: * qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incre-
14 dulitate. * Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide, & dilectio-
15 ne, quæ est in Christo Iesu. * Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: † quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus
16 ego sum. * Sed ideo misericordiam con-
D secutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt
17 illi, in vitam æternam. * Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum.
18 Amen. * Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam
19 militiam, * habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, cir-
20 ca fidem naufragaverunt: * ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

† *Mat. 9. b. 3. Marc. 2. c. 17.*

CAPUT II.

Vult pro regibus & magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones, unumque dicit esse Deum & unum mediatorem: quomodo orare debeant vir ac mulier, & quomodo hæc ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

1
A OBsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulatio-

 nes,

nes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus: * pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. * hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, * qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. * Vnus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: * qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis: * in quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate. * Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. * † Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se; & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: * sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. * Mulier in silentio discat cum omni subjectione. * † Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio. * † Adam enim primus formatus est, deinde Heva: * † & Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. * Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

2 3 4 5 B 6 7 C 8 9 10 11 12 D 13 14 15

† 1 Pet. 3. a. 3. † 1 Cor. 14. f. 34. † Gen. 1. d. 27. † Gen. 3. b. 6.

CAPVT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat quomodo conversari debeat in Ecclesia quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ incarnationis sacramentum.

FIdelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. * † Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, pru-

1 2 A

† Tit. 1. b. 7.

prudentem, ornatum, pudicum, hospita-
3 lem, doctorem, * non vinolentum, non
percussorem, sed modestum; non litigio-
4 sum, non cupidum, sed * suæ domui bene
præpositum, filios habentem subditos
5 cum omni castitate. * Si quis autem do-
B mui suæ præesse nescit, quomodo Eccle-
6 siæ Dei diligentiam habebit? * Non neo-
phytum: ne in superbiam elatus, in judi-
7 cium incidat diaboli. * Oportet autem
illum & testimonium habere bonum ab
iis qui foris sunt, ut non in opprobrium
8 incidat, & in laqueum diaboli. * Diaco-
C nos similiter pudicos, non bilingues, non
multo vino deditos, non turpe lucrum se-
9 ctantes: * habentes mysterium fidei in
10 conscientia pura. * Et hi autem proben-
tur primum: & sic ministrent, nullum cri-
11 men habentes. * Mulieres similiter pudi-
cas, non detrahentes, sobrias, fideles in
12 omnibus. * Diaconi sint unius uxoris
viri; qui filiis suis bene præsint, & suis
13 domibus. * Qui enim bene ministrave-
rint, gradum bonum sibi acquirent, &
multam fiduciam in fide, quæ est in Chri-
14 sto Iesu. * Hæc tibi scribo, sperans me
15 ad te venire cito. * si autem tardavero,
D ut scias quomodo oporteat te in domo
Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vi-
vi, columna & firmamentum veritatis.
16 * Et manifeste magnum est pietatis sa-
cramentum, quod manifestatum est in
carne, justificatum est in spiritu, appa-
ruit angelis, prædicatum est Gentibus,
creditum est in mundo, assumptum est in
gloria.

CAPUT IV.

Prædicit quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimum de nuptiis ac cibis: discipulum autem monet ut spreta vana doctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi præfertur: & quamquam sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

 Spi-

† 2 *Tim.* 3. *a.* 1. 1 *Petr.* 3. *a.* 3. *Iudæ* *a.* 18.

1 A Spiritus autem manifeste dicit, quia † in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, 2 * in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, 3 D * prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem. 4 * Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: 5 * sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. 6 * Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es. 7 * † Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem. 8 C * Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. 9 * Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. 10 * In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium. 11 * Præcipe hæc, & doce. 12 * Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. 13 * Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. 14 D * Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii. 15 * Hæc meditare; in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. 16 * Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.

† 2 *Tim.* 2. *d.* 23 *Tit.* 3. *c.* 9.

CAPVT V.

Docet quomodo seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores ac junio-

juniores viduas: & de conditionibus in eligenda vidua requisitis: presbyteri probe suo fungentes munere dupliciter honorentur: nec facile adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publice arguat: hæc mandata servet, nemini cito manus imponens: modico vino utatur: & de variis hominum peccatis.

1 A SEniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; juvenes, ut fratres; 2 * anus, ut matres, juvenculas, ut sorores, 3 in omni castitate: * Viduas honora, quæ 4 vere viduæ sunt. * Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum 5 est coram Deo. * Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac 6 die. * Nam quæ in deliciis est, vivens mor- 7 tua est. * Et hoc præcipe, ut irreprehensi- 8 biles sint. * Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fi- 9 dem negavit, & est infideli deterior. * Vi- B dua eligatur non minus sexaginta anno- 10 rum, quæ fuerit unius viri uxor, * in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum sub- 11 secuta est. * Adolescentiores autem viduas devita. Cum enim luxuriatæ fuerint 12 in Christo, nubere volunt: * habentes damnationem, quia primam fidem irritam 13 fecerunt. * simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ; sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non 14 oportet. * Volo ergo juniores nubere, fi- C lios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti 15 gratia. * Iam enim quædam conversæ 16 sunt retro satanam. * Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia; ut iis quæ vere viduæ sunt, sufficiat.

ficiat. * Qui bene præsunt presbyteri, 17 duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. * Di- 18 cit enim Scriptura: † Non alligabis os bovi trituranti. Et: ‡ Dignus est operarius mercede sua. * Adversus presbyterum 19 accusationem noli recipere, nisi sub duo- D bus aut tribus testibus. * peccantes co- 20 ram omnibus argue; ut & ceteri timorem habeant. * Testor coram Deo & Christo 21 Iesu, & electis angelis; ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando. * Manus cito nemi- 22 ni imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. * Noli adhuc aquam bibere, sed modico 23 vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. * Quorun- 24 dam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam au- tem & subsequuntur. * Similiter & facta 25 bona manifesta sunt: & quæ aliter se ha- bent, abscondi non possunt.

† Deut. 25. a. 4. 1 Cor. 9. a. 9.
‡ Matt. 10 b. 10. Luc. 10 a. 7.

CAPVT VI.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus: fugiendi sunt qui his relictis vana docent: quantum mali inducat avaritia; qua devitata hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servata fide quam in Baptismo confessus est, usque in finem usque servet hæc mandata: divites autem reprimat à superbia; inducens ad eleemosynas.

QVicumque sunt sub jugo servi, do- 1 minos suos omni honore dignos ar- A bitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. * Qui autem fideles ha- 2 bent dominos, non contemnant, quia fra- tres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare. * Si quis 3 aliter docet, & non acquiescit sanis ser- monibus Domini nostri Iesu Christi, & ei,

ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ:
4 * superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones,
5 blasphemiæ, suspiciones malæ, * conflictationes hominum mente corruptorum,
B
& qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.
6 * Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.
7 * † Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid
8 possumus. * † Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.
9 * Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perdi-
10 tionem. * Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inseruerunt se do-
11 loribus multis. * Tu autem ô homo Dei
C
hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, man-
12 suetudinem. * Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessio-
13 nem coram multis testibus. * Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit † sub Pontio Pilato, bonam confessio-
14 nem; * ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile, usque in adventum Do-
15 mini nostri Iesu Christi: * quem suis temporibus ostendet † beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium:
16 * qui solus habet immortalitatem, & lu-
D
cem inhabitat inaccessibilem: † quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum.
17 Amen. * Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, † neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum)
18 * bene agere, divites fieri in bonis operi-

† *Iob* 1 *d*. 21. *Eccl*. 5. *c*. 14. † *Prov*. 27. *d*. 26.

† *Matt*. 27. *b*. 10. *Ioa*. 18 *g*. 37. † *Apo*. 17. *d*. 14. & 19. *c*. 16. † *Ioa*. 1 *c*. 18. 1 *Ioa*. 4. *c*. 12. † *Luca* 12. *b*. 15.

 bus,

bus, facile tribuere, communicare, * the- 19 saurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. * O Timothee, depositum custodi, devi- 20 tans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, * quam 21 quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD TIMOTHEVM SECVNDA.

CAPVT I.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quam intrepida prædicatione jubet exeri: Christus mortem destruxit, & Paulum in Gentium doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium: dicit quod omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam quod inde multa receperit obsequia.

Paulus Apostolus Iesu Christi per 1 voluntatem Dei, secundum promis- A sionem vitæ, quæ est in Christo Iesu: * Timotheo charissimo filio, gratia, 2 misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro. * Gratias ago Deo, 3 cui servio à progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die * desiderans te videre, memor la- 4 crymarum tuarum, ut gaudio implear, * recordationem accipiens ejus fidei, quæ 5 est in te non ficta, quæ & habitavit pri- B mum in avia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te. * Propter quam causam admoneo te; 6 ut

ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

7 * † Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & so-

8 brietatis. * Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Euangelio secundum

9 virtutem Dei: * qui nos liberavit, & vo-

C cavit vocatione sua sancta, † non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcula-

10 ria. * Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem per

11 Euangelium: * in quo † positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister

12 gentium. * Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim

D cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in il-

13 lum diem. * Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide & in di-

14 lectione in Christo Iesu. * Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui

15 habitat in nobis. * Scis hoc, quod aversi sunt à me omnes, qui in Asia sunt, ex qui-

16 bus est Phigellus, & Hermogenes. * Det misericordiam Dominus † Onesiphori domui: quia sæpe me refrigeravit, & ca-

17 tenam meam non erubuit: * sed cum Romam venisset, solicite me quæsivit, & in-

18 venit. * Det illi Dominus invenire misericordiam à Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

† Rom. 8. c. 15

† Tit. 3. b. 5.

† 1 Tim. 2. a. 7.

† Inf. 4. d. 19

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincere docendum & patiendum pro Christo; facta mentione futuri præmii ac resurrectionis Christi: utque contentiones & profana vaniloquia devitet, stultasque legis quæstiones: de ma- gna

gna domo varia habente vasa, & quas vir-
tutes servus Dei sectari debeat.

TV ergo fili mi confortare in gratia, 1
quæ est in Christo Iesu: * & quæ au- 2
disti à me per multos testes, hæc com- A
menda fidelibus hominibus, qui idonei
erunt & alios docere. * Labora sicut bo- 3
nus miles Christi Iesu. * Nemo militans 4
Deo implicat se negotiis sæcularibus: ut
ei placeat, cui se probavit. * Nam & qui 5
certat in agone, non coronatur nisi legiti-
me certaverit. * Laborantem agricolam 6
oportet primum de fructibus percipere.
* Intellige quæ dico: dabit enim tibi Do- 7
minus in omnibus intellectum. * Memor 8
esto Dominum IESVM CHRI-
STVM resurrexisse à mortuis ex se-
mine David, secundum Euangelium me-
um, * in quo laboro usque ad vincula, 9
quasi male operans: sed verbum Dei non B
est alligatum. * Ideo omnia sustineo pro- 10
pter electos, ut & ipsi salutem conse-
quantur, quæ est in Christo Iesu, cum
gloria cælesti. * Fidelis sermo: Nam si 11
commortui sumus, & convivemus: * si 12
sustinebimus, & conregnabimus: † si ne-
gaverimus, & ille negabit nos: * † si non 13
credimus, ille fidelis permanet, negare se-
ipsum non potest. * Hæc commone, te- 14
stificans coram Domino. Noli contendere
verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad sub-
versionem audientium. * Solicite cura 15
teipsum probabilem exhibere Deo, ope-
rarium inconfusibilem, recte tractantem
verbum veritatis. * Profana autem, & 16
vaniloquia devita: multum enim profi- C
ciunt ad impietatem: * & sermo eorum 17
ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, 18
& Philetus, * qui à veritate exciderunt,
dicentes resurrectionem esse jam factam,
& subverterunt quorumdam fidem. * Sed 19
firmum fundamentum Dei stat, habens
signaculum hoc: cognovit Dominus qui
sunt ejus, & discedat ab iniquitate, omnis
qui

† *Mat.* 10. *d.* 33. *Mar.* 8. *c.* 38.
† *Rom.* 3. *a.* 3.

20 qui nominat nomen Domini. * In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam
21 autem in contumeliam. * Si quis ergo D emundaverit se ab illis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino, ad
22 omne opus bonum paratum. * Iuvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, charitatem, & pacem cum iis qui invocant Dominum de corde pu-
23 ro. * † Stultas autem, & sine disciplina quæstiones devita: sciens quia generant
24 lites. * Servum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes,
25 docibilem, patientem, * cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati; nequando Deus det illis pœnitentiam ad
26 cognoscendam veritatem, * & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

† 1 *Tim.* 1. *b.* 7. *Tit.* 3 *c.* 9.

CAPUT III.

Prædicit homines futuros variis involutos peccatis, qui mulierculas seducentes veritati resistant: Timotheum autem hortatur ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in persecutionibus: & de sacrarum litterarum utilitate.

1 A HOc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculo-
2 sa: * erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus
3 non obedientes, ingrati, scelesti, * sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate,
4 * proditores, protervi, tumidi, & volup-
5 tatum amatores magis quam Dei: * ha-
B bentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devi-
6 ta: * ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis de-
7 sideriis: * semper discentes, & num-

1 *Tim.* 4. *a.* 1.

quam

quam ad scientiam veritatis pervenientes. 8 * Quemadmodum autem † Iannes & Mambres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, 9 * sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. 10 * Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, C longanimitatem, dilectionem, patientiam, 11 * persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, & Lystris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus. 12 * Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur. 13 * Mali autem homines, & seductores, proficient in pejus; errantes, & in errorem mittentes. 14 * Tu vero permane in iis, quæ didicisti, D & credita sunt tibi: sciens à quo didiceris. 15 * & quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu. 16 * † Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia: 17 * ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

† Exod. 7.b.11

† 2 Pet. 1.d.20

CAPUT IV.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversus falsos doctores, & eos qui tales sibi coacervant, constanter prædicet, tolerando quæcumque insligentur adversa: prædicitque suam passionem & futurum præmium; advocans Timotheum, eo quod à multis desertus sit, & ab Alexandro multa passus: in prima sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed à Domino liberatus.

1 A TEstificor coram Deo, & Iesu Christo, qui judicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus: 2 * prædica verbum, insta opportune, im-

importune: argue, obsecra, increpa in
3 omni patientia, & doctrina. * Erit enim
tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus:
4 * & à veritate quidem auditum avertent,
5 ad fabulas autem convertentur. * Tu
B vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple.
6 Sobrius esto. * Ego enim jam delibor, &
7 tempus resolutionis meæ instat. * Bonum certamen certavi, cursum consum-
8 mavi, fidem servavi. * In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus. Festina ad me ve-
9 nire cito. * Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessaloni-
10 cam: * Crescens in Galatiam, Titus in
11 Dalmatiam. * † Lucas est mecum solus. † *Col.* 4. *d.* 14.
C Marcum assume, & adduc tecum: est enim
12 mihi utilis in ministerium. * Tychicum
13 autem misi Ephesum. * Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem
14 membranas. * Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus
15 secundum opera ejus: * quem & tu devita: valde enim restitit verbis nostris.
16 * In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non
17 illis imputetur. * Dominus autem mihi
D astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gen-
18 tes: & liberatus sum de ore Leonis. * Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum cæleste; cui gloria in sæcula sæculorum.
19 Amen. * Saluta Priscam, & Aquilam, &
20 † Onesiphori domum. * Erastus remansit † *Sup.* 1. *d.* 16.
Corinthi. Trophimum autem reliqui in-
21 firmum Mileti. * Festina ante hiemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, &

Linus,

Linus, & Claudia, & fratres omnes.* Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD TITVM.

CAPVT I.

Facta in salutatione mentione spei vitæ æternæ quæ jam manifestata est, ostendit quales debeat ordinare presbyteros ac episcopos: & de quibusdam qui ob varia vitia dure sunt increpandi: mundis omnia munda: quidam facto Deum negant.

PAulus servus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est. * in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia: * manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei: * Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Salvatore nostro. * Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. * † Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. * Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: * sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, * amplectentem eum,

† 1 Tim. 3. a. 2.

eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradi-
10 cunt, arguere. * Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores; maxime qui de circumcisione sunt:
11 * quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non
12 oportet, turpis lucri gratia. * Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta:
D Cretenses semper mendaces, malæ be-
13 stiæ, ventres pigri. * Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa il-
14 los dure, ut sani sint in fide, * non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis ho-
15 minum, aversantium se à veritate.* †Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscien-
16 tia. * Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

† *Rom. 14.d. 20.*

CAPVT II.

Quomodo docere debeat senes, anus, adolescentulas ac juvenes, præbendo se omnibus vitæ exemplum: & in quibus nos erudiat gratia Dei quæ apparuit, beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

1 TV autem loquere quæ decent sanam
2 doctrinam: * Senes ut sobrii sint,
A pudici, prudentes, sani in fide, in dile-
3 ctione, in patientia: * Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes:
4 * ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos dili-
5 gant, * prudentes, castas, sobrias, do-
B mus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur ver-
6 bum Dei. * Iuvenes similiter hortare ut
7 sobrii sint. * In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina,

na, in integritate, in gravitate, * verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. * † Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, * non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. * Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, * erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo, * expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi: * qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. * Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

† Eph. 6.4.5. Col. 3. d. 22. 1 Petr. 2.c.18.

8 9 C 10 11 12 D 13 14 15

CAPVT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari & à quibus vitiis dehortari: & quod à peccatis prioribus sola Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe heredes vitæ æternæ: monetque ut hæc docens vanam devitet doctrinam, similiter & hæreticos.

ADmone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: * neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. * Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. * Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; * † non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed

† 1 Tim. 4. b. 7. 2 Tim. 1. c. 23

1 A 2 3 4 5 B

sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regeneratio-
6 nis & renovationis Spiritus sancti, * quem effudit in nos abunde per Iesum Chri-
7 stum Salvatorem nostrum : * ut justificati gratia ipsius, heredes simus secun-
8 dum spem vitæ æternæ. * Fidelis sermo
C est: & de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus.
9 * † Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita. sunt enim inutiles, & vanæ.

† 2 Tim. 2. d. 23

10 * Hæreticum hominem, post unam & se-
11 cundam correptionem devita : * sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio con-
12 demnatus. * Cum misero ad te Arte-
D mam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim : ibi enim statui hiemare.
13 * Zenam legisperitum, & Apollo solici-
14 te præmitte, ut nihil illis desit. * Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint in-
15 fructuosi. * Salutant te qui mecum sunt omnes : saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

Philemoni, cujus charitatem ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit: quem illi commendat, & ejus culpam in se recipit; indicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Euangelii prædicatione.

1 A Paulus vinctus Christi Iesu, & Timotheus frater: Philemoni dilecto, & adjutori nostro, 2 * & Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est. 3 * Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. 4 * Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, 5 * audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Iesu, & in omnes sanctos: 6 B * ut communicatio fidei tuæ evidens fiat, in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Iesu. 7 * Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater. 8 * Propter quod multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet: 9 * propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem & vinctus Iesu Christi: 10 * Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo, 11 C * qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi utilis, 12 * quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe: 13 * quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Euan-

14 Evangelii: * sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.
15 * Forsitan enim ideo discessit ad horam
16 à te, ut æternum illum reciperes: * jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi; quanto autem magis tibi, & in carne, & in Do-
17 mino? * Si ergo habes me socium, sus-
18 cipe illum sicut me: * Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet: hoc mihi
19 imputa. * Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod &
20 teipsum mihi debes: * ita frater. Ego te fruar in Domino: Refice viscera mea in
21 Domino. * Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam & super id,
22 quod dico, facies. * Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per ora-
23 tiones vestras donari me vobis. * Salutat te Epaphras concaptivus meus in Chri-
24 sto Iesu, * Marcus, Aristarchus, De-
25 mas, & Lucas, adjutores mei. * Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA BEATI PAVLI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

CAPVT I.

Tantum veteri testamento per Angelos dato novum per Christum datum præfertur, quantum Christus Angelis dignior est, quos origine, dominio, potentia & honore antecellit.

1 A MVltifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in
2 Prophetis: novissime, * diebus istis locutus est nobis in filio, quem con-

 stituit

stituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula, * † qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis: * tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit.* Cui enim dixit aliquando Angelorum: † Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: † Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? * Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: † Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Et ad Angelos quidem dicit: † Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. * Ad filium autem: † Thronus tuus Deus, in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui. * Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis. * Et: † Tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. * Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent: * & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. * Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: † Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? * Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis?

(Margin: 3; 4 B; 5; 6; 7 C; 8; 9; 10; 11; 12 D; 13; 14)

(Margin: † Sap. 7. d. 26. † Psal. 2. b. 7. † 2 Reg. 7. b. 14. † Psal. 96. c. 8. † Psal. 103. a. 4. † Psal. 44. b. 7. † Psal. 101. d. 26. † Psal. 109. a. 1. 1 Cor. 15. d. 25.)

CAPUT II.

Cum Angelicorum præceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multo magis ea sequetur transgressores præceptorum Christi: qui per susceptam humanitatem & crucem minoratus est ab Angelis, & ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

Pro-

1 A PRopterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte
2 pereffluamus. * Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit
3 justam mercedis retributionem: * quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui
4 audierunt, in nos confirmata est, * † contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.
5 * Non enim Angelis subjecit Deus orbem
6 terræ futurum, de quo loquimur. * Te-
B status est autem in quodam loco quis, dicens: † Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam visi-
7 tas eum? * Minuisti eum paulominus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera
8 manuum tuarum. * † Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia
9 subjecta ei. * † Eum autem, qui modi-
C co quam Angeli minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro
10 omnibus gustaret mortem. * Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum
11 per passionem consummare. * Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens: †
12 * † Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. †
13 * Et iterum: † Ego ero fidens in eum. Et
D iterum: † Ecce ego, & pueri mei, quos
14 dedit mihi Deus. * Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem; † ut

† Marc. 16. d. 20.
† Psal. 8. a. 5.
† Matt. 28. d. 18. 1 Cor. 15. d. 26.
† Phil. 2. b. 8.
† Psal. 21. c. 23.
† Psal. 17. a. 3
† Isa. 8. d. 18.
† Osee 13. d. 14. 1 Cor. 15. g. 54.

per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: 15 * & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. 16 * Nusquam enim Angelos apprehendit, 17 sed semen Abrahæ apprehendit. * Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. 18 * In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longe excellentior est Christus, utpote filius, quam Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei; curandum igitur ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Judæorum ab ejus requie repellamur.

1 A UNde fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum: 2 * qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & † Moyses in omni domo ejus. 3 * Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam. 4 * Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est. 5 B * Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: 6 * Christus vero tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus. 7 * Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: † Hodie si vocem ejus audieritis, 8 * nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, 9 * ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt, & viderunt opera mea 10 C * quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi:

† Num. 12. b. 7

† Psal. 94. b. 8

& dixi: Semper errant corde. Ipsi au-
11 tem non cognoverunt vias meas, * sicut
juravi in ira mea: Si introibunt in re-
12 quiem meam. * Videte fratres, ne forte
sit in aliquo vestrum cor malum incredu-
13 litatis, discedendi à Deo vivo:* sed adhor-
tamini vosmetipsos per singulos dies, do-
nec Hodie cognominatur, ut non obdu-
14 retur quis ex vobis fallacia peccati.* Par-
D ticipes enim Christi effecti sumus: si ta-
men initium substantiæ ejus usque ad
15 finem firmum retineamus. * Dum dici-
tur: Hodie si vocem ejus audieritis, no-
lite obdurare corda vestra, quemadmo-
16 dum in illa exacerbatione. * Quidam
enim audientes exacerbaverunt, sed non
universi qui profecti sunt ex Ægypto
17 per Moysen. * Quibus autem infensus
est quadraginta annis? Nonne illis, qui
peccaverunt, † quorum cadavera prostra-
18 ta sunt in deserto? * Quibus autem ju-
ravit non introire in requiem ipsius, nisi
19 illis, qui increduli fuerunt? * Et vide-
mus, quia non potuerunt introire propter
incredulitatem.

† Num. 14. f. 37.

CAPUT IV.

Quandoquidem Iudæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est ut alii ingrediantur, curandum est ne ea frustremur, sed credentes, in ipsam admittamur: de vivo & efficaci Dei verbo quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

1 A TImeamus ergo ne forte relicta polli-
citatione introeundi in requiem e-
jus, existimetur aliquis ex vobis deesse.
2 * Etenim & nobis nuntiatum est, quem-
admodum & illis: sed non profuit illis
sermo auditus, non admistus fidei ex
3 iis quæ audierunt. * Ingredimur enim
in requiem, qui credidimus: quem-
admodum dixit: † Sicut juravi in ira
mea:

† Psal. 94. b. 11.

per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: 15 * & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. 16 * Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. 17 * Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. 18 * In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longe excellentior est Christus, utpote filius, quam Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei; curandum igitur ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Iudæorum ab ejus requie repellamur.

1 A Unde fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum: 2 * qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & † Moyses in omni domo ejus. 3 * Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam. 4 * Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est. 5 B * Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: 6 * Christus vero tamquam filius in domo sua; quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus. 7 * Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: † Hodie si vocem ejus audieritis, 8 * nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, 9 * ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt, & viderunt opera mea 10 * quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, C & dixi:

† Num. 12. b. 7

† Psal. 94. b. 8

& dixi: Semper errant corde. Ipsi au-
11 tem non cognoverunt vias meas, * sicut
juravi in ira mea: Si introibunt in re-
12 quiem meam. * Videte fratres, ne forte
sit in aliquo vestrum cor malum incredu-
13 litatis, discedendi à Deo vivo: * sed adhor-
tamini vosmetipsos per singulos dies, do-
nec Hodie cognominatur, ut non obdu-
14 retur quis ex vobis fallacia peccati. * Par-
D ticipes enim Christi effecti sumus: si ta-
men initium substantiæ ejus usque ad
15 finem firmum retineamus. * Dum dici-
tur: Hodie si vocem ejus audieritis, no-
lite obdurare corda vestra, quemadmo-
16 dum in illa exacerbatione. * Quidam
enim audientes exacerbaverunt, sed non
universi qui profecti sunt ex Ægypto
17 per Moysen. * Quibus autem infensus
est quadraginta annis? Nonne illis, qui
peccaverunt, † quorum cadavera prostra-
18 ta sunt in deserto? * Quibus autem ju-
ravit non introire in requiem ipsius, nisi
19 illis, qui increduli fuerunt? * Et vide-
mus, quia non potuerunt introire propter
incredulitatem.

† *Num. 14. f. 37.*

CAPUT IV.

Quandoquidem Iudæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est ut alii ingrediantur, curandum est ne ea frustremur, sed credentes, in ipsam admittamur: de vivo & efficaci Dei verbo quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

1 A TImeamus ergo ne forte relicta polli-
citatione introeundi in requiem e-
jus, existimetur aliquis ex vobis deesse.
2 * Etenim & nobis nuntiatum est, quem-
admodum & illis: sed non profuit illis
sermo auditus, non admistus fidei ex
3 iis quæ audierunt. * Ingredimur enim
in requiem, qui credidimus: quem-
admodum dixit: † Sicut juravi in ira
mea:

† *Psal. 94. b. 11.*

mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis. * Dixit enim in quodam loco 4 de die septima sic: † Et requievit Deus B die septima ab omnibus operibus suis. * Et in isto rursum: Si introibunt in re- 5 quiem meam. * Quoniam ergo superest 6 introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem: *iterum terminat 7 diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: † Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. * Nam si eis Iesus requiem præstitisset, 8 numquam de alia loqueretur, posthac, die. * Itaque relinquitur sabbatismus 9 populo Dei. * Qui enim ingressus est in 10 requiem ejus; etiam ipse requievit ab C operibus suis, sicut à suis Deus. * Festi- 11 nemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. * Vivus est enim sermo Dei, 12 & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. * † Et 13 non est ulla creatura invisibilis in con- D spectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo. * Habentes ergo pontificem ma- 14 gnum, qui penetravit cælos, Iesum filium Dei: teneamus confessionem. * Non 15 enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. * Adeamus ergo cum fidu- 16 cia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

† Gen. 2. a. 2.

† Sup. 3. b. 7.

† Psal. 33. c. 16. Eccli. 15. d. 20.

CAPVT V.

Christus debito ordine factus noster Pontifex, precesque Patri offerens, exauditus est:

est: & discens ex iis quæ passus est obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis æternæ: sed reconditorum de ipso mysteriorum capaces non erant ii ad quos hic scribebat Apostolus.

1 A OMnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis: 2 * qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus 3 est infirmitate: * & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. 4 * † Nec quisquam sumit sibi honorem, B sed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron. 5 * Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: † Filius meus es tu, 6 ego hodie genui te. * Quemadmodum & in alio loco dicit: † Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Mel- 7 chisedech. * Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum C clamore valido & lacrymis offerens, 8 exauditus est pro sua reverentia. * Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex 9 iis, quæ passus est, obedientiam: * & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æter- 10 næ, * appellatus à Deo pontifex juxta 11 ordinem Melchisedech. * De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis 12 ad audiendum. * Etenim cum deberetis D magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. 13 * Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus e- 14 nim est. * Perfectorum autem est solidus

† *Exod.* 28. *a.* 1 *Par.* 26. *c.* 18.
† *Psal.* 2. *b.* 7.
† *Psal.* 109. *b.* 4.

dus cibus; eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPVT VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeant. qui post susceptum baptismum rursum in peccata relabuntur, imo timenda illis est æterna maledictio: consolando autem Hebræos hortatur ut Abrahæ longanimitatem imitantes: reddant se participes eorum quæ jurejurando promisit illi Deus.

QVapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum; * baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni. * Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. * † Impossibile est enim, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, * gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, * & prolapsi sunt; rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. * Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo. * proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem. * Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniora saluti: tametsi ita loquimur. * Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. * Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare solicitudi-

† Matt. 12. d. 45. 2 Petr. 2. d. 20 Inf. 10 e. 26.

licitudinem ad expletionem spei usque in 12 finem: * ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide & patientia 13 hereditabunt promissiones. * Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, 14 juravit per semetipsum, * dicens: † Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans 15 multiplicabo te. * Et sic longanimiter 16 ferens, adeptus est repromissionem. * Ho-D mines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad con-17 firmationem, est juramentum. * In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem con-18 silii sui, interposuit jusjurandum. * ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam 19 propositam spem: * quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis: 20 * ubi præcursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

† *Gen.* 22. c. 16.

CAPUT VII.

Cum Melchisedech sacerdotium, ex decimarum acceptione & benedictione Leviticum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quadam secundum ordinem Melchisedech in perpetuum institutum, ac juramento firmatum præcellit Leviticum, & ipsum una cum lege evacuat.

1 A HIc enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso à cæde regum, & be-2 nedixit ei: * cui & decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex justitiæ: deinde autem & 3 rex Salem, quod est, rex pacis, * sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet

Gen. 14. d. 18.

sacerdo-

sacerdos in perpetuum. * Intuemini au- 4
tem quantus sit hic, cui & decimas dedit
de praecipuis Abraham patriarcha. * Et 5
quidem de filiis Levi sacerdotium acci-
pientes, † mandatum habent decimas su-
mere à populo secundum legem, id est,
à fratribus suis: quamquam & ipsi exie-
rint de lumbis Abrahae. * Cujus autem 6
generatio non annumeratur in eis, deci- B
mas sumpsit ab Abraham, & hunc, qui
habebat repromissiones benedixit. * Si- 7
ne ulla autem contradictione, quod mi-
nus est, à meliore benedicitur. * Et hic 8
quidem, decimas morientes homines ac-
cipiunt: ibi autem contestatur, quia vi-
vit. * Et (ut ita dictum sit) per Abra- 9
ham, & Levi, qui decimas accepit, de-
cimatus est: * adhuc enim in lumbis pa- 10
tris erat, quando obviavit ei Melchise-
dech. * Si ergo consummatio per sacer- 11
dotium Leviticum erat (populus enim
sub ipso legem accepit) quid adhuc ne-
cessarium fuit, secundum ordinem Mel-
chisedech alium surgere sacerdotem, &
non secundum ordinem Aaron dici?
* Translato enim sacerdotio, necesse est 12
ut & legis translatio fiat. * In quo enim 13
haec dicuntur, de alia tribu est, de qua
nullus altari praesto fuit. * Manifestum 14
est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus C
noster: in qua tribu nihil de sacerdoti-
bus Moyses locutus est. * Et amplius ad- 15
huc manifestum est; si secundum simili-
tudinem Melchisedech exurgat alius sa-
cerdos, * qui non secundum legem man- 16
dati carnalis factus est, sed secundum vir-
tutem vitae insolubilis. * Contestatur e- 17
nim: † Quoniam tu es sacerdos in aeter-
num, secundum ordinem Melchisedech.
* Reprobatio quidem fit praecedentis 18
mandati, propter infirmitatem ejus, &
inutilitatem: * nihil enim ad perfectum 19
adduxit lex, introductio vero melioris
spei, per quam proximamus ad Deum.
* Et

† *Deut.* 18. *a.* 3 *Jos.* 14. *a.* 4.

† *Psal.* 109. *b.* 4.

20 * Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdo-
21 tes facti sunt ; * hic autem cum jureju-
D rando, per eum, qui dixit ad illum : † Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum : tu
22 es sacerdos in æternum.) * in tantum melioris testamenti sponsor factus est Ie-
23 sus. * Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohibe-
24 rentur permanere : * hic autem eo quod maneat in æternum , sempiternum ha-
25 bet sacerdotium. * Vnde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum : semper vivens ad inter-
26 pellandum pro nobis. * Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus , innocens , impollutus , segregatus à pecca-
27 toribus , & excelsior cælis factus : * qui non habet necessitatem quotidie , quemadmodum sacerdotes, † prius pro suis delictis hostias offerre , deinde pro populi : hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.
28 * Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes : sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

† Psal. 109. b. 4.

† Lev. 16. a. 6

CAPVT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium Levitico, cum ipse in dextera Patris sedeat in cælis , & majorum sacramentorum minister fuerit quam sacerdotes veteris legis : ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, & ex promissione Dei per Ieremiam.

1 A CApitulum autem super ea quæ dicuntur : Talem habemus Pontificem , qui consedit in dextera sedis magnitudi-
2 nis in cælis , * sanctorum minister , & tabernaculi veri , quod fixit Dominus , &
3 non homo. * Omnis enim pontifex ad offerendum munera , & hostias constituitur : unde necesse est & hunc habere
4 aliquid , quod offerat : * si ergo esset super

per

per terram, nec esset sacerdos: cum es- B
sent qui offerrent secundum legem mune-
ra, * qui exemplari & umbræ deservi- 5
unt cælestium. Sicut responsum est Moy-
si, cum consummaret tabernaculum:
† Exod. 25. d. 40. Act. 7 f. 44. † Vide (inquit) omnia facito secundum
exemplar, quod tibi ostensum est in
monte. * Nunc autem melius sortitus est 6
ministerium, quanto & melioris testamen- C
ti mediator est, quod in melioribus re-
promissionibus sancitum est. * Nam si 7
illud prius culpa vacasset: non utique se-
cundi locus inquireretur. * Vituperans 8
enim eos dicit: † Ecce dies venient, di-
† Ier. 13. e. 31. cit Dominus: & consummabo super do-
mum Israel, & super domum Iuda, te-
stamentum novum; * non secundum te- 9
stamentum quod feci patribus eorum,
in die qua apprehendi manum eorum ut
educerem illos de terra Ægypti, quoni-
am ipsi non permanserunt in testamento
meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.
* Quia hoc est testamentum, quod dis- 10
ponam domui Israel post dies illos, dicit D
Dominus: Dando leges meas in mentem
eorum, & in corde eorum superscri-
bam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt
mihi in populum: * & non docebit unus- 11
quisque proximum suum, & unusquis-
que fratrem suum, dicens: Cognosce
Dominum: quoniam omnes scient me à
minore usque ad majorem eorum: * quia 12
propitius ero iniquitatibus eorum, &
peccatorum eorum jam non memorabor.
* Dicendo autem novum, veteravit prius. 13
Quod autem antiquatur & senescit, pro-
pe interitum est.

CAPUT IX.

*Ex his quæ in veteri erant testamen-
to & imperfectione illarum hostiarum,
ostendit novi perfectionem, in quo Chri-
stus Pontifex & hostia semel oblata e-
mundat conscientiam à peccatis: quem
ad testamenti sui confirmationem mori fuit
necesse.*

Habuit

1 A HAbuit quidem & prius, justificationes culturæ, & Sanctum sæculare. 2 * † Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta. 3 * Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: 4 * aureum habens † thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, 5 † & tabulæ testamenti, * superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula. 6 † His B vero ita compositis; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes: 7 * in secundo autem † semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert 8 pro sua & populi ignorantia: * hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. 9 * quæ parabo- C la est temporis instantis: juxta quam munera, & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, & in 10 potibus, * & variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis 11 impositis. * Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufa- 12 ctum, id est, non hujus creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, in- † troivit semel in Sancta, æterna redemp- 13 tione inventa. * † Si enim sanguis hir- D corum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundatio- 14 nem carnis: * † quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortu-

Marginal references:

† *Exod.* 26. *a*. 1 & 36. *a*. 8.

† *Num.* 16. *Lev.* 16

† 3 *Reg.* 8. *b*. 9. 2 *Par.* 5. *b*. 10

† *Exod.* 30. *b*. 10. *Lev.* 16 *a*. 2.

† *Lev.* 16. *c*. 14.

† 1 *Pet.* 1. *d*. 19. 1 *Ioa.* 1. *c*. 7. *Apoc.* 1. *b*. 5.

mortuis, ad serviendum Deo viventi?
15 * Et ideo novi Testamenti mediator est; † ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. 16 * Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. 17 * Testamentum enim in mortuis confirmatum E est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. 18 * Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. 19 * Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit, 20 * dicens: † Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. 21 * Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit. 22 * Et omnia pæne in sanguine secundum legem mundantur: F & sine sanguinis effusione non fit remissio. 23 * Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari: ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis. 24 * Non enim in manufacta Sancta Iesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis: 25 * Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: 26 * alioquin oportebat eum G frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. 27 * Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium: 28 * † sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

† Gal. 3. b. 15

† Exod. 24. c. 8

† Rom. 5. b. 8. 1 Petr. 3. c. 28.

C A-

CAPVT X.

Propter imperfectionem hoſtiarum veteris teſtamenti neceſſarium fuit novum induci, cujus unica hoſtia auferentur univerſa peccata: cui niſi fide, ſpe, charitate, ac bonis operibus adhæſerimus, acerbius puniemur quam veteris teſtamenti tranſgreſſores: laudat interim Hebræos quod & multa paſſi ſint, & patientibus aſtiterint.

1 A VMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum; per ſingulos annos eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter, numquam
2 poteſt accedentes perfectos facere: * alioquin ceſſaſſent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conſcientiam peccati, cul-
3 tores ſemel mundati: * ſed in ipſis commemoratio peccatorum per ſingulos an-
4 nos fit. * Impoſſibile enim eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata.
5 * Ideo ingrediens mundum dicit: † Ho- († *Pſal.* 39.6.7)
B ſtiam, & oblationem noluiſti: corpus au-
6 tem aptaſti mihi: * holocautomata pro
7 peccato non tibi placuerunt. * Tunc dixi: Ecce venio: † in capite libri ſcriptum eſt († *Ibid.*) de me: Vt faciam, Deus, voluntatem
8 tuam. * Superius dicens: Quia hoſtias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluiſti, nec placita ſunt tibi,
9 quæ ſecundum legem offeruntur, * tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus volun-
10 tatem tuam: aufert primum, ut ſequens
C ſtatuat. * In qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem corporis Ieſu
11 Chriſti ſemel. * Et omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens hoſtias, quæ num- († *Pſal.* 109. a. 2.)
12 quam poſſunt auferre peccata: * hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei, († 1 *Cor.* 15. d. 25.)
13 * de cetero expectans † donec ponantur inimici ejus ſcabellum pedum ejus.

* Vna enim oblatione, consummavit in 14 sempiternum sanctificatos. * Contestatur 15 autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit: * † Hoc autem testamentum, 16 quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: * & peccatorum, & iniqui- 17 tatum eorum jam non recordabor amplius. * Vbi autem horum remissio: jam 18 non est oblatio pro peccato. * Haben- 19 tes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, * quam 20 initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam, * & 21 sacerdotem magnum super domum Dei: * accedamus cum vero corde in plenitu- 22 dine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, * tenea- 23 mus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) * & consideremus invicem in provoca- 24 tionem charitatis, & bonorum operum: * non deserentes collectionem nostram, 25 sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem. * † Vo- 26 luntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, * terribilis au- 27 tem quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios. * Irritam quis faciens legem Moysi, 28 sine ulla miseratione † duobus vel tribus testibus moritur: * quanto magis putatis 29 deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? * Scimus enim qui dixit: † Mihi 30 vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum. * Horrendum est incidere in manus Dei 31 viventis. * Rememoramini autem pristi- 32 nos

D

E

F

† Ier. 31. f. 31. Sup. 8. c. 8.

† Sup. 6 a. 4.

† Deut. 17. b. 6 Matth. 18. b. 16. Ioan. 8. c. 17. 2 Cor. 13. a. 1

† Deut. 32. e. 35. Rom. 12. d. 19.

nos dies, in quibus illuminati, magnum
33 certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: * & in altero quidem, opprobriis & tribulationibus ſpectaculum facti: in altero autem,
34 ſocii taliter converſantium effecti. * Nam & vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis,
G cognoſcentes vos habere meliorem &
35 manentem ſubſtantiam. * Nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ ma-
36 gnam habet remunerationem. * Patientia enim vobis neceſſaria eſt: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſio-
37 nem. * † Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus eſt, veniet, & non
38 tardabit. * † juſtus autem meus ex fide vivit: quod ſi ſubtraxerit ſe, non place-
39 bit animæ meæ. * Nos autem non ſumus ſubtractionis filii in perditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ.

† He... 2. a. 3
Rom. b. 17.
† Gal. b. 12.

CAPUT XI.

Fidem magnifice commendat ex actis patrum, à mundi exordio uſque ad David ac Prophetas: & in univerſum quanta patrarint ac paſſi ſint per fidem: nec tamen plenam adhuc acceperunt retributionem.

1 A EST autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparen-
2 tium. * In hac enim teſtimonium conſe-
3 cuti ſunt ſenes. * † Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei, ut ex inviſibilibus
4 viſibilia fierent. * † Fide plurimam hoſtiam Abel, quam Cain, obtulit Deo. † per quam teſtimonium conſecutus eſt eſſe juſtus, teſtimonium perhibente muneribus ejus Deo; & per illam defunctus adhuc lo-
5 quitur. * † Fide Henoch tranſlatus eſt ne videret mortem, & non inveniebatur, quia tranſtulit illum Deus: ante tranſlationem enim teſtimonium habuit placu-
6 iſſe Deo. * Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet

† Ge... 1. a. 3
† Ge... 4. a.
† Ma... 23. ... 24.
† Ge... 5. c.
Eccli. 44. c. 16.

B accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. 7 * † Fide Noe, responso accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & justitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus. 8 * † Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: & exiit, nesciens quo iret. 9 * Fide demoratus est in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Iacob coheredibus repromissionis ejusdem. 10 * Expectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex & C conditor Deus. 11 * † Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. 12 * Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tamquam sidera cæli in multitudinem, & sicut arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis. 13 * Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram. 14 * Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. 15 * Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi: 16 * nunc autem meliorem appetunt, D id est, cælestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem. 17 * † Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; 18 * ad quem dictum est: † Quia in Isaac vocabitur tibi semen: 19 * arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus: unde eum & in parabolam accepit. 20 * † Fide & de futuris benedixit Isaac Iacob, & Esau. 21 * † Fide Iacob, moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit: † & adoravit fastigium

† *Gen.* 6. c. 13 *Eccli.* 44. c. 17.
† *Gen.* 15. a. 5
† *Gen.* 17. c. 19.
† *Gen.* 22. a. 1 *Eccli.* 44. d. 21.
† *Gen.* 21. b. 12. *Rom.* 9 b. 7.
† *Gen.* 27. d. 27. g. 36.
† *Gen.* 48. c. 15.
† *Gen.* 47. g. 31.

22 stigium virgæ ejus. * † Fide Ioseph, moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandavit.

23 * † Fide Moyses, natus, occultatus est E mensibus tribus à parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem. † & non

24 timuerunt regis edictum. * † Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium fi-

25 liæ Pharaonis, * magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati ha-

26 bere jucunditatem, * majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in re-

27 munerationem. * Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tamquam videns sustinu-

28 it. * † Fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primi-

29 tiva, tangeret eos. * † Fide transierunt F Mare rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægyptii, devorati

30 sunt. * † Fide muri Iericho corruerunt,

31 circuitu dierum septem. * Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis: † ex-

32 cipiens exploratores cum pace. * Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, David, Samuel, & Prophetis:

33 * qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissio-

34 nes, obturaverunt ora leonum, * extin- G xerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt

35 exterorum: * acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectio-

36 nem. * Alii vero ludibria & verbera ex-

37 perti, insuper & vincula & carceres: * lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes,

38 angustiati, afflicti: * quibus dignus non erat

erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ. * Et hi omnes testimonio fidei 39 probati, non acceperunt repromissionem. * Deo pro nobis melius aliquid providen- 40 te, ut non sine nobis consummarentur.

CAPVT XII.

Priscorum imo Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans à peccatis: & ex novi testamenti super vetus excellentia deterret ab inobedientia, ne majora quam Iudæi pati cogamur supplicia.

1 A IDeoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, † deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: * aspicientes in auctorem 2 fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. * Recogitate enim eum, 3 qui talem sustinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: B ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. * Nondum enim usque ad sangui- 4 nem restitistis, adversus peccatum repugnantes: * & obliti estis consolationis, 5 quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens: † Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. * Quem enim diligit Dominus, casti- 6 gat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. * In disciplina perseverate. 7 Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? * Quod si extra disciplinam estis, cujus 8 C participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. * Deinde patres qui- 9 dem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

† Rom. 6. a. 1. Coloss. 3 b. 8. Ephes. 4. e. 23 1 Petr. 2. a. 1. & 4. a. 1.

† Prov. 3. b. 11 Apoc. 3. d. 19

10 mus? * Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificatio-
11 nem ejus. * Omnis autem disciplina, in
D præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet
12 justitiæ. * Propter quod, remissas ma-
13 nus, & soluta genua, erigite, * & gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.
14 * † Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit
15 Deum: * contemplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inqui-
16 nentur multi. * Ne quis fornicator, aut
E profanus † ut Esau: qui propter unam
17 escam vendidit primitiva sua. * scitote enim quoniam † & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam.
18 * Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, & turbinem,
19 & caliginem, & procellam, * & tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret
20 verbum. * Non enim portabant quod dicebatur: * † Et si bestia tetigerit montem,
21 lapidabitur. * Et ita terribile erat quod
F videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum,
22 & tremebundus. * Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Ierusalem cælestem, & multorum millium
23 Angelorum frequentiam, * & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, & judicem omnium Deum, & spiritus
24 justorum perfectorum, * & testamenti novi mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quam A-
25 bel. * Videte ne recusetis loquentem.
G Si enim illi non effugerunt, recusantes eum

† Rom. 12. b.
† Gen. 25. d. 33.
† Gen. 27. f 38.
† Exo. 19. b 12. c. 20. & 2
† Exo. 19. a

eum qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus. * cujus vox movit terram tunc: 26 nunc autem repromittit, dicens: † Adhuc semel, & ego movebo non solum terram, sed & cælum. * Quod autem, Adhuc semel, dicit: declarat mobilium translationem, tamquam factorum, ut maneant ea quæ sunt immobilia. * Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu & reverentia. * † Etenim Deus noster ignis consumens est.

† Agg. 2. b. 7.

† Deut. 4. d. 24

CAPUT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam refricans altaris & hostiarum veteris novique testamenti, & subinde monens ut præpositis obtemperent: orat ut pro se precentur, idem vicißim pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

CHaritas fraternitatis maneat in vobis. 1 * † Et hospitalitatem nolite oblivisci, 2 per hanc enim † latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis. * Mementote vinctorum, tamquam simul vincti; & laborantium, tamquam & ipsi in corpore morantes. * Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus. * Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: † Non te deseram, neque derelinquam. * ita ut confidenter dicamus: † Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo. * Mementote præpositorum vestrorum, 7 qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem. * Iesus Christus heri, 8 & hodie: ipse & in sæcula. * Doctrinis 9 variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulantibus in

† Rom. 12. c. 13. 1 Petr. 4. c. 9. † Gen. 18. a. 3 & 19. a. 2. † Iosu. 1. a. 5. † Psal. 117. a. 6.

A 3 4 5 6 B

10 in eis. * Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo
11 deserviunt. * † Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur
12 extra castra. * Propter quod & Iesus, ut
C sanctificaret per suum sanguinem popu-
13 lum, extra portam passus est. * Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium
14 ejus portantes. * † Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inqui-
15 rimus. * Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum
16 labiorum confitentium nomini ejus. * Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promere-
17 tur Deus. * Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris redditúri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.
18 * Orate pro nobis: confidimus enim quia
D bonam conscientiam habemus in omni-
19 bus bene volentes conversari. * Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo ce-
20 lerius restituar vobis. * Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum,
21 * aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Iesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.
22 * Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii. Etenim perpaucis scripsi
23 vobis. * Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si cele-
24 rius venerit) videbo vos. * Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos.
25 Salutant vos de Italia fratres. * Gratia cum omnibus vobis. Amen.

† Levit. 16. f. 27.

† Mich. 2. c.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI IACOBI APOSTOLI.

CAPUT I.

Docet tentationum utilitatem, & sapientiam à Deo cum confidentia postulandam: Deus tentator non est aut auctor peccati, sed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur ut ad audiendum veloces, ad loquendum vero & ad iram tardi sint: nec satis est veritatem audire, nisi illa opere compleatur: subdit etiam quænam sit vera & immaculata religio.

1 Iacobus Dei & Domini nostri Iesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem. 2 * Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: 3 * † scientes quod probatio fidei vestræ 4 patientiam operatur. * Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. 5 * Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non 6 improperat: & dabitur ei. * † Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento 7 movetur & circumfertur. * non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid à 8 Domino. * Vir duplex animo, inconstans 9 est in omnibus viis suis. * Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua; 10 * dives autem in humilitate sua, † quo- 11 niam sicut flos fœni transibit. * exortus est enim sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit: ita & dives in itineribus suis 12 marcescet. * † Beatus vir, qui suffert tentatio-

†Rom. 5. a.3. †Matt. 7. a.7. & 21. c.22. Marc. 11. c.24. Luc. 11 b.9. Joh. 14 b.13. & 16. e.23. f.24. † Eccli. 14. c.18. Isa.40. b.6. 1 Petr. 1.d.24 †Iob 6. b.17.

tationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit
13 Deus diligentibus ſe. * Nemo cum tenta-
C tur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum eſt: ipſe autem
14 neminem tentat. * Vnuſquiſque vero tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, &
15 illectus. * Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum conſummatum fuerit, generat
16 mortem. * Nolite itaque errare fratres
17 mei dilectiſſimi. * Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis
18 obumbratio. * Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut ſimus initium ali-
19 quod creaturæ ejus. * Scitis fratres mei dilectiſſimi. † Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad lo-
20 quendum, & tardus ad iram. * Ira enim
21 viri juſtitiam Dei non operatur. * Pro-
D pter quod abjicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, quod
22 poteſt ſalvare animas veſtras. * † Eſtote autem factores verbi; & non auditores
23 tantum, fallentes voſmetipſos. * Quia ſi quis auditor eſt verbi, & non factor: hic comparabitur viro conſideranti vultum
24 nativitatis ſuæ in ſpeculo: * conſideravit enim ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt
25 qualis fuerit. * Qui autem perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliviſoſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo
26 erit. * Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, non refrænans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, hujus vana eſt religio.
27 * Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt: Viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo.

† Prov. 17. d. 27
† Matt. 7. d. 2[1]
Rom. 2. b.

CA-

CAPUT II.

Monet ne personarum respectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur ut operibus misericordiæ incumbant, ostendens quod homo per opera justificetur: nam fides sine operibus mortua est.

Levit. 19. c. 13. Deut. 1. c. 16. & 16. d. 19. Prov. 24. c. 23. Eccli. 42. a. 1

FRatres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. * Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu. * & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum: * nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum? * Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? * Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad judicia? * Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos? * Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: † Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis: * si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. * † Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. * Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. * Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari. * Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium. * Quid proderit fratres mei, si fidem

† Levit. 19. d. 18. Matth. 22. d. 39. Marc. 12. c. 31. Rom. 13. c. 9 Galat. 5. c. 14

† Levit. 19. c. 15. Deut. 1. c. 19. Matth. 5. c. 19.

fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salva-
15 re eum? * † Si autem frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, † 1 *Ioa.* 3. c. 17
16 * dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt cor-
17 pori, quid proderit? * Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.
18 * Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex ope-
19 ribus fidem meam. * Tu credis quoniam
D unus est Deus: Bene facis, & dæmones cre-
20 dunt, & contremiscunt. * Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine ope-
21 ribus mortua est? * † Abraham pater noster, nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? † *Gen.* 22. *b.*
22 * Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consum-
23 mata est? * Et suppleta est Scriptura, dicens: † Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei † *Gen.* 15. *b.*
24 appellatus est. * Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide *Rom.* *a.* 3.
25 tantum? * Similiter † & Rahab meretrix, *Gal.* *a.* 6. nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via ejiciens? * Sicut † *Iosue.* 2. *a.* 10.
26 enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

CAPVT III.

Linguæ mala recenset, quam difficillimum est recte gubernare; subditque differentiam inter sapientiam terrenam & cælestem.

1 A NOlite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judi- *Matth.* 23. *a.*
2 cium sumitis. * In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. potest etiam freno
3 circumducere totum corpus. * Si autem equis fræna in ora mittimus ad consentiendum

CAPVT II.

Monet ne personarum respectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur ut operibus misericordiæ incumbant, ostendens quod homo per opera justificetur: nam fides sine operibus mortua est.

1 FRatres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. 2 * Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu. 3 * & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum: 4 * nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum? 5 * Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? 6 * Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad judicia? 7 * Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos? 8 * Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas: † Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis: 9 * si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. 10 * † Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. 11 * Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. 12 * Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari. 13 * Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium. 14 * Quid proderit fratres mei, si fidem

Margin: A, B, C; Levit. 19. c. 13. Deut. 1 c. 16. & 16. d. 19. Prov. 24. c. 23. Eccli. 42. a. 1; † Levit. 19. d. 18. Matth. 22. d. 39. Marc. 12. c. 31. Rom. 13. c. 9 Galat. 5. c. 14; † Levit. 19. c. 15. Deut. 1 c. 19. Matth. 5. c. 19.

fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? 15 * † Si autem frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, 16 * dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? 17 * Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. 18 * Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. 19 * Tu credis quoniam D unus est Deus: Bene facis, & dæmones credunt, & contremiscunt. 20 * Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? 21 * † Abraham pater noster, nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? 22 * Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? 23 * Et suppleta est Scriptura, dicens: † Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est. 24 * Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum? 25 * Similiter † & Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via ejiciens? 26 * Sicut † enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

† 1 *Ioa.* 3. c. 17

† *Ge.* 22. *b.*

† *Ge.* 15. *b.* *Rom.* 4. 3. *Gal.* 3. 6.

† *Iof.* 2. *a.* 10

CAPUT III.

Linguæ mala recenset, quam difficillimum est recte gubernare; subditque differentiam inter sapientiam terrenam & cælestem.

1 A NOlite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis. 2 * In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. potest etiam freno circumducere totum corpus. 3 * Si autem equis fræna in ora mittimus ad consentiendum

Matt. 23. *a*

endum nobis, & omne corpus illorum
circumferimus. * Ecce & naves, cum ma- 4
gnæ sint, & à ventis validis minentur,
circumferuntur à modico gubernaculo
ubi impetus dirigentis voluerit. * Ita & 5
lingua modicum quidem membrum est, B
& magna exaltat. Ecce quantus ignis
quam magnam silvam incendit! * Et lingua 6
ignis est, universitas iniquitatis. Lingua
constituitur in membris nostris, quæ ma-
culat totum corpus, & inflammat rotam
nativitatis nostræ, inflammata à gehenna.
* Omnis enim natura bestiarum, & volu- 7
crum, & serpentium, & ceterorum do-
mantur, & domita sunt à natura huma-
na: * linguam autem nullus hominum do- 8
mare potest: inquietum malum, plena C
veneno mortifero. * In ipsa benedicimus 9
Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus
homines, qui ad similitudinem Dei facti
sunt. * Ex ipso ore procedit benedictio, 10
& maledictio. Non oportet, fratres mei,
hæc ita fieri. * Numquid fons de eodem 11
foramine emanat dulcem, & amaram a-
quam? * Numquid potest, fratres mei, fi- 12
cus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque
salsa dulcem potest facere aquam. * Quis 13
sapiens, & disciplinatus inter vos? Osten-
dat ex bona conversatione operationem
suam in mansuetudine sapientiæ. * Quod
si zelum amarum habetis, & contentiones 14
sint in cordibus vestris: nolite gloriari, &
mendaces esse adversus veritatem. * non
est enim ista sapientia desursum descen- 15
dens; sed terrena, animalis, diabolica.
* Ubi enim zelus & contentio: ibi in- 16
constantia & omne opus pravum. * Quæ 17
autem desursum est sapientia, primum
quidem pudica est, deinde pacifica, mo-
desta, suadibilis, bonis consentiens, plena
misericordia, & fructibus bonis, non ju-
dicans, sine simulatione. * Fructus au- 18
tem justitiæ, in pace seminatur, facienti-
bus pacem.

CA-

CAPVT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuaque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ providentiæ commissis.

1 A VNde bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ 2 militant in membris vestris? * Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non 3 postulatis. * Petitis, & non accipitis: eo quod male petatis: ut in concupiscentiis 4 vestris insumatis. * Adulteri, nescitis quia B amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæ-5 culi hujus, inimicus Dei constituitur. * An putatis quia inaniter scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habi-6 tat in vobis? * Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: † Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 7 * Subditi ergo estote Deo: resistite au-8 tem diabolo, & fugiet à vobis. * Ap-C propinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & pu-9 rificate corda, duplices animo. * Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in 10 mœrorem. * † Humiliamini in conspectu 11 Domini, & exaltabit vos. * Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem: non es factor legis, sed ju-12 dex. * Vnus est legislator, & judex, qui 13 potest perdere, & liberare. * † Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibi-D mus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lu-14 crum faciemus: * qui ignoratis quid erit in

† Prov. 3. d. 3
† 1 Pet. 1. b. 6
† Rom. 14. a.

endum nobis, & omne corpus illorum
circumferimus. * Ecce & naves, cum ma- 4
gnæ ſint, & à ventis validis minentur,
circumferuntur à modico gubernaculo
ubi impetus dirigentis voluerit. * Ita & 5
lingua modicum quidem membrum eſt, B
& magna exaltat. Ecce quantus ignis 6
quam magnam ſilvam incendit! *Et lingua
ignis eſt, univerſitas iniquitatis. Lingua
conſtituitur in membris noſtris, quæ ma-
culat totum corpus, & inflammat rotam
nativitatis noſtræ, inflammata à gehenna.
* Omnis enim natura beſtiarum, & volu- 7
crum, & ſerpentium, & ceterorum do-
mantur, & domita ſunt à natura huma- 8
na: * linguam autem nullus hominum do- C
mare poteſt: inquietum malum, plena
veneno mortifero. * In ipſa benedicimus 9
Deum & Patrem: & in ipſa maledicimus
homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti
ſunt. * Ex ipſo ore procedit benedictio, 10
& maledictio. Non oportet, fratres mei,
hæc ita fieri. * Numquid fons de eodem 11
foramine emanat dulcem, & amaram a-
quam? * Numquid poteſt, fratres mei, fi- 12
cus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque
ſalſa dulcem poteſt facere aquam. * Quis 13
ſapiens, & diſciplinatus inter vos? Oſten-
dat ex bona converſatione operationem
ſuam in manſuetudine ſapientiæ. * Quod
ſi zelum amarum habetis, & contentiones 14
ſint in cordibus veſtris: nolite gloriari, &
mendaces eſſe adverſus veritatem. * non
eſt enim iſta ſapientia deſurſum deſcen- 15
dens; ſed terrena, animalis, diabolica.
* Ubi enim zelus & contentio: ibi in- 16
conſtantia & omne opus pravum. * Quæ 17
autem deſurſum eſt ſapientia, primum
quidem pudica eſt, deinde pacifica, mo-
deſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena
miſericordia, & fructibus bonis, non ju-
dicans, ſine ſimulatione. * Fructus au- 18
tem juſtitiæ, in pace ſeminatur, facienti-
bus pacem.

CA-

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuæque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ providentiæ commissis.

1 A VNde bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ 2 militant in membris vestris? * Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non 3 postulatis. * Petitis, & non accipitis: eo quod male petatis: ut in concupiscentiis 4 vestris insumatis. * Adulteri, nescitis quia B amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæ- 5 culi hujus, inimicus Dei constituitur. * An putatis quia inaniter scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habi- 6 tat in vobis? * Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: † Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 7 * Subditi ergo estote Deo: resistite au- 8 tem diabolo, & fugiet à vobis. * Ap- C propinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & pu- 9 rificate corda, duplices animo. * Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in 10 mœrorem. * † Humiliamini in conspectu 11 Domini, & exaltabit vos. * Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem: non es factor legis, sed ju- 12 dex. * Vnus est legislator, & judex, qui 13 potest perdere, & liberare. * † Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibi- D mus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lu- 14 crum faciemus: * qui ignoratis quid erit in

† Prov. 3. d. 3[4]
† 1 Pe[t.] 5. b.
† Rom. 14. a.

incrastino. * Quæ est enim vita vestra? 15
vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit; & : Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. * Nunc autem 16
exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est. * Scienti igitur 17
bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

CAPVT V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminatur ultionem, pauperes verò ad longanimitatem hortatur: juramentum fugiendum, & infirmi à presbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda: quam efficax sit justi oratio: errantes ad veritatem sunt reducendi.

AGite nunc divites, plorate ululantes 1
in miseriis vestris, quæ advenient vo- A
bis. * Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & 2
vestimenta vestra à tineis comesta sunt.
* Aurum & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vo- 3
bis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. * Ecce merces operario- 4
rum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.
* Epulati estis super terram, & in luxu- 5
riis enutristis corda vestra, in die occisio-
nis. * Addixistis, & occidistis justum, & 6
non restitit vobis. * Patientes igitur esto- 7
te fratres, usque ad adventum Domini. B
Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum. * Patien- 8
tes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit. * Nolite ingemiscere 9
fratres in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante januam assistit. * Exem-
plum accipite, fratres, exitus mali, labo- 10
ris,

ris, & patientiæ, Prophetas : qui locuti
11 sunt in nomine Domini. * Ecce beatifi-
C camus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam
Iob audistis, & finem Domini vidistis,
quoniam misericors Dominus est, & mi-
12 serator. * Ante omnia autem fratres
mei † nolite jurare, neque per cælum, †M.
neque per terram, neque aliud quod- 5.f.
cumque juramentum. Sit autem sermo
vester : Est, est : Non, non : ut non sub ju-
13 dicio decidatis. * Tristatur aliquis ve-
strum ? oret : Æquo animo est ? psallat.
14 * Infirmatur quis in vobis ? inducat pres-
D byteros Ecclesiæ, & orent super eum,
ungentes eum oleo in nomine Domini :
15 * & oratio fidei salvabit infirmum, &
alleviabit eum Dominus : & si in pecca-
16 tis sit, remittentur ei. * Confitemini er-
go alterutrum peccata vestra, & orate pro
invicem ut salvemini: multum enim valet
17 deprecatio justi assidua. * † Elias homo †37
erat similis nobis passibilis : & oratione 17.
oravit ut non plueret super terram, & Luc
18 non pluit annos tres, & menses sex. * Et d. 2
rursum oravit : & cælum dedit pluviam,
19 & terra dedit fructum suum. * Fratres
mei, si quis ex vobis erraverit à veritate,
20 & converterit quis eum : * scire debet,
quoniam qui converti fecerit peccatorem
ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus
à morte, & operiet multitudinem pecca-
torum.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

CAPVT I.

Gratias Deo agit de vocatione ad fidem & vitam æternam, quæ tamen per multas tribulationes acquiritur, de qua Prophetæ vaticinati sunt: hortatur eos ad vitæ munditiam, ut qui Christi sanguine redempti sunt.

1 A PEtrus Apostolus Iesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, 2 * secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, & aspersionem sanguinis Iesu Christi: Gratia vobis, & pax multiplicetur. 3 * † Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, 4 * in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, immarcescibilem, conservatam in cælis in vobis, 5 B * qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo. 6 * In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus: 7 * ut probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in revelatione Iesu Christi: 8 * quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata: 9 * reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

† 1 Cor. 1. a. 3. Ephes. 1. a. 3.

10 rum. * De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura
11 in vobis gratia prophetaverunt: * scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, & po-
12 steriores glorias: * quibus revelatum est,
C quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui euangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cælo, in quem de-
13 siderant Angeli prospicere. * Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Iesu
14 Christi: * quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ
15 desideriis: * sed secundum eum, qui vocavit vos, Sanctum: & ipsi in omni conver-
16 satione sancti sitis: * quoniam scriptum est: † Sancti eritis, quoniam ego sanctus
17 sum. * Et si patrem invocatis eum, qui † sine acceptione personarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore inco-
18 latus vestri tempore conversamini. * Sci-
D entes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra
19 conversatione paternæ traditionis: * † sed pretioso sanguine quasi agni immaculati
20 Christi, & incontaminati: * præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus
21 propter vos, * qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes es-
22 set in Deo: * Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite
23 attentius: * renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei
24 vivi, & permanentis in æternum. * † quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: exaruit fœnum,
25 & flos ejus decidit. * Verbum autem Domini manet in æternum. hoc est au-

† *Levit.* 11. g. 44. & 19. a. 2. & 20. b. 7.
† *Deut.* 10. d. 17. *Rom.* 2. b. 11. *Galat.* 2. b. 6.
† 1 *Cor.* 6. d. 20. & 7. d. 23. *Heb.* 9. d. 12. 1 *Ioan.* 1. b. 7. *Apoc.* 1. b. 5.
† *Isai.* 40. b. 6. *Eccli.* 14. c. 8. *Iacob.* 1. b. 10.

tem verbum, quod euangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusa omni fictione, regenerati ad Christum lapidem vivum accedant credentes qui sunt genus electum, cum prius essent populus abjectus: hortatur ut tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

Rom. 6 a. 4. Ephe. 4 e. 22. Coloss. 3 b. 8. Hebr. 12. a. 1

1 A DEponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones, 2 * sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem: 3 * si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus. 4 *Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum: 5 * & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. 6 * Propter quod continet Scriptura: † Ecce pono in Sion lapidem summum B angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur. 7 *Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, † lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, 8 * & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt. 9 *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. 10 * † Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. 11 * † Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & C peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, 12 * conversationem vestram inter gentes haben-

† Isa. 28 d. 16. Rom. 9 f. 33. † Psal. 117. d. 21. Matth. 21. d. 42. Actor. 4. b. 11 Isa. 8. c. 14. † Osee 2. d. 23 Rom. 9 e. 25. † Rom. 13. d. 14. Galat. 5 e. 16.

habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorifi-
13 cent Deum in die visitationis. * † Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellen-
14 ti; * sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero
15 bonorum: * quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis im-
16 prudentium hominum ignorantiam: * quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.
17 * Omnes honorate: † fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.
18 * † Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis,
19 sed etiam dyscolis. * Hæc est enim gra-
D tia, si propter Dei conscientiam sustinet
20 quis tristitias, patiens injuste. * Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter su-
21 stinetis; hæc est gratia apud Deum. * In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens ex-
22 emplum ut sequamini vestigia ejus. * † qui peccatum non fecit, nec inventus est do-
23 lus in ore ejus: * † qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judi-
24 canti se injuste: * † qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignū: ut peccatis mortui, justitiæ vivamus: cujus
25 livore sanati estis. * Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

† Rom. 13. a. 1.

† Rom. 12. c. 10.

† Ephes. 6. a. 5. Colos. 3. d. 22. Tit. 2. c. 9.

† Isa. 53 c. 9.

† 1 Ioa. 3. a. 5. Isa. 53 b. 5.

CAPUT III.

De mutua inter conjuges conversatione, & mulierum ornatu: hortatur ad varias virtutes, utque Christi exemplo ferant adversa: & quod per Baptismum salvamur in similitudinem eorum qui in arca Noe salvabuntur.

1 Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, 2 * considerantes in timore castam conversationem vestram. 3 * † Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: 4 * sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. 5 * Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris. 6 * † Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans; cujus estis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem. 7 * † Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediantur orationes vestræ. 8 * In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles: 9 * † non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. 10 * † Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolum. 11 * † Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam: 12 * Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala. 13 * Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? 14 * † Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. 15 * Dominum autem Christum sanctificare in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe. 16 * † sed cum modestia, & timore, conscientiam haben-

† Colos. 3. c. 18. Ephes. 5. e. 25
† 2 Tim. 2. c. 9.
† Gen. 18. b. 12.
† 1 Cor. 7. a. 3.
† Prov. 17. c. 13. Rom. 12. d. 17. 1 Thes. 5. d. 15
† Psal. 33. c. 13.
† Isa. 1. c. 16.
† Matt. 5. a. 10
† Supra 2. c. 12. Rom. 15. b. 6.
Heb. 9. a. 28.

habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversatio-
17 nem: * Melius est enim benefacientes (si
·D voluntas Dei velit) pati, quam malefaci-
18 entes. * quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem
19 carne, vivificatus autem spiritu. * In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus ve-
20 niens prædicavit: * qui increduli fuerant aliquando, † quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ
21 salvæ factæ sunt per aquam: * Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum
22 per resurrectionem Iesu Christi, * qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cælum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

† *Gen.* 6.*b*.14 *Matth.* 14. *d*.37. *Luc.* 17 *f*. 26.

CAPUT IV.

Christi morte redemptos hortatur ut pergant præterita devitare peccata; incumbentes orationibus ac mutuæ dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, & gaudentes si propter Christum pati oporteat.

1 A CHristo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit à peccatis:
2 * Vt jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vi-
3 vat temporis. * † Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolo-
4 rum cultibus. * In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ
5 confusionem, blasphemantes. * Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare

† *Ephes.* 4.*c*.23.

vivos & mortuos. * Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est: ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu. * Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. * Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. * Hospitales invicem sine murmuratione. * † Vnusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. *† Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen. * Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: * sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes. * Si exprobramini in nomine Christi: beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus spiritus, super vos requiescit. * Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. * Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. * quoniam tempus est ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? * † Et si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt? * Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

† *Prov.* 10. *b.* 12. *Rom.* 12. *c.* 13. *Hebr.* 13. *a.* 2 *Philip.* 2. *b.* 14 † *Rom.* 12. *b.* 6 1 *Cor.* 4 *a.* 2.

† *Prov.* 11. *d.* 31.

CAPUT V.

Seniores orat ut verbo & exemplo pa-stant

scant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint: hortatur omnes ut sese demittant, divinæ curæ totos se tradentes; & in sobrietate ac fide diabolo resistentes.

1 A SEniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda 2 est, gloriæ communicator: * pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: 3 * neque ut dominantes in cleris, sed for- 4 ma facti gregis ex animo. * & cum ap- B paruerit princeps pastorum, percipietis 5 immarcescibilem gloriæ coronam. * Similiter adolescentes subditi estote senioribus. † Omnes autem invicem humilitatem insinuate, † quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 6 * Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitatio- 7 nis: * omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est 8 de vobis. * Sobrii estote, & vigilate: quia C adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: 9 * cui resistite fortes in fide: scientes eamdem passionem ei, quæ in mundo est, 10 vestræ fraternitati fieri. * Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solida- 11 bitque. * Ipsi gloria, & imperium in sæ- 12 cula sæculorum. Amen. * Per Silvanum D fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans & contestans, hanc 13 esse veram gratiam Dei, in qua statis. * Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylo- 14 ne coëlecta, & Marcus filius meus. * Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Iesu. Amen.

† *Rom.* 12. c. 10.
† *Iacob.* 4. c. 10
Psa. 54 d. 23.
Mat. 6. d. 25.
Luc. 12 c. 12.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI SECVNDA.

CAPVT I.

Hortatur ut memores maximorum quæ à Deo acceperunt donorum, per varias se exdant virtutes, ut sic introitus in regnum Domini illis ministretur: dicitque se brevi moriturum, & suæ doctrinæ certitudinem ostendit ex Christo doctore, quem & vox Patris & Prophetæ commendarunt.

Simon Petrus, servus & Apostolus 1
Iesu Christi, iis qui coæqualem no- A
biscum sortiti sunt fidem in justitia
Dei nostri, & Salvatoris Iesu Christi.
* Gratia vobis & pax adimpleatur in 2
cognitione Dei, & Christi Iesu Domini
nostri: * quomodo omnia nobis divinæ 3
virtutis suæ, quæ ad vitam & pietatem
donata sunt, per cognitionem ejus, qui
vocavit nos propria gloria & virtute,
* per quem maxima & pretiosa nobis 4
promissa donavit: ut per hæc efficiamini
divinæ consortes naturæ: fugientes ejus,
quæ in mundo est, concupiscentiæ cor-
ruptionem. * Vos autem curam omnem 5
subinferentes, ministrate in fide vestra B
virtutem, in virtute autem scientiam,
* in scientia autem abstinentiam, in abs- 6
tinentia autem patientiam, in patientia
autem pietatem, * in pietate autem amo- 7
rem fraternitatis, in amore autem frater-
nitatis charitatem. * Hæc enim si vobis- 8
cum adsint, & superent; non vacuos, nec
sine fructu vos constituent in Domini no-
stri Iesu Christi cognitione. * Cui enim 9
non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu
tentans, oblivionem accipiens purgatio-
nis

10 nis veterum suorum delictorum. * Quapropter fratres magis satagite, ut per C bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. * Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi. * Propter quod incipiam vos semper commonere de his: & quidem scientes & confirmatos vos in præsenti veritate. * Iustum autem arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione: * certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Iesus Christus † significavit mihi. * Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. * † Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. * Accipiens enim à Deo Patre D honorem & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi à magnifica gloria: † Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. * Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. * Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: * † hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. * Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

(Margin: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21; † *Ioan.* 21. *f.* 19. † 1 *Cor.* 1. *c.* 17; † *Matt.* 17. *a.* 5; † 2 *Tim.* 3. *d.* 16)

CAPUT II.

Pseudoprophetæ multos seducent, verum acriter punientur, sicut de malis actum est tempore diluvii, & de Sodomitis: prosequitur autem

autem pravos mores horum, quos admodum effusos dicit in libidinem.

1 A
FVeruut vero & pseudoprophetæ in
populo, sicut & in vobis erunt magi-
stri mendaces, qui introducent sectas per-
ditionis, & eum, qui emit eos, Dominum
negant, superducentes sibi celerem per- 2
ditionem. * Et multi sequentur eorum
luxurias, per quos via veritatis blasphe- 3
mabitur: * & in avaritia fictis verbis de
vobis negotiabuntur: quibus judicium
jam olim non cessat, & perditio eorum 4
non dormitat. * † Si enim Deus angelis
peccantibus non pepercit, sed rudentibus
inferni detractos in tartarum tradidit cru- 5
ciandos, in judicium reservari. * Et ori-
ginali mundo non pepercit, † sed octa-
vum Noë justitiæ præconem custodivit,
diluvium mundo impiorum inducens. 6
* † Et civitates Sodomorum & Gomor- B
rhæorum in cinerem redigens, eversione
damnavit: exemplum eorum, qui impie 7
acturi sunt, ponens: * & justum Lot op-
pressum à nefandorum injuria ac luxurio- 8
sa conversatione eripuit: * aspectu enim,
& auditu justus erat: habitans apud eos,
qui de die in diem animam justam iniquis 9
operibus cruciabant. * Novit Dominus
pios de tentatione eripere: iniquos vero
in diem judicii reservare cruciandos: 10
* magis autem eos, qui post carnem in
concupiscentia immunditiæ ambulant,
dominationemque contemnunt, audaces,
sibi placentes, sectas non metuunt intro- 11
ducere blasphemantes. * ubi angeli for-
titudine & virtute cum sint majores, non
portant adversum se execrabile judici- 12
um. * Hi vero velut irrationabilia pecο-
ra, naturaliter in captionem & in perni-
ciem in his quæ ignorant blasphemantes
in corruptione sua peribunt, * perci- 1
pientes mercedem injustitiæ, voluptatem
existimantes diei delicias: coinquinatio- C
nes, & maculæ deliciis affluentes, in con-
viviis

† Iob 4. d. 18 Iud. b. 6.

† Gen. 7. a. 1.

† Gen. 19. b. 25.

14 viviis suis luxuriantes vobiscum, * oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes,
15 maledictionis filii: * derelinquentes rectam viam erraverunt, † secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis
16 amavit: * correptionem vero habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ in-
17 sipientiam. * Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus ca-
18 ligo tenebrarum reservatur. * Superba D enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur:
19 * libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis: † à quo enim quis
20 superatus est, hujus & servus est. * Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora
21 prioribus: * Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod
22 illis traditum est, sancto mandato. * Contigit enim eis illud veri proverbii: † Canis reversus ad suum vomitum; &, Sus lota in volutabro luti.

CAPUT III.

Propter quosdam illusores secundum Domini adventum negantes, astruit futuram mundi renovationem, cum brevi & insperato Dominus adveniet: ad cujus adventum monet ut se præparent, laudans Pauli scripta quæ indocti depravant.

1 A HAnc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram
2 mentem: * ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum à sanctis Prophetis & Apostolorum vestrorum, præceptorum Domi-

Domini & Salvatoris. * † hoc primum 3 scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, * dicentes: 4 † Vbi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. 5 * Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei verbo: * per quæ, 6 ille tunc mundus aqua inundatus periit: * Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eo- 7 dem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. * Vnum vero hoc non lateat 8 vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. * Non tardat Dominus pro- 9 missionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti. * † Adveniet autem dies 10 Domini ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. * Cum igitur hæc omnia 11 dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus, * expectantes & properantes in adventum 12 diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent? * † Novos vero cælos, & novam 13 terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat. * Pro- 14 pter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace. * & † Domini nostri longanimi- 15 tatem, salutem arbitremini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis. * sic- 16 ut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his: in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas, ad suam

Margin: † 1 Tim. 4. a. 1. 2 Tim. 3. a. 1. Iud. d. 18. † Ezech. 12. f. 27. † 1 Thes. 5. a. 2. Apoc. 3. a. 3. & 16. c. 15. † Isa. 65. c. 17. & 66. g. 22. Apoc. 21. a. 1. † Rom. 2. a. 4. B C D

17 suam ipsorum perditionem. * Vos igitur fratres præscientes custodite: ne insipientium errore traducti excidatis à propria 18 firmitate. * crescite vero in gratia, & in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI PRIMA.

CAPUT I.

Ioannes quod de Christo vidit & audivit aliis annuntiat, ut una cum ipso socientur Deo & Christo ejus filio, cujus sanguine hominum peccata mundantur: porro qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.

1 A QVod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus no- 2 stræ contrectaverunt de verbo vitæ: * & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit 3 nobis: * quod vidimus & audivimus, an- B nuntiamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Iesu Chri- 4 sto. * Et hæc scribimus vobis ut gaudea- 5 tis, & gaudium vestrum sit plenum. * Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis: † Quoniam C Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt 6 ullæ. * Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non fa- 7 cimus. * Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce; societatem habemus

† Ioan. 8. b. 12

mus ad invicem, † & sanguis Iesu Christi Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. 8 * † Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. 9 * Si confiteamur peccata nostra; fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. 10 * Si dixerimus quoniam non peccavimus; mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.

† Heb. 9.d.14 1 Petr. 1.d.19 Apoc. 1.b.5. † 3 Reg. 8.e.45 2 Par. 6.g.36 Prov. 20.b.9 Eccli. 7. c.21.

CAPVT II.

Iesus Christus advocatus noster est apud Patrem, & propitiatio pro peccatis totius mundi: observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia ac dilectio: quod sit vetus ac novum mandatum: quis sit in luce & in tenebris: variis scribit ætatibus, revocans à mundi dilectione & ab hæreticis, ac monens ut semel accepta fidei adhæreant, sequentes ductum Spiritus sancti.

1 Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum justum: 2 * & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. 3 * Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus. 4 * Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. 5 * Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus. 6 * Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare. 7 * Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus, est verbum quod audistis. 8 * † Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso, & in vobis; quia tenebræ transierunt, & verum lumen

† Ioan. 13. d.34. & 15. b.12.

9 lumen jam lucet. * Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est 10 usque adhuc. * † Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in 11 eo non est. * Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæ- 12 caverunt oculos ejus. * Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata 13 propter nomen ejus. * Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quo- 14 niam vicistis malignum. * Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vi- 15 cistis malignum. * Nolite diligere mun- C dum, neque ea quæ in mundo sunt. * Si quis diligit mundum, non est charitas Pa- 16 tris in eo: * quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quę non est ex Patre, sed ex mũdo est. * Et 17 mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet 18 in æternum. * Filioli, novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: unde sci- 19 mus, quia novissima hora est. * Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam 20 non sunt omnes ex nobis. * Sed vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia. 21 * Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate 22 non est. * Quis est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est D Antichristus, qui negat Patrem, & Filium. 23 * Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem 24 habet. * Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanserit

† Inf. 3. c. 14.

quod audistis ab initio, & vos in Filio & Patre manebitis. * Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. * Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos. * Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo. * Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus. * Si scitis quoniam justus est, scitote quoniam & omnis qui facit justitiam, ex ipso natus est.

25

26

27

28

29

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, & quomodo distinguantur qui ex Deo sunt & qui ex diabolo: de dilectione & odio fratrum: qui mentis puritate & fide in Christum quidpiam à Deo petit, impetrat.

1 A Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum. * 2 Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. * 3 Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. * 4 Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas. * 5 † Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. * 6 Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum. * 7 B Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut & ille justus est. * 8 † Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. * 9 Omnis qui natus est ex Deo, peccatum

† Isa. 53. c. 9. 1 Petr. 2. d. 22

† Ioan. 8. f. 44

tum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam
10 ex Deo natus est. * In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit
11 fratrem suum: * quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, † ut dili-
12 gatis alterutrum. * Non sicut † Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris au-
13 tem ejus, justa. * Nolite mirari fratres, si
14 odit vos mundus. * Nos scimus quoniam
C translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. † Qui non diligit,
15 manet in morte: * omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æter-
16 nam in semetipso manentem. * † In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.
17 * † Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo:
18 quomodo charitas Dei manet in eo? * Fi-
D lioli mei, non diligamus verbo, neque lin-
19 gua, sed opere & veritate. * in hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda no-
20 stra. * Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus corde nostro, &
21 novit omnia. * Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus
22 ad Deum: * † & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram
23 eo, facimus. * † Et hoc est mandatum ejus: Vt credamus in nomine Filii ejus Iesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut
24 dedit mandatum nobis. * † Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

† *Ioan.* 13. *d.* 34. *&* 15. *b.* 12.
† *Gen.* 4. *b.* 8.
† *Lev.* 19. *d.* 17.
† *Ioan.* 15. *b.* 13.
† *Iacob.* 2. *c.* 17.
† *Matt.* 21. *c.* 22.
† *Ioan.* 6. *d.* 29 *&* 17. *a.* 3.
† *Ioan.* 13. *d.* 34. *&* 15. *b.* 12.

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Deo sint, & qui non: cum Deus sua nos dilectione prævenerit, dato pro nobis Filio suo, debemus & nos Deum ac proximum diligere: perfecta autem charitas foras mittit timorem.

1 CHarissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. 2 * In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: 3 * & omnis spiritus, qui solvit Iesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc jam in mundo est. 4 * Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum, quoniam major est qui in vobis est, quam qui in mundo. 5 * † Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. 6 * Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris. 7 * Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. 8 * Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est. 9 * † In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. 10 * In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. 11 * Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. 12 * † Deum nemo vidit umquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est. 13 * In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis. 14 * Et nos vidimus, & testificamur,

† *Ioan.* 8. *f.* 47.

† *Ioan.* 3. *b.* 16

† *Ioan.* 1. *c.* 18. 1 *Tim.* 6. *c.* 17.

mur, quoniam Pater misit Filium suum
15 Salvatorem mundi. * Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus
16 in eo manet, & ipse in Deo. * Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet,
17 & Deus in eo. * In hoc perfecta est chari-
D tas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, & nos
18 sumus in hoc mundo. * Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniam timor pœnam habet. qui autem timet, non est perfectus
19 in charitate. * Nos ergo diligamus Deum,
20 quoniam Deus prior dilexit nos. * Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest dilige-
21 re? * † Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

† Io 14. d.3 & b.1 Eph a.2

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipsum charitate: fides mundum vincit: tres in terra testantur Christum verum hominem. & tres in cœlo verum Dei filium, in quem credens habet vitam æternam: de peccato ad mortem, & non ad mortem.

1 A OMnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum
2 qui natus est ex eo. * In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, & mandata ejus facia-
3 mus. * Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata
4 ejus gravia non sunt. * Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum,
5 fides nostra. * † Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Iesus est Filius

† 1 5 g.

lius Dei? * hic est, qui venit per aquam 6
& sanguinem, Iesus Christus: non in aqua B
solum, sed in aqua & sanguine. Et Spiritus
est, qui testificatur, quoniam Christus
est veritas. * Quoniam tres sunt, qui te- 7
stimonium dant in cælo: Pater, Verbum,
& Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.
* Et tres sunt, qui testimonium dant in 8
terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi
tres unum sunt. * Si testimonium homi- 9
num accipimus, testimonium Dei majus
est: quoniam hoc est testimonium Dei,
quod majus est, quoniam testificatus est
de Filio suo. * Qui credit in Filium Dei, 10
habet testimonium Dei in se. † Qui non C
credit Filio, mendacem facit eum: quia
non credit in testimonium quod testifica-
tus est Deus de Filio suo * Et hoc est te- 11
stimonium, quoniam vitam æternam de-
dit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus
est. * Qui habet Filium, habet vitam: qui 12
non habet Filium, vitam non habet. * Hæc 13
scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam
habetis æternam, qui creditis in nomine
Filii Dei. * Et hæc est fiducia, quam ha- 14
bemus ad eum: Quia quodcumque petie-
rimus secundum voluntatem ejus, audit
nos. * Et scimus quia audit nos quidquid 15
petierimus: scimus quoniam habemus
petitiones quas postulamus ab eo. * Qui 16
scit fratrem suum peccare peccatum non D
ad mortem, petat, & dabitur ei vita pec-
canti non ad mortem. Est peccatum ad
mortem, non pro illo dico ut roget quis.
* Omnis iniquitas, peccatum est: & est 17
peccatum ad mortem. * Scimus quia 18
omnis qui natus est ex Deo, non peccat:
sed generatio Dei conservat eum, & ma-
lignus non tangit eum. * Scimus quoniam 19
ex Deo sumus: & mundus totus in mali-
gno positus est. * Et scimus quoniam Fi- 20
lius Dei venit, † & dedit nobis sensum
ut cognoscamus verum Deum, & simus
in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, &
vita

† *Ioan.* 3.d.36

† *Luc.* 24. f.45.

21 vita æterna. * Filioli, custodite vos à simulacris. Amen.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI SECVNDA.

Electam hanc ejusque filios in charitate & fide confirmat, ne ab hæreticis seducantur: idque paucis; cetera servans donec ad eos veniat.

1 A SEnior Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognoverunt veritatem. 2 * propter veritatem quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum. 3 * Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo patre, & à Christo Iesu Filio Patris, in veritate & charitate. 4 * Gavisus sum valde, quoniam inveni de B filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre. 5 * Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, † ut diligamus alterutrum. 6 * Et hæc est charitas, ut ambulemus se- C cundum mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis: 7 * quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & antichristus. 8 * Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis. 9 * Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet. 10 * Si quis venit D ad vos, & hanc doctrinam non affert; nolite recipere eum in domum, nec AVE ei

ei dixeritis. * Qui enim dicit illi AVE, 11 communicat operibus ejus malignis. * Plura habens vobis scribere, nolui per 12 chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit. * Salutant 13 te filii sororis tuæ Electæ.

EPISTOLA BEATI IOANNIS APOSTOLI TERTIA.

Gajum collaudat quod in veritate ambulet, & peregrinos humane excipiat; subdens de Diotrephis calumniis & inhumanitate, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevi invisurum.

SEnior Gajo charissimo, quem ego 1 diligo in veritate. * Charissime, de 2 omnibus orationem facio prospere A te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua. * Gavisus sum valde venien- 3 tibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. * Majorem horum non habeo 4 gratiam, quàm ut audiam filios meos in veritate ambulare. * Charissime, fideliter 5 facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, * qui testimonium reddide- 6 runt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces digne Deo. * Pro nomine enim ejus profecti sunt, 7 nihil accipientes à Gentibus. * Nos ergo 8 debemus suscipere hujusmodi, ut coope- C ratores simus veritatis. * Scripsissem for- 9 sitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. * propter hoc si venero, commonebo 10 ejus opera, quæ facit, verbis malignis gar-

garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres; & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia
11 ejicit. * Charissime, noli imitari malum,
D sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.
12 * Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti quoniam
13 testimonium nostrum verum est. * Multa habui tibi scribere: sed nolui per atra-
14 mentum & calamum scribere tibi.* Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI IVDÆ APOSTOLI.

Monet ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios ac lascivos, subdens de horum supplicio in modum Iudæorum ac Sodomorum: nam & hi nullum veriti, effræne feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat: & istos ad Enoch ac Apostolorum de illis vaticinia revocat.

1 A IVdas Iesu Christi servus, frater autem Iacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christi Iesu conservatis,
2 & vocatis. * Misericordia vobis, & pax,
3 & charitas adimpleatur. * Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans super-
4 certari semel traditæ sanctis fidei. * Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxu-

luxuriam, & solum Dominatorem & Do-
minum nostrum Iesum Christum negan-
tes. * Commonere autem vos volo, scien- 5
tes semel omnia, quoniam Iesus populum B
† Num. de terra Ægypti salvans, † secundo eos,
14. qui non crediderunt, perdidit: * Angelos 6
f. 37. vero, qui non servaverunt suum principa-
tum, sed dereliquerunt suum domicilium,
in judicium magni diei, vinculis æternis
sub caligine reservavit. * Sicut Sodoma 7
& Gomorrha, & finitimæ civitates simili
modo exfornicatæ, & abeuntes post car-
nem alteram, factæ sunt exemplum, ignis
æterni pœnam sustinentes. * Similiter 8
& hi carnem quidem maculant, domina-
tionem autem spernunt, majestatem au-
† Zach. tem blasphemant. * † Cum Michael 9
3. a. 2. Archangelus cum diabolo disputans al-
tercaretur de Moysi corpore, non est au-
sus judicium inferre blasphemiæ: sed di-
xit: Imperet tibi Dominus. * Hi autem, 10
quæcumque quidem ignorant, blasphe-
mant: quæcumque autem naturaliter,
tamquam muta animalia, norunt, in his
† Gen. corrumpuntur. * Væ illis, quia in † via 11
4. b. 8. Cain abierunt, & † errore Balaam mer-
† Num. cede effusi sunt, & in contradictione
22. † Core perierunt. * Hi sunt in epulis suis 12
d. 23. maculæ, convivantes sine timore, semet- C
† Num. ipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à
16. a. 1 ventis circumferuntur, arbores autum-
2 Petr. nales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ,
2. d. 17 * fluctus feri maris, despumantes suas 13
confusiones, sidera errantia: quibus pro-
cella tenebrarum servata est in æternum.
* Prophetavit autem & de his septimus 14
† Apo. ab Adam Enoch, dicens: † Ecce venit Do-
1. b. 7. minus in sanctis millibus suis * facere 15
judicium contra omnes, & arguere om-
nes impios de omnibus operibus impie-
tatis eorum, quibus impie egerunt, & de
omnibus duris, quæ locuti sunt contra
Deum peccatores impii. * Hi sunt mur- 16
muratores querulosi, secundum desideria
sua

sua ambulantes, † & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus cau-
17 sa. * Vos autem charissimi, memores esto-
D te verborum, † quæ prædicta sunt ab A-
18 postolis Domini nostri Iesu Christi, * qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.
19 * Hi sunt, qui segregant semetipsos, ani-
20 males, Spiritum non habentes. * Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu
21 sancto orantes, * vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam
22 æternam. * Et hos quidem arguite judi-
23 catos: * illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, macu-
24 latam tunicam. * Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domi-
25 ni nostri Iesu Christi; * soli Deo Salvatori nostro, per Iesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificentia, imperium, & potestas, ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

† Psal. 16. c. 10.
† 1 Tim. 4. a. 1. 2 Tim. 3. a. 1. 2 Petr. 3. a. 3.

APOCALYPSIS BEATI IOANNIS APOSTOLI.

CAPVT I.

Ioannes in Patmos insula relegatus jubetur scribere quæ viderit, septem Asiæ Ecclesiis, per septem candelabra designatis, quæ vidit in circuitu filii hominis; modum describens quo hic ipsi demonstratus sit.

1 A Pocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quę oportet fieri cito: & significavit, mittens per Angelum suum servo suo Ioanni, 2 * qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi, quæcumque vidit. 3 * Beatus, qui legit & audit verba prophetiæ hujus: & servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est. 4 * Ioannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis & pax ab eo, † qui est, & qui erat, & qui venturus est; & à septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt; 5 * & à Iesu Christo, qui est testis fidelis, † primogenitus mortuorum, & B princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris † in sanguine 6 suo, * & fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen. 7 * † Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerũt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen. 8 * † Ego sum α & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens. 9 * Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu; fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu; 10 * Fui in spiritu in Dominica die

† Exod. 3.d.14 †1 Cor. 15. c.20. Colos. 1. c.18. † Hebr. 9.d.14. 1 Petr. 1.d.10 1 Ioan. 1.d.7. † Isa. 3. c.13. Math. 24. c.20. Iud. c.14. † Isa. 44.a.6. Infra 21.b.6 & 22. c.13.

C die, & audivi poſt me vocem magnam
11 tamquam tubæ, * dicentis : Quod vides, ſcribe in libro: & mitte ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia, Epheſo, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Phi-
12 ladelphiæ, & Laodiciæ. * Et converſus ſum, ut viderem vocem quæ loquebatur mecum: Et converſus vidi ſeptem cande-
13 labra aurea : * & in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis, veſtitum podere, & præcinctum ad ma-
14 millas zona aurea : * caput autem ejus &
D capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam
15 flamma ignis : * & pedes ejus ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum :
16 * & habebat in dextera ſua ſtellas ſeptē : & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat : & facies ejus ſicut ſol lucet in
17 virtute ſua. * Et cum vidiſſem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et poſuit dexteram ſuam ſuper me, dicens: Noli timere : † ego ſum primus, & noviſſi-
18 mus ; * & vivus, & fui mortuus ; & ecce ſum vivens in ſæcula ſæculorum, & habeo
19 claves mortis, & inferni. * Scribe ergo quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ oportet
20 fieri poſt hæc. * Sacramentum ſeptem ſtellarum, quas vidiſti in dextera mea, & ſeptem candelabra aurea : ſeptem ſtellæ, Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum : & candelabra ſeptem, ſeptem Eccleſiæ ſunt.

CAPVT II.

Iubetur Ioannes variis ſcribere Eccleſiis Epheſi, Smyrnæ, Pergami & Thyatiræ: collaudans eos qui Nicolaitarum doctrinam non admiſerant, alios autem minis ad pœnitentiam revocans : tepidum quoque deteſtans, & vincenti præmium pollicens.

1 A **A**Ngelo Epheſi Eccleſiæ ſcribe : Hæc dicit, qui tenet ſeptem ſtellas in dextera

tera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: * Scio opera 2 tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces: * & 3 patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. * Sed ha- 4 beo adversum te, quod charitatem tuam B primam reliquisti. * Memor esto itaque 5 unde excideris: & age poenitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris. * Sed hoc ha- 6 bes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. * Qui habet aurem, audiat 7 quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. * Et Angelo Smyrnæ Ec- 8 clesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novis- C simus; qui fuit mortuus, & vivit: * Scio 9 tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. * Nihil horum ti- 10 meas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. * Qui 11 habet aurem, audiat quid Spiritus dicat D Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. * Et Angelo Pergami Eccle- 12 siæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam: * Scio ubi 13 habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat. * Sed habeo adversus te pauca: 14 quia habes illic tenentes doctrinam † Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari: * ita habes & tu tenentes doctrinam 15 Nico-

† *Num.* 24. *a.* 3 & 25. *a.* 2.

16 Nicolaitarum. * Similiter pœnitentiam
E age: si quo minus veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.
17 * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum; & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.
18 * Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus
19 similes aurichalco: * Novi opera tua, &
F fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua
20 novissima plura prioribus. * Sed habeo adversus te pauca: quia permittitis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere servos meos, fornica-
21 ri, & manducare de idolothytis. * Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere à fornicatione sua.
22 * Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operi-
23 bus suis egerint. * & filios ejus interfi-
G ciam in morte, & scient omnes Ecclesiæ; † quia ego sum scrutans renes & corda: & dabo unicuique vestrum secundum o-
24 pera sua. Vobis autem dico, * & ceteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud
25 pondus: * tamen id, quod habetis, tenete
26 donec veniam. * Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo il-
27 li potestatem super Gentes, * & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli
28 confringentur, * sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.
29 * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

† 1 ... 6. Psa... c. ... Ier. ... 6. ...

C A-

CAPUT III.

Iubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ & Laodiciæ; errantes ad pœnitentiam minis revocans, sed alios collaudans, & vincenti præmium pollicens: Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum qui aperuerit.

ET Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: 1 Hæc dicit qui habet septem Spiritus A Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, & mortuus es. * Esto vigilans, & confirma cetera, quæ 2 moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. * In mente ergo 3 habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, † Veniam ad te tamquam fur, & nescies qua hora veniam ad te. * Sed habes pauca nomina in Sardis, qui 4 non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. * Qui vicerit, sic vestietur vesti- 5 mentis albis, & non delebo nomen ejus B de Libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus. * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus 6 dicat Ecclesiis. * Et Angelo Philadelphiæ 7 Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, † qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: * Scio opera tua. Ecce dedi coram te o- 8 stium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum. * Ecce dabo de synagoga sa- 9 tanæ, qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dilexi te. * quoniam ser- 10 vasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. * Ecce venio cito; tene 11 quod

† *Infra* 16. c. 15. 1 *Thess.* 5. a. 2. 1 *Petr.* 3. c. 10

† *Is.* 22 f. 22. *Iob* 12. b. 14.

quod habes, ut nemo accipiat coronam
12 tuam. * Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum no-
13 vum. * Qui habet aurem, audiat quid Spi-
14 ritus dicat Ecclesiis. * Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: † Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium
15 creaturæ Dei. * Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam
16 frigidus esses, aut calidus: * sed quia tepi-
D dus es, & nec frigidus, nec calidus, incipi-
17 am te evomere ex ore meo. * quia dicis: Quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.
18 * Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos
19 tuos, ut videas. * † Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœniten-
20 tiam age. * Ecce sto ad ostium, & pulso: siquis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœna-
21 bo cum illo, & ipse mecum. * Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo
22 in throno ejus. * Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

† *Ioan. 14. a. 6*

† *Prov. 3. b. 12 Hebr. 12. b. 6*

CAPUT IV.

Aperto in cælo ostio videt sedentem in throno, & in hujus circuitu vigintiquattuor seniores sedentes; &, quæ hic describit, quattuor animalia, quæ sedentem in throno assidue una cum vigintiquattuor senioribus glorificabant.

1 POst hæc vidi: & ecce ostium apertum
A in cælo: & vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens:

 Ascen-

Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. * Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens. * & qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ. * Et in circuitu sedis sedilia vigintiquattuor: & super thronos vigintiquattuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. * Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. * Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis, quattuor animalia plena oculis ante & retro. * Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti. * Et quattuor animalia, singula eorum habebant alas senas: & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: †Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. * Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum, * procidebant vigintiquattuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: * Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

2 3 4 B 5 6 C 7 8 9 10 D 11

† *Isa. 6. a. 5.*

CAPVT V.

Flente Ioanne quod librum septem sigillis signatum nemo posset aperire, agnus primum occisus illum aperuit; quo facto, quattuor

tuor animalia & vigintiquattuor seniores, cum innumera Angelorum multitudine omnique creatura illum maxime glorificavunt.

1 A ET vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, 2 signatum sigillis septem. * Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere 3 signacula ejus? * Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram, aperire librum, neque respicere 4 illum. * Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, 5 nec videre eum. * Et unus de senioribus B dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, 6 & solvere septem signacula ejus. * Et vidi: & ecce in medio throni & quattuor animalium, & in medio seniorum, agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem 7 terram. * Et venit, & accepit de dextera 8 sedentis in throno librum. * Et cum aperuisset librum, quattuor animalia, & vigintiquattuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt 9 orationes sanctorum: * & cantabant can- C ticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula ejus: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & 10 lingua, & populo, & natione: * & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & 11 regnabimus super terram. * Et vidi, & audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum † millia mil- 12 lium, * dicentium voce magna: Dignus D est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, &

† *Dan. 7. c. 10.*

benedictionem. * Et omnem creaturam, 13
quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub
terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo:
omnes audivi dicentes: Sedenti in thro-
no, & Agno, benedictio, & honor, &
gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum.
* Et quattuor animalia dicebant: Amen. 14
Et vigintiquattuor ſeniores ceciderunt in
facies ſuas: & adoraverunt viventem in
ſæcula ſæculorum.

CAPVT VI.

Apertis quattuor ſigillis, varii adverſùs terram ſequuntur effectus: quinto vero aperto, animæ martyrum petunt accelerari judicium: ad ſexti autem apertionem oſtenduntur ſigna futuri judicii.

ET vidi quod aperuiſſet Agnus unum 1
de ſeptem ſigillis, & audivi unum de A
quattuor animalibus, dicens, tamquam
vocem tonitrui: Veni, & vide. * Et vidi: 2
& ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper
illum habebat arcum, & data eſt ei coro-
na, & exivit vincens ut vinceret. *Et cum 3
aperuiſſet ſigillum ſecundum, audivi ſe-
cundum animal, dicens: Veni, & vide.
* Et exivit alius equus rufus: & qui ſe-
debat ſuper illum, datum eſt ei ut ſume-
ret pacem de terra, & ut invicem ſe in-
terficiant, & datus eſt ei gladius magnus.
* Et cum aperuiſſet ſigillum tertium, au-
divi tertium animal, dicens: Veni, & vide.
Et ecce equus niger: & qui ſedebat ſuper
illum, habebat ſtateram in manu ſua.
* Et audivi tamquam vocem in medio
quattuor animalium dicentium: Bilibris
tritici denario, & tres bilibres hordei de-
nario, & vinum & oleum ne læſeris. * Et
cum aperuiſſet ſigillum quartum, audivi
vocem quarti animalis dicentis: Veni, &
vide. * Et ecce equus pallidus: & qui ſe-
debat ſuper eum, nomen illi Mors, & in-
fernus ſequebatur eum, & data eſt illi
poteſtas ſuper quattuor partes terræ, in-
ter-

terficere gladio, fame, & morte, & be-
9 stiis terræ. * Et cum aperuisset sigillum
C quintum, vidi subtus altare animas inter-
fectorum propter verbum Dei, & propter
10 testimonium, quod habebant, * & cla-
mabant voce magna, dicentes: Vsquequo
Domine, (sanctus, & verus) non judicas,
& non vindicas sanguinem nostrum de iis
11 qui habitant in terra? * Et datæ sunt il-
lis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis
ut requiescerent adhuc tempus modicum,
donec compleantur conservi eorum, &
fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut
12 & illi. * Et vidi cum aperuisset sigillum
D sextum: & ecce terræmotus magnus fa-
ctus est, & sol factus est niger tamquam
saccus cilicinus: & luna tota facta est sic-
13 ut sanguis: * & stellæ de cælo cecide-
runt super terram, sicut ficus emittit
grossos suos cum à vento magno move-
14 tur, * & cælum recessit sicut liber invo-
lutus: & omnis mons, & insulæ de locis
15 suis motæ sunt: * & reges terræ, & prin-
cipes, & tribuni, & divites, & fortes, &
omnis servus, & liber, absconderunt se in
16 speluncis, & in petris montium: * & di-
cunt montibus, & petris: † Cadite super
nos, & abscondite nos à facie sedentis su-
17 per thronum, & ab ira Agni: * quoniam
venit dies magnus iræ ipsorum: & quis
poterit stare?

† *Isa. 2. d. 19. Osee 10. b. 8 Luc. 23 d. 30.*

CAPVT VII.

Dum punienda est terra, jubentur abs-que nocumento servari signum in fronte gerentes: qui describuntur tam ex Iudæis quam ex Gentibus, benedicentes Deum: & de his qui amicti erant stolis albis.

1 A POst hæc vidi quattuor Angelos stan-
tes super quattuor angulos terræ, te-
nentes quatuor ventos terræ, ne flarent
super terram, neque super mare, neque in
2 ullam arborem. * Et vidi alterum Ange-
lum ascendentem ab ortu solis, haben-

tem signum Dei vivi: & clamavit voce magna quattuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, * dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. * Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quattuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel. * Ex tribu Iuda duodecim millia signati: Ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati: * Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati: * Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tribu Issachar duodecim millia signati: * Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Ioseph duodecim millia signati: Ex tribu Benjamin duodecim millia signati. * Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum: * & clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno. * Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quattuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adoraverunt Deum, * dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum, Amen. * Et respondit unus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt? * Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni. * ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte

nocte in templo ejus: & qui sedet in throno, habitabit super illos. * † non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus: * quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, † & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

† Is. 49. c. 10.

† Is. 25. c. 8. Inf. 21 b. 4.

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo septem Angelis cum tubis ostenduntur, effusoque in terram igne altaris ab alio Angelo fiunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tuba canentibus producuntur variæ plagæ adversus homines.

1 A ET cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo, quasi media hora. 2 * Et vidi septem angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ. 3 * Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. 4 B * Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo. 5 * Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus. 6 * Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent. 7 C * Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est. 8 * Et secundus Angelus tuba cecinit: & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis, 9 * & mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars na-

navium interiit. * Et tertius Angelus tu-10 ba cecinit : & cecidit de cælo ſtella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum : * & nomen ſtellæ dicitur 11 Abſinthium, & facta eſt tertia pars aquarum in abſinthium : & multi hominum mortui ſunt de aquis, quia amaræ factæ ſunt. * Et quartus Angelus tuba ceci- 12 nit : & percuſſa eſt tertia pars ſolis, & tertia pars lunæ, & tertia pars ſtellarum, ita ut obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter. * Et vidi, & audivi vocem 13 unius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna : Væ, væ, væ habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

CAPUT IX.

Quinto Angelo tuba canente ſtella cadit, & locuſtæ à fumo putei egreſſæ deſcribuntur, quæ homines crucient : ſexto vero Angelo canente ſolvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equeſtri exercitu tertiam hominum partem occidant.

ET quintus Angelus tuba cecinit : & vidi ſtellam de cælo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clavis putei abyſſi. * Et aperuit puteum abyſſi : & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ : & obſcuratus eſt ſol & aër de fumo putei : * Et de fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ : * & præceptum eſt illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem : niſi tantum homines, qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis : * & datum eſt illis ne occiderent eos ; ſed ut cruciarent menſibus quinque : & cruciatus eorum, ut cruciatus ſcorpii cum percutit hominem. * † Et i[llegible]

† Iſa. 2. d. 19. Oſee 10 b. 8. Luc. 23 d. 30.

in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam : & desiderabunt 7 mori, & fugiet mors ab eis. * † Et similitudines locustarum, similes equis paratis B in prælium : & super capita earum tamquam coronæ similes auro : & facies ea- 8 rum tamquam facies hominum. * Et habebant capillos sicut capillos mulierum ; & dentes earum, sicut dentes leonum 9 erant : * & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium 10 in bellum : * & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum : & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque : & habebant su- 11 per se * regem angelum abyssi, cui no- C men Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon, Latine habens nomen Exter- 12 minans. * Væ unum abiit, & ecce veni- 13 unt adhuc duo væ post hæc. * Et sextus Angelus tuba cecinit : & audivi vocem unam ex quattuor cornibus altaris au- 14 rei, quod est ante oculos Dei, * dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam : Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt 15 in flumine magno Euphrate. * Et soluti sunt quattuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem ho- 16 minum. * Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi 17 numerum eorum. * Et ita vidi equos in visione : & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum ; & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur. 18 * Et ab his tribus plagis occisa est tertia D pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipso- 19 rum. * Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita

† Sap. 16. 6. 9

pita: & in his nocent. * Et ceteri homi- 20
nes, qui non sunt occisi in his plagis, ne-
que pœnitentiam egerunt de operibus
manuum suarum, ut non adorarent dæ-
monia, & simulacra aurea, & argentea,
& ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque
videre possunt, neque audire, neque am-
bulare: * & non egerunt pœnitentiam 21
ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis,
neque à fornicatione sua, neque à furtis
suis.

CAPUT X.

Clamante, alio forti Angelo loquuntur septem tonitrua: porro Angelus jurat non amplius fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi Angeli mysterium: dat-que librum Ioanni devorandum.

ET vidi alium Angelum fortem de-
scendentem de cælo amictum nube,
& iris in capite ejus, & facies ejus erat ut
sol, & pedes ejus tamquam columnæ i-
gnis: * & habebat in manu sua libellum
apertum: & posuit pedem suum dextrum
super mare, sinistrum autem super ter-
ram: * & clamavit voce magna quemad-
modum cum leo rugit. Et cum clamasset,
locuta sunt septem tonitrua voces suas.
* Et cum locuta fuissent septem toni-
trua voces suas; ego scripturus eram: &
audivi vocem de cælo dicentem mihi: Si-
gna quæ locuta sunt septem tonitrua, &
noli ea scribere. * † Et angelus, quem vi-
di stantem super mare, & super terram
levavit manum suam ad cælum: * & ju-
ravit per viventem in sæcula sæculorum
qui creavit cælum, & ea quæ in eo sunt
& terram, & ea quæ in ea sunt; & mare
& ea quæ in eo sunt: Quia tempus no
erit amplius: * sed in diebus vocis se-
ptimi angeli, cum cœperit tuba caner
consummabitur mysterium Dei, sicut e
evangelizavit per servos suos Propheta
* Et audivi vocem de cælo iterum l
que

† Dan. 12.c.7.

quentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu angeli
9 stantis super mare, & super terram. * Et abii ad angelum, dicens ei, ut daret mihi
D librum. Et dixit mihi: † Accipe librum, & devora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce
10 tamquam mel. * Et accepi librum de manu angeli, & devoravi illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce: & cum devorassem eum, amaricatus est venter me-
11 us: * & dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

† *Ezec. 3. a. 1.*

CAPUT XI.

Ioannes templum metiens audit prædicaturos duos testes, quos bestia à mari ascendens occidet: at illi resurgentes in cælum ascendunt, ac terræmotu occiduntur 7000 hominum, & ad cantum septimi Angeli vigintiquattuor seniores Deo gratias agunt.

1 ET datus est mihi calamus similis vir-
A gæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adoran-
2 tes in eo. * atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud: quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus
3 quadraginta duobus: * & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.
4 * Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra,
5 in conspectu Domini terræ stantes. * Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet
6 eum occidi. * Hi habent potestatem
B claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quo-
7 tiescumque voluerint. * Et cum finierint

testimo-

testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos. * Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est. * Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus, corpora eorum per tres dies & dimidium: & corpora eorum non sinent poni in monumentis. * & inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram. * Et post dies tres & dimidium spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. * Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube: & viderunt illos inimici eorum. * Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræ motu nomina hominum septem millia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cæli. * Væ secundum abiit: & ecce væ tertium veniet cito. * Et septimus angelus tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum: Amen. * Et viginti quattuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes: * Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti. * Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & redderè mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusilli & ma

& magnis, & exterminandi eos qui corruperunt terram. 19 * Et apertum est templum Dei in cælo: & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPVT XII.

Cum mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab ea filius ejus ad Deum: tunc facto in cælo prælio, lapsus draco cæpit mulieris semen persequi.

1 A ET signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim: 2 * & in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat. 3 * Et visum est aliud signum in cælo: & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus ejus diademata septem: 4 * & cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram: & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura; ut cum peperisset, filium ejus devoraret. 5 * Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus: 6 * & mulier fugit in solitudi- B nem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta. 7 * Et factum est prælium magnum in cælo, Michael, & angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli ejus: 8 * & non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo. 9 * Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit universum orbem: & projectus est in terram, & angeli ejus cum illo missi sunt. 10 * Et audi- C vi vocem magnam in cęlo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus

jectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. * Et ipsi vicerunt 11 eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem. * Propter- 12 ea lætamini cæli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet. * Et post- 13 quam vidit draco quod projectus esset in D terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum: * & datæ sunt mu- 14 lieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, à facie serpentis. * Et misit serpens 15 ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine. * Et adjuvit terra mulierem, & ape- 16 ruit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo. * Et ira- 1 tus est draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi. * Et stetit su- 1 pra arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum & decem cornuum decemque diadematum, cujus plaga curatur, Deum blasphemat, & sanctos debellat: alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maxime favet, cogens fieri & adorari ejus imaginem, habereque characterem nominis ejus.

ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ. * Et bestia, quam vidi, simili erat pardo, & pedes ejus sicut pedes urs & os ejus sicut os leonis. Et dedit ill drac

draco virtutem suam, & potestatem ma-
3 gnam. * Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est univer-
4 sa terra post bestiam. * Et adoraverunt
B draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare
5 cum ea? * Et datum est ei os loquens magna & blasphemias: & data est ei pote-
6 stas facere menses quadraginta duos. * Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernacu-
7 lum ejus, & eos qui in cælo habitant. * Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam,
8 & gentem: * & adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni,
9 qui occisus est ab origine mundi. * Si
10 quis habet aurem, audiat. * Qui in ca-
C ptivitatem duxerit, in captivitatem vadet: † qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, &
11 fides Sanctorum. * Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut dra-
12 co. * Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mor-
13 tis. * Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere in ter-
14 ram in conspectu hominum. * Et seduxit
D habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii,
15 & vixit. * Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ: & faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidan-
16 tur. * Et faciet omnes pusillos, & magnos

† *Gen. 9. a. 6. Matth. 26. e. 52.*

quos & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. * Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus. * Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Virgines cum Agno cantantes ambulant, Angelo uno Euangelium annuntiante, altero Babylonis lapsum, tertio vero cruciatum eorum qui bestiam adorarunt prædicante; porro duo habentes falces jubentur, ille messem, hic autem vineam terræ demetere.

ET vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quattuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de cælo, tamquam vocem aquarum multarum & tamquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audivi, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis. * Et cantabant quasi canticum novum, ante sedem, & ante quattuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadragintaquattuor millia, qui empti sunt de terra. * Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno: * & in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum D[ei]. * Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Euangelium [æ]ternum, ut euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum: *

cens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus: & adorate eum, † qui fecit cælum, & terram, mare, & fontes aquarum. † *Psal.* 146. a. 6.

8 * Et alius Angelus secutus est dicens: † Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis suæ potavit 9 omnes gentes. * Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, aut 10 in manu sua: * & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante 11 conspectum Agni: * & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus, & si quis acceperit characterem no-12 minis ejus. * Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem 13 Iesu. * Et audivi vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: 14 opera enim illorum sequuntur illos. * Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, 15 & in manu sua falcem acutam. * † Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: † Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis 16 terræ. * Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa 17 est terra. * Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens & ipse 18 falcem acutam. * Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia bo-

Act. 14. c. 14.

† *Isaia* 21. c. 9. *Ier.* 51. a. 8.

† *Matt.* 13. c. 19.

† *Ioel* 3. c. 13.

 tros

tros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt
uvæ ejus. * Et misit Angelus falcem 19
suam acutam in terram, & vindemiavit
vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei
magnum: * & calcatus est lacus extra ci- 20
vitatem, & exivit sanguis de lacu us-
que ad frænos equorum per stadia mille
sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam vicerant & ejus imaginem ac numerum nominis ejus, Deum glorificant, & septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phialæ iræ Dei plenæ.

ET vidi aliud signum in cælo magnum 1 A
& mirabile, Angelos septem, haben-
tes plagas septem novissimas: Quoniam
in illis consummata est ira Dei. * Et vidi 2 B
tamquam mare vitreum mistum igne, &
eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem
ejus, & numerum nominis ejus, stantes su-
per mare vitreum, habentes citharas Dei: 3
* & cantantes canticum Moysi servi Dei,
& canticum Agni, dicentes: Magna & mi-
rabilia sunt opera tua, Domine Deus om-
nipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex 4
sæculorum. * † Quis non timebit te Do-
mine, & magnificabit nomen tuum? quia C
solus pius es: quoniam omnes gentes ve-
nient, & adorabunt in conspectu tuo,
quoniam judicia tua manifesta sunt. * Et 5
post hæc vidi, & ecce apertum est tem-
plum tabernaculi testimonii in cælo: * & 6
exierunt septem Angeli habentes septem
plagas de templo, vestiti lino mundo &
candido, & præcincti circa pectora zonis
aureis. * Et unum de quattuor animali- 7 D
bus dedit septem Angelis septem phialas
aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæ-
cula sæculorum. * Et impletum est tem- 8
plum fumo à majestate Dei, & de virtute
ejus: & nemo poterat introire in templum,
donec consummarentur septem plagæ se-
ptem Angelorum.

† Ier. 10.a.7

CAPVT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiæ sedem Euphratem & aerem, multæ in terra plagæ oriuntur.

1 ET audivi vocem magnam de templo, A dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.
2 * Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram: & factum est vulnus sævum & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ; & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.
3 * Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.
4 * Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.
5 * Et audivi Angelum aquarum B dicentem: Iustus es Domine, qui es, & qui
6 eras Sanctus, qui hæc judicasti: * quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: di-
7 gni enim sunt. * Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipo-
8 tens, vera & justa judicia tua. * Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines, &
9 igni: * & æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam ut darent illi glori-
10 am. * Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanduca-
11 verunt linguas suas præ dolore: * & blas-C phemaverunt Deum cæli, præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt pœniten-
12 tiam ex operibus suis. * Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.
13 * Et vidi de ore draconis, & de ore be-stiæ,

stiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum. *Sunt 14 enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei. * † Ecce venio 15 sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus. * Et congrega- 16 bit illos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon. * Et septimus Angelus ef- 17 fudit phialam suam in aerem, & exivit D vox magna de templo à throno, dicens: Factum est. * Et facta sunt fulgura, & 18 voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus. * Et facta est ci- 19 vitas magna in tres partes: & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus. * Et 20 omnis insula fugit, & montes non sunt inventi. * Et grando magna sicut talen- 21 tum descendit de cælo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

† Sup. 3. a. 3. *Matth.* 24. d. 42. *Luc.* 12 e. 39.

CAPUT XVII.

Mulier fornicaria sive Babylon variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine, sedet super bestiam septem capitum & decem cornuum: quæ omnia his declarat Angelus.

ET venit unus de septem Angelis, qui 1 habebant septem phialas, & locutus A est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, * cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus. * Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem

super

super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita 4 septem, & cornua decem. * Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & B inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immundi-5 tia fornicationis ejus. * Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abomi-6 nationum terræ. * Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu. Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna. 7 * Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capi-8 ta septem, & cornua decem. * Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & C mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, 9 quæ erat, & non est. * Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier se-10 det, & reges septem sunt. * Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum bre-11 ve tempus manere. * Et bestia, quæ erat, & non est: & ipsa octava est: & de sep-12 tem est, & in interitum vadit. * Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora acci-13 pient post bestiam. * Hi unum consilium D habent, & virtutem & potestatem suam 14 bestiæ tradent. * Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: † quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fi-15 deles. * Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, & 16 Gentes, & linguæ. * Et decem cornua,

† *1 Tim. 6. c. 15. Inf. 19 c. 16.*

quæ vidisti in bestia : hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt. * Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi : ut dent regnum suum bestiæ donec consummentur verba Dei. * Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ. 17 18

CAPUT XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plaga, & ... negotiationes : propter quas reges ac negotiatores terræ olim ipsi adhærentes amare lugebunt; cælum vero, Apostoli ac Prophetæ exultabunt.

ET post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam : & terra illuminata est à gloria ejus. * Et exclamavit in fortitudine dicens: † Cecidit, cecidit Babylon magna : & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis : * quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes : & reges terræ cum illa fornicati sunt : & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt. * Et audivi aliam vocem de cælo, dicentem : Exite de illa populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis. * Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus * Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera ejus : in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. * Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum : quia in corde suo dicit : † Sedeo regina : & vidua non sum : & luctum non videbo. * Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur : 1 A 2 3 4 B 5 6 7 C 8

† *Isaiæ* 21. c. 9. *Jer.* 51. a. 8. *Sup.* 14. b. 8.

† *Isaiæ* 47. b. 9

retur: quia fortis est Deus, qui judicabit
9 illam. * Et flebunt, & plangent se super
illam reges terræ, qui cum illa fornicati
sunt, & in deliciis vixerunt, cum vide-
10 rint fumum incendii ejus: * longe stantes
propter timorem tormentorum ejus, di-
centes: Væ, væ civitas illa magna Baby-
lon, civitas illa fortis: quoniam una hora
11 venit judicium tuum. * Et negotiatores
D terræ flebunt, & lugebunt super illam:
quoniam merces eorum nemo emet am-
12 plius; * merces auri, & argenti, & lapi-
dis pretiosi, & margaritæ, & byssi, &
purpuræ, & serici, & cocci, (& omne li-
gnum thyinum, & omnia vasa eboris, &
omnia vasa de lapide pretioso, & æra-
13 mento, & ferro, & marmore, * & cinna-
momum) & odoramentorum, & unguenti,
& thuris, & vini, & olei, & similæ, &
tritici, & jumentorum, & ovium, & e-
quorum, & rhedarum, & mancipiorum,
14 & animarum hominum. * Et poma de-
E siderii animæ tuæ discesserunt à te, & o-
mnia pinguia & præclara perierunt à te,
15 & amplius illa jam non invenient.* Mer-
catores horum, qui divites facti sunt, ab
ea longe stabunt propter timorem tor-
16 mentorum ejus, flentes ac lugentes, * &
dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ
amicta erat bysso, & purpura, & cocco,
& deaurata erat auro, & lapide pretioso,
17 & margaritis: * quoniam una hora desti-
tutæ sunt tantæ divitiæ. Et omnis gu-
bernator, & omnis qui in lacum navigat,
F & nautæ, & qui in mari operantur, lon-
18 ge steterunt, * & clamaverunt viden-
tes locum incendii ejus, dicentes: Quæ
19 similis civitati huic magnæ? * Et mi-
serunt pulverem super capita sua, & cla-
maverunt flentes & lugentes, dicentes:
Væ, væ civitas illa magna, in qua divi-
tes facti sunt omnes, qui habebant naves
in mari, de pretiis ejus: quoniam una
20 hora desolata est. * Exulta super eam

 cælum,

cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa. * Et sustulit unus Angelus 21 fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra G jam invenietur. * Et vox citharœdorum, 22 & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: * & lux lucernæ non lucebit in 23 te amplius: & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes. * Et in ea 24 sanguis prophetarum & sanctorum inventus est; & omnium qui interfecti sunt in terra.

CAPUT XIX.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agni, & Angelus à Ioanne adorari recusat: apparens autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei & Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversus bestiam & reges terræ ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cæli ad edendas eorum carnes.

POst hæc audivi quasi vocem turbarum 1 multarum in cælo dicentium: Alleluja: A Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est: * quia vera & justa judicia sunt ejus, qui 2 judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus. * Et iterum dixerunt: Al- 3 leluja. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum. * Et ceciderunt seniores vi- 4 gintiquattuor, & quattuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluja. * Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus: & qui

6 qui timetis eum, pusilli & magni. * Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluja: quoniam regnavit
7 Dominus Deus noster omnipotens.* Gau-
B deamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor
8 ejus præparavit se. * Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti & candido. Byssinum enim, justificationes sunt
9 Sanctorum.* Et dixit mihi: Scribe: † Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. & dicit mihi: Hæc verba Dei vera
10 sunt. * Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu, est spiri-
11 tus prophetiæ. * Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, &
12 cum justitia judicat, & pugnat. * Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scri-
13 ptum, quod nemo novit nisi ipse.* †Et ve-
C stitus erat veste aspersa sanguine: & voca-
14 tur nomen ejus, Verbum Dei. * Et exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo &
15 mundo. * Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat Gentes. † Et ipse reget eas in virga ferrea, & ipse calcat torcular vini
16 furoris iræ Dei omnipotentis. * Et habet in vestimento & in femore suo scriptum: † Rex regum, & Dominus dominan-
17 tium. * Et vidi unum Angelum stantem in sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, & congregamini ad
18 cœnam magnam Dei: * ut manducetis
D carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & se-

† *Matt.* 22. *a.* 2 *Luc.* 14 *d.* 16.

† *Isaiæ* 63. *a.* 3

† *Psal.* 2. *c.* 9.

† *Supra* 17. *d.* 14. 1 *Tim.* 6. *c.* 15

dentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, & pusillorum, & magnorum. * Et vidi bestiam, & reges 19 terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo, & cum exercitu ejus. * Et ap- 20 prehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure: * Et ceteri occisi sunt 21 in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPUT XX.

Ligatum draconem sive diabolum mittit Angelus in abyssum ad mille annos, quibus animæ martyrum in resurrectione prima regnabunt cum Christo: post quos solutus Satanas excitabit Gog & Magog innumerum exercitum adversus civitatem dilectam, sed igni cælesti devorabuntur: deinde apertis libris, a sedente super thronum judicabuntur omnes mortui secundum opera ipsorum.

1 A ET vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua. * Et ap- 2 prehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit eum per annos mille: * & misit eum 3 in abyssum, & clausit, & signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solvi modico tempore. * Et vidi sedes, & sederunt super 4 B eas, & judicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Iesu & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt,

vixerunt, & regnaverunt cum Christo
5 mille annis. * Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille an-
6 ni. Hæc est resurrectio prima. * Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille
7 annis. * † Et cum consummati fuerint
C mille anni, solvetur satanas de carcere suo, & exibit, & seducet Gentes, quæ sunt super quattuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena
8 maris. * Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sancto-
9 rum, & civitatem dilectam. * Et descendit ignis à Deo de cælo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & be-
10 stia * & pseudopropheta cruciabuntur
11 die ac nocte in sæcula sæculorum. * Et
D vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cujus conspectu fugit terra & cælum, & locus non est in-
12 ventus eis. * Et vidi mortuos, magnos & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est qui est vitæ: & judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secun-
13 dum opera ipsorum. * & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundum o-
14 pera ipsorum. * Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secun-
15 da. * Et qui non inventus est in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

† Ezech. 39. c. a

CAPVT XXI.

Cælo ac terra renovatis, nova civitas Jerusalem in Agni sponsam à Deo parata ostenditur, justis glorificatis, impiisque in stagnum ignis detrusis; cujus civitatis murus & portæ ac fundamenta describuntur &

mensurantur, quæ universa sunt aurum et vitrum mundum, lapides pretiosi ac margarita.

Isa.65. c.17. & 66. g.21. 2 Pet. 3. c.13 ET vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum & prima terra abiit, & mare jam non est. * Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Ierusalem novam descendentem de cælo à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. * Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: * † & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt. * Et dixit qui sedebat in throno: † Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera. * Et dixit mihi: Factum est. ego sum α, & ω: initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis. * Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. * Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda. * Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. * Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Ierusalem descendentem de cælo à Deo, * habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. * Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum

† *Isaiæ 25. c.8* *Supra 7. d.17*

† *Is.43 c.19.* *2 Cor.5 d.17.*

1 2 3 A 4 B 5 6 7 8 C 9 10 11 12

13 liorum Israel.* Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro
14 portæ tres, & ab Occasu portæ tres.* Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duo-
15 decim Apostolorum Agni.* Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civita-
16 tem, & portas ejus, & murum.* & civitas
E in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitu-
17 do, & latitudo ejus, æqualia sunt.* Et mensus est murum ejus centum quadraginta quattuor cubitorum, mensura ho-
18 minis, quæ est angeli.* Et erat structura muri ejus ex lapide Iaspide: ipsa vero civitas, aurum mundum simile vitro mun-
19 do.* Et fundamenta muri civitatis, omni
F lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus:
20 * quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum,
21 amethystus.* Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam
22 vitrum perlucidum.* Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipo-
23 tens templum illius est, & Agnus.* † Et† *Isa.*
G civitas non eget sole, neque luna, ut luce- *60.* ant in ea. nam claritas Dei illuminavit *d. 19.*
24 eam, & lucerna ejus est Agnus.* Et ambulabunt gentes in lumine ejus: & reges terræ afferent gloriam suam & honorem
25 in illam.* † Et portæ ejus non clauden- † *Is. 60* tur per diem: nox enim non erit illic. *c. 11.*
26 * Et afferent gloriam & honorem gen-
27 tium in illam.* Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem

faciens

faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum: nec maledictum nec ulla nox est in civitate: Angelus autem qui hæc cito ventura Ioanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque justos in civitatem intraturos, impios autem foras ejiciendos: contestatur etiam de non addendo aut minuendo ad hanc prophetiam.

1 A ET ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni. 2 * In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium. 3 * Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi. 4 * Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in frontibus eorum. 5 * † Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum. 6 B * Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito. 7 * Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus. 8 * Et ego Ioannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam audissem, & vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat: 9 * & dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum & eorum qui servant verba prophetiæ libri hujus: Deum adora. 10 C * Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim prope est. 11 * Qui nocet, noceat adhuc

† Isaiæ 60. d. 20.

huc : & qui in sordibus est, sordescat adhuc : & qui justus est, justificetur adhuc : 12 & sanctus, sanctificetur adhuc. * Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. 13 * † Ego sum α, & ω, primus, & novissi- 14 mus, principium, & finis. * Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni : ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per por- 15 tas intrent in civitatem. * Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit 16 mendacium. * Ego Iesus misi Angelum D meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix & genus David, stella 17 splendida & matutina. * Et spiritus & sponsa dicunt : Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: † & qui vult, ac- 18 cipiat aquam vitæ, gratis. * Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus : Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in 19 libro isto. * Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, & de civitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro 20 isto. * dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio cito : Amen. Veni 21 Domine Iesu. * Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

† *Isaiæ 41. b. 4 & 44. a. 6. Sup. 1. b. 8. & 21. b. 6*

† *Isaiæ 55. a. 1*

F I N I S.